

**Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Географічний факультет
Кафедра економічної та соціальної географії**

**Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Wydział Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej**

**Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie
Wydział Nauk Społecznych**

**Палескі дзяржаўны ўніверсітэт, г. Пінск
Факультэт эканомікі і фінансаў**

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

**Матеріали V Міжнародної науково-практичної
Інтернет-конференції**

(м. Луцьк, 8–9 квітня 2021 р.)

**Луцьк
2021**

УДК 911.3:30/33(477.82)(082)
С90

Рекомендовано до друку Вченою радою географічного факультету
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 8 від 23 березня 2021 р.)

Рецензенти: **Лютак О. М.** – доктор економічних наук, професор кафедри міжнародних економічних відносин Луцького національного технічного університету
Костащук І. І. – доктор географічних наук, доцент кафедри географії України та регіоналістики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів : матеріали V Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференції / за ред. Ю. М. Барського, С. О. Пугача, м. Луцьк, 8–9 квітня 2021 р. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2021. 148 с.

У збірнику висвітлюються проблеми сучасної географічної та економічної науки, які були розглянуті на V Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції. Розкриваються питання теорії та методології географічних досліджень, регіональних економічних студій, освітніх технологій у географії та економіці, а також проблеми суспільно-географічних, природно-географічних, рекреаційно-туристських досліджень Волині та прилеглих територій.

Для широкого кола фахівців, які працюють у сфері географії, економіки, державного управління, освіти, рекреації та туризму, краєзнавства. Видання також буде корисним для вчителів, аспірантів та студентів, а також усіх, хто цікавиться проблемами регіональних досліджень.

УДК 911.3:30/33(477.82)(082)

© Волинський національний
університет імені Лесі Українки, 2021
© Колектив авторів, 2021

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	6
<i>Барський Ю., Бакота Д., Єрко І.</i> Доступний (інклюзивний) туризм: основні поняття	6
<i>Васильченко А.</i> Аналіз деяких теоретичних підходів до класифікації кластерів..	9
<i>Погребський Т., Долик Г.</i> Чинники формування людського потенціалу.....	11
<i>Погребський Т., Недбайло Д.</i> Суспільно-географічні аспекти дослідження міста	13
<i>Хільчевський В., Забокрицька М.</i> Водні ресурси України: оцінка за базою даних інформаційної системи ООН FAO Aquastat.....	15
<i>Штойко П.</i> Людський конструкт «гармонії» та «дисгармонії» в навколишньому середовищі	18
<i>Kejna M., Golub G.</i> Distinctive features in the formation of regional policy of Ukraine and the Republic of Poland	21
ГАЛУЗЕВІ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЛИНИ ТА ПРИЛЕГЛИХ ТЕРИТОРІЙ	23
<i>Голуб Г., Дацюк В., Давидюк В.</i> Особливості розвитку Поромівської територіальної громади Володимир-Волинського району Волинської області	23
<i>Голуб Г., Лапюк С.</i> Вплив міграційних процесів на формування ринку праці Ковельського району	25
<i>Голуб Г., Лойчик А.</i> Соціально-економічний розвиток та фінансова спроможність Вараської територіальної громади Вараського району Рівненської області..	26
<i>Євтушик Т., Яручик С., Матвійчук Л.</i> Аналіз інвестиційної привабливості Боратинської громади	29
<i>Іванчук Ю., Голуб Г.</i> Перспективи соціально-економічного розвитку Луцького району Волинської області	31
<i>Левчук М., Слащук А.</i> Тенденції демографічного розвитку Локачинського району	33
<i>Маковецька Л., Лойчик А.</i> Енергосистема Рівненської області	35
<i>Маковецька Л., Поторась О., Гонтарук Л.</i> Економіко-географічний аналіз розвитку легкої промисловості у місті Луцьк	38
<i>Мандрик І., Поторась О.</i> Україна на світовому ринку безалкогольних напоїв	39
<i>Новосад О., Ступницька М.</i> Перспективи розвитку сільського господарства Рівненської області	42
<i>Поручинський В., Поручинська І., Рогоза О.</i> Тенденції внутрішнього споживання вугілля в Україні	45
<i>Поручинський В., Поручинська І., Сацюк Р.</i> Географія вирощування зерняткових культур в Україні	46
<i>Потапова А., Герасимук В.</i> Ресурсно-інвестиційна привабливість Любешівської об'єднаної територіальної громади	48
<i>Потапова А., Дмитроца І.</i> Формування стратегії сталого розвитку Волинської області	50
<i>Потапова А., Коземіров Б.</i> Сучасний стан паломництва у Волинській області .	53
<i>Потапова А., Семенюк О.</i> Перспективи організації та ведення тепличного бізнесу на території Волинської області	55
<i>Потапова А., Шелест Н.</i> Вплив чинників на систему розселення населення Волинської області	56
<i>Пугач С., Гапонюк В.</i> Особливості географії Facebook у Рівненській області	59
<i>Слащук А., Цекот А.</i> Сучасний стан рослинництва у Волинській області	60

Яроменко О. Внутрірегіональна структура сфери охорони здоров'я Рівненської області	62
ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИРОДНИХ УМОВ ТА РЕСУРСІВ ВОЛИНИ ТА ПРИЛЕГЛИХ ТЕРИТОРІЙ	66
Коваль О., Мельнійчук М. Ефективність функціонування природно-заповідного фонду Вараського району Рівненської області	66
Міщенко О., Ступницька М. Антропогенна перетвореність ландшафтів Костопільського району Рівненської області	68
Павловська Т., Білецький Ю., Ступницька М. Тривалість й часові рамки кліматичних сезонів на метеостанції Ковель	70
Полянський С., Капуза В. Профілактичні заходи захисту торфових ґрунтів від пірогенної деградації	72
Фесюк В., Карпюк З., Чижевська Л., Качаровський Р. Еколого-економічні наслідки водокористування в межах Хмельницької атомної електростанції	74
РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТСЬКІ РЕСУРСИ ВОЛИНИ ТА ПРИЛЕГЛИХ ТЕРИТОРІЙ ..	77
Заячук О., Заячук А. Сучасний стан та перспективи розвитку медичного туризму	77
Копотун І., Лепкий М., Сидорук С., Дащук Ю. Європейський досвід розвитку зеленого туризму	79
Мельнійчук М., Мазур І., Мазур О. Історико-культурні ресурси Рівненського Полісся та їх використання в позакласній роботі	81
Мороз О., Уль А., Матвійчук Л. Логістичні орієнтири розвитку туристичного ринку Німеччини	83
Павловська Т., Качаровський Р., Антипюк О. Шкільні музеї Володимир-Волинського району Волинської області як краєзнавчий потенціал	85
Поручинська І., Клімчук Т. Аналіз природно-рекреаційного потенціалу Волинської області	87
Скабара Р. Природно-ресурсні передумови та тенденції розвитку курорту Трускавець	89
Смирнов І. Герої та події українських визвольних змагань у Галичині та на Поділлі, як туристичний ресурс: Олена Степанів	91
Сугак І., Мандрик І., Копачинська Г. Природно-географічні чинники розвитку туризму в Єгипті	95
Чижевська Л., Карпюк З., Качаровський Р. Природні рекреаційні ресурси Луківської територіальної громади Волинської області	97
РЕГІОНАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ СТУДІЇ	100
Барський Ю., Рогова Х. Сучасний стан розвитку Луцької міської об'єднаної територіальної громади	100
Варава А., Єрко І. Діяльність готельних підприємств Донецького регіону	103
Гладкий О. Нідерланди. Коротка суспільно-географічна характеристика	104
Голуб Г., Поторась О., Гурний Д. Діяльність міжнародного валютного фонду в умовах пандемії COVID-19	107
Кухтій А. Мінеральні води як рекреаційно-туристичні ресурси Закарпатської низовини	109
Маковецька Л., Вдовичук І. Вплив COVID–19 на легку промисловість України ..	110
Маковецька Л., Новосад О., Коритко Б. Трансформаційні процеси управлінської структури галузі зв'язку: передумови та особливості	112
Маковецька Л., Смаль В. Побратимське співробітництво Волинської області та міста Луцька	115

Маковецька Л., Шахновська О. Освітня галузь міста Житомир	117
Мандрик І., Гурний Д. Сучасні особливості розвитку світового та українського ринку кави	119
Мандрик І., Дацюк В. Сучасний стан і тенденції розвитку вугільної промисловості світу	121
СУЧАСНІ ГЕОДЕЗИЧНІ, ФОТОГРАММЕТРИЧНІ ТА ГЕОІНФОРМАЦІЙНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРИТОРІЙ	124
Манько П., Мельник О. Оцінка фітомаси лісів з використанням даних дистанційного зондування землі	124
Уль А., Резь Р. Методи і моделі цифрової фотограмметрії в завданнях інвентаризації деревних зелених насаджень населених пунктів	127
ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ГЕОГРАФІЇ ТА ЕКОНОМІЦІ	129
Бенедюк В., Бондарєва Ю., Крисюк О. Методичні особливості проведення уроків-семінарів з географії	129
Бенедюк В., Ващук К., Герман В. Евристичний метод як засіб розвитку креативного мислення учнів	130
Бенедюк В., Ришко Л., Бондарєва Ю. Експерсії у природу як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів	132
Волошин О., Барський Ю., Матвійчук Л. Сучасна спрямованість підготовки фахівців з географії та економіки в закладах освіти	133
Грищук М., Чижевська Л., Качаровський Р. Застосування краєзнавчого підходу на уроках географії (на прикладі м. Кам'янка-Бузька Львівської області).	135
Лінник А., Пугач С. Типізація засобів навчання географії та особливості їх використання	137
Маковецька Л., Задачаїна К. Компетентнісний підхід , як основа дослідження транспортної системи Волинської області в освітньому географічному процесі... ..	139
Пугач С., Матвійчук Н., Мельничук Ю. Вивчення транспорту на уроках географії у загальноосвітніх школах	142
ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ	144

ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Барський Юрій¹, Бакота Даніель², Єрко Ірина¹

barsky.yuriy@vnu.edu.ua, danbak@autograf.pl, ierko@vnu.edu.ua

¹Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, Україні

²Природничо-гуманітарний університет імені Яна Длугоша в Ченстохові, Польща

ДОСТУПНИЙ (ІНКЛЮЗИВНИЙ) ТУРИЗМ: ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

Світова туристична індустрія прагне зробити туризм приємним для всіх людей, незалежно від віку, фізичних особливостей, наприклад, для користувачів інвалідного візка, осіб із захворюванням органів слуху чи зору, для вагітних жінок, батьків із дітьми, осіб, що відновлюються після нещасних випадків або інших хвороб. Доступна інфраструктура, об'єкти та послуги на місці відпочинку, інформативність тощо дадуть можливість залучити нову категорію туристів.

Питання доступного туризму відкрите й лишається на стадії вивчення. Категорійний апарат не має одного визначення, що підкреслює недостатню увагу до цієї проблеми. Доступний туризм (accessible tourism), туризм для усіх (tourism for all), інклюзивний туризм (inclusive tourism) – ці терміни найбільше використовуються як у вітчизняних, так і зарубіжних дослідженнях й означають соціальне право, яке мають усі громадяни на вільне чи безперешкодне пересування та користування туристичними послугами та товарами [3].

Термін «доступний туризм» (accessible tourism) найбільш вдало описаний у науковій статті С. Дарсі – «доступний туризм, шляхом надання розроблених туристичних продуктів, послуг та середовища за принципами універсального дизайну, дає змогу людям з особливими потребами, пов'язаними із пересуванням, зором, слухом та когнітивними аспектами доступу, функціонувати самостійно із відповідною справедливістю та гідністю. Це визначення включає всіх людей, у тому числі, тих, хто подорожує з дітьми в дитячих візочках, людей з обмеженими можливостями та людей похилого віку». У своєму науковому доробку «Доступний туризм: поняття та проблеми» С. Дарсі дає такий опис: «доступний туристичний продукт передбачає збільшення кількості туристичних напрямів, продуктів та послуг, що є доступними для усіх людей незалежно від їхніх фізичних обмежень, інвалідності чи віку» [3].

Схоже визначення для поняття «туризм для усіх» (tourism for all) закріплене в документі рішення 20-ї сесії Генеральної асамблеї Всесвітньої туристичної організації в 2013 році: «туризм, доступний для усіх, – це форма туризму, що передбачає процес співробітництва учасників туристичного процесу, що дозволяє людям, які мають потребу в доступі, зокрема пов'язану з мобільністю, зором, слухом і когнітивними функціями, функціонувати незалежно, справедливо та доступним шляхом, надання їм розробленого на принципах універсального дизайну продуктів туризму, послуг та середовищ» [5].

Термін інклюзивний туризм найкраще висвітлено Скотом Раяном, основоположником і пропагандистом доступного туризму. За його визначенням інклюзивний туризм – це туризм, доступний для усіх незалежно від постійних або тимчасових обмежень фізичних можливостей. Тобто, це соціальна інтеграція людей з обмеженими можливостями у сучасне суспільство. Відповідно, на його думку найбільш універсальним соціальної інтеграції може бути способом туризм.

Н. А. Зайцева у своєму навчальному посібнику «Безбар'єрний туризм» дає визначення поняттю: «безбар'єрний туризм – це переміщення осіб з постійною або

обмеженою здатністю до мобільного переміщення (які не мають медичного проти показу до здійснення туристичних путівок) та осіб, які їх супроводжують, на територію відмінну від постійного місця проживання де присутні усі необхідні ресурси для здійснення мети подорожі. В той же час безбар'єрний туризм це діяльність підприємств туристичної (і суміжними з нею) індустрії, направлена на формування і продаж комплексного туристичного продукту, який відповідає додатковим потребам окремих маломобільних категорій туристів (з врахуванням їх фізичного і психологічного стану), а також супроводжуючим особам [4].

Очевидно, що ключовим у визначенні безбар'єрного туризму є термін «бар'єр», який розуміється як перешкода, з якою зустрічається людина в процесі своєї життєдіяльності. Бар'єри бувають соціальні (наприклад, бар'єр влаштування на роботу за статевою ознакою), психологічні (наприклад, бар'єр спілкування, різноманітні фобії), культурні (адаптація туриста до нових традицій і норм поведінки в країні відвідування, соціалізація дитини-інваліда в суспільстві з дискримінаційними культурними нормами), фізичні (розмір дверного отвору в готельному номері, ухил пандуса на вході в магазин) та інші. Організація безбар'єрного туризму – процес розвитку туризму, який має на увазі доступність туризму для всіх в плані пристосування інфраструктури туристичних центрів і об'єктів туристського показу до різних потреб всіх людей, в тому числі людей з обмеженими фізичними можливостями, їх опікунів і членів сім'ї. У той же час безбар'єрний туризм – це вид діяльності, бізнес, який надає туристичний продукт, інформацію, окремі туристичні послуги з урахуванням потреб в доступі і організації цих послуг для маломобільних груп осіб [3].

О. Бейдик вважає, що адаптивний туризм – складова суспільного туристського руху, новий вид адаптивної рухової реакції, фізичної реабілітації, оздоровлення та соціальної інтеграції людей з обмеженими фізичними можливостями; чинник соціальної реабілітації як для відносно здорових людей похилого віку, так і для осіб з інвалідністю [1; 2].

О. Топалова дає таке визначення: адаптивний туризм – це відносно новий вид туристичної діяльності, розрахований на людей з обмеженими фізичними можливостями, який є видом адаптивної рухової рекреації та сприяє фізичній реабілітації, оздоровленню та соціальній інтеграції особливої соціальної категорії населення. Усі суперечки щодо визначення створені нестандартністю і невизначеністю термінології. Слід зауважити, що в основі багатьох дефініцій інвалідно-туристичної проблематики лежать терміни, пов'язані з інвалідизацією, доступністю та адаптацією. Деякі вчені відносять інвалідний туризм до категорії соціального туризму [6].

«Адаптивний туризм» – туризм для інвалідів та осіб із відхиленнями у стані здоров'я, новий вид адаптивної рухової реакції, фізичної реабілітації, оздоровлення і соціальної інтеграції зазначеної категорії людей.

«Адаптивний туризм» – це реабілітаційний напрям розвитку туристичних послуг, і пропонують таке визначення: адаптивний туризм – це комплекс взаємовідносин соціального, спортивно-оздоровчого, медичного, психологічного чи іншого характеру, що зумовлюють специфіку туристичного продукту під час надання туристичних послуг особам з особливими потребами [7].

Дослідивши проблему термінологічного апарату можна зробити висновок, що в Україні не існує загальноприйнятого визначення туризму для людей з інвалідністю, про що свідчить відсутність єдиного терміну. Проблема визначення «доступний туризм», що часто зустрічається в іноземній літературі як «accessible tourism» не набуло широкого використання в Україні, адже має два значення: 1) фізична доступність інфраструктура; 2) доступність туристичних послуг в грошовому еквіваленті. Термін «безбар'єрний туризм» широко використовується у російській та

білоруській літературі і також трактується як загальна доступність туристичних об'єктів чи об'єктів інфраструктури, не тільки фізична, а й психофізична. Найбільш ширше значення закладено в термін «туризм для всіх», що в іноземній літературі зустрічається як «tourism for all», яке було використаним у документації ВТО. В Україні ж найбільш широко використовують термін «адаптивний туризм», який здебільшого використовується в розумінні реабілітації людей з інвалідністю. На нашу думку, найбільш вдалим терміном, що буде включати усі ці визначення має стати «інклюзивний туризм» адже суть інклюзії це включення усіх осіб у туристичну діяльність не зважаючи не лише їх фізичне чи психічне здоров'я, а й усі групи населення за віком (від дітей до людей похилого віку); за приналежністю до певної національності; за засобами пересування (людина на інвалідному візку чи мама з немовлям, що використовує дитячий візок) тощо.

Питання інклюзії давно привернуло до себе увагу світової спільноти. Україна також зробила потужні кроки по імплементації стандартів Конвенції ООН про права інвалідів, яка була ратифікована та набула чинності 06 березня 2010 р. Зокрема, сьогодні суттєво збільшилася кількість учнів з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх закладах. Із початком впровадження інклюзії на законодавчому рівні це питання все частіше торкається не лише закладів освіти, а й інших сфер діяльності. Згідно із Статтею 30 Конвенції ООН про права людей з інвалідністю, держави-учасниці визнають право осіб з інвалідністю брати участь нарівні з іншими в культурному житті й вживають усіх належних заходів для забезпечення того, щоб особи з інвалідністю мали доступ до таких місць культурних заходів чи послуг, як театри, музеї, кінотеатри, бібліотеки й туристичні послуги, а також мали більшою мірою доступ до пам'яток і об'єктів, що мають національну культурну значущість [5]. Мета інклюзії полягає у ліквідації соціальної ізоляції (виключення). Створення доступного середовища є однією з цілей інклюзії – формування оточуючого середовища для потреб осіб з інвалідністю, а не навпаки [3].

У категорійний апарат інклюзивного (доступного) туризму варто включити визначення не лише ті, які характеризують саме поняття туризму. Наприклад, для України важливе розуміння людини з особливими потребами. Термін «інвалід» було видалене з загального ужитку та замінено на «людина з інвалідністю», що було закріплене відповідними законодавчими актами.

Список використаних джерел: 1. Бейдик О. О. Адаптивний туризм: передумови та перспективи розвитку, лідери Духу: навч. посіб. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2017. 402 с. 2. Бейдик О. О. Класифікація та нові типи адаптивного туризму. *Туризм і гостинність в Україні: стан, проблеми, тенденції, перспективи розвитку* : матеріали II-ї міжнар. наук.-практ. конф., 16 вересня 2014 р. Черкаси : Брама-Україна, 2014. С. 8–13. 3. Гринасюк А. Р., Єрко І. В., Нечипорук М. А. Зарубіжний досвід проектування туристичних маршрутів за універсальним дизайном. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Географічні науки*. 2019. № 31 (385). С. 142–150. 4. Зайцева Н. А. Безбарьерный туризм : учебное пособие. М., КНОРУС, 2016. 176 с. 5. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю: Резолюція Генеральної асамблеї ООН № 61/106, прийнята на шістдесят першій сесії ГА ООН 2006 р. (Конвенцію ратифіковано законом України № 1767-VI від 16.12.2009) URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_g71. 6. Топалова О. І. Суспільно-географічні передумови та перспективи розвитку адаптивного туризму в Україні : автореф. дис. канд. геогр. наук; спец. : 11.00.02 – економічна та соціальна географія К., 2016. 20 с. 7. Хрущ Ю. М., Іванова В. М., Медведський Р. С. Туризм для інвалідів: сучасні підходи до визначення поняття. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Географічні науки*. Вип. 6. 2017. С. 206-211.

АНАЛІЗ ДЕЯКИХ ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ КЛАСТЕРІВ

Термін «кластер» використовується в економічній літературі зарубіжних і вітчизняних авторів досить давно, а кластеризація економіки є одним з ефективних методів підвищення конкурентоспроможності продукції. Вважають, що поняття «кластер» введено в теорію економічних відносин М. Портером (1998) [1]. Він застосував термін «кластер» для аналізу структури та ефективності господарських зв'язків у галузях та організаціях. Аналізуючи конкурентоспроможність компанії, він акцентував увагу на її економічному оточенні. В даний час кластер розглядають як відокремлену економічну систему [2-4], інтегровану структуру [3-6], які роблять істотний вплив на розвиток і державної промислової політики та економіки в цілому.

Існує безліч підходів до класифікації типів кластерів. Розглянемо основні з них:

1. За територіальним охопленням:

- регіональні / локальні;
- національні (галузеві);
- транснаціональні;

2. За критерієм наявності або відсутності ключового учасника:

- симетричний;
- асиметричний [7];

3. За критерієм природи виникнення і розвитку:

- в результаті спонтанних подій;
- в результаті політичних заходів;

4. За місцем використання кінцевого продукту:

- орієнтовані на внутрішній ринок;
- орієнтовані на експорт.

За територіальним охопленням вперше кластери були класифіковані в роботах М. Енрайта. Він обґрунтовував кластер як ключовий елемент конкурентоспроможності держави. У своїх роботах він робив акцент на тому, що конкурентоспроможність економіки держави формується на регіональному рівні.

Галузеві кластери широко поширені у світовій практиці і включають в себе галузі матеріальної сфери (промисловість, транспорт, сільське господарство та ін.) або сфери послуг (туристичні, медичні та ін.). У Республіці Білорусь в даний час широко використовують кластерний підхід до розвитку економіки, однак, більшість кластерів знаходяться на етапі зародження та раннього розвитку, а горизонтальні зв'язки всередині них сформовані не в достатній мірі.

Транснаціональні кластери є найбільш масштабною формою кластерних об'єднань, для них характерна наявність іноземних фірм і співпраця з ними. Найбільш яскравим прикладом міг би стати формується торговий і туристичний кластер країн Шовкового шляху, проте пандемія COVID-19 внесла свої корективи і процес його формування в даний час поки що припинений.

За критерієм наявності або відсутності ключового учасника кластери поділяються на симетричні і асиметричні. Для перших характерний рівномірний розподіл функцій і невиражений вплив на діяльність кластера органів влади. У разі, якщо відбувається втрата одного учасника кластера, його місце швидко займає інший і в цілому на діяльність кластера це впливає мінімально.

В асиметричних кластерах існує головне підприємство, навколо якого здійснюється формування інших відсутніх елементів ланцюжка цінності (постачальники, посередники та ін.). У таких кластерах існує основне підприємство,

навколо якого безліч дрібних, конкуруючих за можливість співпраці. Такий тип кластерних структур характерний для транснаціональних кластерів і галузей економіки, де панує олігополістичний тип конкуренції.

Наступний тип – за критерієм природи виникнення і розвитку. Існує безліч причин виникнення кластерів, серед яких їх спонтанне або політичне утворення. Однак, як показує практика, для здійснення процесу утворення кластера необхідний ряд умов: географічна концентрація суб'єктів господарювання, наявність необхідних природних і людських ресурсів, здійснення державної підтримки малого і середнього бізнесу, розуміння учасниками переваг входження в кластер та ін. У разі, якщо всі ці фактори мають місце бути і при цьому держава здійснює підтримку розвитку певних галузей економіки та суб'єктів її господарювання – здійснюється формування кластера за політичними заходами.

Природний процес формування кластерів складається при наявності успішно функціонуючих об'єктів діяльності, якими можуть бути високотехнологічні галузі промисловості, що особливо не вимагають наявності спеціальних ресурсів. Це може здійснюватися як шляхом об'єднання малих і середніх підприємств і створення стійких горизонтальних і вертикальних внутрішньокластерних зв'язків, так і шляхом дезінтеграції великого підприємства.

За місцем використання кінцевого продукту існують кластери, що виробляють продукцію і реалізують її на зовнішньому і внутрішньому ринках. Збут - це необхідна складова економіки держави, включає також політику імпортозаміщення, здійснювану в певних галузях народного господарства, закріплених у переліку імпортозамінної продукції [8]. Зокрема, політика імпортозаміщення реалізується з метою збільшень конкурентоспроможності вітчизняної економіки за допомогою: надання та розширення інструментів стимулювання виробництва імпортозамінної продукції; переорієнтації імпортерів на організацію імпортозамінних виробництв і експорту цієї продукції; максимального використання при освоєнні, розвитку нових виробництв місцевих видів сировини, створення коопераційних і допоміжних виробництв по збільшенню рівня локалізації виробленої продукції; як основні резерви скорочення імпортоємності виробленої продукції та ін.

На підставі критичного огляду літератури, вважаємо за необхідне виділити загальні риси, властиві кластерам:

1. Кластери – це географічно сконцентровані об'єднання підприємств, що здійснюють взаємопов'язану діяльність в межах споріднених галузей економіки.

2. Акторами кластеру є не тільки підприємства-партнери, які здійснюють схожу діяльність, а й суб'єкти інноваційної структури, сфери освіти, органи державної влади.

3. Взаємодія між акторами кластера будується на основі спільності споживаних ресурсів і сировини, використання загальних технологій і бази знань в системі горизонтального поділу праці.

Таким чином, розглянувши деякі підходи до класифікації кластерів, можна зробити висновок про те, що універсального підходу немає. Глобалізація і інтернаціоналізація світової економіки, впровадження інновацій і нових форм ведення бізнесу накладають відбиток на розвиток вже існуючих формувань, з'являються нові форми і методи оцінки ефективності їх функціонування, підходи до побудови стратегій їх розвитку та інших форм оптимізації бізнесу, які вимагають вивчення і вдосконалення. Тому, питання формування підходів до класифікації кластерів потребує подальшого поглибленого вивчення.

Список використаних джерел: 1. Porter M.E. The Competitive Advantage of Nations. New York: Free Press, 1990. 2. Shamina L.K., Babkin A.V. The analysis of application methodological approaches in the management of the economic systems. *St. Petersburg State Polytechnical University Journal. Economics*, 2008, No. 1(53), p. 18-22 (rus). 3. Babkin A.V., Novikov A.O. Stages and Tools of Evaluation of Cluster Operation (Case Study of Shipbuilding

Cluster of St. Petersburg). *BIOSCIENCES BIOTECHNOLOGY RESEARCH ASIA*, December 2014, vol. 11(3), p. 17-22 (rus). 4. Babkin A.V., Kudryavtseva T.J., Bakhmutskaya A.V. Determining and analysis of economical clusters of St. Petersburg. *Life Sciences Journal*, 2014, no. 11(12), p. 446- 451 (rus). 5. Babkin A.V., Kudryavtseva T.J. Identification and Analysis of Instrument Industry Cluster on the Territory of the Russian Federation. *Modern Applied Science*, 2015, vol. 9, no. 1, p. 109-118 (rus). 6. Babkin A.V. Integrirovannye promyshlennye struktury kak ekonomicheskii sub'ekt rynka: sushchnost', printsipy, klassifikatsiia. *Vestnik Astrakhanskogo gosudarstvennogo tekhnicheskogo universiteta. Seriya «Ekonomika»*. 2014. № 4. p. 7-23. (rus). 7. Ozcan, S. Institutions, Institutional Innovation and Institutional Change in Clusters. URL: http://www.druid.dk/uploads/tx_picturedb/dw2004-902.pdf. (Accessed 18 March 2021). 8. Міністерство економіки Республіки Білорусь. Ідеї для імпортозаміщення URL: http://www.economy.gov.by/ru/idei_importozames-ru/ (Дата доступу: 20.02.2021).

Погребський Тарас, Долик Ганна

pogrebskyi.taras@vnu.edu.ua; igoodlutsk2112@gmail.com

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Дослідження особливостей формування людського потенціалу зумовлює необхідність визначення ключових факторів впливу. Так, серед інституційних чинників формування, нарощування та використання людського потенціалу С. Сахаровський [3] виділяє три підпорядковані групи:

- фактори I-го порядку – ті чинники, які за своєю суттю є первинними та здійснюють безпосередній вплив на формування людського потенціалу; такі як первинні та безпосередньо впливають на формування людського потенціалу, такі як сім'я, освіта тощо.

- фактори II-го порядку – ті чинники, які зумовлюють питому вагу цільових вкладень у процесі інвестування в кожну окрему людину з огляду на оцінку співвідношення «інвестиції – дохід», іншими словами, це питома вага ресурсів часу, зусиль, інших засобів, які використані задля нарощування потенціалу з метою отримання подальших дивідендів у вигляді майбутньої вищої заробітної подати, з огляду на існуючу систему пріоритетів та цінностей.

- фактори III-го порядку – ті чинники, які сприяють трансформуванню людського потенціалу, його докорінній зміні та реалізації шляхом отримання максимальних доходів та прибутків.

Натомість Т. Чернишова [4] подає спільне трактування факторів формування, розвитку та нарощування людського потенціалу. Вона доводить, що формування та нарощування людського потенціалу є динамічним, відбувається постійно, характеризується розвитком у часі, відповідає віку людини. Для визначення ступеню дії провідних чинників формування та нарощування людського потенціалу авторкою запропоновано матрицю прогресу, де так само відзначена вісь часу від дошкільного віку до періоду працевлаштування та надбання певного соціального статусу на ринку праці. По відношенню до людини як найнижчої ланки людського потенціалу авторка поділяє чинники на зовнішні (такі, які є результатом впливу зовнішнього середовища, де відбувається формування та нарощування потенціалу) та внутрішні (особисті здібності, характеристики, вмотивованість тощо).

На противагу Є. Гришина [1] окремо розглядає ті чинники, які впливають на формування людського потенціалу, а окремо – ті, що спрямовані на його використання. Чинники формування людського потенціалу здебільшого спричиняють вплив на становлення, виховання та поступовий розвиток. Саме на

цьому етапі мова йде про формування умов для зростання особистості, набуття компетентностей. Чинники нарощування людського потенціалу включають у себе сукупність факторів, які обумовлюють сприятливе зовнішнє середовище для ефективного використання людського потенціалу.

Зі свого боку М. Огієнко [2] виділяє такі фактори формування, розвитку та нарощування людського потенціалу:

- економічні, до яких належать можливі мотиви, механізми та важелі економічного характеру, які за своєю суттю відображають доступність та різноманіття наявних фінансових джерел людини протягом усіх етапів її життя та розвитку власного потенціалу; можливі економічні умови та пріоритети для ефективного використання означеного потенціалу. Оцінка ієрархічних рівнів формування чинників економічного характеру може бути виконана включаючи індивідуальний (на рівні людини: оточення, рівень доходу, витрати на освіту та саморозвиток тощо), організаційний (на рівні установи: економічний стан, фінансові ресурси тощо), регіональний (на рівні регіону: погляди на рушійні важелі розвитку якісної складової та нарощування людського потенціалу, витрати на медичну, освітню, культурну сфери, соціальний захист та забезпечення тощо), національний (на рівні держави: структура та рівень розвитку економіки, особливості системи видатків та податків, національна безпека, соціальна політика та інше), міжнародний (на наднаціональному рівні: міжнародні програми, фонди, організації тощо);

- природні, до яких належать, з одного боку, природно-географічні та екологічні особливості довкілля, з іншого – біологічні особливості населення, генофонд, генетична спадковість тощо;

- соціальні, до яких належать ті, що відносяться до соціальної інфраструктури, соціального складу та стратифікації населення, просторової сегрегації, інших структурних особливостей населення. Все те, що формує так званий соціальний клімат, який має суттєвий вплив на формування, розвиток та нарощування людського потенціалу, дія якого може бути прямою або зворотною. Ряд дослідників зазначають серед соціальних чинників – політичні та правові, адже саме суспільство формує владу.

Тож, формування, розвиток та нарощування людського потенціалу перебуває під впливом ряду чинників, які по-різному проявляються у різних регіонах, міській та сільській місцевості. Умовно усі чинники можна представити як економічні, соціальні, історичні, природно-екологічні, демографічні.

Дослідження формування, розвитку та нарощування людського потенціалу передбачає й аналіз механізмів взаємодії у сфері споживання, з огляду на її кількісні та якісні характеристики, а також соціально-економічні та територіальні особливості.

Саме у формуванні та задоволені потреб полягають реперні точки відтворювального потенціалу. Ці потреби можуть бути як зовнішніми, так і внутрішніми. Зміна соціальних настанов та формування нових потреб обумовлює необхідність розвитку усіх сфер суспільного життя, сприяє розвитку економіки, тощо – з одного боку. З іншого – можливості суспільства задовольняти ці потреба – обумовлює якість формування людського потенціалу. Крім того, як чинником формування, так і чинником управління людським потенціалом є формування свобод та безпеки: політичної, економічної, демографічної, соціальної, інформаційної тощо [5].

Майбутній рівень соціально-економічного розвитку України багато в чому визначається результативністю процесу формування та збагачення

(нарощування) людського потенціалу й ефективності використання та залучення до суспільної праці.

Список використаних джерел: 1. Гришина Е. Факторы, оказывающие влияние на человеческий потенциал региона / Е.С.Гришина // Креативная экономика. – 2013. - №1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/factory-okazyvayuschie-vliyaniye-na-chelovecheskiy-potentsial-regiona>. 2. Огієнко М. М. Людський потенціал: особливості розвитку, міжрегіональні диспропорції та його вплив на соціально-економічні системи / М. М. Огієнко. Монографія – Миколаїв: ФП Швець, 2018. 3. Сахаровский С. Н. Институциональные факторы формирования человеческого потенциала // Журнал институциональных исследований. 2012. Том 4, № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ecsocman.hse.ru/data/2012/08/10/1265219852/jis4.2> 4. Чернишова Т.М. Факторы формирования и реализации человеческого капитала / Т. М. Чернышова / Управление экономическими системами: электронный научный журнал. Экономика и экономические науки [Електронний ресурс].–Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/.../factory-formirovaniya-i-realizatsii-chelovecheskogo-potentsiala>. 5. Kateryna Sehida, Liudmyla Niemets, Taras Pohrebskyi, Kostiantyn Niemets, Ievgeniia Telebienieva, Gennadii Golub (2020). Formation of human potential of the region in the conditions of demographic crisis (on the example of regions of Ukraine). Proceedings of the 36th International Business Information Management Association Conference (IBIMA) (Granada, Spain 4-5 November, 2020). Editor Khalid S. Soliman. Seville, International Business Information Management Association (IBIMA), p. 1740-1750.

Погребський Тарас, Недбайло Денис

pogrebskyi.taras@vnu.edu.ua; denbay@ukr.net

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСТА

З початком виникнення цивілізацій основними осередками та рушіями суспільного прогресу виступали міста, які акумулювали у собі демографічний, економічний, науково-технічний, управлінський та культурний потенціал, здійснювали вирішальний вплив на розвиток прилеглих територій. Розуміння поняття «місто» з часу появи перших міських поселень до сьогодні зазнало значних змін, проте увага до процесів, що виникають у містах та проблем у сучасному суспільстві невпинно зростає, що спричиняє дослідження міст низкою різноспрямованих наукових дисциплін. Феномен міста як складної неоднорідної системи дає матеріал для історичних, економічних, соціальних, психологічних, культурологічних та інших досліджень. На Всесвітній конференції у Стамбулі в 1996 році уряди 171 країн світу офіційно визнали міста центральним чинником соціального й економічного розвитку людства.

Високі темпи будівництва і розвитку міст ймовірно спричинив бурхливий розвиток науково-технічної революції, що також став причиною концентрації промисловості у великих населених пунктах та інтенсивного притоку населення у міста. З'явилися не лише великі міста, але і їх агломерації, мегаполіси. Характерним явищем стала урбанізація – процес зростання ролі міст у розвитку суспільства. Урбанізація увібрала в себе соціально-економічну і демографічну структуру населення, його спосіб життя, культуру, розміщення виробничих сил, розселення населення. Все це спричинене припливом у великі міста сільського населення і населення малих міст [1].

З початкових етапів свого розвитку географія досліджує міські поселення та різноманітні аспекти їх функціонування. У результаті сформувалися різноманітні спеціалізовані географічні дисципліни, такі як географія міст, геоурбаністика,

урбаністична географія, споріднені з ними суміжні дисципліни, наприклад, урбоекологія, та інші [3].

Основними ознаками сучасного міста є [2]:

- переважання забудованої частини території над незабудованою – вся територія міста розподілена для будівництва житлових приміщень, торгово-розважальних центрів, доріг тощо. Форма плану міських територій залежить від природних умов, транспортних умов, особливостей залягання природних копалин, особливостей історичного розвитку міста;

- переважає видозмінене природне покриття – асфальт, плитка, штучні газони тощо;

- наявність або переважання багатоповерхової забудови, що зумовлене збільшенням кількості населення у містах та прагненням до більш раціонального і економічного використання земельних ресурсів;

- наявність промислових підприємств та сфери послуг для виробництва і реалізації матеріальних і нематеріальних (духовних) потреб населення. Це сектор соціальних та культурних послуг (освіта, культура, охорона здоров'я), комплекс матеріально-побутових послуг (житлово-комунальне господарство, побутове обслуговування, система рекреаційних послуг), сектор ділових, інформаційних та інженерно-технологічних послуг);

- розвинена система громадського транспорту, наземних і підземних комунікацій (трубопроводи, кабельна мережа). У великих містах протяжність інженерної мережі у декілька разів перевищує сумарну протяжність вулиць і складає десятки тисяч кілометрів;

- розвинена торговельна мережа, у середньому продуктивній мережі складають 45 % від усіх торговельних мереж, мережа побутової техніки – 34 %, меблеві магазини – 16 %, мережа змішаного типу і будівельних матеріалів – по 4 %;

- високий рівень забрудненості навколишнього середовища, приблизно у 2 рази вище, ніж на прилеглий до міста території, ця особливість розвиненого міста відноситься до негативної сторони урбанізації;

- швидке поширення інфекції при високій густоті населення, наприклад, щорічні епідемії грипу;

- наявність рекреаційних територій загального користування, що призначені для задоволення потреб населення у відпочинку і туризмі, до них відносять: природні комплекси та їх компоненти (рельєф, клімат, водойми, рослинність, тваринний світ), культурно-історичні пам'ятки, економічний потенціал території, що включає інфраструктуру і трудові ресурси;

- висока густота закладів освіти (школи, технікуми, інститути, університети тощо), охорони здоров'я (лікарні, клініки) та культури (театри, кінотеатри тощо);

- наявність споруд однієї або кількох конфесій (храми, собори, синагоги тощо);

- наявність однієї чи декількох місцевих газет;

- наявність приміської зони, тобто перехідної зони між містом і сільськогосподарським виробництвом. У цю зону поступово з міста переносяться найбільш шкідливі виробництва.

В цілому ж варто зазначити, що міський простір є результатом економічного та культурного виробництва, представлений в просторово-часових координатах. Створення міського простору – це динамічний процес, що характеризується постійними змінами чисельності населення, характером його розселення, постійним розширенням меж міста за рахунок прилеглих територій. Роль міста не обмежується лише його адміністративними межами. Люди, що живуть в сільській місцевості, постійно мігрують у міста в пошуках роботи, прагнуть користуватися усіма зручностями та перевагами міського способу життя. Існує багато причин, які пояснюють, чому жителі віддалених від великих міст районів, як правило, прагнуть

переїхати на постійне місце проживання саме у місто. Зростаючий попит на життя в місті пов'язаний з наявністю добре оплачуваних робіт. В той же час є певні недоліки життя в місті, наприклад, забруднення довкілля і нестача зелених насаджень.

Список використаних джерел: 1. Голуб Г. С. Демографічна характеристика населення міста Ковель та Ковельського району Волинської області / Г.С. Голуб, Т. Г. Погребський, М. А. Мельничук // Природа Західного Полісся та прилеглих територій: зб. наук. пр. / за заг. ред. Ф. В. Зузук. – Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2019. – № 16. – 230 с. – С. 123-127. 2. Демографічні перспективи України до 2026 року / Колект. автор В. Стешенко, О. Рудницький, О. Хомра, А. Стефановський. Київ : Інститут економіки НАН України, 1999. 55 с. 3. Niemets L., Sehida K., Kravchenko K., Telebienieva I., Pohrebskyi T. (2020). Regional settlement systems in Ukraine: features of development in terms of decentralization reform. Human Geography Journal, 29, 6-17.

Хільчевський Валентин¹, Забокрицька Мирослава²
hilchevskiy@ukr.net, mirazabor@ukr.net

¹Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

²Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ВОДНІ РЕСУРСИ УКРАЇНИ: ОЦІНКА ЗА БАЗОЮ ДАНИХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ООН FAO AQUASTAT

Згідно Водного кодексу України (1995), водні ресурси – це обсяги поверхневих, підземних і морських вод відповідної території. На практиці ж, як в Україні, так і в багатьох країнах світу поняття «водні ресурси» трактується у вужчому розумінні - це прісні поверхневі та підземні води, які знаходяться у водних об'єктах і використовуються або можуть бути використані людиною [2; 3].

Інформація про водні ресурси України фігурує в багатьох працях українських авторів. Вона також є в міжнародних базах даних. Наприклад, дані по Україні можна зустріти у розділі «Порівняння країн: загальний об'єм відновних водних ресурсів» у довіднику ЦРУ США по країнах світу, в якому Україні відведено 56 місце серед 174 країн світу [6].

Продовольча та сільськогосподарська організація ООН FAO володіє найбільш досконалою інформацією стосовно водних ресурсів по всіх країнах світу, оскільки частка сектору сільського господарства у світовому водокористуванні становить 69-70 % [1; 5]. При FAO функціонує глобальна інформаційна система по воді та сільському господарству, яка називається «Aquastat» [4]. Дані, які містяться в цій базі, отримуються від профільних урядових органів країн світу (звіти, публікації, офіційні сайти тощо), з інформаційних баз інших агентств ООН або міжнародних організацій (WHO – Всесвітньої організації охорони здоров'я; FPA – Фонду ООН у галузі народонаселення; ICOLD – міжнародної комісії по великих греблях) або шляхом моделювання. Україна набула повноправного членства у FAO в 2003 р., але ще й раніше регулярно подавала статистичні дані, як член ООН.

В розділі «Водні ресурси» глобальної інформаційної системи FAO наводиться близько 40 показників. База даних містить середні значення показників за проміжками років: 1988–1992 рр.; 1993-1997 рр.; 1998-2002 рр.; 2003-2007 рр.; 2008-2012 рр.; 2013-2017 рр. Нами було опрацьовано базу даних FAO Aquastat. і зроблено вибірки даних за 1992, 2002, 2012, 2017 рр. по водних ресурсах в Україні.

З розділу «Водні ресурси» FAO Aquastat обрано наступні показники: атмосферні опади; внутрішній річковий стік; внутрішні підземні води; підземні води, що гідралічно зв'язані з річковим стоком; внутрішні підземні води, доступні для використання (підземні води, що гідралічно не зв'язані з річковим стоком); загальні

внутрішні відновні водні ресурси; загальні внутрішні відновні водні ресурси на 1 людину; надходження річкового стоку в країну зовні (з території Росії, Білорусі); загальний стік транскордонною р. Дунай; врахований приплив транскордонною р. Дунай; врахований загальний приплив зовні; річковий стік з України в інші країни; загальний об'єм відновних поверхневих вод; загальні відновні водні ресурси; коефіцієнт залежності; загальні відновні водні ресурси на 1 людину; загальний об'єм водосховищ; об'єм водосховищ на 1 людину. Опрацьована інформація була оптимізована до форми, яка характеризує водні ресурси України (табл. 1).

Таблиця 1

Узагальнююча характеристика середньорічних показників відновних водних ресурсів України на основі даних глобальної інформаційної системи FAO Aquastat, 2017 р.

Вид водних ресурсів	Складники водних ресурсів	Об'єм, км ³	Примітки
Поверхневі води	Річковий стік внутрішній	50,1	
	Річковий стік зовнішній (приплив в Україну)	120,2	Із Росії і Білорусі – 36,1 км ³ Із Румунії - 84,1 км ³ , (50% від стоку Кілійським гирлом Дунаю)
	Сумарний річковий стік	170,3	
	Річковий стік за межі України	28,9	В Польщу, Словаччину, Угорщину, Румунію, Молдову
Підземні води	Прогнозні ресурси	22	Із них 17 км ³ – гідравлічно зв'язані з річковим стоком
	Доступні до використання	5,0	
Внутрішні водні ресурси	Поверхневі і підземні	55,1	На 1 людину: 1246 м ³ /людину/рік
Загальні водні ресурси	Поверхневі і підземні	175,3	На 1 людину: 3964 м ³ /1 людину/рік

За даними глобальної інформаційної системи FAO Aquastat в Україні спостерігається наступний розподіл водних ресурсів.

Поверхневі водні ресурси:

- внутрішні поверхневі водні ресурси або місцевий річковий стік, який формується на території України - 50,1 км³/рік;
- приплив із суміжних територій – 120,2 км³/рік (36,1 км³/рік – з Росії та Білорусі, 84,1 км³/рік – з Румунії);
- загальні поверхневі водні ресурси становлять: 50,1 + 120,2 = 170,3 км³/рік.

Сучасна кількісна характеристика поверхневих водних об'єктів та гідрографічне районування території України наведені в роботі [2].

Підземні водні ресурси:

- внутрішні прогнозні підземні водні ресурси – 22,0 км³/рік, з них 17 км³/рік – гідравлічно зв'язані з річковим стоком (тобто, забезпечують підземне живлення річок та поверхневих водойм), через що їх добувати не можна;
- доступні для використання підземні водні ресурси – 5,0 км³/рік.

Відновні водні ресурси України (поверхневі води разом з підземними):

- внутрішні відновні водні ресурси: 50,1 + 5,0 = 55,1 км³/рік;
- загальні відновні водні ресурси: 170,3 + 5,0 = 175,3 км³/рік.

Водозабезпеченість на одну людину:

- внутрішні відновні водні ресурси – 1246 м³/рік/людину;

- загальні відновні водні ресурси в Україні – 3964 м³/рік/людину.

Динаміка водозабезпеченості на одну людину за певний проміжок років прямо пов'язана з динамікою кількості населення в Україні. Так, показник внутрішніх водних ресурсів зростає з 1072 м³/людину/рік у 1992 р. до 1246 м³/людину/рік у 2017 р.

Показник загальних водних ресурсів зростає з 3409 м³/людину/рік у 1992 р. до 3964 м³/людину/рік у 2017 р. (населення, відповідно, зменшується – з 52,1 млн осіб до 42,4 млн осіб).

За показником загальних відновних водних ресурсів на 1 людину (3964 м³/рік/людину) з 50 країн Європи станом в 2017 р. Україна займала 27 місце. Діапазон цього показника на європейському континенті становить, м³/людину/рік: від 507463 – Ісландія, 74081 – Норвегія, 31426 – Росія до 1238 – Чехія, 1046 – Данія, 661 – Кіпр, 117 – Мальта.

Менші показники загальних відновних водних ресурсів на 1 людину ніж в Україні відзначаються в таких країнах, як Азербайджан, Франція, Італія, Північна Македонія, Молдова, Болгарія, Вірменія, Туреччина, Іспанія, Велика Британія, Німеччина, Бельгія, Польща, Чехія, Данія та в низці невеликих країн. Як видно, серед країн з меншими показниками загальних відновних водних ресурсів на 1 людину ніж в Україні є ціла низка країн з розвинутою економікою. Тобто, не високі показники із забезпеченістю водними ресурсами не обов'язково мають кореспондуватися з низьким рівнем розвитку економіки.

За показником внутрішніх відновних водних ресурсів на 1 людину (1246 м³/рік/людину) Україна займала 37 місце в Європі. Діапазон цього показника на континенті становить, м³/рік/людину: від 507463 – Ісландія, 72008 – Норвегія, 29947 – Росія до 661 – Кіпр, 646 – Нідерланди, 617 – Угорщина, 400 – Молдова, 117 – Мальта.

Україна має високий коефіцієнт зовнішньої залежності водних ресурсів, який характеризує частку загальних відновних водних ресурсів, що формується за межами країни – 9 місце в Європі (Кз = 66,8 %, з яких 46,8 % – залежність від річкового стоку з території Румунії, 20 % – від стоку з Росії і Білорусі). Ця обставина має спонукати Україну до співробітництва в басейнах транскордонних річок.

Висновок. Практично, всі цифри по складниках водних ресурсів в Україні, які наводяться в FAO Aquastat, в певній мірі відрізняються від тих, що публікуються в українських джерелах, при тому, що одним з каналів інформації для FAO є національні урядові джерела. На означену методичну проблему необхідно звернути особливу увагу науковому та експертному середовищу, представникам уповноважених органів (Державного агентства водних ресурсів України, Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України). Адже при курсі на євроінтеграцію не має бути різниці у внутрішній і зовнішній інформації.

Список використаних джерел: 1. Хільчевський В. К. Глобальні водні ресурси: виклики XXI століття // *Вісник Київського нац. університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Географія.* 2020. Вип. 1/2 (76/77). С. 6-16. 2. Хільчевський В. К. Сучасна характеристика поверхневих водних об'єктів України: водотоки та водойми // *Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія.* 2021. №. 1(59). С. 17–27. 3. Хільчевський В. К. Характеристика водних ресурсів України на основі бази даних глобальної інформаційної системи FAO Aquastat // *Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія.* 2021. №. 1(59). С. 6–16. 4. FAO Aquastat. Global Information System on Water and Agriculture. URL: <http://www.fao.org/nr/water/aquastat/data/query/index.html?lang=en>. 5. Khilchevskiy V. K., Oliinyk Ya. B., Zatserkovnyi V. I. Global problems of water resources scarcity // European Association of Geoscientists & Engineers. Conference Proceedings, XIV International Scientific Conference: Monitoring of Geological Processes and Ecological Condition of the Environment, Nov 2020. p. 1-5. 6. The World Factbook 2016 / CIA. URL: <https://web.archive.org/web/20160612142717/https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2201.html>.

Штойко Павло

pavloshtoyko@gmail.com

Львівський державний університет фізичної культури ім. І. Боберського, м. Львів

ЛЮДСЬКИЙ КОНСТРУКТ «ГАРМОНІЇ» ТА «ДИСГАРМОНІЇ» В НАВКОЛИШНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Вирішення проблем раціонального природокористування базується на отриманні достовірної інформації, в т. числі прогнозної, про наслідки впливу різного роду технічних споруд на природно-територіальні комплекси (ПТК). Зміна навколишнього середовища визначається ступенем і тривалістю впливу людини, а також притаманними йому властивостями, найперше стійкістю, змінністю та збереженістю. За слабого техногенного впливу системи зберігають свій тип функціонування, тобто залишаються відносно стійкими. Із збільшенням впливу змінюються кількісні показники природних процесів і природних компонентів, за таких умов формуються нові модифікації ПТК. Процес формування модифікації вимагає глибинного вивчення їх сутності і механізму перебудови. Звідси випливає: одним із завдань теоретичної географії є здійснення складних наукових узагальнень, спираючись на високий рівень абстракції. Ступінь складності об'єктів, які вивчає географія не має аналогів в інших науках: йдеться про складні зв'язки живої та неживої речовини, процеси самоорганізації, а в суспільних явищах – ще й управління. Ці різні за сутністю та напрямками складні процеси відображають в географії теоретичні моделі, але чи так воно насправді? Моделі звичайно відіграють свою позитивну роль, але чи впевнені ми про їх належно висвітлені сторони, приховані недоліки (?). Для нас важливо не так їх зовнішня привабливість, а та ефективність, яку отримуємо, непередбаченість та спрощеність сприйняття їх аналогічного з реальністю.

Об'єктами охорони природи і раціонального використання виступають і природні, і антропогенні ландшафти. З діяльністю людини формуються ландшафти, які хоч і підпорядковані природним закономірностям, видозмінюють навколишнє середовище, наприклад, різноманітність культурних рослин, зміна режиму поверхневих і підземних вод, зміна властивостей ґрунту, ін. Тут, мов перехресні впливи (іноді діаметрально протилежні) в гармонії та дисгармонії впливають на складні процеси природної самоорганізації і управління людини в навколишньому середовищі.

Як об'єкти діяльності антропогенні ландшафти створені для ресурсо-відновлювальних функцій, вони подібно природним – нерозривно пов'язані з навколишнім середовищем. У цій взаємодії природних і антропогенних ландшафтів передбачити і врахувати стійкість виконання покладених на них функцій навряд чи можна.

Вид і форма людської діяльності ландшафтів формують виконання певної функції разом з непередбаченими негативними наслідками (культурні й акультурні ландшафти), останні відіграють не лише роль ресурсовідтворюючих систем, але і умов різних видів людської діяльності. Ці умови освоєння ресурсів виступають важливою складовою економічної оцінки самих ресурсів, наприклад, ускладнює проектування та експлуатацію технічних споруд. Лише у відношенні до певних форм людської діяльності можуть бути вони оцінені як «корисні» та «шкідливі» властивості природи.

На сьогодні парадигма успіху чи ефективності поступається місцем парадигмі ціннісної раціональності (взаєморозуміння). Йдеться про збереження й відновлення тих цінностей культури, які вносять елементи упорядкованості й стабільності у ті

соціально-економічні процеси, які нині відбуваються спонтанно. У просвітницькій раціональності Т.Кун з'ясував як наукові концепції з'являються у соціумі, як і чому вони домінують над розумом науковців – творців науки, чи зазнають краху. Важливими тут залишаються не взаємодія наукових концепцій з істиною, а когнітивні й соціокультурні цілі наукового співтовариства. Кожна раціональність навантажена ціннісно, аксіологічно, світоглядно, ідеологічно. За П. Феєрабеном немає нейтральної раціональності, а є лише раціональні співтовариства в конкретному часі.

Економіка пограбування природних ресурсів продовжується з повним дисонансом їх призначенню і доки триває історія людської діяльності питання її раціональності не буде завершеним. Протягом багатьох століть підкорення довкілля і перетворення природи залишалося стрижневою проблемою розвитку людства. Нібито пізнання та експериментування над природою є те, чого очікує людство: з'явилося чимало штучних об'єктів із їх неутілізованими відходами і величезними затратами на охорону природи. Масштабність дій технічних інновацій принесли зворотній результат.

Зв'язки людини з навколишнім середовищем повинні бути розглянуті в багатьох площинах, найважливіші з них – зв'язки та взаємозв'язки між ними. Саме процесам, які діють з навколишнім середовищем притаманні прямі і зворотні зв'язки, доцільність та ефективність впливу людини на навколишнє середовище можуть бути оцінені лише через зворотні зв'язки, тобто того впливу яке воно здійснює перш за все на її здоров'я – фізичне, духовне, благополуччя.

Між гармонією і дисгармонією в навколишньому середовищі формується ступінь невідповідності – антропогенно-демографічні, медичні, соціально-управлінські, географічне середовище поступово замінюється штучним. Звідси лише далекоглядно продумане втручання або регулювання впливів зовнішніх умов можуть до певної міри стримати тотальний вплив людства на природне середовище, а поки що – йде конструювання: яким же воно є насправді?

У своїй перетворюючій діяльності людина як соціальна істота розширила штучне середовище, яке неможливе без природного середовища. Вона у взаємодії із суспільством по-різному впливає на соціальне життя передусім через продукт обміну. Суспільний розвиток зумовлений географічною різноманітністю, а цінність природного потенціалу визначають його природним потенціалом. Оцінка природних ресурсів визначається затратами на їх виробниче використання, а не багатством природи в цілому. Вся взаємодіюча з суспільством природа розглядається як би поза суспільством і, відповідно, залишиться поза оцінюванням. Ця проблема постає як першорядна глобальна проблема сучасності – духовності з ціннісно-нормативним вакуумом.

Екологічну ситуацію в Україні на всіх рівнях кваліфікують як близьку до катастрофічної або як катастрофічну. Розвалене господарство з найбільш екологічно небезпечними галузями промисловості – найперше гірничо-рудною, металургійною, хімічною та ін., які є енерго- та металоємкі. До того ж зношене і застаріле промислове устаткування, неконтрольоване нагромадження різноманітних відходів і їх неефективна утилізація, деградована і пограбована економіка, розладнане виробництво – ці та інші проблеми гальмують розвиток економіки і технологічного процесу. Звідси природоохоронні процеси недофінансовані, без сучасних капіталовкладень у розробку та будівництво очисних споруд. Екологічні проблеми охопили усі без винятку напрями – економічного, політичного, духовно-морального аспектів розвитку. У національному відродженні важливим є дослідження традицій природокористування і практичні втілення їх в національній культурі. У ній вагоме з'ясування морально-етнічних засад природокористування у становленні громадського суспільства. Домінуюче положення в політиці, його ідеології займають космополітизм і націоналізм. Ці напрями безпосередньо пов'язані з аналізом

екологічних проблем і характером природокористування (стандарти, звичаї, традиції, вірування, побут і ін.). Суспільну роль національного буття наповнює інший спектр духовних і практичних складових. Їхнім інтегральним показником є культура як результат процесу взаємодії людини і природи, в національній культурі вони синтезовані. Екологічні аспекти нерозривно пов'язані з національною культурою минулого, нинішнього і майбутнього. У контексті комплексного аналізу стають зрозумілими духовні та матеріальні риси конкретної національної культури. Руйнування екосистем є невідворотною негативною енергією нинішнього суспільного буття.

Панування над природою, очевидно, закінчується. Відбувається актуалізація критики раціоналізму, оскільки взаємозв'язки між елементами і компонентами геосистем є відрегульованими, впорядкованими й усталеними. Ці взаємозв'язки складні, що доводиться пізнання складної реальності спрощувати і замість істинної картини формувати модельні уявлення про неї. Разом з тим «абсолютизуються і схематизуються моделі чужого досвіду без врахування етнічної традиційності» [3, с.14] Уявні (теоретичні) концепти набувають переваги над реальним світом. Звідси наше світорозуміння, позбавлене правдивого сприйняття внутрішнього упорядкування і гармонії, а тому воно є фрагментарним, без глибинного осмислення нових явищ сучасного світу, а свої схеми про нього базуємо на спрощених ідеях та принципах. Підкорення природи, технократизм (техніка і технологія) в руках командно-адміністративних систем, нерозуміння функціонування складних систем, технократичне мислення підпорядкували гармонію, мудрість, цінності людини тощо. Від спрощеного відношення людини до навколишнього середовища вона тлумачить та інтерпретує природу як передумову складної інфраструктури соціуму, про необмежені ресурси, до яких і прикладається етикет «раціонального» їх використання. Диференціація наук спрямувала світоглядні позиції вчених у пізнанні природи експериментами над нею, полишивши її цілісність і надлюдську її природу. Раціоналізатори усунули мораль, мистецтво, культуру, а наука набула функції домінуючого прагматизму експертизи, планування, проектування, винахідництва, інновацій та інших різновидів сучасної раціональності. Людське сприйняття реальності сьогодні ускладнене методологічною засадою динамізму (змінності) суб'єкт-об'єктних відносин. У цих надскладних мінливих відносинах людина повинна залишатися не покровителем, тим паче підкорювачем, а окрасою життя. У цьому пізнанні вона мала б виступити арбітром між суб'єктивним та об'єктивним світом. Природа, природні ресурси і весь навколишній світ за сучасними теоретиками техносфери як людський конструкт. З цього приводу німецький філософ В. Шадевальд зазначив, що ми вилучили людину з природи, помістили її зовні і проти неї, і звели послідовно профановану природу до простого об'єкта людського знання. Людське життя проявляє себе в усій сукупності інших життів, інших популяцій, їх життєдіяльність за своєю внутрішньою фізіологічною природою близька до життєдіяльності людини. Саме це є засадничим і для екологічної проблематики, попри те людина вибудовує свій антропоцентризм, вивершується над іншими природними утвореннями і є найбільшим віртуозом усього благоустрою на Землі. Саме антропоцентризм мав би поступово «одухотворитись» в навколишньому середовищі, в природі як в основі всього живого, лише відновлення гармонії у надскладних системах дасть їм «можливість стабільно перебувати в межах коридору інваріантного розвитку» [2, с. 486]. 3-поміж усього живого людина стала найбільш вправним раціоналізатором збіднення та руйнування навколишнього середовища – усього живого. За таких умов «технократизм вважає феноменом життя природним ресурсом, що існує в необмеженій кількості і, підкреслимо це спеціально, перебуває фактично поза культурою і навіть поза соціумом» [1, с. 233]. Власне, екологічна проблематика зреалізовує на конкретних прикладах «умоглядні конструкти» в єдине

ціле суперечливих типів мислення (техногенного, природознавчого і гуманітарного) у сучасному науковому дослідженні, його синтезі. Дослідник однієї галузі знань, навіть одного напрямку, до прикладу, технічного з його однозначністю не завжди може прикласти відповідні методи на поле іншої науки або інших наук, наприклад, біологічних. Тому пізнавальні засоби наукового пізнання значно ускладнились і вимагають загальнонаукового та філософського осмислення людиною власних дій та інших законів з активним формуванням принципово нових світоглядних напрямків сучасної науки, її інтеграції об'єднаними зусиллями вчених у пізнанні внутрішнього та зовнішнього світу.

Список використаних джерел: 1. Кисельов М. Екологічний контекст – буття нації. Дослідження сучасного стану проблеми. *Філософська і соціологічна думка*, 1995. № 1–2. С. 230–234. 2. Петлін В. М. Гармонія організованості природних територіальних систем: монографія. Луцьк: Вид. центр СНУ ім. Лесі Українки, Простір-М, 2019. 516 с. 3. Феномен нації: основи життєдіяльності. К.: Товариство «Знання» КОО, 1998. 264 с.

Kejna Marek¹, Golub Gennadii²

makej@umk.pl; golub.gennadiy@vnu.edu.ua

¹Nicolaus Copernicus University in Toruń, Poland

²Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine

DISTINCTIVE FEATURES IN THE FORMATION OF REGIONAL POLICY OF UKRAINE AND THE REPUBLIC OF POLAND

To strengthen and deepen foreign economic relations, it is necessary to conduct and implement an effective regional policy that affects the system of foreign economic relations by improving the socio-economic status, attractiveness and image of both regions and the country as a whole.

In order to understand and identify the features of the regional policies of the two countries, it is necessary to analyze their distinctive characteristics.

The main distinguishing feature of the regional policy of Poland and Ukraine is that today the regional policy of Ukraine is still in a state of reform and needs modernization and improvement.

Also in Ukraine there are no clearly defined targets, objectives for the implementation of regional programs. In our country there is no mechanism for managing regional programs at the level of cities and villages. Instead, the Republic of Poland has established special coordinating governing bodies, the so-called intraregional policy, which is implemented by the voivodship self-government bodies, that is the regional policy of the voivodship self-government bodies in order to achieve its targets at its own expense and with financial support from the state and the European Union budgets. The main implementation tool is regional operational programs.

In the Republic of Poland, all strategic documents have been the subject of wide public hearings, discussions and debates with the participation of the Government of the Republic of Poland and interested circles for several months. As a rule, in Ukraine have limit themselves to discussing draft ready-made documents at extended ministerial boards.

The analysis of the development of program documents in the Republic of Poland in the field of regional development makes it possible to identify problems in the creation of relevant strategic documents in Ukraine:

Poland's National Development Strategy - is the main document in the medium term and consists of 9 comprehensive strategies to achieve development goals: "Strategy for Innovation and Efficient Economy", "Transport Development Strategy", "Energy Security

and Environmental Strategy", "Human Capital Development Strategy", "Social Capital Development Strategy", "Strategy for Sustainable Development of Rural Areas, Agriculture and Fisheries", "Strategy for an Effective State", "National Security Strategy", "State Strategy for Regional Development: Regions, Cities, Rural Areas ".

The Ministry of Regional Development of the Republic of Poland has developed and published Procedures for the preparation of operational programs for the preparation of regional operational programs (for each voivodship), which describe in detail the process of their development from the stage of preparation to the stage of implementation. To receive funding for the program (group of projects), the coordinator provides a detailed description of: types of recipients and types of projects; program and financial management structures; targets or objectives of the program and ways to implement them in terms of stages; procedures for announcing proposals for the program; procedures for evaluation and selection of projects under the program; cancellation procedures; advocacy and information activities; monitoring, reporting, financial control and audit systems.

In Ukraine, the main ones in the implementation of regional policy are the State Target Programs, which are imperfect for a number of reasons, which include:

- State Target Programs have not become an effective and efficient tool for implementing public policy, which provides solutions to the most important problems of state development, certain sectors of the economy or administrative-territorial units. They play a role "Formal paper with a declaration of intent to do something";
- in the framework of planning and use of state budget funds the mechanism of priority of solving the problem is not fully taken into account. Financial resources are sent scattered;
- projected amounts of financial resources of programs, including state budget funds, are not consistent with the real possibilities of their financing;
- no program contains methods for assessing the effectiveness of its implementation, which must be developed by the state customer taking into account the specifics of the program and the final results;
- inability to control them by the public control.

Thus, we have reduced the distinctive characteristics of regional policy in Ukraine and the Republic of Poland to the following blocks: 1) in the Republic of Poland a set of strategic documents on regional development is clearly formulated and outlined; in Ukraine - regional policy of Ukraine is in a state of reform and needs modernization and improvement; 2) in the Republic of Poland the priorities of the state policy of regional development and financing are clearly defined; in Ukraine - there are no clearly defined priorities of state policy of regional development and financing; 3) in the Republic of Poland, the Strategic Programs are cross-sectoral character, and the country's development strategy consists of 9 comprehensive strategies to achieve development goals; in Ukraine - low quality of preparation and implementation of Strategic Development Programs.

ГАЛУЗЕВІ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЛИНИ ТА ПРИЛЕГЛИХ ТЕРИТОРІЙ

Голуб Геннадій, Дацюк Вікторія, Давидюк Віталій
golubgs111@gmail.com; dacukvika3@gmail.com; davydiukvitaliy@gmail.com
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПОРОМІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», 9 серпня 2016 року шляхом об'єднання Бужанківської та Поромівської сільських рад Іваничівського району було утворено Поромівську сільську об'єднану територіальну громаду. 4 серпня 2017 року до громади добровільно приєдналися Морозовичівська та Старолішнянська сільські ради Іваничівського району [3].

Поромівська сільська територіальна громада – це територіальна громада в Україні, Володимир-Волинському районі Волинської області, з адміністративним центром – село Поромів. До складу громади увійшли 4 сільських ради – Поромівська, Бужанська, Морозовичівська, Старолішнянська. Площа громади – 109,9 км², відстань від центру громади до автомобільного шляху регіонального значення Р-15 – 5 км, до залізничної станції в смт. Іваничі – 25 км, до обласного центру м. Луцьк – 100 км. Громада має кордон із Польщею, відстань до найближчого контрольно-пропускного пункту «Устилуг–Зосин» становить – 12 км [2]. Відповідно, територіальна громада має вигідне економіко-географічне положення, що пояснюється близькістю до потужного промислового центру м. Нововолинськ та державного кордону із Польщею. Це позитивно впливає як на працевлаштування населення, так і на різні сфери господарства громади.

До складу Поромівської територіальної громади входить 18 населених пунктів: село Бортнів, село Будятичі, село Бужанка, село Верхнів, село Волиця-Морозовицька, село Іванів, село Космівка, село Лежниця, село Михалє, село Млинище, село Морозовичі, село Нова Лішня, село Осмиловичі, село Петрове, село Поромів, село Русовичі, село Стара Лішня, село Шахтарське. Відповідно, через велику кількість населених пунктів у громаді, для зручності місцевого самоврядування у Поромівській територіальній громаді створено 3 старостинських округи: Бужанківський, Морозовичівський, Старолішнянський [3].

Природно-ресурсний потенціал Поромівської громади характеризується наявністю покладів кам'яного вугілля Львівсько-Волинського басейну та діяльністю на її території відокремленого підрозділу "Шахта «Бужанська». Земельний фонд територіальної громади складає 11008 га. з них: під забудовою та присадибними ділянками – 1117 га; орні землі – 6825 га, пасовища – 411 га [2]. Орні землі характеризуються поширенням темно-сірих опідзолених ґрунтів, що є дуже сприятливим для розвитку високопродуктивного сільського господарства із спеціалізацією на рослинництві, а саме на вирощуванні зернових та технічних культур.

Загальна кількість населення громади станом на 01.01.2021 рік складає 5953 особи, з них: 3157 осіб – працездатне населення (зайняті – 3057 осіб, безробітні – 63 особи); 2493 осіб – непрацездатне населення. Соціального захисту потребує – 2356 осіб, з них: пенсіонери – 1453 особи, одиноки – 64 особи; інваліди всіх груп – 253 особи; багатодітні сім'ї – 103 особи; діти багатодітних сімей – 349 осіб; діти-інваліди – 29 осіб; діти сироти – 3 особи; одиноки матері – 32 особи [2].

Аналізуючи динаміку зайнятого населення за видами економічної діяльності можна відмітити, що найбільша частка характерна для промисловості – 35,9 %; сільськогосподарському виробництві – 26,9 %. Дещо менші показники займає: сфера будівництва – 6,7 %; торгівля – 5,8 %; приватне підприємництво – 5,7 %; охорона здоров'я – 5,5 %; освіта – 5,1 %. Найменша зайнятість характерна для сфери зв'язку та фермерів, по 0,4 % (табл.1) [2].

Таблиця 1

Зайнятність населення за видами економічної діяльності у Поромівській територіальній громаді на 2021 рік*

Галузі	Кількість осіб
С/г виробництво	841
Промисловість	1126
Будівництво	210
Транспорт	121
Зв'язок	12
Торгівля	181
Державна служба	39
Освіта	161
Харчова промисловість	75
Охорона здоров'я	175
Приватні підприємці	179
Фермери	12

*Складено за даними: [2].

Промисловий сектор економіки представляють шахта «Бужанська» – видобуток кам'яного вугілля; ПП «Карбон» – виготовлення виробів із бетону для будівництва; «Млин» в с. Поромів – переробка зерна. Проте, спеціалізацією виробничої сфери Поромівської громади є сільське господарство, що створює найбільшу частку суспільного продукту. Населення громади займається рослинництвом, садівництвом, ягідництвом. Найбільшими сільськогосподарськими підприємствами є: фермерські господарства «Захід овоч», «Сад», «Демікс», «НІКА-2010»; МПП «МАІСС»; ПП «Новофорост», велика кількість одноосібних фермерських господарств [2].

Культурно-освітній комплекс громади представлений закладами загальної середньої освіти, дитячими садками, бібліотеками та будинками культури. Функціонує вісім ЗЗСО: Поромівський ліцей, Старолішнянський ліцей, Бужанківський ліцей імені Миколи Корзюка, Морозовичівська гімназія, Будятичівська гімназія, Лежницька початкова школа, Бортнівська початкова школа, Верхнівська початкова школа (наразі не функціонує). Заклади дошкільної освіти: КЗ "Верхнівський ЗДО "Сонечко", КЗ "Морозовичівський ЗДО", КЗ "Поромівський ЗДО", КЗ Старолішнянський ЗДО. Забезпечення ЗДО недостатнє, потреба у будівництві наявна в селі Бужанка, реконструкції потребує Верхнівський ЗДО [1].

Для обслуговування інших соціальних потреб на території громади діє Поромівська амбулаторія загальної практики-сімейної медицини, та вісім фельдшерсько-акушерських пунктів. Щодо задоволення потреб населення діють відділення зв'язку (в селі Поромів, Бужанка, Морозовичі, Стара Лішня), нараховується 21 магазин по продажу продуктів харчування та кафе «Веселка» [2].

З 2019 року в Поромівській ОТГ діє програма "Чисте село – чисте довкілля". В 2019 році були закуплені контейнери для пластику, скла та картону, які були розміщені по всіх населених пунктах і біля навчальних закладів громади. В 2020 році

сільською радою були закуплені урни для сміття, які будуть встановлюватися в усіх селах [2].

Отже, завдяки реформі децентралізації, Поромівська ТГ отримала можливість економічного зростання, підвищення якості життя у громаді, вирішення спільних проблем жителів сіл, які увійшли до складу громади.

До основних проблем функціонування громади можна віднести: ремонт доріг – потребують всі наявні села; водопостачання – с. Поромів, с. Лежниця; вуличне освітлення – с. Лежниця, с. Бужанка; будівництво закладів дошкільної освіти; підтоплення ґрунтовими водами, у зв'язку із закриттям шахт – с. Будятичі, с. Космівка, с. Стара Лішня. Для подальшого вирішення проблем необхідні субвенції з державного бюджету та зовнішні інвестиції.

Список використаних джерел: 1. Волинська область. ІСУО URL: <https://vl.isuo.org/uk/authorities/preschools-list/id/3684> 2. Поромівська ОТГ - Іваничівський район. Волинська область URL: <https://www.poromivska-gromada.org.ua/> 3. Поромівська територіальна громада URL: <https://decentralization.gov.ua/newgromada/3602>.

Голуб Геннадій, Лапюк Софія

golub.gennadiy@vnu.edu.ua; sonchitay@ukr.net

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ВПЛИВ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ФОРМУВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ КОВЕЛЬСЬКОГО РАЙОНУ

На сьогоднішній день міграційні процеси в межах Ковельського району характеризуються великою інтенсивністю. Це обумовлено не високим рівнем соціально-економічного розвитку в порівнянні з іншими районами. Також великий вплив має близькість до кордону з Республікою Польща та Республікою Білорусь [1].

Мобільність працездатного населення є однією з основних характеристик сучасного ринку праці. Це проявляється в тому, що доволі велика частина трудових ресурсів готова мігрувати, щоб мати кращі умови праці. Мова може йти навіть про абсолютно вільний вибір роботи, відповідно до освітньо-кваліфікаційних навиків і бути повністю легальною. Проте на сучасному рівні формування ринку праці мобільність населення є вимушеною і має нелегальний характер.

Для території Ковельського району характерний вищий рівень еміграції. Станом на 2019 рік коефіцієнт прибуття становив 6,3 % а коефіцієнт вибуття –7,4 %. Але не зважаючи на дані показники вплив на чисельність населення Ковельського району незначний.

Вплив міграційних процесів на формування ринку праці має свої особливості за силою та характером прояву. В умовах сучасних соціально-економічних та політичних зрушень дуже актуальними залишаються питання безробіття. Для того щоб встановити взаємозв'язок між ринком праці та міграційними процесами необхідно проаналізувати наскільки трудові ресурси зацікавлені в роботі у господарському комплексі Ковельського району.

Потрібно зауважити, що не завжди люди працюють за місцем проживання, це зумовлено переважаючим попитом над пропозицією, недостатніми можливостями для реалізації трудових ресурсів потенціалу. Наявність вищого рівня пропозицій за межами району стає причиною для сезонної міграції на великі відстані. Міграція може бути внутрішньою, тобто в середині країни, а може бути зовнішньою, коли людина для роботи їде за кордон.

Багато внутрішніх мігрантів переїздить із сільських територій до найбільших міст області. За декілька років виробилась певна тенденція і зараз можна спостерігати збільшення міського населення та зменшення сільського. Незважаючи на це спостерігався також і зворотній процес—переїзд населення з міст до населених пунктів. Здебільшого такими мігрантами є люди старшого віку, тобто економічно неактивне населення, з метою покращення екологічних умов життя. Ковельський район є привабливим своїм зручним транспортним положенням.

Також варто відмітити, що вплив на міграційні процеси має вікова структура населення, оскільки мігрантами, здебільшого, виступають особи працездатного та репродуктивного віку (16-59 років). Значно менше мігрантів серед осіб старшого віку, так як вони є менш мобільними. Таким чином процеси міграції призводять до швидкого старіння населення Ковельського району і як наслідок збільшення смертності. Через те, що відбувається еміграція людей від 16–59 років, це призводить до зменшення показників відтворення населення та відповідно до зменшення кількості трудових ресурсів на ринку праці [2].

Серед мігрантів Ковельського району переважають жінки, проте через диспропорцію у гендерній структурі населення, це не має значного впливу на укладання шлюбів та відтворення населення.

За інтенсивністю міграцій населення Волинської області відноситься до групи найбільш мобільного населення України разом з Рівненською, Житомирською, Полтавською, Херсонською та Чернігівською областями.

Проблемою сучасного ринку праці у Ковельському районі можна вважати не до кінця урегульовану трудову міграцію в прикордонних районах, що і призводить до погіршення ринку праці. Зберігається також і дисбаланс між молодшими та людьми старшого працездатного віку, що в свою чергу не робить достатнього попиту для розвитку ринку праці.

Список використаних джерел: 1. Мельнічук М., Горбач В., Мельнічук М. Особливості сучасних міграційних процесів Волинської області // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Географія. Тернопіль : Тайп, 2020. № 1 (48). С. 43–49. 2. http://www.ags.wnoz.us.edu.pl/download/wydawnictwa/ags/ags_30_3.pdf.

Голуб Геннадій, Лойчик Аліна

golubgs111@gmail.com; alinalojtschyk@gmail.com

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ТА ФІНАНСОВА СПРОМОЖНІСТЬ ВАРАСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ВАРАСЬКОГО РАЙОНУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Вараська територіальна громада була утворена 12 червня 2020 року згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Рівненської області» [3].

Вараську міську територіальну громаду створено шляхом об'єднання Вараської міської ради, Більськовільської, Заболоттівської, Мульчицької, Озерецької, Собіщицької, Сопачівської та Старорафалівської сільських рад. До складу громади входять місто Вараш і 17 сіл: Більська Воля, Березина, Кругле, Рудка, Заболоття, Мульчиці, Журавлине, Кримне, Уріччя, Озерці, Городок, Собіщиці, Сопачів, Діброва, Щоків, Стара Рафалівка та Бабка. Адміністративним центром громади є місто Вараш. Територія об'єднаної громади становить 600,9 км² [2].

Громада розташована у північно-західній частині Рівненської області. Західна межа Вараської громади проходить по кордону з Волинською областю. Через територію громади проходить Львівська залізниця за напрямком Сарни–Ковель, що дає можливість зручного сполучення з різними населеними пунктами Рівненської та Волинської областей. Тому економіко-географічне положення громади в межах області досить сприятливе.

Сучасна демографічна ситуація у Вараській територіальній громаді, як і в цілому в районі, склалася під впливом історичного розвитку території, природного та міграційного руху населення. За статистичними даними, чисельність наявного населення на 01.12.2020 року становить 54 054 особи, в тому числі міського населення 42 246 осіб, сільського – 11 808 осіб. Густота населення на загальній території громади 89,9 осіб/км². В громаді народжуваність переважає над смертністю, тому природний приріст додатний і складає 73 особи. Статевий та віковий склад населення громади відображає загальні демографічні тенденції Вараського району та Рівненської області в цілому. Кількість жіночого населення перевищує чоловіче. Серед загальної чисельності населення громади кількість дітей до 18 років становить 10 391 особа [1].

У Вараській територіальній громаді діють два промислових підприємства. Основним промисловим підприємством є відокремлений підрозділ «Рівненська АЕС» державного підприємства НАЕК „Енергоатом”, який включає в себе 4 енергоблоки сумарною потужністю 2835 МВт, річний обсяг виробництва яких складає близько 19,0 млрд. кВт/год. Питома вага ВП РАЕС в загальному обсязі промислового виробництва міста складає близько 99 %. На РАЕС з 2020 року продовжується реалізація заходів з модернізації обладнання та підвищення рівня безпеки.

ТзОВ «Кузнецовський хлібозавод» спеціалізується на виробництві хлібобулочних та кондитерських виробів. Річний обсяг виробництва продукції у 2019 році становив 3,9 тис. тонн. Протягом останніх років на заводі проведено часткове оновлення виробничих потужностей [1].

За статистичними даними за січень-вересень 2020 року місто Вараш займає перше місце по обсягу реалізованої промислової продукції серед міст Рівненської області.

Станом на 01.10.2020 року у Вараській міській територіальній громаді зареєстровано 2126 суб'єктів підприємницької діяльності, з них юридичних осіб – 453, фізичних осіб-підприємців – 1673 особи.

На території села Заболоття функціонує тепличне господарство ТОВ "Флорія-Україна", яке спеціалізується на вирощуванні понад 70 сортів гербер та равликова ферма ПП «Базис», що спеціалізується на вирощуванні равликів.

Середньооблікова чисельність штатних працівників, зайнятих на статистично великих і середніх підприємствах (без малих підприємств) становила, за оцінкою, 12,5 тис. осіб [1].

З 2015 року діє меморандум про співпрацю представників підприємництва між м. Вараш та польським м. Волув. У 2021 році у Вараській громаді планується розвиток подальшої співпраці в міжнародному напрямку, а також розширення міжнародних зв'язків.

У 2019 році експерти програми «U-LEAD з Європою» створили рейтинг фінансової спроможності об'єднаних громад Рівненщини. За результатами рейтингу визначено, що Вараська міська громада – фінансово найспроможніша громада області, адже є бездотаційною. Це свідчить про те, фінансові, інфраструктурні та кадрові ресурси громади є достатніми для того, щоб забезпечити повноцінне та самостійне функціонування громади. Достатня фінансова спроможність зумовлена також наявністю основного бюджетоформуючого підприємства – Рівненської АЕС.

Надходження від атомної електростанції становлять більше, ніж половину бюджету громади [1].

Обсяг доходів Вараської міської територіальної громади станом на 2021 рік становить 723 952 115 грн., у тому числі доходи загального фонду бюджету – 716 849 200 гривень та доходи спеціального фонду бюджету – 7 102 915 гривень. Доходи загального фонду на 1-го мешканця за 1-ше півріччя 2019 року становлять 4999,1 грн. Рівень дотаційності бюджету Вараської ТГ у 2019 році становив –12,8 %.

У громаді лише половину коштів місцевого бюджету спрямовують на утримання соціальних закладів. Тобто громада не лише має кошти на обов'язкові виплати – заробітну плату та енергоносії, а й може використовувати зароблені гроші на розвиток своєї території [1].

Місто Вараш є господарським центром місцевого значення з надання соціально-культурних, медичних, комунально-побутових та інших послуг мешканцям громади.

Мережа закладів освіти територіальної громади становить: 15 закладів середньої загальної освіти, 13 закладів дошкільної освіти, 3 заклади позашкільної освіти. Заклади дошкільної освіти громади мають високий рейтинг серед закладів освіти області та України.

Турбота про здоров'я жителів громади завжди була в центрі уваги місцевої влади та керівників підприємств. Заклади охорони здоров'я, які знаходяться в кожному населеному пункті громади забезпечують доступність в отриманні медичних послуг. На території Вараської громади знаходяться 15 закладів охорони здоров'я, у тому числі 7 фельдшерсько-акушерських пунктів, 5 амбулаторій, 2 лікарні (заклад первинної медичної допомоги, заклад вторинної медичної допомоги) та підстанція екстреної (швидкої) медичної допомоги [1].

У Вараській міській територіальній громаді діють такі культурно – освітні заклади: будинок дитячої та юнацької творчості, міська бібліотека для дітей, міська публічна бібліотека, початковий спеціалізований мистецький навчальний заклад Вараська дитяча музична школа, центр дозвілля, та Палац культури імені Лесі Українки ВП «РАЕС», завданням яких є максимальне задоволення соціально – культурних потреб населення міста.

На території громади розташовані також приміщення для розміщення державних органів, установ, що здійснюють повноваження щодо правоохоронної діяльності, реєстрації актів цивільного стану та майнових прав, пенсійного забезпечення, соціального захисту, пожежної безпеки, казначейського обслуговування [1].

Основними проблемами розвитку Вараської міської територіальної громади негативний вплив на навколишнє середовище промислових підприємств, низька якість транспортної інфраструктури, недостатній рівень розвитку медичної галузі, необхідність реконструкції полігону побутових відходів тощо.

Стратегічними цілями та перспективами розвитку територіальної громади є робота щодо залучення потенційних інвесторів у розвиток громади, реконструкція дорожнього покриття на території населених пунктів громади, забезпечення вуличного освітлення всіх населених пунктів, забезпечення мешканців приєднаних територіальних громад якісними адміністративними послугами, проведення інвентаризації земель Вараської об'єднаної територіальної громади, озеленення території громади тощо.

Список використаних джерел: 1. Вараська міська рада [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://varash-rada.gov.ua/> 2. Децентралізація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/areas/0362> 3. Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kmu.gov.ua.

АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ БОРАТИНСЬКОЇ ГРОМАДИ

Інвестиційний клімат будь-якої території є динамічним явищем, яке постійно змінюється під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. Зміна клімату призводить до перерозподілу інвестиційних потоків й визначає активність інвесторів. Тому, положення громад у рейтингах регіонів та держави щодо оцінювання інвестиційного клімату виступає як підґрунтя для інвестиційних процесів та визначає рівень внутрішніх та зовнішніх інвестицій в економіку. Зважаючи на вищезазначене, необхідним є аналізу інвестиційного клімату конкретних громад, враховуючи результати рейтингів, дослідження динаміки їх позицій з метою покращання інвестиційного клімату. Пропонуємо аналітичне дослідження інвестиційної привабливості провести на матеріалах Боратинської громади.

Боратинська громада розташована на півдні Волинської області, поблизу міста Луцька. Землі навколо міста приваблювали різні покоління. Історія громади славиться чеськими колоніями, польськими поселеннями, розташуванням стратегічних національних об'єктів та видатними жителями, які тут мешкали. Мотивацією до нових звершень слугує нашарування культур різних часів та народів. До громади входять такі села: Боратин, Новостав, Рованці, Голишів, Баїв, Городище, Цеперів, Промінь, Мстишин, Коршовець, Лучиці, Вербаїв. Соціальна інфраструктура громади представлена спортивним комплексом, амбулаторією, 9 ФАПами, 3 відділеннями зв'язку, 3 дитячими садочками, 5 школами, 4 клубами, 4 бібліотеками та понад 2 тис. селянських особистих господарств. Станом на 01.03.2021 р. Боратинська громада нараховує 9000 осіб жителів, кількість фізичних осіб-підприємців громади становить 584, кількість юридичних осіб-підприємців – 191, сума власних надходжень в бюджет – 75 млн. грн [1].

В умовах глобалізації, регіони конкурують за інвестиції. Від інтенсивності їх залучення залежить добробут населення громади та показники економічного розвитку території. На основі таких показників доцільно формувати та проводити ту чи іншу інвестиційну політику.

Інвестиційну привабливість регіону трактуємо, як комплекс політичних, соціальних, інноваційних, інфраструктурних елементів, які наявні на певній території та сумарним проявом яких є синергійний ефект. Інвестиційний клімат розглядаємо, як сферу розуміння економічної ситуації та потреби в залученні додаткових ресурсів, яка панує в різних сферах соціально-економічного розвитку держави, регіону.

З метою визначення найоптимальніших перспектив підвищення рівня розвитку інвестиційної привабливості громади, застосуємо метод SWOT-аналізу, що дає можливість виявити сильні та слабкі сторони, а також можливості та загрози для розвитку громади. Сильні сторони – внутрішні позитивні фактори, ресурси громади, які в подальшому слугують конкурентними перевагами. Слабкі сторони – внутрішні негативні фактори, які перешкоджають розвитку громади або визначаються як відсутність сильних сторін. Можливості – зовнішні позитивні фактори, які сприяють розвитку громади. Загрози – зовнішні негативні фактори, які перешкоджають розвитку громади. В таблиці 1 представлено SWOT-аналіз інвестиційної привабливості Боратинської громади.

На основі проведеного SWOT-аналізу доцільно сформувані пріоритети розвитку громади та сконцентрувати усі наявні ресурси та зусилля для досягнення результативності таких пріоритетів. Проведений аналіз – це ефективний та доступний спосіб оцінки перспектив і проблем розвитку території. Він дозволяє

систематизувати проблемні ситуації, визначити основні ресурси, які можна використовувати для підвищення рівня життя населення. Завдяки застосуванню нових потенційних можливостей важливо вибрати оптимальні напрями розвитку громади і уникнути небезпек, приймаючи виважені рішення. Правильно і вчасно прийняті стратегічні рішення відіграють ключову роль у розвитку громади.

Таблиця 1

SWOT-аналіз інвестиційної привабливості Боратинської громади

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>Зручне географічне розташування, близькість до обласного центру. Організація роботи оптового сільськогосподарського ринку. Створення відпочинкового комплексу. Функціонування промислової пасіки. Відкриття заводу з виробництва та розливу столово-мінеральної води. Робота іподрому. Розвиток альтернативної енергетики (сонячні та вітрові електростанції). Будівництво багатофункціонального Палацу спорту. Розбудова готельно-ресторанного комплексу. Вільні земельні ділянки та промислові об'єкти.</p>	<p>Недостатня кількість контролюючих служб, відповідальних за належний оборот сільськогосподарської продукції. Недостатність впровадження інновацій технології виробництва. Недостатнє раціональне використання ресурсів екосистеми заказника «Чорногузка». Відсутність маркованих туристичних кінних маршрутів. Недостатньо високий показник потенційних споживачів. Відсутність додаткової тренувальної бази для спортсменів. Нестача висококваліфікованих кадрів. Недостатнє забезпеченості мінерально-сировинними і фауністичними ресурсами.</p>
Можливості	Загрози
<p>Створення аграрно-торговельного кластеру. Популяризація потенціалу суб'єктів сільського, зеленого, культурного туризму. Додаткове сервісне обслуговування реалізації продукції. Можливість будівництва об'єктів у віддалених від транспортних шляхів місцях. Розвиток проекту «зелений тариф». Можливість проведення міжнародних змагань з легкої атлетики тощо. Участь в проектній діяльності. Активізація місцевого населення щодо започаткування власної справи. Проведення тематичних івентивних заходів в громаді.</p>	<p>Поширення пандемії COVID-19. Інфляційні процеси в державі. Бюрократичні перепони ведення бізнесу. Недосконале нормативно-правове забезпечення розвитку громад. Зниження платоспроможності населення. Конкуренція з боку інших громад. Недосконала інвестиційна репутація держави. Подальше підвищення цін на сільськогосподарську продукцію та її похідні. Залежність більшості суб'єктів діяльності від складних погодних та екологічних умов. Недостатність потенційних споживачів туристичних та інших регіональних послуг.</p>

Існує ряд факторів, як зовнішніх, так і внутрішніх, що впливають на формування та рівень інвестиційної привабливості. З них є ті, на які може впливати безпосередньо сама громада, зокрема, власний кадровий потенціал, фінансове становище, платіжна дисципліна тощо. Так само, є ряд і тих факторів, що не залежать від громади, але можуть значно вплинути на її інвестиційний рейтинг шляхом створення додаткових перешкод або ж, навпаки, сприятливих умов для підвищення інвестиційної привабливості [2].

Таким чином, проведений аналіз засвідчив, що місцеві інституції активно стимулюють інвестиційну активність суб'єктів. Підвищення рівня інвестиційної привабливості Боратинської громади відбувається через створення сприятливого клімату для бізнесу й інвесторів і стимулювання співпраці усіх можливих стейкхолдерів. Отримання ряд грантів від міжнародних донорів, та реалізовано ряд інвестиційних проектів, що сприяє розвитку громади та підвищує її інвестиційну привабливість. Основними факторами, що впливають на інвестиційну привабливість громади визначено: кількість суб'єктів діяльності в громаді, значна кількість ресурсів розвитку (природних, соціальних, економічних, тощо), відносна активність місцевого населення, достатньо розвинуте інституційне забезпечення тощо.

Список використаних джерел: 1. Офіційний сайт Боратинської громади. Режим доступу: <https://boratyn.silrada.org/investytsijnj-pasport/>. 2. Цуз О., Маковецька Л. Боратинська сільська рада у системі територіальних громад Волинської області: суспільно-географічний аспект. Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів і студентів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (16–17 травня 2017 року). Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2017. С. 424–426.

Іванчук Юлія, Голуб Геннадій
uliaivanchuk@gmail.com; golub.gennadiy@vnu.edu.ua
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЛУЦЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Проаналізовано основні показники соціально-економічного розвитку Луцького району Волинської області. Розглянуто сучасний стан та перспективи соціально-економічного району. Показано необхідність розробки механізму ефективного використання потенціалу регіону.

Сучасні умови функціонування регіонів характеризуються наявністю великої кількості негативних факторів, пов'язаних із зниженням чисельності працездатного населення, скороченням виробництва, зростанням рівня безробіття, падінням рівня життя населення, тощо. Важливе значення має дослідження соціально-економічного розвитку району та оцінка рівня його фінансового і матеріально-технічного забезпечення, що сприятимуть ефективному використанню потенціалу Луцького району.

Аналізуючи соціально-економічні показники Луцького району Волинської області до другого етапу реформи децентралізації, а саме укрупнення адміністративних районів з 16 до 4 одиниць, бачимо, що середньооблікова кількість штатних працівників складає 16991 особу, що є невеликою часткою у порівнянні з наявним населенням рис. 1.

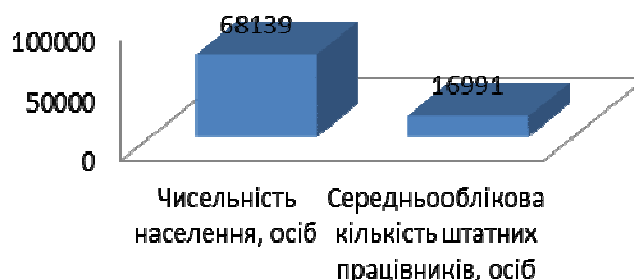

Рис. 1. Чисельність населення та середньооблікова кількість штатних працівників у Луцькому районі у 2020 році

Середньомісячна номінальна заробітна плата найманого працівника у 2020 році склала 12943 грн. Найбільш оплачуваною була робота працівників, зайнятих у сферах фінансової та страхової діяльності, виробництва машин і устаткування, меблів (перевищила середній показник по області в 2,2-1,6 рази) [2]. Індекс реальної заробітної плати у січні порівняно з відповідним періодом 2020р. становив 109,1%. Вчасно не отримали заробітну плату 2,3 % від середньооблікової кількості штатних працівників, зайнятих в економіці району. Кожному із зазначених працівників не виплачено в середньому по 7736 грн.

Щодо соціального захисту населення, субсидії на оплату житлово-комунальних послуг у 2020 р. призначено 9,5 тис. домогосподарств на суму 4,2 млн. грн. Середній розмір субсидії становив 443,3 грн (у 2019р. – 471,1 грн) га одне домогосподарство. Індекс споживчих цін у районі у січні 2021р. порівняно з груднем 2020р. становив 101,2 %, в Україні – 101,3 %.

Промислові підприємства району реалізували товарів та послуг на суму 6,8 млрд. грн. Основна частка загального обсягу реалізації припадала на машинобудування, продукцію харчової промисловості та виробництво меблів. У розрахунку на одну особу реалізовано промислової продукції на суму 104,3 тис. грн (в області – 29,8 тис. грн). За цим показником район посів перше місце в області.

Підприємствами сільського господарства зібрано культур, показано на рис. 2 та урожайність зернових та зерно-бобових культур становила – 70,9 ц, буряку цукрового фабричного – 583,6 ц, сої – 30,7 ц, ріпаку – 29,5 ц, соняшнику – 35,1 ц.

■ зернові та зерно-бобові ■ буряк цукровий фабричний ■ соя ■ ріпак

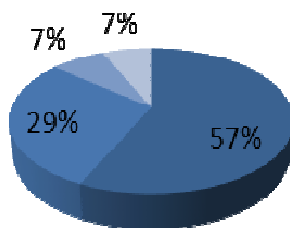

Рис. 2. Зібрано сільськогосподарських культур, тис. т у 2020 році

За обсягами виробництва молока та реалізації великої рогатої худоби на забій район залишився першим в області (32,1 % та 26,3 % виробленої підприємствами).

На 1 січня 2020р. господарства утримували 9,4 тис. голів великої рогатої худоби (на 4,2 % менше, ніж на 1 січня 2019р.), у т.ч. 3,8 тис. корів (на 0,8 % менше), свиней – 2,7 тис. голів (на 17,4 % менше). За чисельністю великої рогатої худоби підприємства району були лідерами в області.

Обсяг виробленої будівельної продукції підприємствами району становив 233,5 млн. грн. Забезпечено 10,0 % всього обсягу виробленої будівельної продукції в області. Автотранспортом спеціалізованих підприємств району, які займалися комерційними вантажними перевезеннями на постійній основі здійснено 277,0 млн. км і перевезено 473,2 тис. т вантажів, що відповідно на 9,2 % та 49,3 % більше, ніж у 2018 р. [3].

Таким чином, перспективи соціально-економічного розвитку Луцького району Волинської області можна виокремити в наступні пункти:

1. Вигідне економіко-географічне розташування на південному сході регіону, прямо межує з Львівською та Рівненською областями. Територія району складає 1000 тис. кв. км.

2. Наявність сировинного потенціалу, рекреаційних та природних ресурсів: поклади на території корисних копалин – пісок, крейда та розташовані 7 заказників, 1

урочище, 1 пам'ятка природи, 2 парка-пам'ятка садово-паркового мистецтва. Лісистість району складає 4,8%.

3. Розвинена транспортна та прикордонна інфраструктура із значним потенціалом: у районі зосереджені залізничні вузли, важливі автомобільні шляхи) М-19: Доманове – Ковель – Чернівці – Теремляче (в напрямку Бухарест), Н-22: Устилуг – Луцьк – Рівне та залізниця: Ковель – Тернопіль, нічний швидкий потяг сполученням Харків – Ковель, пасажирські потяги від станції Луцьк прямують до Києва, Харкова, Одеси, Львова, Чернівців, Новоолексіївки.

4. Висока якість трудових ресурсів та сприятливе середовище для залучення інвестицій. Луцький район приваблює іноземних інвесторів, адже має переваг – зручна логістика, порівняно близька відстань до кордонів ЄС та наявність трудових ресурсів.

Також, варто зазначити, що в рамках другого етапу реформи децентралізації в Україні відбулось укрупнення адміністративних районів областей, зокрема і Луцького району Волинської області. Оновлений та укрупнений Луцький район утворений 2020 року відповідно до постанови Верховної Ради України № 807-ІХ від 17 липня 2020 року з адміністративним центром у місті Луцьк. Площа – 5281,4 км², що складає 26% від площі області, населення – 457287 осіб [1].

Отже, на сучасному етапі основними перспективами соціально-економічного розвитку Луцького району Волинської області є: вдосконалення галузевої структури промислового виробництва і сільського господарства, які створюють основу технологічного оновлення економіки району та поліпшення бізнес-клімату шляхом стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу, у тому числі туристичного. Підвищення інвестиційної привабливості району для інвесторів, зацікавлених у розміщенні своїх виробництв на території району та збільшення можливості підприємств у залученні інвестицій.

Список використаних джерел: 1. Волинська область. Райони. URL: decentralization.gov.ua (дата звернення 25.03.2020). 2. Стратегія розвитку Волинської області на період до 2027 року. URL: <http://voladm.gov.ua/proekt-strategii-rozvitku-volinskoj-oblasti-na-period-do-2027-roku/>_(дата звернення 25.03.2020). 3. Соціально-економічне становище Луцького району за 2019 рік. URL: <http://lutskadm.gov.ua/statystyka/item/8563-sotsialno-ekonomichne-standovishche-lutskoho-rayonu-za-2019-rik> (дата звернення 25.03.2020).

Левчук Марина, Слащук Андрій

marishkalevchuk1951@gmail.com; Andrii.slashchuk@gmail.com

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ТЕНДЕНЦІЇ ДЕМОГРАФІЧНОГО РОЗВИТКУ ЛОКАЧИНСЬКОГО РАЙОНУ

Населення є суб'єктом суспільного розвитку, носієм усіх соціальних відносин. Демографічний фактор є важливою складовою економічного, розумового і політичного розвитку будь якої країни, як самостійна складова, на якій тримається суспільство. Він є індикатором взаємопов'язаних темпів та пропорцій соціального розвитку з кількісними та якісними характеристиками населення.

Мета дослідження полягає у визначенні тенденції демографічного розвитку Локачинського району, а також у пропозиції можливих заходів щодо покращення ситуації.

Результати дослідження. Дослідження проводилось в Локачинському районі, що розташований у південно-західній частині Волинської області з центром у селищі міського типу Локачі. На території району знаходиться 1 районна рада, 1 селищна рада та 19 сільських рад.

Згідно перепису населення у 2001 році, на території Локачинського району проживало 25 386 осіб постійного населення, а згідно даних Головного управління статистики у 2020 р. – 17 811 осіб [1].

На рис. 1 відображено кількість населення по сільських радах, яка була у 2001 році і кількість населення у 2020 році. Найбільш помітний спад населення характерний для Війницької, Затурцівської, Привітненської, Старозагорівської та Холопичівської сільських рад. Тут різниця в кількості населення іноді сягає 500 осіб. З цього можна зробити такий підсумок, що для Локачинського району є характерною депопуляція населення, яка досягла масштабів демографічної кризи, що була викликана рядом факторів.

Найголовнішим і найнебезпечнішим фактором є істотне погіршення здоров'я населення, що впливає на середню тривалість життя. А в останні роки простежується тенденція погіршення здоров'я дітей та підлітків. Це спричинено в першу чергу поганою екологією, не здоровою їжею, яка викликає серцево-судинні захворювання, захворювання шлунково-кишкового тракту і хвороби дихальних шляхів. Радіаційне і техногенне забруднення також не є безслідним. Внаслідок нього виникають мутації на рівні генів, тим самим зменшується народжуваність, збільшується кількість дітей з обмеженими можливостями [2, с.133]. В останній рік головною причиною зменшення кількості населення не лише Локачинського району, але й світу загалом, вважають пандемію Covid-19.

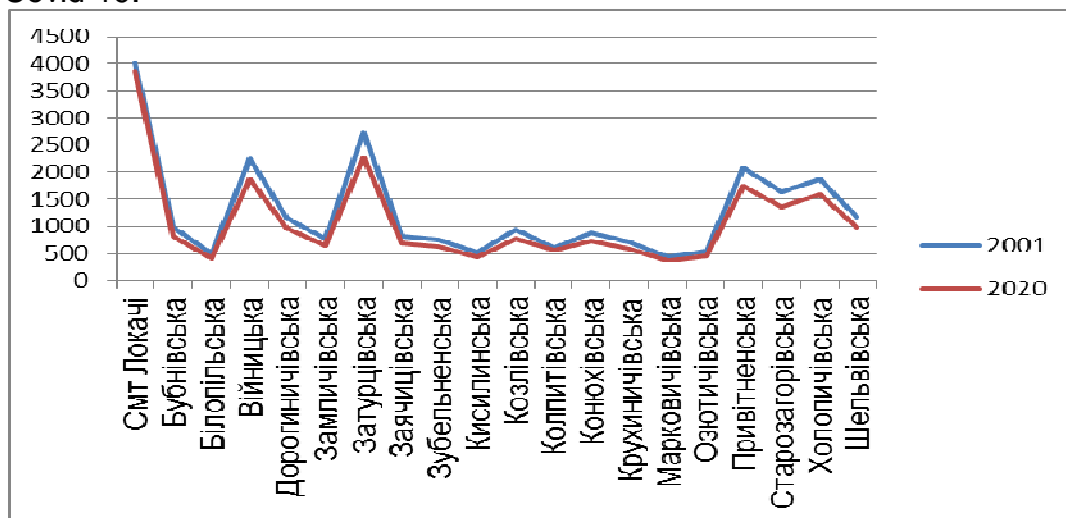

Рис. 1. Тенденції демографічного розвитку Локачинського району по сільських радах [1]

Варто згадати і про механічний рух населення, який робить свій помітний вклад на кількість населення на Локачинщині. Щороку збільшується кількість тих, хто виїжджає в ближчі міста і навіть країни в пошуках робочих місць та гідної заробітної плати.

Отже, проаналізувавши всі отримані результати можна сказати, що в Локачинському районі спостерігається тенденція депопуляції населення. Для того, щоб цього уникнути, необхідно впровадити заходи щодо стимулювання народжуваності двох і трьох дітей на сім'ю економічною підтримкою від держави, належним соціальним забезпеченням сімей з дітьми та осіб похилого віку, популяризації здорового способу життя та підтримки екології. Підвищити рівень медичного обслуговування ФАПів, амбулаторій та районної лікарні, зробити більш доступними, за ціною політикою, медикаменти. Також надавати робочі місця для молодого покоління, забезпечувати гідною заробітною платою.

Список використаних джерел : 1. Головне управління статистики у Волинській області. URL: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/>. 2. Палієнко О. А. Демографічна криза в Україні : шляхи її подолання. *Молодий вчений*. Переяслав-Хмельницький, 2017. С. 133 – 136.

Маковецька Лариса, Лойчик Аліна
maklora@ukr.net; alinalojtschuk@gmail.com
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ЕНЕРГОСИСТЕМА РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Енергетика – одна з базових складових економіки Рівненської області та України загалом, яка забезпечує всебічний науково-технічний прогрес у всіх галузях господарства, впливає на формування значної частки доходної частини бюджету. Електроенергетичний комплекс впливає на структуру економіки в регіоні, забезпечує розвиток і поліпшення соціальної сфери і створює передумови для економічного зростання Рівненської області [2].

Атомна енергетика Рівненської області має загальнодержавне значення, хоча і представлена лише одним підприємством – Рівненською АЕС. Періодом початку розвитку енергетики на Рівненщині вважають другу половину ХХ ст.

Електроенергетика Рівненщини базується на використанні атомної та гідровлічної енергії. Залежно від виду електростанцій, на їх розміщення впливають різні чинники. Атомні електростанції використовують незначну кількість палива, тому орієнтовані в основному на споживачів, незалежно від сировинного чинника. Рівненська область є регіоном з дефіцитом паливно-енергетичної ресурсної бази, але потребою у значній кількості електроенергії. Тому орієнтація на споживача – основний чинник будівництва Рівненської АЕС.

До важливих чинників територіального розміщення Рівненської АЕС є наявність потужної водо-ресурсної бази – р. Стир. Атомна енергетика в порівнянні з тепловою має значно менший хімічний вплив на навколишнє середовище, тому екологічний чинник тут відіграє меншу роль [3].

Територія Рівненської АЕС в геотектонічному відношенні належать до слабоактивних, тому сприятлива для будівництва. Проте, варто зазначити, що в межах м. Вараш розвинені небезпечні екзогенні процеси – суфозійно-карстові. Наявність на даній території такого об'єкту, як РАЕС, призводить до активізації цих процесів. Це визначає необхідність проведення низки заходів, зокрема здійснення цементації ґрунтів, для надійності експлуатації об'єкту [4].

Рівненська АЕС розташована на північному-заході Рівненської області, поблизу річки Стир у м. Вараш. Вона починає відлік своєї історії з 1971 року, коли розпочалося її проектування і яку на початку називали Західноукраїнською АЕС. Згодом перейменували в Рівненську АЕС. Це перша в Україні атомна електростанція з енергетичним водо-водяним реактором типу ВВЕР-440. На РАЕС експлуатується чотири енергоблоки, які відповідають сучасним міжнародним вимогам ядерної та радіаційної безпеки (табл.1). Перші два енергоблоки уведені в експлуатацію в 1980—1981 роках, а 3-й енергоблок в 1986 році. Будівництво четвертого блоку РАЕС розпочалося в 1984 році, а в 1991 році передбачалося введення його в експлуатацію, проте роботи було призупинено. Це спричинено дією мораторію Верховної Ради на будівництво ядерних об'єктів на території України. Будівництво відновили в 1993 році. У 2004 році 4-й енергоблок РАЕС прийнято до промислової експлуатації. На РАЕС діє автоматизована система контролю радіаційного стану [4, 5].

Сумарна встановлена потужність електростанції – 2 млн 835 тис. кВт. РАЕС щорічно виробляє близько 19 млрд. кВт*год електроенергії, що становить 23 % від

виробництва атомними електростанціями України та 12,4 % від загального виробництва електроенергії в країні. РАЕС забезпечує ефективну і стабільну роботу з максимальним використанням встановленої потужності, підвищує надійність об'єднаної енергетичної системи України [4].

Таблиця 1

Енергоблоки Рівненської АЕС [4]

Енергоблок	Тип реакторів	Потужність	Введення до експлуатації
I блок	ВВЕР-440	420 тис. кВт	1980 рік
II блок	ВВЕР-440	415 тис. кВт	1981 рік
III блок	ВВЕР-1000	1 млн кВт	1986 рік
VI блок	ВВЕР-1000	1 млн кВт	2004 рік

Енергоблоками Рівненської АЕС щорічно виробляється кількість електроенергії, що складає більше планового завдання. У 2017 році енергоблоками РАЕС було вироблено 19 млрд. 793 млн. кВт год електроенергії, що стало максимальним показником за всю історію роботи електростанції. План 2020 року з виробництва електроенергії для РАЕС складає 18 млрд 317 млн кВт год. З початку року по жовтень виробництво електроенергії енергоблоками склало 15 млрд 669 млн кВт год електроенергії, що відповідає 103,0 % планового завдання [4].

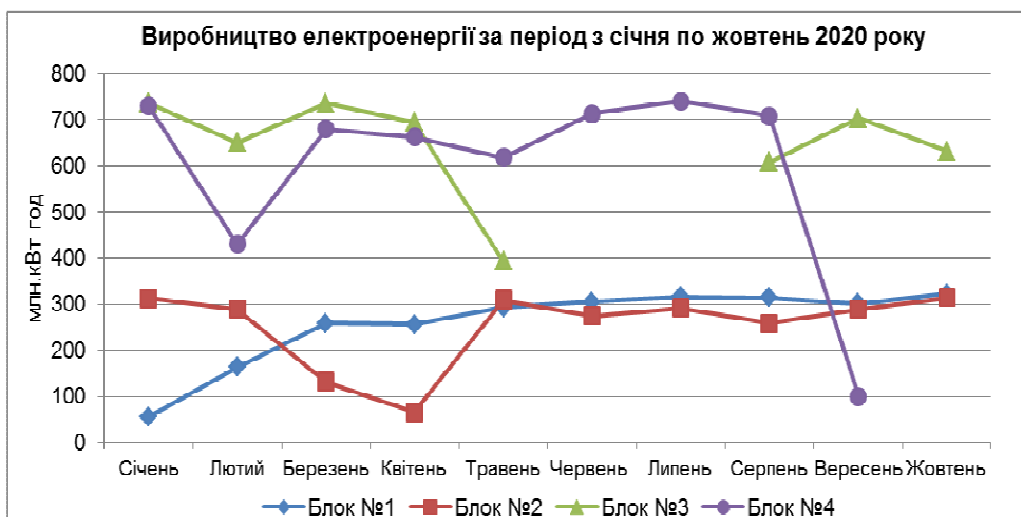

Рис. 1. Виробництво електроенергії енергоблоками РАЕС за період з січня по жовтень 2020 року [4]

На сьогоднішній день на Рівненській АЕС успішно реалізуються проекти в рамках співпраці між Україною та Німеччиною. На Рівненській АЕС регулярно проводяться місії МАГАТЕ та ВАО АЕС з перевірки стану експлуатаційної безпеки. Результати цих місій свідчать про те, що стан безпеки станції відповідає всім сучасним міжнародним вимогам [4].

Перспективами розвитку РАЕС є будівництво 5-го енергоблоку, як заміщуючої потужності після завершення термінів експлуатації 1-го та 2-го енергоблоків, а також перехід на паливо Westinghouse. Незабаром у промисловій зоні міста Вараш, поряд з РАЕС побудують перший дата-центр на Західній Україні потужністю 250 мегават. Обмежувальним чинником розвитку станції є можливість її водозабезпечення, тому передбачено, що потужність станції можлива тільки на рівні 4 енергоблоків, нові блоки можуть вводиться в експлуатацію за умови заміни діючих енергоблоків [4].

Гідроенергетика – виробляє електроенергію за допомогою води на гідроелектростанціях. Головною перевагою малої гідроенергетики є порівняно

дешева електроенергія. Дана галузь в Рівненській області представлена Млинівською ГЕС та Хрінницькою ГЕС.

Млинівська ГЕС – гідроелектростанція, яка розміщена в південно-західній частині Рівненської області, в смт Млинів Млинівського району, над річкою Іква. Спорудження гідроелектростанції було розпочате напередодні Другої світової війни, проте через початок війни будівництво припинили. ГЕС експлуатується з 1953 року і знаходиться на балансі приватного підприємства «Агропром-енерго». Електростанція має встановлену потужність - 0.36 МВт. Гідроелектростанція обладнана турбіною «Фойт» австрійського виробництва. Виробництво електроенергії становить 2 млн кВт год на рік [7].

Електростанція працює за «зеленим» тарифом, введена автоматична система обліку і контролю електроенергії. Млинівська ГЕС є важливим стратегічним об'єктом області, оскільки підстраховує Рівненську АЕС в забезпеченні водою для охолодження реакторів та очищує річку від сміття. Гідроенергетика має великі перспективи, тому для її розвитку зараз є нові технології, встановлюють горизонтальні генератори [6].

Хрінницька ГЕС розміщена в південно-західній частині Рівненської області, в с. Хрінники Демидівського району. Основним чинником територіального розташування ГЕС вважається наявність Хрінницького водосховища. Електростанція має встановлену потужність - 0.9 МВт. Хрінницька ГЕС була здана в експлуатацію в 1958 році, однак електростанція працювала нестабільно. З 1977 року тут розпочались ремонтно-відновлювальні роботи. Хрінницька ГЕС запрацювала знову в 2002 році. На ГЕС встановлено 2 турбіни по 450 кВт. За добу гідроелектростанція виробляє 19200 кВт/год. електроенергії. Питома вага підприємства у загальному виробництві Демидівського району становить 15 % [7].

Пріоритетним напрямом розвитку галузі енергетики області є виробництво енергоносіїв із відновлюваних джерел та альтернативних видів палива. Питома вага альтернативної енергетики у структурі загального споживання енергоносіїв області становить 3,5 %. В 2017 році на Рівненському сміттєзвалищі запрацювала біогазова станція. В області наявні великі площі земель, непридатних для традиційного сільського господарства, які можуть бути використані для створення сонячних електростанцій. В селі Шубків Рівненського району закладена експериментальна плантація енергетичної верби на дослідних ділянках інституту сільського господарства Західного Полісся НААН України [8].

Отже, основними цілями розвитку електроенергетики Рівненської області є: здійснення реконструкції і заміна зношеного обладнання на об'єктах електропостачання, підвищення ролі відновлюваних джерел енергії в електропостачанні регіону, скорочення викидів в атмосферу і водоюми шкідливих речовин від підприємств електроенергетичного комплексу, широке використання нових технологій у виробництві електроенергії.

Список використаних джерел: 1. Майданевич Н. В. Поняття та сутність категорії "електроенергетика" / Н. В. Майданевич // Часопис Київського університету права. - 2014. - № 3. - С. 105-109. 2. Турбіна О. І. Забезпечення розвитку електроенергетичного комплексу регіону: дис. канд. екон. наук: 08.00.05 / Турбіна Оксана Ігорівна // Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. – Сєвєродонецьк, 2016. – 237 с. 3. Географія : підруч. для 9 класу загальноосвіт. навч. закладів / Й. Р. Гілецький, Р. Р. Сливка, Я. Д. Атаманюк, Р. Д. Чобан. — Харків : Вид-во «Ранок», 2017. — 208 с. 4. Офіційний сайт Рівненської АЕС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rnpp.rv.ua/general-info.html> 5. Сайт з питань ядерної безпеки, радіаційного захисту та нерозповсюдження ядерної зброї [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.uatom.org/zagalni-vidomosti/diyuchi-aes-ukrainy/rivenska-aes> 5. Млинівська гуманітарна гімназія [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://mlynivgg.rv.sch.in.ua/zhittya_shkoli/podorozhi_i_tabori 6. Український ринок енергетики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.energo.ua/> 7. Рівненська область. Інвестиційний паспорт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.investinrivne.org/public/files/invest_passport_ua.pdf.

Маковецька Лариса, Поторась Олег, Гонтарук Лілія
maklora@ukr.net; oleg.potoras.2000@gmail.com; gontaruklilia@gmail.com
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ У МІСТІ ЛУЦЬК

Легка промисловість – це сукупність спеціалізованих галузей промисловості, що виробляють, головним чином, предмети масового вжитку й здійснюють як первинну обробку сировини, так і випуск готової продукції [4].

Виробництво предметів народного споживання (тканин, одягу, білизни, взуття та ін.) здавна було розвинуте у місті Луцьк [5, 6].

Територіальна організація легкої промисловості в місті обумовлена споживчим і сировинним чинниками, кожен з яких впливає по різному – залежно від стадій виробництва і техніко-економічних особливостей тієї або іншої галузі. Окрім галузевого і споживчого чинників, велике значення має забезпеченість міста Луцьк робочою силою. Так, у свій час для забезпечення жіночого населення робочими місцями, в місті були побудовані підприємства текстильної або швейної підгалузей [6]. Незважаючи на перераховані чинники, на сьогодні легка індустрія міста працює в основному на привізній сировині та матеріалах.

В місті успішно працюють новостворені підприємства – ТзОВ «Промтексервіс», «ЖасмінЛінжері», «Мода Текс», ПАТ «Едельвіка», ПП «Територія дитячої білизни» та ряд інших [5].

Підприємства легкої Луцька не зупиняються на досягнутому і постійно працюють над оновленням асортименту, розширенням ринків збуту, забезпеченням найвибагливіших споживачів якісною продукцією, яка буде конкурентоспроможною не тільки на вітчизняному але і на світовому ринках. У розвиток промислово-виробничих фондів та на інноваційну діяльність підприємств визначеної галузі на кінець 2019 року вкладено 315,5 тис. дол. США прямих іноземних інвестиційних ресурсів. Основними країнами-інвесторами були Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії. Крім того, у 2019 році підприємства освоїли 34,6 млн. грн. капітальних інвестицій [2].

Найбільшим центром легкої промисловості в Волинській області є місто Луцьк, де зосереджено 63 підприємства і дрібних виробників з текстильного виробництва, виробництва одягу, хутра та виробів з хутра. Найуспішнішими на галузевому ринку є – ПАТ «Едельвіка», яка виготовляє різноманітні тканини (платтяно-костюмні, декоративні, спеціальні, технічні), одяг (легкий жіночий, народний, спецодяг), текстильні столові набори (скатертини, серветки, рушники), гардини, фільтрувальні рукави для газоочисних споруд; Луцьке швейне ВТП «Волинь», що спеціалізується на виробництві верхнього одягу, спіднього одягу, здійснює оптову та роздрібну торгівлю одягом і взуттям; ТОВ «КОТОН» спеціалізується на виробництві робочого одягу та готових текстильних виробів. ТОВ "ПРОМТЕКССЕРВІС" створено на базі Луцького заводу синтетичних шкір і є одним з найбільших виробників нетканих голкопробивних матеріалів в Україні. На сьогодні, продовжуючи кращі традиції і використовуючи нові технології, підприємство виробляє продукцію з поліефірного

волокна механічним (голкопробивання) і термічним (термофіксація, каландрування) методами [1].

У місті функціонує 3 підприємства з виробництво взуття, зокрема – ВАТ «Луцька взуттєва фабрика», яка спеціалізується на випуску чоловічого, жіночого та дитячого взуття з натуральної шкіри і текстильних матеріалів для різних вікових груп; ТОВ «КадарТехно», яке за минулі роки стало найбільшою компанією в Україні з виробництва взуття, оскільки використовує новітні розробки високопродуктивного обладнання таких лідерів галузі, як TESEO, CERIM, DurkoppAdler, Ciucani; ТОВ «Альфа Експо» спеціалізується на виробництві та оптовій торгівлі взуттям. Крім того працюють 2 підприємства з виробництво галантерейних та дорожніх виробів зі шкіри та інших матеріалів – ТОВ «Цепелін», ТОВ «ФАЙНЕСТ ГУДЗ Україна» [1].

Понад 45 % продукції легкої промисловості регіону продається у зарубіжні країни. Основними країнами-експортерами легкої продукції Луцька є: Литва, Латвія, Естонія, Польща, Білорусь, Казахстан, Німеччина, Франція, Данія [1, 3, 5].

Отже, місто Луцьк має недостатньо розвинуту легку промисловість, хоча до 1990 років займав значно вагомішу роль у економіці регіону. Підприємства даної галузі є об'єктом іноземних інвестицій, а кінцева продукція легкої промисловості є частиною товарного експорту Луцька.

Також проблемами є: поєднання акціонерної та державної форми власності підприємств легкої промисловості, насичення внутрішнього ринку дешевими імпортними товарами, неефективне використання виробничої інфраструктури.

Перспективним напрямом розвитку легкої промисловості міста Луцьк є створення та модифікація продукції, що стане конкурентоспроможною на ринку товарів. На сьогоднішній момент власні виробничі потужності Волинської області не дозволяють цього зробити, тому потрібно співпрацювати з українським та зарубіжними підприємствами у сфері матеріально-технічного забезпечення легкої промисловості.

Список використаних джерел: 1. Легка промисловість Волинська обл. Довідник компаній України – БізнесГід [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://business-guide.com.ua/enterprises?q=&o=67&v=186>. 2. Волинь: зарплати в легкій промисловості – нижче середньої – «Волинь» – незалежна громадянсько-політична газета [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.volyn.com.ua/news/154385-volyn-zarplaty-v-lehkii-promyslovosti-nyzhche-serednoi>. 3. Головне управління статистики у Волинській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/3_4_07.htm. 4. Легка промисловість / Словник термінів / Finance.UA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://news.finance.ua/ua/news/-/297358/legka-promyslovist>. 5. Легка промисловість Волині. Волинська обласна рада [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://volynrada.gov.ua/news/legka-promislovist-volini>. 6. Пугач С. Сучасний стан та трансформації галузевої структури промисловості Волинської області / С. О. Пугач, Я. С. Сосницька, Л. О. Маковецька // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Географічні науки. – 2016. – № 15 (340). – С. 52–57.

Мандрик Ірина, Поторась Олег

mandryk2008@gmail.com; oleg.potoras.2000@gmail.com

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

УКРАЇНА НА СВІТОВОМУ РИНКУ БЕЗАЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ

Сучасний світовий ринок пропонує напої на будь-який смак, для будь-якого моменту життя і у найрізноманітнішій упаковці, де кожен може обрати той смак і той об'єм напою, який зручний і необхідний саме йому і саме в цей момент.

До групи безалкогольних напоїв відносять:

- мінеральні води (підсолоджені або з ароматизаторами);
- прохолодні напої (лимонад та ін.), до складу яких входить питна вода з цукром чи ні, ароматизовані фруктовим соком або есенцією, а також барвники.
- квас;
- готові до вживання напої на основі чаю чи молока;
- напої безалкогольні спеціального призначення (дієтичні, діабетичні, тонізуючі, для спортсменів тощо) [3].

На світовому ринку існує безліч виробників безалкогольних напоїв. Найбільшою країною–виробником безалкогольних напоїв є США. Вони виробляють понад 500 видів безалкогольних газованих напоїв загальним обсягом більше 20,6 млрд галонів за рік [3].

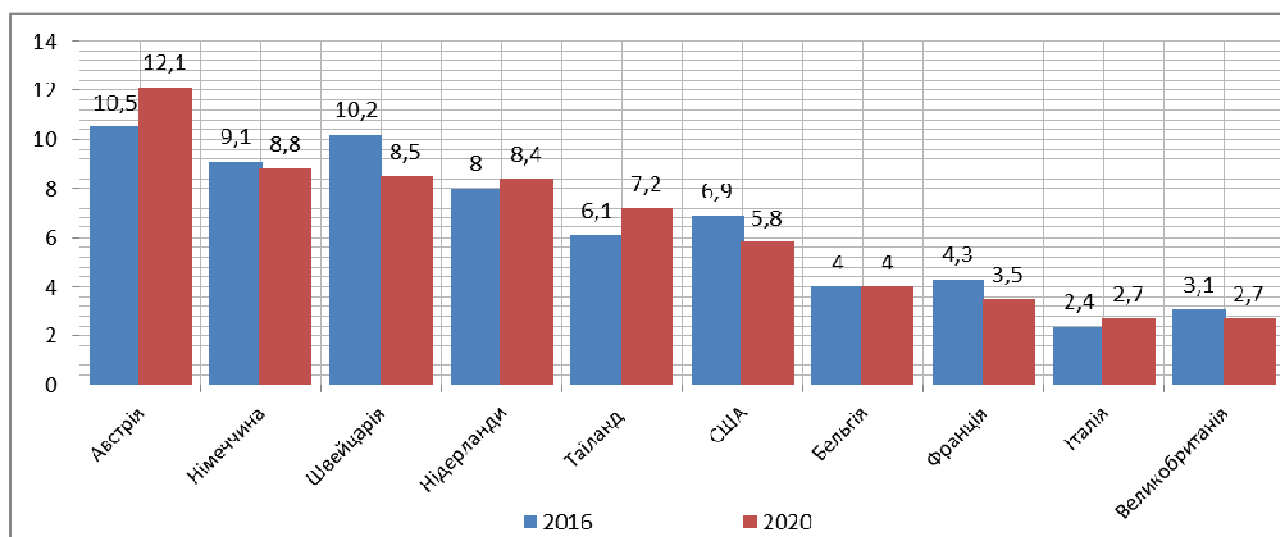

Рис.1. Найбільші країни-експортери безалкогольних напоїв, % (складено за даними Trade map: [5])

Найбільшими експортерами безалкогольних напоїв на світовому ринку у 2020 році є: Австрія (12,1 %), Німеччина (8,8 %), Швейцарія (8,5 %) (рис.1).

Лідерами в структурі світового імпорту безалкогольних напоїв є: США (16,9 %), Німеччина (6,5 %), Великобританія (5,7 %) (рис.2).

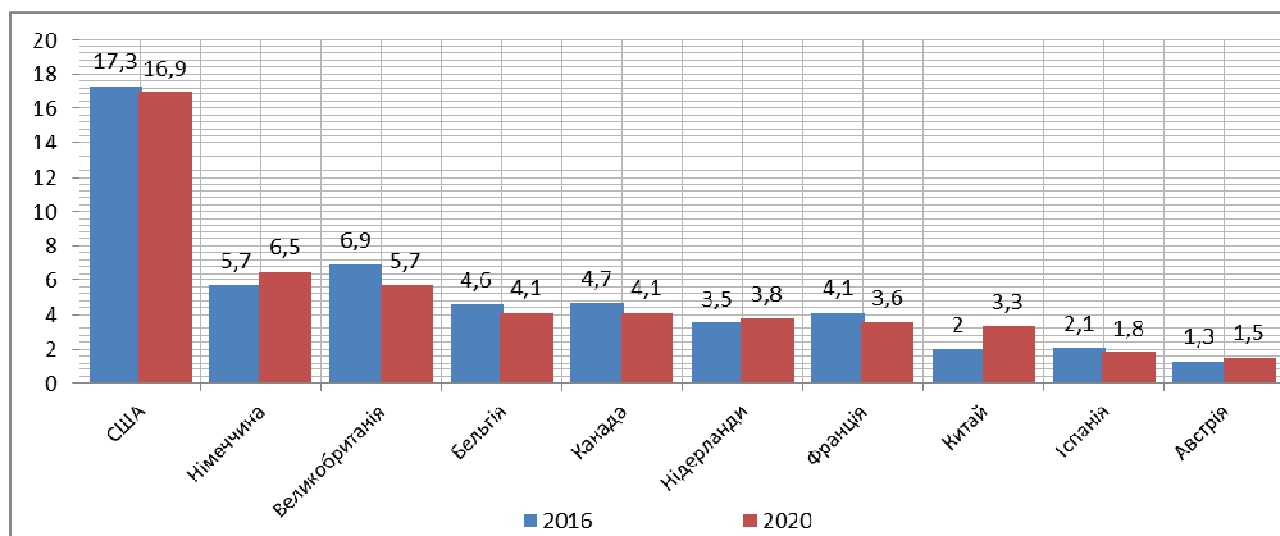

Рис.2. Найбільші країни-імпортери безалкогольних напоїв, % (складено за даними Trade map: [5])

Незважаючи на те, що споживання газованої води в Україні та світі стабільно збільшується, можна відзначити, що в останні кілька років темпи зростання її продажів помітно відстають від аналогічних показників в інших категоріях безалкогольних напоїв, зокрема соків або мінеральної та питної води.

Частка України у структурі світового експорту безалкогольних напоїв незначна. Зокрема, у 2020 році вона становила лише 0,2 % світового експорту безалкогольних напоїв, а у структурі імпорту – 0,1 % [5].

Найбільше Україна експортує безалкогольні напої у Республіку Молдова (28,2 %), Білорусь (13,5 %), Ізраїль (12,2 %). А найбільшими експортерами безалкогольних напоїв в Україну є Польща (21,5 %), Австрія (16,1 %), Швейцарія (13,6 %) [5].

Більше 71 % виробництва безалкогольних напоїв в Україні займають мінеральна і газувана солодка вода (рис.3). Це пояснюється значним асортиментом продукції, яка входить в цей сегмент. Питома вага квасу та інших квасних напоїв становить 1 % від загального обсягу виробленої продукції у натуральному вираженні [2].

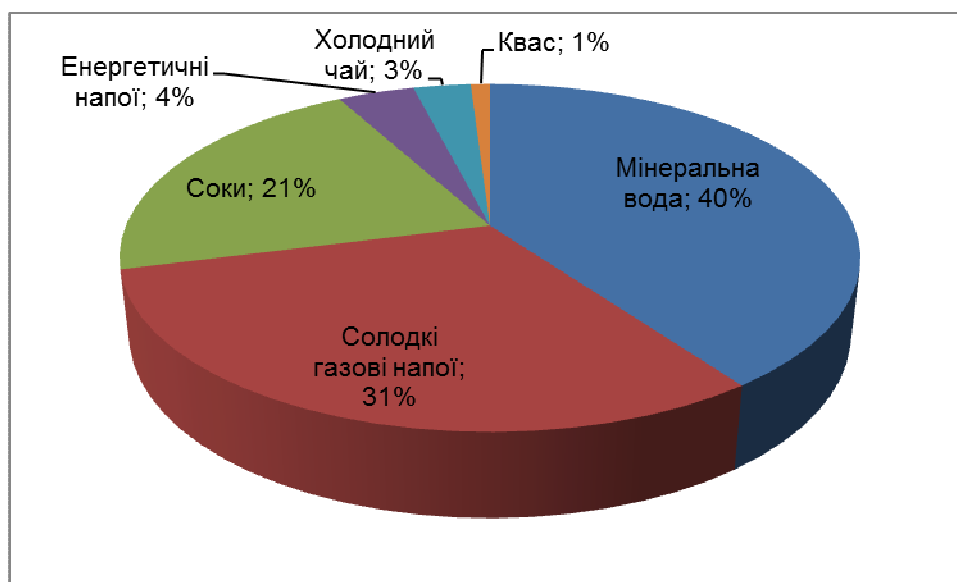

Рис. 3. Структура ринку безалкогольних напоїв в Україні у 2020 р., (побудовано за даними Держкомстату : [1])

Найбільшими виробниками безалкогольних напоїв, продукція яких представлена в Україні і має експортне значення, є:

1. Coca-Cola Beverages Ukraine («CocaCola», «Fanta», «Sprte», «Bonaqua», «Schweppes», «Burn», «Rich», «Rich Kids», «Nestea»);
2. Моршинський з-д мінеральних вод «Оскар» («Моршинська», «Трускавецька», «Vorjomi»);
3. «Дочірнє підприємство ПАТ «Оболонь» «Красилівське» («Ріо-де-мохіто», «Живчик унік», «Кола Нова»);
4. Миргородський з-д мінеральних вод («Миргородська», «Аква няня», «Aqua life»);
5. Виробнича фірма «Панда» («Артезіанська», «Делішес», «Дюшес», «Кола»);
6. Аквапласт («Фрутс», «Арабелла») з Дніпропетровська (дочірня компанія PepsiCo).
7. Малбі Беверідж («Бон Буасон», «Блек», «Блек натур»);

8. Київський з-д безалкогольних напоїв «Росинка» («Ситро», «Апельсин», «Лимон», «Лимонад», «Тархун», «Узвар», «Фейхоа», «Мохіто Класік», «Софія Київська» ТМ CapriSonne, квас «Український традиційний», «Водкалимон», «Водка-клюква», «Бренді-кава»);

9. Еконія («Малятко-вода», «Малятко-сок», «TeenTeem», «Чайкава»);

10. Орлан («Знаменівська», «Два океани», «Каліпсо», «Газовані напої «Біола», «Газовані напої «Ретро», «Газовані напої «Бриз», «Газовані напої «Прем'єра», «Ісу-Cola», «Квейк», «Smile», «Соки Біола», «Соки Літо», «Холодний чай») [3].

Однак, ступінь реалізації експортних можливостей галузі безалкогольних напоїв України є не достатнім, оскільки суттєвим обмежуючим чинником (бар'єром) для розвитку вітчизняного експорту даної продукції виступає саме низька якість продукції. Зокрема, в останні роки бракується і знімається з реалізації більше 50 % перевірених безалкогольних товарів, майже кожна друга тонна перевірених безалкогольних напоїв і мінеральних вод, більше третини перевірених соків та соковмісних напоїв. Це свідчить про те, що українська продукція має певні недоліки в якості, що не дозволяє повністю реалізувати свій експортний потенціал [3].

Перспективи ринку безалкогольних напоїв оцінюються наступним чином: індустрія безалкогольних напоїв консолідується навколо великих і сильних компаній-виробників та брендів; пропаганда здорового способу життя зробить однією з тенденцій зростання частки функціональних напоїв за рахунок зменшення частки солодкої води, альтернативою для виробників може стати розширення асортименту в напрямку вітамінізованих соковмісних напоїв; зменшення частки витрат споживачів на безалкогольні напої посилить конкуренцію, тому можна очікувати лише збільшення маркетингових бюджетів на стимулювання збуту та рекламу [4].

Отже, проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що ринок Європи є найбільш привабливим ринком для збуту безалкогольних напоїв українського виробництва. Обсяги експорту поступово повертаються до докризових показників, а на ринку з'являються нові лідируючі компанії, що користуються можливостями зовнішнього середовища. Ринок України представлений потужними компаніями – як національними виробниками, так і філіями іноземних компаній.

Список використаних джерел: 1. Державна служба статистик України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 2. Ринок безалкогольних напоїв / Економічна правда, 2020 р. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2019/01/16/644357/>. 3. Тюха І. В., Погребна А. В. Стан та тенденції розвитку вітчизняного ринку безалкогольних напоїв. Молодий вчений. 2017. № 10 (50). С 1084-1088. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/molv_2017_10_245.pdf. 4. Тюха І. В., Савчук І. В. Світові тенденції ринку безалкогольних URL: http://www.economy.in.ua/pdf/12_2017/11.pdf. 5. Trade map URL: https://www.trademap.org/Country_SelProduct_TS.aspx.

Новосад Оксана, Ступницька Марія

Novosad.Oksana@vnu.edu.ua; mariiya2002@ukr.net

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Аграрний сектор в Україні, може стати рушійною силою розвитку економіки і як наслідок, основною статтею наповнення бюджету. Сьогодні обсяги виробництва сільськогосподарської продукції забезпечують 12% ВВП і близько 40% валютних надходжень від експорту. Найбільший потенціал для розвитку вбачається саме у сфері малого та середнього бізнесу в селі. Не є виключенням в цьому плані й територія Рівненщини.

Саме, місце сільського господарства в економіці Рівненської області, дослідження змін та перспектив його розвитку на її території, вдосконалення методів виробництва та збуту відповідно до європейських стандартів – є метою даного дослідження.

Кожен район території Рівненської області спеціалізується на виготовленні певної сільськогосподарської продукції. Так, наприклад, територія Зарічнлянського, Дубровицького, Рокитнівського, Володимирецького, Сарненського та Костопільського районів спеціалізується на вирощуванні картоплі, овочів, зерна, кормових культур, з розвинутим м'ясо-молочним тваринництвом. Для території Корецького району характерне вирощення технічних культур, а для Березнівського району – птахівництво [2].

Останніми роками на Рівненщині змінилася структура посівних площ. Стрімкими темпами зростають площі таких теплолюбних культур як кукурудза на зерно, соя, соняшник тощо.

Земельний фонд області складає 2005,1 тис. га, з них 926,2 тис. га займають сільськогосподарські угіддя, що становить - 46 %. Рілля займає 78 %, сінокоси та пасовища – 30 %, багаторічні насадження – 1,0 % [1].

Для досліджуваної території найефективнішим є вирощення зернових та технічних культур, цукрового буряка та картоплі, а також розведення великої рогатої худоби та домашньої птиці. На Рівненщині здійснюється модернізація та технічне переоснащення галузі тваринництва, а саме модернізація молочної галузі.

Отож позитивні та негативні сторони, що впливають на розвиток сільськогосподарського виробництва на території Рівненської області, представлені за допомогою SWOT-аналізу, наведеного в таблиці 1.

Проаналізувавши складові SWOT-аналізу сільськогосподарського виробництва на території Рівненської області можна сказати, що на території Рівненської області проблемним є вирощування сільськогосподарських культур в північних регіонах, оскільки ґрунти є малородючі і забруднені радіонуклідами внаслідок аварії на ЧАЕС. Проблемним залишається: скорочення поголів'я сільськогосподарських тварин, а також «гонка» сільськогосподарських підприємств спрямована на отримання високих прибутків, а не на збереження та відновлення ресурсів.

Враховуючи той факт, що в сучасних ринкових умовах у населення зростає інтерес до здорового способу життя і якісних свіжих продуктів, то досить актуальним стає питання про необхідність вживання заходів щодо покращення стану цих територій та підвищення якості врожаю. Збереження навколишнього природного середовища, раціонального використання ґрунтів та інших природних ресурсів у процесі сільськогосподарської діяльності, покращення якості життя населення, обумовлено потребою впровадження в області органічного виробництва продукції, адже зростання світового попиту на якісний продукт прогнозовано підтримуватиме потенціал багатогалузевого сільського господарства Рівненщини.

У перспективі, для розширення ринку збуту сільськогосподарської продукції, потрібно зберігати та відновлювати земельні ресурси, враховувати зміни кліматичних умов, які впливають на сільське господарство, розвивати рослинництво та тваринництво, зацікавлювати сільськогосподарських виробників в отриманні прибутку без шкоди для довкілля.

Проаналізувавши Стратегію розвитку Рівненської області, можна сказати, що слідуючи оптимістичному сценарію розвитку сільського господарства, в області стане можливим формування передумов для впровадження ефективної регіональної інвестиційної політики, внаслідок якої в область можливо залучити значний інвестиційний ресурс для створення нових підприємств як в промисловому, так і в аграрному секторах економіки. Технологічно модернізуються ряд експортно-орієнтованих підприємств харчової промисловості, продукція яких реалізується на

європейських ринках. В аграрному секторі – розвинуться малі підприємства та кооперативні об'єднання. Якість продукції місцевих сільгосптоваровиробників буде приведено у відповідність із європейськими стандартами [3].

Таблиця 1

SWOT-аналіз сільськогосподарського виробництва на території Рівненської області

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> 1. Вигідне географічне положення. 2. Сприятливі природно-кліматичні умови для розвитку сільського господарства. 3. Багатогалузе сільське господарство області. 5. Велика частка сільськогосподарських угідь. 6. Наявний значний ресурсний потенціал для швидкого нарощення обсягів виробництва. 7. Впровадження та розвиток органічного землеробства. 8. Низька собівартість вирощування сільськогосподарських культур. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Наявність в північних районах області малородючих ґрунтів, які потребують вапнування. 2. Територія північних районів забруднена радіонуклідами внаслідок аварії на ЧАЕС, що унеможлиблює розвивати на них органічне землеробство. 3. На території області інтенсивно розвивається процес деградації ґрунтів. 4. Мізерна кількість внесення добрив виробниками на поля. 5. Збитковість сільськогосподарського виробництва. 6. Низька ефективність сільськогосподарського виробництва.
Можливості	Загрози
<ol style="list-style-type: none"> 1. Розробка та впровадження програм відновлення та покращення стану ґрунтів та їх родючості. 2. Моніторинг та контроль за вмістом гумусу на полях сільськогосподарських підприємств, щоб унеможливити процес деградації ґрунтів. 3. Відновлення галузі тваринництва. 4. Розширення спектру вирощування сільськогосподарських культур. 5. Збільшення ефективності сільськогосподарського виробництва. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Відсутність контролю за вмістом гумусу на полях. 2. Нераціональне використання ґрунтових ресурсів. 3. Збільшення розораності сільськогосподарських земель. 4. Вирощування нових, не типових для території області теплолюбних культур без дотримання раціональних та ощадливих принципів. 5. Зменшення кормової бази. 6. Скорочення поголів'я сільськогосподарських тварин. 7. Орієнтація сільськогосподарських підприємств на отримання високих прибутків, а не на збереження та відновлення ґрунтових ресурсів. 8. Потенційна загроза, пов'язана з розташуванням на близькій відстані двох АЕС.

Таким чином, стає зрозумілим, що притримуючись даного напрямку, слабкі сторони у процесі економічного зближення України з Європейським Союзом не матимуть значних загрозливих наслідків для малих та середніх виробників регіону, а область використовуватиме можливості в умовах швидкого суспільно-економічного розвитку країни.

Список використаних джерел: 1. Державна служба статистики України. Сільське господарство України / Статистичний збірник / Київ – 2018. – С. 65-67. 2. Стратегія розвитку Рівненської області на період до 2020 року / Рішення Рівненської обласної ради від 28 листопада 2014 №612 <https://www.rv.gov.ua/storage/app/sites/11/oktober2019/>

Поручинський Володимир, Поручинська Ірина, Рогоза Олена
poruchynsky@gmail.com; rinaporuchynska@gmail.com
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ТЕНДЕНЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО СПОЖИВАННЯ ВУГІЛЛЯ В УКРАЇНІ

За допомогою вугілля генерується майже 30 % світової електроенергії, але планується, що його частка зменшиться до 27 % у 2021 році, оскільки із вугіллям пов'язано понад 40 % усіх викидів вуглецю у енергетиці, крім того, воно є джерелом інших видів забруднення.

Вугільна галузь відіграє значну роль в енергетичному балансі України. У його структурі вугілля займає близько третини загального обсягу надходжень первинної енергії, посідаючи друге місце після імпортованого природного газу, і становить половину загального обсягу первинних енергоресурсів власного виробництва.

На частку української вугільної промисловості припадає майже 4 % світових підтверджених запасів вугілля, що дозволяє їй входити в першу десятку світових лідерів за обсягом доведених запасів. За оцінками спеціалістів, балансові запаси вугілля в Україні становлять близько 44 317 млн. тон, з них близько 70 % припадає на енергетичне вугілля і близько 30 % – на коксівне [2].

На сьогоднішній день в Україні налічується 148 шахт, з них 102 – у власності держави. Велика частина шахт розташована на непідконтрольній Україні території (67), ще дві шахти – не діють, 33 – працюють (але тільки чотири вважаються рентабельними) [1].

Вугільна промисловість України складається з приватного та державного секторів. Найбільшим представником приватного сектору є енергетичний холдинг «ДТЕК», до складу якого входять такі підприємства як: ПАТ «ДТЕК Павлоградвугілля», ТОВ «ДТЕК Добропіллявугілля», ТОВ «ДТЕК Свердловантрацит», ТОВ «ДТЕК Ровенькиантрацит» та інші. Серед найбільших підприємств державного сектора можна виділити ДП «Львіввугілля» та ДП «ш/у Краснолиманська».

Кам'яне вугілля – єдиний вид палива, запаси якого в Україні за останній рік зросли. Причому приріст був досить суттєвим – на 78 % (з 2,4 млн тон у 2019 р. до 4,3 млн тон у 2020 р.).

Протягом 2019 року було видобуто 24,9 тис. тонн енергетичного вугілля, що майже на 10 % менші, ніж у 2018 році. Лідером з видобутку вугілля є Дніпропетровська область (17731 тис. т енергетичного вугілля та 476 тис. т коксівного). У Донецькій області було видобуто 5412 тис. тон енергетичного вугілля, у Львівській – 1360 тис. тонн, Луганській – 329 тис. тонн, Волинській – 70 тис. тонн.

Попит на енергетичне вугілля на 90 відсотків формується за рахунок попиту з боку енергогенеруючих компаній. До інших споживачів належать металургійні підприємства (4 %), населення (3 %), а також інші сектори (3 %) – виробники цементу, содові й цукрові заводи, гірничо-збагачувальні комбінати, залізнична галузь і деякі інші. Попит на коксівне вугілля здебільшого формується за рахунок промисловості, а саме, металургійних підприємств, де він використовується для виплавки чавуну [1].

На ТЕС виробляється електроенергія і в енергосистемі України вони використовуються, основним чином, для забезпечення балансу потужності в енергосистемі, регулювання піків і спадів в споживанні електроенергії.

ТЕЦ переважно використовуються для виробництва тепла, до того ж залежно від розташування і технології, подають супутню електроенергію для міста або підприємства. Але в загальному обсязі виробництва електроенергії країни ТЕЦ займають всього 10 %.

Усі ТЕС та ТЕЦ України працюють або на антрациті, або на газовому вугіллі. На антрациті працюють сім теплоелектростанцій України: Трипільська, Зміївська, Придніпровська, Луганська, Слов'янська, Криворізька і Старобешівська [3].

За даними Державної служби статистики України, за 2020 рік Україна помітно зменшила споживання кам'яного вугілля – на майже мільйон тон, порівняно з 2019 роком [4].

Україна володіє потужною сировинною базою енергетичного вугілля, проте протягом останніх трьох років відчуває значний дефіцит вугілля, у першу чергу енергетичного, видобуток якого сконцентрований у Донецькій і Луганській областях, у районах, що не підконтрольні українській владі.

Подальший успішний розвиток галузі залежатиме від багатьох чинників, зокрема: забезпечення оновлення основних фондів вугільних підприємств, запровадження біржової торгівлі вугільною продукцією, ліквідації збиткових шахт та завершення приватизації державної частки статутного капіталу в підприємствах із потужностями вугільної генерації енергетичної галузі. Активний та виключно економічно обґрунтований розвиток вугільної галузі є одним з головних пріоритетів для досягнення енергетичної безпеки, соціально-економічного розвитку шахтарських регіонів, наповнення державного та місцевих бюджетів.

Список використаних джерел: 1. Вугільна галузь в Україні: кількість шахт і рівень видобутку [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2020/04/30/infografika/ekonomika/vuhilna-haluz-ukrayini-kilkist-shaxt-riven-vydobutku> 2. Мінеральні ресурси України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://minerals-ua.info/> 3. Огляд українського ринку енергетичного вугілля [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://kreston-gcg.com/wp-content/uploads/coal.pdf> 4. Україна зменшила споживання вугілля [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://kosatka.media/uk/category/ugol/analytics/ukraina-sokratila-potreblenie-uglya-i-uvelijchila-benzina>.

Поручинський Володимир, Поручинська Ірина, Сацюк Руслан
poruchynsky@gmail.com; rinaporuchynska@gmail.com
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ГЕОГРАФІЯ ВИРОЩУВАННЯ ЗЕРНЯТКОВИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ

Важливу частину продовольчого балансу України складає продукція галузі садівництва, а природно-економічний потенціал країни сприяє формуванню високих врожаїв плодових культур. Завдяки цьому Україна може не тільки забезпечити власні потреби у продукції цієї галузі, але й експортувати її.

Виробництво плодів та ягід здійснюється нерівномірно по Україні, оскільки залежить від агрокліматичних умов, забезпечення засобами виробництва, введенням інноваційних технологій та історичної обумовленості вирощування певних порід та сортів на конкретній території.

В Україні вирощується близько 40 видів плодових і ягідних культур. Серед плодових зерняткових культур у промислових садах вирощують яблуню, грушу, айву, чорноплідну горобину, іргу, глід. Найбільшу частку в структурі плодових насаджень займає яблуня – понад 70 %. Зерняткові культури переважно вирощують у Вінницькій, Закарпатській, Львівській, Рівненській, Чернівецькій, Хмельницькій областях [1].

Переважна більшість садів зерняткових культур (до 75 %), що висаджені в Україні за останні 10-12 років, базується на застосуванні карликових та напівкарликових підщеп, нових високопродуктивних сортів, які забезпечують урожайність на рівні 35,0-45,0 т/га [4].

Сортовий склад зерняткових культур постійно змінюється, особливо для яблуні. Вибирають сорти, які популярні в ЄС та країнах Близького Сходу, для експорту. Як у промислових, так і в невеликих фермерських садах найбільш популярними сортами яблук є сорти Голден Делішес, Джонаголд та його клони, Ренет Симиренка, Айдаред, Чемпіон, Фуджі, Перлина Києва, Едера, Аскольда, Флоріна, Гала, Слава переможцям, Теремок, Роял ред, Гренні Сміт Пінк Леді. Перспективу мають відносно нові сорти Ред Топаз, Оріон, Луна, Розела, Сіріус.

В Україні, крім уже названих, часто культивують сорти української, або радянської селекції (регіональної). До таких сортів української селекції належать: Аскольда, Амулет, Вертикаль, Скіфське золото, Спарта, Едера [3; 4].

Популярності також набувають сировинні сади, плоди яких призначені для промислової переробки. Вони створюються з високою щільністю та застосуванням «ресортів» (Ревена, Реанда, Ремо, Ретіна, Рекарда, Ренора, Релінда, Регліндіс).

Що стосується груш, то як і раніше, їх в Україні вирощують недостатньо для задоволення потреб внутрішнього ринку. Україна навіть більше імпортує цих плодів, ніж експортує. Значне відставання від яблуні по об'ємах пояснюється значно меншою морозостійкістю десертних, особливо цінних сортів, вибагливістю до умов збирання, транспортування, зберігання плодів.

Місць в Україні, де можна закладати промислові сади груші дуже мало. Це в основному Буковина, Одеська, Черкаська, Запорізька області, Закарпаття та Придністров'я [2; 5].

Сортовий склад груш не дуже змінився за останні роки. У сучасному сортименті груші віддається перевага сортам Аббат Фетель, Ізмурдна, Ізюмінка Крима, Ноябрська Молдавії, Стрийська, Конференція, Яніс, Вижниця, Вересневе Дево.

Айва як зерняткова плодова культура поширена набагато менше, ніж яблуня чи груша, оскільки культивовані сорти недосить зимостійкі, теплолюбні, до того ж це практично технічна культура. В Україні вона має промислове значення лише в умовах Закарпаття чи Подністров'я. Проте, також виведено досить зимостійкі, повністю конкурентоспроможні, сорти, що дозволяє вирощувати айву в Лісостеповій зоні. До сортів айви, перспективних для вирощування в Лісостепу, належать: Академічна, Дарунок онуку, Студентка [3].

Горобина, аронія, айва, ірга, глід – зерняткові культури, менш поширені, ніж плодови в присадибному садівництві, практично відсутні у промисловому садівництві.

Для розвитку галузі садівництва першочергове значення має зростання виробництва плодів. Наявність насаджень, здатних виробляти необхідну кількість садівницької продукції високої якості, є важливою передумовою ефективного функціонування галузі садівництва.

Список використаних джерел: 1. Матвійчук Н. П., Мудрак Р. П. Стан галузі садівництва України та визначення перспективних напрямів її функціонування. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Вип. 13. 2016. С. 140-144. 2. Плодові культури URL: <https://kraskor.in.ua/kkgr/2016/06/26/plodovi-kultury-volyni-ta-podillya/>. 3. Сади зерняткових культур URL: <http://ptb.org.ua/mnogoletnie-nasazhdeniya/cadi-zernyatkovix-kultur.html> 4. Сорти зерняткових культур, затребувані у виробництві URL: <https://www.pro-of.com.ua/sortizernyatkovix-kultur-zatrebuvani-u-virobnictvi/>. 5. ТОП-8 причин, чому в Україні так мало вирощується груш URL: <https://www.dorada.org.ua/nasha-diyalnist/all-news/8-news/462-top8-prichin-chomu-v-ukraini-tak-malo-viroschuetsja-grush.html>

Потапова Алла, Герасимук Вадим
potapova.alla@vnu.edu.ua, herasymukvadim@gmail.com
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

РЕСУРСНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ЛЮБЕШІВСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Любешівська селищна рада розташована на північному сході Волинської області та межує з Люб'язівською, Дольською сільськими радами та з Республікою Білорусь на півночі, з Великоглушанською сільською радою на заході, з Камінь-Каширським районом на південному заході, з Маневицьким районом на південному сході, з Зарічненським й Володимирецьким районами Рівненської області на сході.

Адміністративним, господарським і культурним центром громади є смт. Любешів. До складу селищної ради входять 37 населених пункти: 1 селище міського типу Любешів та 36 сіл. Загальна площа території Любешівської ОТГ становить 110,895 тис. га. Площа селищної ради складає 1108 км², що становить 76,5 % від території Любешівського району. До складу ради входять такі населені пункти: смт. Любешів, с. Заріка, с. Рудка, с. Судче, с. Березна Воля, с. Бихів, с. Хутомир, с. Деревок, с. Великий Курінь, с. Проходи, с. Любешівська Воля, с. В'язівне, с. Березичі, с. Нові Березичі, с. Віл, с. Зарудчі, с. Підкормілля, с. Селісок, с. Бучин, с. Пожіг, с. Хоцунь, с. Сваловичі, с. Бірки, с. Витуле, с. Залізниця, с. Лобна, с. Міжгайці, с. Седлище, с. Угриничі, с. Цир, с. Лахвичі, с. Залаззя, с. Діброва, с. Ветли, с. Гірки, с. Мукошин, с. Люботин.

Землі, які придатні для використання мають певну закономірність поширення по території району. Площа земель житлової забудови становить 439,2775 га (27 %); площа земель, які використовуються у комерційних цілях – 23,9489га; землі громадського призначення та змішаного використання – 184,3539 га; площа земель, які використовуються для транспорту та зв'язку – 397,9662 га; площа земель, які використовуються для технічної інфраструктури (видалення відходів, водозабезпечення та очищення стічних вод, виробництва та розподілення електроенергії) – 12,7769 га; площа земель, які використовуються для відпочинку та інші відкриті землі – 567,1343 га; площа земель лісогосподарського призначення – 47677,7681 га (43 %); площа земель сільськогосподарського призначення – 110895,9 га (34 %); площа земель водного фонду – 2353,31 га (25 %). Площа сільгоспугідь в Любешівській ОТГ – 36084,42 га. У структурі земель сільськогосподарського призначення сільськогосподарські угіддя займають 96 % [1]. Сільськогосподарські землі Любешівської ОТГ обробляють, практично, власники особистих селянських господарств. Також є землекористувачі – орендарі земель громади. Найбільшими землекористувачами (орендарями) сільськогосподарських земель Любешівської ОТГ є ТОВ «СТОХІД НОВА АГРО», СГПП «Дружба», ТОВ «Любешів Агро».

Чинниками територіальної організації земельних ресурсів є заболоченість території, рослинний покрив та гідрологічна сітка. Ґрунтовий покрив території характеризується надзвичайною заболоченістю, особливо у північній та східній частинах, що є несприятливим чинником для посіву сільгоспкультур та високотехнологічного вирощування сільськогосподарських культур, так як воно є затратним. Тому на цих територіях знаходяться сіножаті та пасовища. У структурі ґрунтового покриву переважають болотні, торфоболотні, лучно-болотні ґрунти.

На території селищної ради є 8 озер, протікає 5 річок (найбільші: Прип'ять та Стохід).

На території громади зосереджені запаси сапропелю (5690 тис. м³), торфу (8 млн. м³), піску (4 млн. м³), сірої та білої глини (1 млн. м³), деревини (6 млн. м³) та дикорослих ягід й грибів. Запаси сапропелю, які зосереджені на дні озера Біле та озера Рогізне, можливо застосовувати як фосфатно-вапнякові добрива, використовувати у ветеринарії, підгодівлі худоби, косметичній промисловості та в медицині. На території Любешівської селищної ради (Судченський старостинський округ) виявленні місця незаконного видобутку бурштину, які в 2017 році ліквідовані та охороняються працівниками правоохоронних органів. Зустрічаються луки, вересові і журавлинні місцевості. Цінні природні угруповання мають природоохоронне значення. 18,34 % території громади займають землі природоохоронного призначення.

У 1995 році на території теперішньої Любешівської ОТГ було створено регіональний ландшафтний парк «Прип'ять–Стохід» загальною площею близько 45 тис. га. На території парку росте 550 видів вищих рослин та зустрічається 219 видів хребетних тварин, 26 видів рослин та 18 видів тварин занесено до Червоної книги України [2].

Любешівська громада володіє потужним туристичним потенціалом. Територія вдало використовує поєднання історико-культурних пам'яток різного віку та значення з унікальними природними ландшафтами.

Основою туристичного потенціалу громади є природні умови та ресурси, які є цілком сприятливими для розвитку зеленого та сільського туризму, відпочинку та оздоровлення. Основне природне багатство – водні ресурси, які представлені річками та озерами. Водойми придатні для купання, риболовлі, водного туризму.

Вздовж берегів річок на окремих ділянках обладнані пляжі та зони відпочинку. Загальна кількість мешканців громади складає 29870 осіб, у т.ч.: дітей дошкільного віку – 1004, дітей шкільного віку – 4677, осіб пенсійного віку – 7576, працездатного населення – 16613.

Більше 80 % населення громади проживає в сільських поселеннях: у селах Любешівської громади мешкає 23 621 осіб; у селищі Любешів – 5627 осіб (19,57 % від чисельності усього населення громади).

У віковій структурі переважає населення працездатного і допрацездатного віку: до 15 р. – 23,0 %, 15–64 р. – 65,6 %, старші 65 р. – 11,4 % від загальної чисельності населення ОТГ [3].

Впродовж останніх років динаміка чисельності мешканців, які зараз проживають на території Любешівської ОТГ, має негативний характер, адже чисельність мешканців щороку зменшується. Природний приріст населення по території Любешівської ОТГ станом на 1 січня 2020 р. становив – 51 особу. Отже, спостерігається скорочення чисельності населення.

Любешівська об'єднана територіальна громада має сільськогосподарський профіль. Сільське господарство є ключовим напрямом розвитку громади, зокрема такі галузі, як рослинництво, садівництво, ягідництво та тваринництво. Формування фермерських господарств, підтримка особистих селянських господарств та підприємництва є запорукою забезпечення достатнього рівня конкурентоспроможності громади. На території Любешівської селищної ради зареєстровано 273 юридичні особи та 735 фізичних осіб – підприємців. Кількість підприємств малого та середнього бізнесу становить 58 одиниць. Також налічується 8,3 тис. особистих селянських господарств. На 10 000 осіб населення припадає 275 суб'єктів підприємницької діяльності, з них: 20 суб'єктів підприємницької діяльності – юридичних осіб та 255 фізичних осіб-підприємців. За 2017 рік обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) без ПДВ та акцизу становив 47294,1 тис. грн., обсяг виконаних будівельних робіт – 1007 тис. грн., обсяг реалізованих послуг (з ПДВ) – 6108,9 тис. грн. Ключовими підприємствами, що

здійснюють промислову діяльність на території Любешівської ОТГ є ДП «Любешівське лісомисливське господарство», ДП «СЛАП «Любешівагроліс» та ТзОВ «Сосна». Ці підприємства представляють переробну промисловість (деревообробка, виробництво м'яса). Найбільшими сільськогосподарськими підприємствами Любешівської ОТГ є ТОВ «СТОХІД НОВА АГРО», СГПП «Дружба», ТОВ «Любешів Агро» [1].

Завдяки природно-ресурсному потенціалу у Любешівському районі перспективним є розвиток м'ясного скотарства, зернового господарства та картоплярства. Також розвивається лісове господарство. У 2017 р. обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) юридичними особами (підприємствами) у населених пунктах Любешівської ОТГ склав 188789,7 тис. грн. [3].

У галузевій структурі сільського господарства переважає рослинництво. Основним сільськогосподарським підприємством є ТзОВ «Любешів-Агро». Загальна орендована площа земель підприємства складає 618 га, на яких було посіяно близько 400 га гречки на територіях Зарудчівського, Деревківського, Бихівського старостинських округів.

На території об'єднаної громади функціонують заклади бюджетної сфери: 12 загальноосвітніх навчальних закладів I–III ступеня, у т.ч. 1 НВК; 11 загальноосвітніх навчальних закладів I–II ступеня; 5 загальноосвітніх навчальних закладів I ступеня; 24 дошкільних навчальних закладів; 1 заклад позашкільної освіти; 53 заклади культури; 1 заклад фізичної культури; 32 фельдшерсько-акушерських пункти; 5 амбулаторій, поліклінік.

Важливою складовою формування інвестиційної привабливості території є фінансовий стан території. Головними розпорядниками бюджетних коштів ОТГ є Любешівська селищна рада, Управління фінансів, Управління гуманітарної політики та Управління капітального будівництва, житлово-комунального господарства та комунальної власності.

Наповнення селищного бюджету здійснюється через податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких здійснюється відповідно до чинного законодавства України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ).

Список використаних джерел: 1. Кух О. Програма економічного і соціального розвитку Любешівської селищної ради на 2018–2020 роки. Любешів, 2018. 57 с. 2. Стратегія розвитку Любешівської селищної ради на 2018–2025 роки / за ред. Кондаревич В. Б. Любешів, 2017. 110 с. 3. Волинський центр розвитку місцевого самоврядування. URL: <http://lgdc.org.ua/branch/3> (дата звернення: 02.09.2019).

Потапова Алла, Дмитроца Інна

potapova.alla@vnu.edu.ua; innadmytrotsa@gmail.com

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Волинська область – регіон, в якому представлені умови для розвитку екологічної та конкурентоспроможної економіки. Знання та інновації спроможні сприяти високому рівню зайнятості економічно активного населення при ефективному використанні ресурсів.

Економічний розвиток області за останнє десятиліття характеризувався поступальним зростанням усіх основних показників, адже регіон має кордон з країнами Європейського Союзу та Республікою Білорусь, розвинену магістральну транспортну інфраструктуру із транзитним потенціалом. Територією області

проходять найкоротші транспортні шляхи, які ведуть до держав Східної та Західної Європи, функціонує 9 пунктів пропуску: 4 – на українсько-польському та 5 – на українсько-білоруському кордоні.

Достатня кількість трудових ресурсів, наукових кадрів, відповідних освітніх закладів, унікальних рекреаційних та природних ресурсів – це ті чинники, що дозволяють успішно реалізовувати стратегію сталого розвитку області.

Рівень розвитку економіки області насамперед характеризують такі показники, як: валовий регіональний продукт та валова додана вартість. Упродовж 2005–2018 років (окрім 2009, 2013 та 2015 років) в області спостерігався приріст обсягів валового регіонального продукту у порівняних цінах (%), але його динаміка зазнавала значних коливань: від 8,3 % у 2016 році до 0,1 % – у 2010 році. Упродовж усього цього періоду, за винятком 2006, 2010 та 2013 років, економіка області розвивалася темпами вищими, ніж у середньому по Україні. Така тенденція збереглась і у 2018 році, що було зумовлено активізацією діяльності в оптовій та роздрібній торгівлі, будівництві та інших видах економічної діяльності.

Період 2000–2007 рр. вважався періодом економічного піднесення, адже ВДВ області зросла в 1,64 раза, а темпи зростання коливалися від 102,2 % до 113,1 %. У цей період відбулося залучення в економіку області іноземних інвестиційних ресурсів, активізувався розвиток малого підприємництва. Внаслідок світової фінансово-економічної кризи у 2009 р. в області відбувся економічний спад, ВРП знизився на 14 %, ВДВ – на 11 %. Основними причинами були: скорочення попиту на зовнішньому ринку на продукцію експортно орієнтованих підприємств області (експорт товарів та послуг зменшився на 32,3 %, імпорт – на 67,0 %, індекс продукції промисловості становив 51,7 %), зниження платоспроможності населення. З 2010 р. спостерігалось економічне піднесення: валовий регіональний продукт зріс на 0,1 % (2010 р.), у 2011 році – на 5,2 %, у 2012 – на 4,7 %, у 2016 р. – на 8,3 % і досяг обсягу 20 млрд. грн.

Починаючи з 2013 року політична нестабільність в державі та події на сході України негативно вплинули на розвиток області. ВРП та ВДВ у 2015 р. знизилися на 5,6 % від 2014 р. Причиною скорочення стало скорочення попиту на зовнішньому ринку на продукцію експортно орієнтованих підприємств області (експорт товарів та послуг зменшився на 7,8 %, імпорт – на 18,7 %, індекс продукції промисловості – на 1,4 %) та зниження доходів населення.

Волинська область може бути кваліфікована як аграрно-індустріальний регіон, частка промислового виробництва якого у 2019 році складала 0,5 % від обсягу промисловості країни, але а цим показником область займає лише 16 місце серед інших регіонів

У господарському комплексі Волинської області промисловість є важливою складовою, якою створюється понад 15 % валової доданої вартості. Частка іноземних інвестицій, залучених у промислове виробництво області, становить майже 80 % їх загального обсягу. В області діє більше шестисот промислових підприємств, з яких близько 300 – великі, середні та вагомі за обсягом малі підприємства, де зосереджено понад 80 % працівників та обсягу випуску промислової продукції області. Економічний потенціал області формують підприємства таких галузей промисловості, як: харчової, машинобудівної, деревообробної та виробництва паперу, виробництва гумових та пластмасових виробів, виробництва меблів, металургійного виробництва, текстильного виробництва та виробництва одягу, добувної і хімічної галузей. Частка реалізованої промислової продукції Волинської області в загальному обсязі країни становить 1,3 %. На підприємствах області виробляється більше 95 % загальнодержавного обсягу електричних трансформаторів, понад 20 % соусів та продуктів для приготування соусів, 18,9 % струганого шпону, 13,5 % деревостружкових плит та подібних плит з деревини. У

2013–2019 роках (за винятком 2015 та 2019 рр.) спостерігалось зростання промислового виробництва.

За величиною індексу промислової продукції у 2017 році область зайняла дванадцяте місце серед регіонів України (105,7 %). По Україні цей показник склав 101,1 %. У цьому ж році було реалізовано промислової продукції (товарів, послуг) на суму 27,1 млрд. грн., значна частка припала на виробництво харчових продуктів, напоїв, машинобудування (крім ремонту та монтажу машин і устаткування), постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря, виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічну діяльність [55].

Сільськогосподарською діяльністю в області займаються більш ніж 900 суб'єктів господарювання, в тому числі 600 фермерських формувань, а також понад 150 тис. власників особистих селянських господарств. У структурі продукції сільського господарства на рослинництво припадає 56 %, на тваринництво – 44 %. Пріоритетними напрямками розвитку аграрного сектору економіки області є виробництво зернових та технічних культур, картоплі та овочів, цукрових буряків, м'яса та молока. Частка області у загальному виробництві продукції сільського господарства у 2017 році становила 4,8 %, за темпом зростання виробництва продукції сільського господарства область посідає 7 місце, за обсягами виробництва на одного жителя – 13 місце в державі. При цьому обсяг виробництва продукції сільського господарства в розрахунку на одну особу становить 6575 грн. В аграрному секторі області забезпечується стабільний приріст обсягів виробництва продукції.

За досліджуваній період (2013–2019 рр.), тільки у 2014 р. (на 3,0) та у 2017 р. (на 2,9), зросли обсяги виробництва сільськогосподарської продукції до відповідного періоду минулого року. У тому числі сільськогосподарські підприємства збільшили обсяги на 9,9 %, а господарства населення – на 0,9 %. За цей самий період підприємствами, що займаються сільським господарством, мисливством та пов'язаними з ними послугами, вкладено більше 1 млрд. грн. капітальних інвестицій, що становить 16,1 % загальнообласного обсягу. Головним джерелом фінансування капітальних інвестицій, як і раніше, залишаються власні кошти підприємств [1].

Доходи населення, їх динаміка, структура доходів та витрат – це показники, що характеризують рівень життя населення і є головним джерелом формування купівельної спроможності. Основними статтями доходів населення області є заробітна плата й соціальна допомога. До 2013 року частка заробітної плати у доходах зменшувалася, а частка соціальної допомоги зростала. З 2014 року намітилася тенденція до поступового збільшення частки заробітної плати та зменшення частки соціальної допомоги. Упродовж останніх років середня заробітна плати найманих працівників зросла. Якщо у 2005 році за розміром середньомісячної заробітної плати Волинь посідала 22 місце серед областей України, то у 2019 році – 16 місце. Середньомісячна номінальна заробітна плата штатного працівника області у 2019 році становила 8663 грн.

За 2010–2019 роки в галузі охорони здоров'я області було проведено комплекс заходів, які стосувалися формуванню мережі закладів первинного рівня надання медичної допомоги на засадах загальної практики / сімейної медицини, удосконалення вторинної (спеціалізованої) та модернізації третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги [2]. Рівень загальної захворюваності населення області за останні роки знизився на 10,8 % – з 76767 на 100 тис. населення у 2010 році до 68439 на 100 тис. населення у 2017 році. Поточний стан системи охорони здоров'я Волинської області характеризується досить високими показниками захворюваності, смертності та інвалідності, особливо унаслідок COVID-19 та неінфекційних захворювань, як серцево-судинні та цереброваскулярні, онкологічні, хвороби обміну речовин. Переважна більшість жителів області перебувають під впливом серйозних факторів ризику: паління, надмірне вживання

алкоголю, неправильне харчування, відсутність фізичної активності, забруднення повітря та води, а також – незахищеність від фінансового зuboжіння у разі хвороби.

У Волинській області у 2017/2018 навчальному році працювало 657 денних загальноосвітніх навчальних закладів, чисельність учнів – 130,1 тис. Кількість професійно-технічних навчальних закладів склала 20 одиниць, в яких навчалось 8,5 тис. учнів. Підготовку фахівців з вищою освітою за професійним спрямуванням здійснювало 27 закладів вищої освіти (ЗВО), з яких 20 ЗВО I–III рівнів акредитації, 7 ЗВО III–IV рівнів акредитації. У ЗВО усіх рівнів акредитації навчалось 26,8 тис. осіб.

Отже, на сьогодні Волинська область має змогу і надалі розвивати позитивні тенденції та продовжувати поглиблення ринкових реформ, що передбачає створення підґрунтя для упровадження політики цілеспрямованого сприяння розвитку ефективних вітчизняних виробництв та активну підтримку становлення сучасної конкурентоспроможної економіки.

Список використаних джерел: 1. Соціально-економічне становище області у січні-травня 2020 року. URL: <https://voladm.gov.ua/article/socialno-ekonomichne-stanovische-oblasti-u-sichni-travnya-2020-roku> (дата звернення: 27.07.2020). 2. Україна 2020: Стратегія національної модернізації (офіційний сайт Всеукраїнського громадського об'єднання «Україна успішна»). URL: <http://www.uspishnaukraina.com.ua/uk/nsa/185.html> (дата звернення: 27.07.2020).

Потапова Алла, Коземіров Богдан

potapova.alla@eenu.edu.ua; www.b.k.87743@gmail.com

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

СУЧАСНИЙ СТАН ПАЛОМНИЦТВА У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

В основі паломництва лежать подорожі до сакральних об'єктів, що представлені культовими спорудами з вагомим культурним, духовним та історичним значенням, мощами святих, могилами видатних релігійних діячів, а також джерелами, криницями, печерами, гаями і окремими деревами, які є вагомою частиною історико-культурних ресурсів Волині [1, с. 86].

Волинська область багата на сакральні об'єкти різного роду. У структурі організації паломницьких турів можна виділити три основні групи: релігійно-конфесійні структури різних рівнів, що займаються паломницькою діяльністю; світські громадські організації, пов'язані з релігійними організаціями; світські комерційно-бізнесові організації – підприємства, що іноді можуть бути пов'язані із церковними структурами, однак зазвичай здійснюють самостійну діяльність [1, с. 170].

Більшість церков і деномінації, що діють на території Волинської області, мають структурні елементи, що відповідають за здійснення паломництва.

Значну частину місць паломництва області формують пам'ятки архітектури, що охороняються державою. Основні місця концентрації сакральних об'єктів розташовані поблизу основних центрів релігійної діяльності. Найбільш відомими релігійними пам'ятками є Зимненський, Михнівський, Старосільський, Гродненський жіночі монастирі та Милецький, Старочарторийський, Низкиницький, Вербківський чоловічі монастирі. Важливу роль для паломництва відіграють численні храми та окремі сакральні споруди, цілющі джерела і чудотворні ікони:

- Холмська ікона Божої Матері XI століття в Луцьку;
- чудотворна ікона Божої Матері «Одигітрія» XV століття, розташована в Троїцькій церкві села Тростянець Луцького району;
- Георгієвська церква, побудована у 1264 році у місті Любомль;

- Покровська церква 1745 року, що в селі Піддубці Луцького району;
- Іллінська церква 1700 року будівництва в місті Камінь-Каширський;
- Петро-Павлівська церква 1629 року в селі Іванівка Луцького району;
- Дмитрівська церква XVII століття у селі Згорани Ковельського району;
- Миколаївська церква, зведена у 1638 році в селі Охлопів Луцького району;
- Успенська церква 1752–1755 року в селі Оконськ Камінь-Каширського району;
- Воздвиженська церква 1795 року у смт. Заболоття;
- Миколаївська церква 1778 року в селі Тур Ковельського району.

Найвищий рівень концентрації представлений 49 релігійно-паломницьких об'єктів національного та місцевого значення розташовані у Луцькому районі, серед яких:

- Свято-Троїцький костел 1765 року в місті Берестечко є характерним представником стилю рококо XVIII століття;
- гробниця засновника Берестечка князя Фрідріха Пронського XVI століття;
- Свято-Миколаївська церква, побудована в 1638 році в селі Охлопів – приклад використання традиційного для Волині українського дерев'яного зодчества при кам'яному будівництві;
- Свято-Троїцький собор, зведений на початку XX століття у Берестечку – один з найбільших в Україні.

Одним із найважливіших, в області, центрів паломництва є Володимир-Волинський район, в якому сформовано 29 релігійно-паломницьких об'єктів національного та місцевого значення. У місті Володимир-Волинський знаходиться Успенський собор, побудований у 1160 році князем Мстиславом Ізяславичем, унікальна пам'ятка архітектури часів древньої Русі. Важливими для паломництва сакральними об'єктами є Собор Різдва Христового 1718–1755 рр., костел Іоакима і Анни 1752 року будівництва, Василівська церква-ротонда XII–XIII століття, Миколаївська церква 1780 року та інші пам'ятки [3, с. 72–79].

Серед паломників популярним напрямком є відвідини історико-культурних пам'яток і святинь Луцька та Луцького району. Зокрема, Покровська церква – найстарішого храм міста, пам'ятка архітектури XIII–XVII століття, що знаходиться на території Державного історико-культурного заповідника «Старе місто»; Троїцький собор XVIII століття; чудотворна ікона Божої Матері «Хомська» XI століття, що знаходиться в музеї Волинської ікони міста Луцька; Жидичинський Миколаївський монастир 1703 р. з чудотворною копією ікони Миколая Чудотворця – головна святиня Галицько-Волинського князівства, а також храм-меморіал «Козацькі могили», поблизу міста Берестечко, біля села Пляшева. Місцями паломництва католиків є Петропавлівський костел, побудований в 1450 році у місті Ківерці, костел святого Петра і Павла – 1450 року в Олиці тощо.

На території Волинській області, В. О. Патійчук та Р. П. Якубович, виділять три ареали паломництва:

Північний з центром у місті Ковель, що включає Ковельський та Камінь-Каширський райони. На даній території розміщується відомі пам'ятка церковної архітектури – Свято-Воскресенський кафедральний собор, побудований у 1877 році. Основну частину сакрального фонду формують древні й новостворені монастирі краю;

У **Південно-Західному** ареалі найважливішу роль відіграє древнє місто Володимир-Волинський (Володимир-Волинський, Луцький райони). Релігійно-паломницькими об'єктами даного ареалу є Успенський собор (1160 р.), Собор Різдва Христового (1718–1755 рр.), костел Іоакима і Анни (1752 р.), Василівська церква-ротонда XII–XIII століття, Миколаївська церква 1780 року тощо;

Південно-Східний сформований в межах Луцького району з головним містом Луцьком. Тут знаходиться Покровська церква XIII–XVII століття, Троїцький собор XVIII століття, чудотворна ікона Божої Матері «Хомська» XI століття, залишки Жидичинського Миколаївського монастиря 1703 року, храм-меморіал «Козацькі могили» поблизу міста Берестечко (село Пляшева).

На сучасному етапі Волинська область є перспективним регіоном розвитку паломництва. Значний ресурсний потенціал, виражений у значній кількості сакральних об'єктів, є важливим фактором для подальшого функціонування даної сфери, потребуючи при цьому вдосконалення інфраструктури та суттєвої оптимізації діяльності паломницьких структур.

Список використаних джерел: 1. Ковальчук А., Манько А. Організатори паломництва та релігійного туризму. *Вісник Львівського університету. Серія : Географічна.* 2013. С. 170. 2. Ковальчук А. Формування понятійно-термінологічного апарату релігійного туризму і паломництва. *Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини.* 2012. С. 86. 3. Патійчук В. О. Особливості розвитку релігійно-паломницького туризму у Волинській області. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Географічні науки.* 2016. С. 72–79.

Потапова Алла, Семенюк Олександр

potapova.alla@vnu.edu.ua; oleksandrsemenuk25081999@gmail.com
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ПЕРСПЕКТИВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ВЕДЕННЯ ТЕПЛИЧНОГО БІЗНЕСУ НА ТЕРИТОРІЇ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Тепличне господарство є одним із найперспективніших напрямків розвитку сільського господарства. В сучасному світі, коли кількість людей зростає стрімкими темпами, звичайне ведення господарства у відкритому ґрунті не може гарантувати повне забезпечення продовольчих потреб населення.

Вирощування рослин у закритому ґрунті має ряд переваг над відкритим типом ведення господарства. Головна з них – менша залежність від природних умов території (кліматичних, ґрунтових), в наслідок чого рослини легше переносять несприятливі умови середовища, спостерігається кращий врожай, швидші темпи вегетації та плодоношення, ніж за умов відкритого ґрунту. Недоліками закритого типу вирощування рослин є необхідність систематичного внесення добрив через швидке виснаження ґрунтів, більша трудомісткість виробництва, небезпека втрати врожаю та пошкодження конструкції теплиці через стихійне явище (град, смерч, ураган) [1, 2].

Волинська область має чудові перспективи для ведення тепличного господарства. На це впливає ряд факторів, головним з яких є ґрунти. Більша частина (близько 75 %) області має бідні та порівняно малородючі торфові, дерново-підзолисті, болотні та лучні ґрунті, які в процесі обробки потребують значного внесення добрив. Проте, оскільки для вирощування рослин в умовах закритого ґрунту найкраще підходять легкі ґрунти, з високими показниками аерації та фільтрації, то для ґрунтів регіону це є перевагою. Окрім того, область багата на поклади озерного сапропелю, особливо в озерах північної частини регіону, який можна використовувати для внесення як органічного добрива природного походження [1].

Окрім ґрунтів Волинська область володіє й іншими факторами, що сприяють розвитку на даній території тепличного господарства. Основними з них є рівень освітленості та температурний режим території (10–14° С), які є оптимальними. Такі умови склалися завдяки тому, що область повністю розміщена в межах помірного

кліматичного поясу. На формування клімату області впливають повітряні маси з Атлантики, велика кількість водних об'єктів та водотоків, а також ліси, завдяки яким спостерігаються висока вологість повітря (65–70 %). Усі ці природні особливості території Волинської області підтверджують те, що в регіоні можливо займатися вирощуванням рослин у закритому ґрунті. На противагу цьому, південна частина області, що займає територію Луцького району, попри сприятливим кліматичним умовам, має ґрунти, що не підходять для їх використання у теплицях через надмірну щільність [1].

Завдяки можливості ведення тепличного господарства область має перспективи організації тепличного бізнесу. Показник вологості повітря дає можливість вирощувати не лише овочі та фрукти, що зростають в умовах Волинського мікроклімату, а й експериментувати із тропічними видами господарських рослин, такими як банани, ананаси, інжир тощо. Для цих культур необхідні тепло та висока відносна вологість повітря. В Луцькому районі є можливість організувати теплиці, в яких в якості суміші для вирощування рослин використовувати торф, тирсу, або пісок, які можна з легкістю доставляти з північної частини області [1; 2].

Організація комплексу тепличних господарств Волинської області повинна обов'язково підтримуватися місцевою владою, адже це гарантія економічного та продовольчого зростання області як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Створення теплиць в межах прикордонних районів Поліської частини області може дозволити вийти на ринок країн сусідів, або їх прикордонних регіонів, а побудова теплиць на півдні – навколо Луцька та прилеглих територій, може гарантувати появу споживачів продукції із сусідніх областей. Також варто визначити напрямки тепличного господарювання: для північної частини Волинської області найперспективнішим може бути вирощування овочевих, грибів та розсади, а для південної частини – ягід та плодових дерев. Також, з погляду на сучасний досвід країн Європи, досить перспективним є вирощування квітів у теплицях, що швидко приносить прибуток, проте потребує більшого догляду [3].

Отже, можна зробити висновок, що Волинська область досить добре підходить для організації та ведення тепличного бізнесу будь-якого напрямку. Організація мережі теплиць дозволить забезпечувати продовольством сусідні регіони України та країн-сусідів. Окрім того, тепличний бізнес дозволить використовувати не лише ґрунти, що придатні для цього, а й малопродатні бідні ґрунти.

Список використаних джерел: 1. Алиев Э. А., Гиль Л. С. Овощеводство и цветоводство защищенного грунта для любителей. Киев : Урожай, 1990. 254 с. 2. Гиль Л. С., Пашковский А. И., Суліма Л. Т. Сучасні технології овочівництва закритого і відкритого ґрунту. Навчальний посібник. Вінниця : Нова Книга, 2008. 368 с. 3. Сучасне тепличне господарство 2019 // Інфоіндустрія : веб-сайт. URL: <https://infoindustria.com.ua/suchasne-teplichne-gospodarstvo-2019> (дата звернення: 25.03.2021).

Потапова Алла, Шелест Надія

potapova.alla@vnu.edu.ua; nadiya_shelest924@ukr.net

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ВПЛИВ ЧИННИКІВ НА СИСТЕМУ РОЗСЕЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Дослідження розселення населення є важливим показником пропорційності розвитку території та ефективного використання його економічного потенціалу. На формування розселення населення впливає декілька груп факторів. Одну із груп складають виробничо-економічні, а саме – рівень зайнятості населення, структура та

спеціалізація господарського комплексу, фінансове забезпечення та рівень соціально-економічного розвитку адміністративного регіону. Детальний аналіз показників в адміністративних районах області дає змогу виявити і показати закономірності розподілу населення по території області. Тому такі дослідження актуальні з точки зору окреслення шляхів подальшої оптимізації соціально-економічної політики області.

На розселення населення впливає ряд чинників. Одним із них є природно-географічні, які включають природні умови (опосередковано впливають на розселення населення) та природні ресурси (визначають спеціалізацію даної території).

Природні умови Волинської області є сприятливими для господарської діяльності та комфортного проживання населення, особливо у лісостеповій зоні. Поліська зона заболочена на 49 %, але досить заліснена (56 %). Область багата на природні ресурси. Найвища частка сільськогосподарських земель – у лісостепових районах (75 %), а частка пасовищ (27–29 %), сіножатей (22–26 %) найвища у поліських районах.

Ліси по території області поширенні дуже нерівномірно. Найвища лісистість простежується в поліських районах (51 %), а найменша – в лісостепових (9 %). Область недостатньо забезпечена мінерально-сировинними ресурсами. У поліських районах поширенні торф, фосфорити, сапропель, будівельні та баластні піски, мідь. У лісостепових районах є родовища кам'яного вугілля, природного газу, цегельно-черепичної сировини. Найвищий рівень заповідності у поліських районах (52 %).

Важливими чинниками, які впливають на розселення населення є виробничо-економічні (структура господарського комплексу, об'єми виробленої продукції).

Основною галуззю спеціалізації Волинської області є АПК, проте, промисловість залишається однією з важливих сфер економіки області. До галузей первинного сектору господарського комплексу Волинської області відносяться добувна, лісова промисловість, сільське господарство.

У лісостепових районах зосереджене видобуток вугілля, яке використовують для ТЕС, а у поліських – торф.

Щодо сільського господарства, то рослинництво поліських районів спеціалізуються на вирощуванні зернових, зокрема жита та ячменю, сої, картоплі, а лісостепових районів – на вирощування пшениці, цукрового буряку, соняшника. Тваринництво поліських районів спеціалізується на вирощуванні овець, кіз, свиней та птиці, а в лісостепових районах – на великій рогатій худобі, свиней та птиці.

Сільськогосподарські підприємства зосереджені в лісостепових районах, тому що там зосереджені найсприятливіші умови для ведення сільського господарства.

Вторинний сектор господарського комплексу Волинської області включає машинобудування та металообробку, хімічну, деревообробку, будівельну, легку та харчову промисловість [3].

Щодо вторинного сектору, Лісостепові райони спеціалізуються на хімічній, деревообробній, будівельних матеріалів, легкій, харчовій промисловості, машинобудуванні. Поліські райони – харчовій, деревообробній промисловості та машинобудування.

Населення то території області розміщене не рівномірно. У поліських районах населення становить 43,7 % осіб, а у лісостепових районах – 56,3 %.

З огляду, поділу районів на поліські та лісостепові, природний приріст населення є від'ємним в обох зонах. У поліських районах цей показник склав – -0,69 ‰, а у лісостепових – -0,89 ‰ [1].

Як результат, вплив природно-географічних, виробничо-економічних, соціально-демографічних чинників зумовив ємність території. Демографічна ємність території лісостепових районів складає 15–25 га на 1000 жителів, а поліських – від 20 га і

більше. Характеристиками ємності території є щільність і гектари, які припадають на одну людину. Щільність населення у поліських районах становить 42 осіб/км², лісостепових – 73 осіб/км².

Виробничо-економічні та соціально-демографічні чинники впливають не тільки на ємність, але і на соціальне благополуччя і неблагополуччя. Важливим та невід'ємним аспектом характеристики людського потенціалу є соціальне благополуччя населення. До соціального благополуччя населення належить заробітна плата, рівень освіти та культури.

Заробітна плата є одним з основним показників соціального розвитку регіону і залишається для більшості населення основним джерелом доходів. У лісостепових районах в середньому середньомісячна номінальна заробітна плата є більшою, ніж у поліських районах і становить – 8859 грн/місяць, а у поліських – 7495 грн/місяць.

Важливою характеристикою соціального благополуччя населення є рівень її культури. У поліських районах розташовано більше бібліотек (58 %) та клубних закладів (62 %), ніж у лісостепових районах (42 %, 38 %). Волинська область має високий рівень освітньої інфраструктури. За чисельністю учнів спостерігається значна відмінність між лісостеповими і поліськими районами. У поліських районах чисельність населення становить 484,9 тис. осіб, а у лісостепових – 625,5 тис. осіб[2].

До соціального неблагополуччя населення належить рівень захворюваності, рівень безробіття та злочинності. Згідно з медико-статистичними даними, станом на 2021 рік, найважливішою проблемою у сфері громадського здоров'я населення Волинської області є хвороби системи кровообігу (ХСК) та вірусні хвороби. Їх поширеність займає більше половини на 100 тис. осіб населення віком від 18 років, а рівень захворюваності – близько 100 %. На рівень захворюваності також впливає вживання алкоголю та наркотиків. Якщо у 1990 році частка хворих на алкогольні психози і психоактивні речовини складала 1,2 % і 0,02 %, то у 2021 р. – 1,4 % і 0,1 % від усього населення області.

Основними причинами збільшення показників злочинності у Волинській області є війна на сході, соціально-економічне становище населення, а також те, що до області повернулися багато людей з місць позбавлення волі, які відбували покарання за важкі злочини терміном 10–15 років. Такі люди формують навколо себе групи, які вчиняють важкі злочини. Рівень злочинності у Волинській області зростає. За підрахунками у 2021 році кількість злочинів зросла із 75,9 до 94,5 на десять тисяч населення. Найбільша злочинність спостерігається у лісостепових районах (в межах 500–1000), ніж у поліській (до 500). У місті Луцьк зареєстрована найбільша злочинність (до 4500) [3].

Рівень зареєстрованого безробіття на 1 січня 2021 р., становить 8,3 % населення працездатного віку. Зазначений показник був нижчим серед жінок (5,6 %) в порівнянні з чоловіками – 12,9 %, а також у мешканців сільських населених пунктів (8,2 %) в порівнянні з міськими поселеннями – 10,7 %.

Отже, прослідковується чітка залежність впливу природно-ресурсного потенціалу на спеціалізацію господарського комплексу та на систему розселення населення Волинської області.

Список використаних джерел: 1. Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: навч. посіб. Одеса : «Астропринт», 2005. 630 с. 2. Головне управління статистики у Волинській області. URL: http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/B_1.htm (дата звернення: 18.02.2021). 3. Волинська обласна рада: веб-сайт. URL: <https://voladm.gov.ua> (дата звернення: 18.02.2021).

ОСОБЛИВОСТІ ГЕОГРАФІЇ FACEBOOK У РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Збільшення користувачів у соціальних інтернет-мережах є однією із ознак сучасної глобалізації. На є винятком і Україна. З кожним днем кількість українських користувачів у соціальних інтернет-мережах збільшується. Соціальна мережа – це соціальна структура, утворена індивідами або організаціями. Вона відображає різноманітні зв'язки між ними через множину соціальних взаємовідносин, починаючи з випадкових знайомств і закінчуючи тісними родинними зв'язками. Метою дослідження є вивчення просторових особливостей поширення соціальної мережі Facebook у Рівненській області.

Рівненська область – це територія на північному заході України, яка межує із Волинською областю на заході, Республікою Білорусь – на півночі, Житомирською областю – на сході, Хмельницькою – на південному сході, Тернопільською – на півдні, Львівською – на південному заході. Для області характерне прикордонне та транзитне географічне положення, низький рівень урбанізації, середній рівень соціально-економічного розвитку.

Facebook – соціальний сервіс, спочатку розроблений як засіб для спілкування між студентами Гарвардського університету, отримав величезну популярність і нині є найбільшою соціальною Інтернет-мережею світу. Згідно офіційної статистики, близько 3 млрд. осіб вже зареєстрували там свої акаунти [2]. Практично кожна велика компанія або фірма, особливо з тих, які виходять на міжнародний ринок, вважає своїм обов'язком завести представництво в Facebook.

Facebook є однією із найпопулярніших соціальних Інтернет-мереж в Україні. Середня місячна аудиторія мережі в Україні становить 14,0 млн. користувачів [1], що становить 33,4 % населення країни (станом на початок 2020 р.). У Рівненській області нараховується 376,8 тис. користувачів мережі Facebook, що становить 32,7 % населення області та 2,7 % усіх українських користувачів мережі (частка області у населенні країни становить 2,8 %). Тобто, рівень проникнення мережі Facebook у Рівненській області відповідає середньо українським показникам.

Територіальне розміщення користувачів Facebook по районах та найбільших містах Рівненської області, показує закономірність концентрації у найбільших містах, а саме в м. Рівне (220 тис.), м. Дубно (27 тис.), м. Вараш (15 тис.). На чотири міста обласного підпорядкування (вище перераховані, а також м. Острог) припадає 71,4 % користувачів області. В обласному центрі м. Рівне зосереджено 58,4 % акаунтів. Це досить високий показник. У Західній Україні він вищий лише у Чернівецькій (81,6 %) та Львівській (62,6 %) областях. Тобто, для Рівненської області характерна висока концентрація населення та господарства у обласному центрі, що накладає відбиток на поведінку користувачів у соціальних мережах. Такий висновок відповідає результатам інших досліджень, зокрема щодо значного переважання розвитку Інтернету у великих мегаполісах. Рівненська область має невисокий рівень урбанізації (47,5 %). У багатьох селах, особливо у північній поліській частині, відсутній провідний Інтернет, а якість сигналу мобільних операторів не дозволяє користуватися соціальними мережами. Отже, чітко простежується ієрархічна модель просторової дифузії культурних інновацій, коли найбільші міста території є регіональними центрами поширення інновацій.

Поміж районів Рівненської області за кількістю користувачів (понад 10 тис. осіб) виділяються густозаселені Сарненський, Березнівський, Костопільський райони. Найменша кількість людей (менше 5 тис. осіб) використовує Facebook у

Дубенському, Рівненському, Острозькому, Зарічненському, Демидівському, Гощанському районах. Вказані райони (за винятком Рівненського) характеризуються невеликою кількістю населення. Острозький, Демидівський – це найменш заселені райони Рівненської області. Низька кількість користувачів у Зарічненському районі пояснюється його периферійним положенням та низьким рівнем соціально-економічного розвитку.

Висновки. Для Рівненської області характерний середній рівень поширення соціальної інтернет-мережі Facebook. Спостерігається концентрація користувачів у найбільших містах, особливо у м. Рівне, на яке припадає більше половини користувачів мережі в області. Чисельність користувачів загалом пропорційна чисельності населення у територіальній одиниці. Серед адміністративних районів вищі показники розвитку соціальної інтернет-мережі характерні для північних районів у порівнянні із південними. Питання поширення соціальних інтернет-мереж та території Рівненської області є недостатньо вивченим та потребує подальших досліджень.

Список використаних джерел: 1. Facebook. Сайт. URL: <https://www.facebook.com>. (дата доступу 20.03.2021). 2. The Top 20 Valuable Facebook Statistics – Updated November 2021. *Zephoria*. Сайт. URL: <https://zephoria.com/top-15-valuable-facebook-statistics>. (дата доступу 20.03.2021).

Слащук Андрій, Цекот Аліна

Andrii.slashchuk@gmail.com, alinka.tsekot@gmail.com

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

СУЧАСНИЙ СТАН РОСЛИННИЦТВА У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Актуальність теми дослідження. Структура народного господарства містить в собі низку найважливіших багатофункціональних і територіально поширених галузей, однією з яких є сільське господарство. Сучасний агробізнес нероздільно взаємодіє з іншими галузями економіки, у зв'язку чого відбувається процес розвитку міжгалузевих взаємовідносин. У всеукраїнському територіальному поділі праці Волинь є аграрно-індустріальним регіоном з багатогалузевим сільським господарством. Стан та розквіт економіки області безпосередньо залежить від темпів розвитку даної галузі. Провідною галуззю сільського господарства держави й, конкретно, Волинської області є рослинництво.

Метою дослідження є докладне опанування галузевої структури та висвітлення сучасного стану рослинництва Волинської області.

Постановка завдання. Завдання нашого дослідження – розглянути сучасну галузеву структуру рослинництва Волинської області та провести аналіз обсягу виробництва сільськогосподарських культур.

Результати дослідження. Рослинництво є однією з провідних галузей сільського господарства, розвиток якої має вагомий внесок в економічний потенціал області. Географічне розташування Волинської області та сприятливі економічні й природні умови дають можливість успішному розвитку рослинництва. Дана галузь займається в першу чергу обробітком культурних рослин для виробництва рослинницької продукції.

Рослинництво відіграє важливу роль у розвитку інших галузей, особливо тваринництва, адже його кормова база створюється саме в цій галузі. Також рослинництво забезпечує суспільство продуктами харчування, легку, переробну і харчову промисловість – сировинною, зовнішню торгівлю – експортними товарами.

До галузевого комплексу рослинництва входять рільництво, овочівництво, садівництво, виноградарство. В основі рільництва, яке є провідною галуззю рослинництва, лежить вирощування таких культур: зернових, зернобобових, технічних, продовольчих, кормових, баштанних та олійних.

Посівна площа сільськогосподарських культур Волинської області становить 593,1 тис. га, з них 278,9 тис. га знаходиться в розпорядженні підприємств, а 314,2 тис. га у власності господарств населення [2].

Провідною і найпотужнішою галуззю рослинництва Волинської області є зернове господарство. У структурі посівної площі області 50,4 % припадає саме на вирощування зернових культур, а саме: ярої пшениці, вівса, жита, ячменю, кукурудзи. Збільшення виробництва зерна – важлива умова розвитку народного господарства та зміцнення економіки області. Основні площі зернових культур зосереджені у південній лісостеповій частині Волинської області.

Структура виробництва зернових та зернобобових культур Волинської області виглядає наступним чином: 55,1 % займає пшениця, 22,9 % – кукурудза, 8,8 % – ячмінь, 6,4 % – овес, 4,4 % – жито та 2,2 % – інші культури [2].

За офіційними даними (2019 р.) управління агропромислового комплексу Волинської облдержадміністрації Волинь в рейтингу регіонів займає 2 місце у виробництві вівса, 4 місце у виробництві жита та 5 місце у виробництві ярої пшениці [2].

Станом на кінець 2019 року валовий збір зернових та зернобобових культур становив 1292,7 тонн, а саме 39,2 % загального обсягу виробництва. У динаміці валового збору даних культур протягом п'яти років (2015-2019 рр.) спостерігається поступове зростання [3, с. 65]. Збільшення виробництва зернових та зернобобових культур супроводжується зростанням попиту на цю продукцію на зовнішніх і внутрішніх ринках.

Найбільші валові збори зерна у 2019 році одержали у Луцькому районі – 137 тис. тонн, Горохівському – 136 тис. тонн та у Володимир-Волинському – 92 тис. тонн [1].

Основними операторами ринку у Волинській області є такі приймальні підприємства: ПАТ «Державна продовольча зернова корпорація «Володимир-Волинський комбінат хлібопродуктів», ДП «Чортківський комбінат хлібопродуктів», ТзОВ «Волинь-зерно-продукт» і ТзОВ «Агротехніка», які забезпечують сушіння зернових та олійних культур та зберігання на складі нового урожаю.

На території Волинської області діє два потужних насінневих заводи: ТзОВ «П'ятидні» та ТзОВ «Вілія-Трейд». Володимир-Волинське підприємство ТзОВ «П'ятидні» увійшло в десятку найпотужніших зернових заводів України де зайняло сьому позицію.

Другою основною групою сільськогосподарських культур Волинської області є технічні культури. Область спеціалізується на вирощуванні таких технічних культур: цукрові буряки, соя, ріпак, кольза, соняшник.

Структура посівних площ технічних культур Волині станом на 2019 рік становила 22,3 % до загальної площі. У результаті вдалому вирощуванню даних культур та зайнятості значних посівних площ Волинська область у рейтингу регіонів станом на кінець 2019 року займає 8 місце у виробництві картоплі і ріпаку, та 9 місце у виробництві цукрових буряків [2].

Посівна площа цукрових буряків в області протягом п'яти років (2015-2019 рр.) поступово спадає. У 2019 році площа цукрових буряків становила 9,2 тис. тонн, що значно менше ніж попередні роки [1]. Зменшення посівних площ цукрових буряків зумовлено тим, що вирощування даної культури стає неприбутковим.

У зв'язку із зменшенням вирощування буряків відбувається закриття цукрових заводів. Так у області із чотирьох наявних цукрових заводів працює тільки два:

Гнідавський цукровий завод (Луцький район) та Мар'янівський цукровий завод (Горохівський район). Гнідавський цукровий завод входить у ТОП-15 найпотужніших цукрових заводів України.

Вирощування соняшників у Волинській області набуває стрімкого зростання. Одним із перших, хто розпочав сіяти соняшник на Волині, є господарство ТОВ «Волинь-Агро» (Турійського району). Перші 100 гектарів посіяли ще 2013 року.

Посівна площа протягом п'яти років (2015-2019 рр.) зростає із 2,5 тис. га. до 31,9 тис. га. Валовий збір соняшника також досягнув помітного росту, так у 2015 році обсяг виробництва даної культури становив – 5,2 тис. тонн, а у 2019 – 94,4 тис. тонн. Таке зростання в першу чергу зумовлено значним рівнем прибутковості від виробництва соняшника [1].

Протягом останніх років значну увагу волинські аграрії приділяють вирощуванню таких рентабельних, технічних культур як соя, ріпак, кольза. Так у 2019 році валовий обсяг ріпаку та кользи становив 154,2 тис. тонн, що вразі більше ніж попередні роки. Виробництво сої у 2019 році становило 88,7 тис. тонн, проте обсяг продукції дещо нижчий ніж у 2018 році. Така тенденція зумовлена в першу чергу природними умовами [2].

Важливою технічною продовольчою культурою Волинської області є картопля. Обсяг вирощування картоплі протягом 2015-2019 рр. помітно зріс. Так у 2015 році валовий збір картоплі становив 1098,8 тис. тонн, а у 2019 році – 1174,1 тис. тонн. Основними виробниками картоплі на Волині є підсобні господарства населення [1].

Висновок. Рослинництво займає провідну ланку в економічному розвитку Волинської області. Основні галузі рослинництва, зокрема зернове господарство та вирощування ріпаку і кользи, станом на кінець 2019 року характеризується позитивною динамікою, що свідчить про збільшення попиту продукції даної галузі на ринку. Ще однією провідною галуззю рослинництва є вирощування цукрових буряків, яке зазнало скорочення. Це зумовлено в першу чергу неприбутковістю та зниженням рентабельності даної продукції.

Список використаних джерел: 1. Головне управління статистики у Волинській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/>. 2. Офіційний сайт Департаменту агропромислового розвитку у Волинській області. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://agrovolyu.com/>. 3. Сільське господарство Волині за 2019 рік / за ред. Томащук С. В. Луцьк : Голов. упр. статистики у Волин. обл., 2020. С. 63-69.

Яроменко Оксана

Yaromenko_ov@ukr.net

*ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука», м. Рівне*

ВНУТРІРЕГІОНАЛЬНА СТРУКТУРА СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Проблематичними у нашій державі є розвиток сфери охорони здоров'я та медичного комплексу, які знаходяться на шляху перетворень, подолання недоліків у функціонуванні, нововведень та водночас виступають умовою прогресивного розвитку держави та благополуччя її народу. Своєчасним є визначення тенденцій у трансформації сфери охорони здоров'я на рівні регіону. Це підвищить попит на досвід і знання, які мають вирішальне значення при прогнозуванні розвитку територіальних систем охорони здоров'я.

Система охорони здоров'я Рівненщини представлена потужною мережею профілактично-лікувальних закладів усіх типів. Аналіз розвитку медичних закладів

Рівненської області засвідчує, що станом на 1995 р. на теренах області функціонував 91 заклад. Протягом наступних десяти років кількість медзакладів скоротилася на десять одиниць. У 2000 р. функціонувала 81 медична установа, 2005 р. (76 од.), у 2010 році залишилося на рівні (75 од.), 2015 р. – 75 од., 2017 р. – 50 одиниць [1]. За період з 1995 по 2017 рр. кількість закладів охорони здоров'я в області скоротилася на 41 од.

На основі аналізу статистичних даних Головного управління статистики в області засвідчуємо, що кількість амбулаторно-поліклінічних медичних установ в регіоні зростає: 1995 р. – 177; 2000–2005 рр. функціонує 188 заклад. Станом на 2010 р. кількість лікарняно-амбулаторних закладів збільшується до 203 [1]. Впродовж наступних п'яти років число даних закладів збільшилося на 52 одиниці. У 2015 р. – 255 од., у 2017 р. їх число зросло до 273.

Серед медичних закладів Рівненщини, наявна медична приватна практика, яка представлена стоматологічними кабінетами та лікувальними центрами: «Оксфорд Медікал», Медичний центр «МРТ діагностика», Медичний центр «Дім здоров'я», Наркологічна клініка «Ніка», Центр репродукції «Благодар», Спеціалізовані лікарські кабінети «ДерМед» та інші. Всього в регіоні працює 35 лікувально-медичних приватних центрів.

На Рівненщині функціонують практично всі види медичних закладів, куди входять лікувально-профілактичні заклади, лікарні, спеціалізовані медичні установи які займаються лікуванням важких хвороб тощо. Враховуючи позитивні та негативні чинники можна вважати, що в регіоні є всі шанси збудувати сильну та сучасну медичну систему, яка надаватиме медичні послуги не лише її жителям але й мешканцям інших областей України.

Проте, розміщення закладів охорони здоров'я в регіоні є доволі нерівномірним. Найбільша кількість медзакладів знаходяться у м. Рівне, Дубно, Сарни, Вараш.

Впродовж останніх років скоротилася кількість лікарняних ліжок до 8,6 тис. при 73,8 на 10 тис. населення. Тому, основним показником неефективності використання ресурсного потенціалу в регіоні є, незабезпеченість стаціонарними ліжками відповідно до всієї чисельності населення. У 2017 р. кількість лікарняних ліжок в регіоні становила 944, що на 39% менше, ніж у 2010 році (13837). Зміни які відбулися за цей період можна відстежити числом ліжок на 10 тис. населення – цей показник зменшився із 90% в 2010 році до 69,6% в 2017 році, був нижчим на 9,1% за середньоукраїнський (76,1% в розрахунку на 10 тис. осіб населення) та на 19,6% вищим за середньоєвропейський рівень. Доволі ефективною мережею є мережа денних стаціонарів [1; 3].

На сучасному етапі (2019 р.) в регіоні медичну первинну допомогу надавали близько 80 денних стаціонарів в яких було розміщено близько 1500 ліжок, де 11,4 ліжок припадало на 10 тис. осіб населення. Тому кількість лікарняних ліжок в закладах охорони здоров'я в Рівненській області в умовах пандемії є недостатньою.

В умовах сьогодення на Рівненщині у структурі медичних послуг для населенню найбільший відсоток (а це 65%), припадає на медичну допомогу первинного рівня. Цим займається сімейна медицина амбулаторій загальної практики – 48,7% [3]. Відомо, що з початку реформування медичного сектору кількість медичних закладів в області змінюється, передусім, через реорганізацію, яка, передусім на даному етапі, передбачає створення центрів надання первинної допомоги.

Внутрішньорегіональна структура системи охорони здоров'я Рівненської області відзначається потужною ресурсною базою, котра включає в себе, окрім, технічно-матеріальної й професійно кадрову базу. Станом на 2017 рік в галузі охорони здоров'я Рівненщини зайнято близько 18 тис. осіб, з них 4800 лікарів, 10500 середнього медичного персоналу, і 3000 молодших медичних сестер за доглядом хворих. Кількість лікарів у розрахунку на 10 тис. населення складає 45,1.

Забезпеченість середніми медичними працівниками на Рівненщині станом на 2017 рік становила 104,4 на 10 тис. населення [1].

За наслідками перших реформувань, що відбулися у структурі сфери охорони здоров'я в 2019 р. у Рівненській області сімейними лікарями обслуговувалося 470 645 осіб міського населення, й 797 796 осіб сільського населення. Нараховується близько 865 зареєстрованих посад сімейного лікаря. Зміни котрі відбулися в системі охорони здоров'я закладів області спрямовані в першу чергу на ефективність медичного обслуговування населення і його ефективної доступності населенню [3].

Надто помітним процес скорочення медичного персоналу є зараз на тлі світової пандемії Covid-19. Скороченість медперсоналу спричинили багатомісна структура роботи з низькою заробітною платою, недостатня захищеність медичних працівників державою, боязнь захворіти тощо. Забезпеченість лікарями в області становить близько 9,8%, але цього не можна сказати про середній медичний персонал який зменшився на 16,5% (2017 р.). На період 2019 року забезпеченість населення лікарями становила близько 45,5 на 10 тис. осіб населення, а середніх медичних працівників – 86,3 на 10 тис. осіб населення [1; 3]. Отже, у Рівненській області, спостерігаємо нестачу лікарів, такою ж є ситуація в інших регіонах України. Починаючи із 2000-х рр. кількість середнього медичного персоналу щороку скорочується і таким чином, ця проблема, ще більше загострювала проблематику у системі охорони здоров'я. Якщо у 1995 р. у закладах комплексу охорони здоров'я було зайнято більше 14 тис. осіб, приблизно такою ж була ситуація станом на 2006 рік, а надалі спостерігаємо скорочення середнього медичного персоналу. У 2017 р. у всіх закладах області працювало 12 тис. середніх медичних працівників [1].

Нажаль в умовах високої захворюваності населення країни, в умовах світової пандемії, наявна гостра нестача медичного персоналу. Прослідковується відтік як висококваліфікованих медичних кадрів, так і середнього та молодшого медичного персоналу у країни світу. Якщо аналізувати Україну в забезпеченості населення практикуючими лікарями то можна спостерігати, що на 10 тис. осіб населення припадає 26 практикуючих лікарів, що є набагато нижчим, ніж у європейських країнах, де цей показник становить 34 на 10 тис. осіб населення. Показник забезпеченості населення практикуючими лікарями на Рівненщині становить 29 на 10 тис. осіб населення (2017 р.) [3].

Аналізуючи вік лікарського й середнього медичного персоналу Рівненщини, зауважимо, що 28% лікарів і 9% працівників середнього медичного персоналу являються пенсіонерами або є особами передпенсійного віку. Нажаль така ситуація в регіоні триває вже багато років. У 2000 р. кількість лікарів пенсійного віку становила 6,2%, у 2010 році кількість працюючих пенсіонерів зросла майже вдвічі (11,6%), а у 2017 р. цей показник ще збільшився і склав близько 24,5%. Зазначимо, що по Україні загалом, кількість лікарів пенсійного віку сягає 30%, а кількість середніх медичних працівників сягає 69,5% [1; 3]. Показник кількості лікарів жінок на Рівненщині складає 59%. Більшу тенденцію у зростанні цього показника спостерігаємо серед кількості середнього медичного показника, де кількість жінок складає близько 90%.

Професійний лікарський склад нараховує близько 40 найменувань спеціалістів. Лікарі сімейної медицини (22%), найбільше, стоматологи (9,2%), 3,6 % лише є хірургами. У загальній сумі показник основних лікарських спеціальностей в регіоні становить 53,1% ,а це більше половини, тобто з цього можна зробити висновок, про відносну забезпеченість основними лікарськими кадрами [3].

В закладах охорони здоров'я досліджуваного регіону присутня велика кількість працівників пенсійного віку, а молодих працівників категорично не вистачає. Дещо низькою є кількість комплектації лікарів окремих спеціальностей тощо. Не вистачає молодшого медичного персоналу.

Отже, Рівненська область потребує збільшення кількості медичного персоналу. Однією з причин зменшення кількості лікарів є невисока середньомісячна заробітна плата. Кількість лікарів усіх спеціальностей (без дантистів) у Рівненській області залишається практично незмінною та варіює від 4,2 до 4,8 тис. чоловік. Але незважаючи на негативні тенденції на території Рівненщини склалася потужна мережа закладів системи охорони здоров'я, де працюють висококваліфіковані спеціалісти лікарського й середнього медичного складу та і стоять на захисті здоров'я населення регіону.

На сьогодні однією із важливих проблем як на регіональному так і національному рівні є протидія коронавірусної інфекції COVID-19. На тлі світової пандемії Україна зіткнулася з неготовністю системи охорони здоров'я до боротьби з інфекцією, тому подальші реформування у системі охорони здоров'я необхідно спрямувати на вирішення нагальних проблем забезпечення повноцінного функціонування комплексу охорони здоров'я, збереження медичного персоналу та забезпечення доступного медичного обслуговування з метою збереження здоров'я нації. Наші дослідження у перспективі спрямовані на більш детальне вивчення сфери охорони здоров'я на регіональному рівні в умовах реформування медичної сфери України.

Список використаних джерел: 1. Головне управління статистики у Рівненській області. Статистична інформація – охорона здоров'я. URL: <http://www.gusrv.gov.ua/>. 2. Основи охорони здоров'я: Монографія. Укладачі: Ждан В.М., Голованова І.А., Лисак В.П., Краснова О.І., Шилкіна Л.М., Оксак Г.А., Краснов О.Г. Полтава, ВДНЗ УМСА, 2017. 119 с. 3. Реформа системи охорони здоров'я. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/reforma-sistemi-ohoroni-zdorovya>.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИРОДНИХ УМОВ ТА РЕСУРСІВ ВОЛИНИ ТА ПРИЛЕГЛИХ ТЕРИТОРІЙ

Коваль Олександр, Мельнійчук Михайло
olexandr24kowl1995@gmail.com; melniichuk.mm@gmail.com
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ВАРАСЬКОГО РАЙОНУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Актуальність проблеми. Територія Вараського району Рівненської області знаходиться в межах західної частини Українського Полісся – Волинського Полісся, тому тут є велика кількість унікальних природних об'єктів – озера, водно-болотні угіддя міжнародного значення, багатовікові ліси тощо. Більшість таких територій та об'єктів охороняються, але важливо встановити ефективність наявної природоохоронної мережі та за необхідності, оптимізувати її.

Аналіз вивченості проблеми. До питань дослідження природно-заповідних об'єктів на території Рівненської області звертались Т. Л. Андрієнко, В. А. Бачук, Н. О. Волошинова, Ю. М. Грищенко, Г. М. Антонова, П. Д. Колодич, Г. М. Микитин, М. М. Мельнійчук, Т. П. Безсмертнюк, І. М. Коротун, Л. К. Коротун та багато інших вчених. До питань дослідження ефективності функціонування природно-заповідних об'єктів на території звертались І. П. Ковальчук, Ю. М. Андрейчук, Б. С. Жданюк, О. В. Коваль, М. М. Мельнійчук [4]. Однак, досліджень щодо ефективності функціонування природно-заповідного фонду новоутворених об'єднаних територіальних громад та районів ще немає.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» природно-заповідний фонд являє собою ділянки суші і водного простору з природними комплексами та об'єктами, що мають особливу природоохоронну, екологічну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність, яким відповідно до закону надано статус територій та об'єктів природно-заповідного фонду [2].

Вараський район – це адміністративно-територіальна одиниця у північно-західній частині Рівненської області, що була утворена 17 липня 2020 року відповідною Постановою Верховної Ради України [5]. Адміністративним центром новоутвореного району стало місто Вараш Рівненської області. До складу новоутвореного Вараського району увійшли місто обласного підпорядкування Вараш, Зарічненський та майже весь Володимирецький райони Рівненської області. У теперішньому складі Вараський район займає площу 3343,8 км² та нараховує понад 138,7 тис. жителів [1]. У його складі знаходиться 8 об'єднаних територіальних громад: 1 міська – Вараська ОТГ, 3 селищних – Володимирецька, Зарічненська та Рафалівська ОТГ, 4 сільських – Антонівська, Каноницька, Локницька та Полицька ОТГ [1, 5].

Для характеристики ефективності функціонування природно-заповідного фонду Вараського району Рівненської області ми використали такі показники:

1) *загальна кількість природно-заповідних територій та об'єктів території* ($N_{заг.}$). На досліджуваній території знаходиться 34 території та об'єкти ПЗФ [3];

2) *загальна площа природно-заповідного фонду території*, ($S_{заг.}$), га. Площа ПЗФ на території району становить 77543,6 га [3].

Розподіл кількості та площі природно-заповідних територій та об'єктів у межах району відображено на рис. 1.

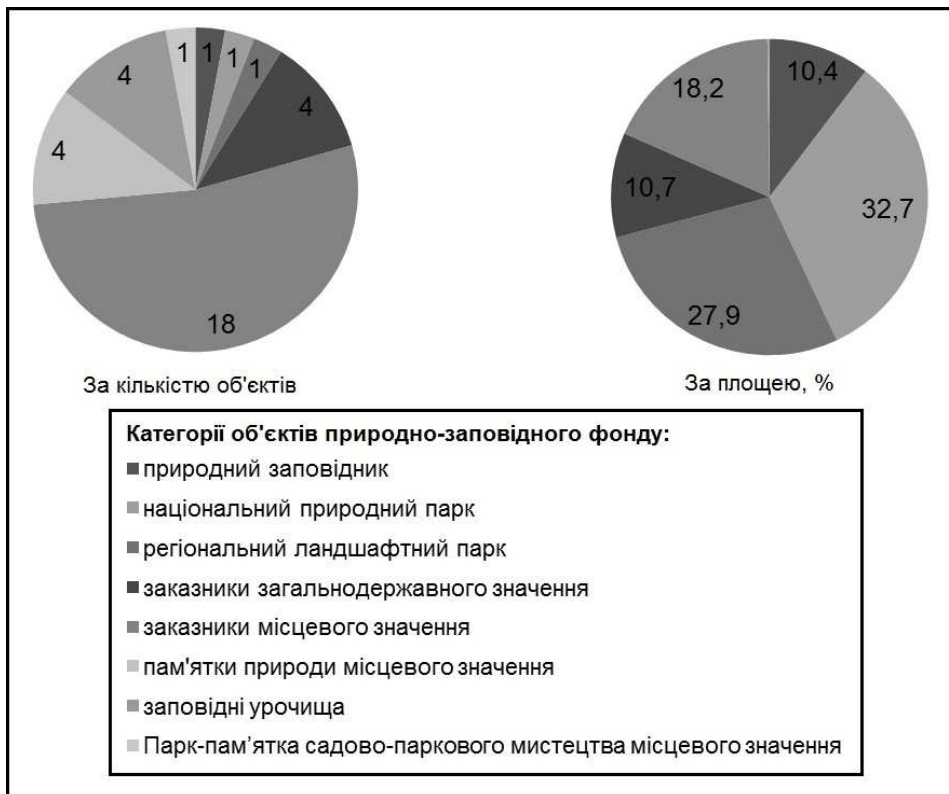

Рис. 1. Структура природно-заповідного фонду Вараського району (складено авторами за даними [3])

3) показник щільності об'єктів ПЗФ на території. Він визначається кількістю об'єктів на 100 км² площі району й становить 1,02 об'єкта/100 км²;

4) відсоток заповідності території ($S_{з.т.}$), тобто відношення площі природно-заповідного фонду певної території ($S_{пзф}$) до її загальної площі ($S_{заг.}$):

$$S_{з.т.} = S_{пзф} / S_{заг.} \cdot 100\%.$$

Для території відсоток заповідності становить 23,2 %.

5) відсоток суворої заповідності ($S_{с.з.}$), тобто відношення площ природно-заповідного фонду певної території із суворим заповідним режимом ($S_{пзф.с.р.}$) до загальної площі району ($S_{заг.}$):

$$S_{с.з.} = S_{пзф.с.р.} / S_{заг.} \cdot 100\%.$$

Так, у межах району є лише два об'єкти ПЗФ із суворою заповідністю: Рівненський природний заповідник (Білоозерське лісництво) – 8036,5 га та Нобельський національний природний парк – 25318,8 га. Щодо останнього, то ще триває розробка Проєкту організації території Нобельського національного природного парку, тому відсутня інформація про площу заповідної зони, яка підлягає суворій заповідності. Зважаючи на вказане вище, відсоток суворої заповідності території району є невеликим – лише 2,4 %.

6) коефіцієнт інсуляризованості (I) визначає співвідношення рівня фрагментованості заповідних природоохоронних територій.

Ступінь розчленованості (інсуляризованості) природно-заповідних територій (I) складається з двох компонентів (I_m і I_N).

Компонента I_m визначається: $I_m = S_{н.с.} / S_{пзф}$,

де $S_{н.с.}$ – площа відносно нестійких ПЗО (площею до 50 га), га; $S_{пзф}$ – загальна площа ПЗФ певної території, га.

Для Вараського району: $I_m = 194,2 \text{ га} / 77543,6 \text{ га} = 0,0025$.

Компонент I_N визначається: $I_N = N_{н.с.} / N_{заг.}$,

де $N_{н.с.}$ – кількість нестійких ПЗО (площею до 50 га); $N_{заг.}$ – загальна кількість ПЗО на даній території.

Для Вараського району: $I_N = 12/34 = 0,353$.

У цілому індекс інсуляризованості ПЗФ (I) буде дорівнювати:

$$I = (S_{н.с.}/S_{пзф} + N_{н.с.}/N_{зае})/2.$$

Для Вараського району: $I = (0,0025 + 0,353)/2 = 0,18$.

Отриманий коефіцієнт інсуляризованості низький, тому невеликі за розмірами території природно-заповідного фонду, що мають незначну екологічну стабільність, відіграють невелику роль в екологічній мережі, а отже, виконують незначну роль в збереженні генофонду та покращанні природокористування території.

Варто зауважити, що чим вище значення I , тим вагомішу роль відіграють дрібні ділянки в збереженні та покращенні природокористування регіону.

Висновки. Загалом Вараський район Рівненської області характеризується окремими високими показниками ефективності природоохоронної мережі, зокрема: наявні 34 території та об'єкти ПЗФ загальною площею 77543,6 га; показник щільності об'єктів ПЗФ становить 1,02 об'єкта на 100 км², відсоток заповідності – 23,2 %. В той же час, доволі низьким є відсоток суворої заповідності – лише 2,4 %, хоча він реально є вищим. Коефіцієнт інсуляризованості (ступінь розчленованості природно-заповідних територій) становить 0,18, тому що 12 із 34 територій та об'єктів ПЗФ мають площу менше 50 га. Для покращення екологічної стійкості території Вараського району потрібно збільшувати кількість та площі природоохоронних територій та об'єктів загальнодержавного значення, а також із суворим заповідним режимом. Також, варто розширювати мережу ПЗФ у східній та південній частинах району, адже найбільші за площею та статусом території та об'єкти ПЗФ знаходяться у західній, північній та центральній частинах.

Список використаних джерел: 1. Децентралізація. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua> 2. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992 № 2456-XII (поточна редакція – від 03.07.2020, підстава – 720-IX). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text> 3. Заповідні об'єкти Рівненщини. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ecorivne.gov.ua/reserve/> 4. Коваль О. Характеристика ефективності функціонування природно-заповідного фонду Володимирецького району // Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів : матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції присвяченої 35-річчю створення кафедри економічної та соціальної географії у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки (м. Луцьк, 6-7 квітня 2017 р.) / за ред. Ю. М. Барського, С. О. Пугача. – Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2017. – 220 с. – С. 134-137. 5. Постанова Верховної Ради України «Про утворення та ліквідацію районів» від 17 липня 2020 р. № 807-IX. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-IX#Text>.

Міщенко Олена, Ступницька Марія

lenamischenko_lutsk@ukr.net; mariya2002@ukr.net

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

АНТРОПОГЕННА ПЕРЕТВОРЕНІСТЬ ЛАНДШАФТІВ КОСТОПІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Ландшафт – це генетично однорідний ПТК, який має єдиний генетичний фундамент, один тип рельєфу, однаковий клімат і складений із властивого тільки даному ландшафту набору динамічно сполучених однорідних і другорядних урочищ, що закономірно повторюються в просторі [3].

На території Костопільського району виділяють 5 ландшафтних місцевостей: лучні заплави, покриті справжніми, різнотравно-злаковими луками; низинні міжрічкові

болота, зайняті зелено-моховими і трав'яними болотами; плоскі межиріччя з супіщано-суглинистими озерно-алювіальними відкладами, зайнятими сосново-дубовими лісами, луками і орними землями на дерново-середньопідзолистих ґрунтах; денудаційні межиріччя з близьким до поверхні заляганням крейдових мергелів, зайняті переважно орними землями на дерново-карбонатних ґрунтах; лесові межиріччя з балковим рельєфом, зайняті орними землями на опідзолених чорноземах.

В Костопільському районі переважають місцевості плоских межиріч на супіщано-суглинистих озерно-алювіальних відкладах. Цей тип ландшафту поширений в південній частині Ровенського Полісся і заболочений порівняно менше, ніж інші землі. У цих місцевостях є чимало болотних урочищ у пониженнях, а подекуди невеликих піщаних масивів.

У долинах річок поширені лучні заплави. Вони характерні для великих рік Ровенського Полісся, які відзначаються задовільним природним дренажем завдяки більшій швидкості течій. Але трапляються невеликими урочищами і на дрібних ріках. Урочища справжніх лучних заплав завжди чергуються з урочищами торф'янистих заплав, а подекуди і з торфовищами.

В місцевостях плоских межиріч зустрічаються денудаційні межиріччя з близьким заляганням крейдових мергелів. Найбільші площі вони займають у Червоноармійському районі, у так званому Малому Поліссі. Але невеликим плямами вони трапляються і в середній частині Ровенського Полісся.

На півдні Костопільського району поширені місцевості хвилястих балочних лесових межиріч. Це найбільші за площею ландшафтні місцевості. Вони займають площі з висотами до 250 м н. р. м.

На півночі біля сіл Гута, Рудня, Малий Мидськ, Великий Мидськ невелику площу займають місцевості низинних міжрічкових боліт. Вони займають більші площі, ніж верхові болота. Ці місцевості складніші за своєю структурою, оскільки до їх складу входять різні види трав'яних боліт, лесові, а подекуди і верхові та частково заболочені луки і масиви борових пісків [2].

Однією з найважливіших проблем у всьому світі є вплив людини на навколишнє середовище. Не є виключенням і територія Костопільського району.

Вплив людини на природу призводить до зміни ландшафтів. Ці ландшафти називаються антропогенними.

Антропогенний ландшафт – це ландшафт, у якому на всій або на більшій площі під впливом людини докорінній зміні піддався хоча б один з компонентів ландшафту, у тому числі і рослинність [1].

На ландшафтних місцевостях по-різному проявляється діяльність людини. Лучні заплави потенційно високопродуктивні, але вимагають диференційованої меліорації двосторонньої дії, а також інших культурно-технічних заходів. Тому ці місцевості є частково розорані і ґрунти мають значно змінений хімічний склад.

Оскільки велика строкатість місцевостей низинних міжрічкових боліт значно утруднює їх меліорацію людина дуже рідко використовує ці землі і вони зазнали незначного антропогенного впливу.

В місцевостях межиріч з супіщано-суглинистими озерно-алювіальними відкладами, зайнятими сосново-дубовими лісами, луками і орними землями на дерново-середньопідзолистих ґрунтах переважають дубово-соснові і дубові ліси. Саме ці території Костопільського району зазнали найбільшого антропогенного впливу. В даний час проводиться активна вирубка лісів, що негативно впливає на довкілля. При цьому змінюється також тваринний світ і гинуть нижчі рослини, такі як чорниця, брусниця, верес, мохи тощо. Людина знищує місця проживання тварин і деякі з них зникають з тої місцевості шукаючи порятунку. У районі також поширене

мисливство, яке призводить до загибелі багатьох тварин. Також тут відбуваються лісові пожежі, під час яких сильно страждає рослинність і гинуть тварини.

За морфологічною структурою місцевості денудаційних межиріч досить складні. Є тут також заболочені пониження, навіть зрідка з озерами. У північних місцевостях цьому типові певної різноманітності надають виходи вивержених порід біля сіл Берестовець, Іваничі, Базальтове Костопільського району відомі під назвою «Базальтові стовпи». Базальтові стовпи – геологічна пам'ятка природи. Вони також відомі як «чорне золото України». Промисловий видобуток ведеться відкритим способом. Це призводить до зміни рельєфу і, відповідно, має певний вплив на рельєф.

Лесові межиріччя також мають складну морфологічну структуру і безумовно потребують різноманітних агрокультурних і лісомеліоративних заходів щодо боротьби з ерозією. Оскільки на цих місцевостях поширена ерозія вони майже не використовуються людиною.

Для того, щоб вплив людини не погіршував стан навколишнього середовища потрібно вживати певних заходів. Наприклад, якщо насаджувати ліси, то рослинність буде збільшуватися, а заборона полювання на тварин, які рідко зустрічаються в нашій місцевості призведе до покращення тваринного світу, порівняно із його станом сьогодні. Також при внесенні невеликої кількості хімічних добрив при використанні людиною орних земель хімічний склад ґрунтів буде менше змінений, а насадження плодкових дерев не лише покращить стан навколишнього середовища, але й корисно впливатиме на здоров'я людини.

Тому, щоб зменшити негативний антропогенний вплив на довкілля ми повинні бережливо ставитися до природи та охороняти навколишнє середовище. При цьому антропогенна зміненість ландшафтів буде меншою і стан довкілля покращиться.

Список використаних джерел: 1. Ландшафтознавство: практикум / Олена Віталіївна Міщенко. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. 60 с. 2. Природа Ровенської області. Под ред. К. І. Геренчука. Львів : Изд-во при Львовському ун-те, 1976, 156 с. 3. Солнцев Н. А. Учение о ландшафте (избранные труды). М : Изд-во Моск. ун-та, 2001. 384 с.

Павловська Тетяна, Білецький Юрій, Ступницька Марія
pavlovska2011@gmail.com; yura.lytsk@gmail.com; mariya2002@ukr.net
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ТРИВАЛІСТЬ Й ЧАСОВІ РАМКИ КЛІМАТИЧНИХ СЕЗОНІВ НА МЕТЕОСТАНЦІЇ КОВЕЛЬ

Постановка проблеми. Суспільство сьогодні визнало факт глобальної зміни клімату. Свідченням цього, насамперед, є зміна температури повітря. Цього достатньо, щоб трансформувалися інші параметри кліматичної системи. Великої уваги при цьому заслуговують проблеми, пов'язані зі зміною тривалості й хронологічних меж кліматичних сезонів. Адже загальновідомо, що пори року визначають циклічність розвитку рослинності, відображаються на циклах розвитку та репродуктивній успішності багатьох видів комах і наземних хребетних тварин, впливають на міграції птахів та рукокрилих, перебіг екзогенних геоморфологічних процесів та врожайність сільськогосподарських культур, мають неабияке значення для організації господарської діяльності населення та формування екологічного благополуччя навколишнього середовища. Для моделювання клімату, оцінки наслідків його змін та ефективної адаптації до них, важливим є вивчення регіональних особливостей зміни клімату. Адже, врахування результатів таких

наукових вишукувань в процесі планування управлінських рішень в соціально-економічній сфері регіону є основою для його сталого розвитку [1; 3].

Мета нашого дослідження полягає в з'ясуванні тенденцій змін структури фенологічного року на метеостанції (далі – МС) Ковель Волинської області. Для досягнення поставленої мети нами було визначено тривалість метеорологічних пір року на МС Ковель за останні двадцять років (від весни 2001 р. до закінчення зими 2021 р.) та з'ясування динаміки тривалості кліматичних сезонів за визначений інтервал часу. Дослідження базувалося на фондових даних Волинського обласного центру з гідрометеорології (далі – ВОЦГМ) з використанням математико-статистичного, графічного та порівняльного методів.

Результати дослідження. Для території Волинського Полісся, як і для всієї природної зони змішаних лісів, властива чотирьохсезонна структура річного циклу природи: чітко виділяються весна, літо, осінь, зима. Перехід від однієї пори року до іншої, зазвичай, відбувається поступово. Метеорологічною зимою вважають період, упродовж якого середньодобові температури повітря не перевищують 0°C. Коли ж вони більші за 0°C – починається метеорологічна весна, за 15°C – метеорологічне літо; для метеорологічної осені властиві середньодобові температури повітря, менші за 15°C [2].

На МС Ковель за досліджуваний період тривалість весни у середньому становила 87 днів, літа – 115, осені – 96, зими – 68 днів, хоча в окремі роки спостерігалися деякі відхилення від цих значень. Наприклад, у 2020 р. весна тривала 148, а в 2013 р. – 36 дні; літо найтривалішим було у 2018 році (146 днів), а найкоротшим – у 2001 р. (75 днів); осінь 2013 року налічувала 120, а в 2005 р. – лише 63 дні; найдовша зима (118 днів) відмічалася у 2012/2013 рр., а найкоротша (12 днів) – у 2019/2020 рр. (рис. 1).

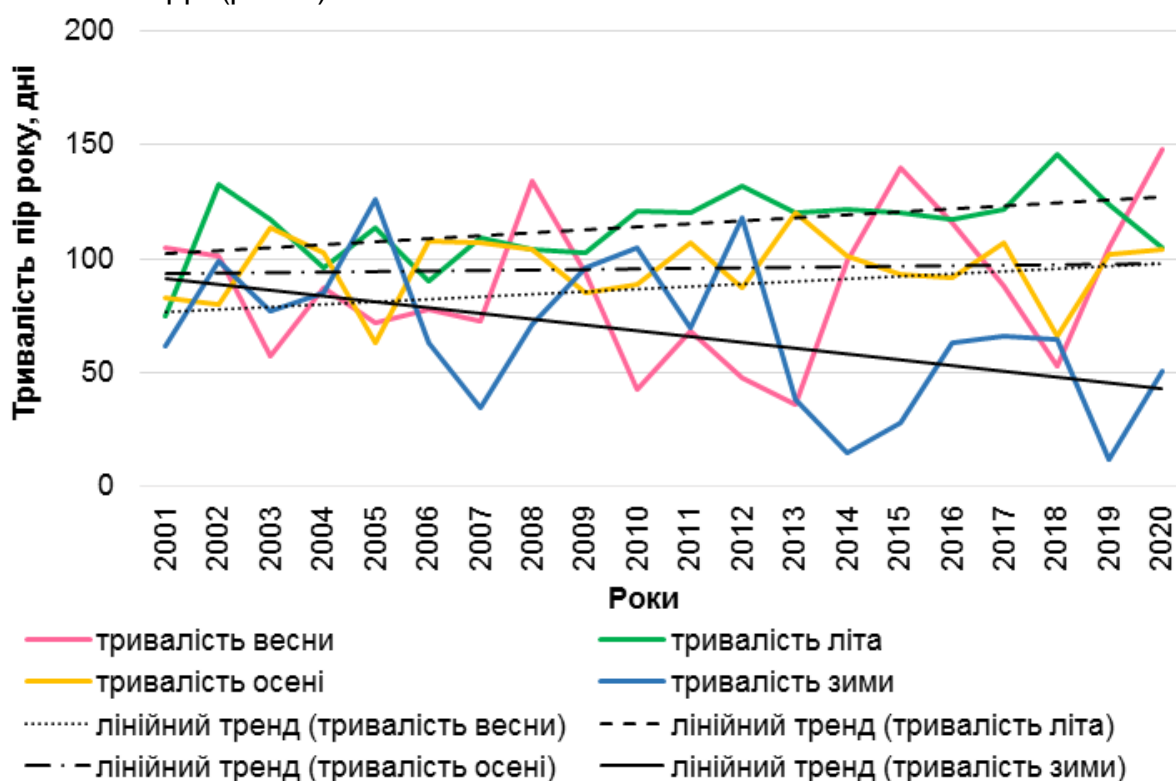

Рис. 1. Динаміка тривалості метеорологічних пір року на МС Ковель (розраховано й проілюстровано авторами за даними ВОЦГМ)

Найчастіше весна розпочинається в першій половині березня, хоча в окремі роки – і в січні, і в лютому, і в кінці березня. У 2013 р. перехід середньодобових температур повітря вище 0°C припав на 30 березня. Літо зазвичай розпочинається в

травні, іноді – в кінці квітня (2010, 2012, 2018 рр.) або в першій половині червня (2001, 2004, 2006, 2009, 2020 рр.). Найпізнішим початок літа за досліджуваний період був у 2001 р. – 15 червня. Осінь настає у різні числа вересня, хоча в 2001, 2003, 2007 і 2010 рр. вона розпочалася в кінці серпня. Зима, зазвичай, приходить у грудні, лише в 2001, 2005, 2010, 2018 рр. її початок припав на останню декаду листопада.

Висновки. Аналіз динаміки тривалості метеорологічних пір року на МС Ковель упродовж першого двадцятиріччя XXI ст. дозволяє констатувати, що для цієї місцевості простежуються чіткі тенденції до збільшення тривалості весни та літа, зменшення тривалості зими; тривалість осені є найбільш стабільною порівняно з іншими кліматичними сезонами. У структурі природного (фенологічного) року на МС Ковель літо становить 31 %, осінь – 26 %, весна – 24 %, а зима – 19 %. Підвищити наукову та практичну цінність отриманих результатів можна дослідженнями тенденцій температурного, вітрового, баричного, радіаційного режимів, режиму випадання опадів за сезонами року. Ці завдання і складають основу наших подальших досліджень. Переконані, що отримана інформація буде корисною для різногалузевих природничих досліджень та вирішення багатьох господарських питань досліджуваної території.

Список використаних джерел: 1. Балабух В. О., Малицька Л. В., Лавриненко О. М. Особливості погодних умов 2014 року в Україні. *Наукові праці УкрНДГМІ*. Київ, 2015. Вип. 267. С. 28–38. 2. Киналь О. В. Тривалість та часові межі кліматичних сезонів у Чернівцях на зламі XX–XXI століть. *Проблеми гірського ландшафтознавства*. Львів, 2014. Вип. 1. С. 101–108. 3. Степаненко С. М., Польовий А. М., Лобода Н. С. та ін. Кліматичні зміни та їх вплив на сфери економіки України: монографія. Одеса: ТЕС, 2015. 520 с.

Полянський Сергій, Капуза Вадим

Polianskyi@ukr.net

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ПРОФІЛАКТИЧНІ ЗАХОДИ ЗАХИСТУ ТОРФОВИХ ҐРУНТІВ ВІД ПІРОГЕННОЇ ДЕГРАДАЦІЇ

Зміна кліматичних умов за останнє десятиріччя привела до збільшення кількості пожеж на осушених торфових ґрунтах та їх негативних наслідків – зниження родючості ґрунтів, зниження біорізноманіття, деградації ландшафтів, погіршення стану здоров'я населення. Тому на часі є необхідність запобігти пожежам на торфовищах та зменшення їх негативних наслідків у майбутньому, а також подальше використання, відновлення та їх рекультивация.

Згоряння осушених торфових ґрунтів в результаті пожеж варто розглядати як екологічну кризу, оскільки при цьому проходить часткове або повне вигорання органічної речовини торфу і повністю знищується ґрунтовий покрив. Основними причинами цього явища є: відсутність та недостатнє регулювання рівнів ґрунтових вод на польдерних системах і, як наслідок, відокремлення капілярного прошарку від торфового покладу. За нашими спостереженнями пожежі виникають тоді, коли ґрунтові води розміщені на глибині 0,8–0,9 м і нижче [3].

Виникнення і широке розповсюдження даного деградаційного гідрологічного режиму на ділянках осушення поширюється із-за відсутності відповідної служби експлуатації польдерних систем, а також в зв'язку з припиненням робіт реконструкції осушувальних систем.

Дуже важливим є відсутність адекватної культури землеробства на осушених торфових ґрунтах: відсутність лучного періоду в сівозмінах та низьке насичення їх багаторічними травами, високий процент структури просапних культур. Все це

спричиняє реальну небезпеку знищення торфових ґрунтів в результаті пожеж, загрожує практично всім ареалам осушених торфовищ Волинського Полісся та й в цілому Українського Поліського краю [4].

В теперішніх умовах ситуація погіршується не тільки низьким рівнем експлуатації осушувальних систем і веденням землеробства на осушених торфових ґрунтах, а й високою вартістю енергоносіїв, ремонтних робіт, насосного устаткування та іншими організаційно-господарськими причинами.

Основна роль в захисті торфових ґрунтів від пірогенної деградації належатиме профілактичним заходам:

- використання торфових ґрунтів в якості лучних угідь або в травопільних сівозмінах – великим насиченням багаторічними травами;
- двостороннє регулювання рівнів ґрунтових вод і стабільна підтримка лучного типу водного режиму в профілі осушених торфових ґрунтів;
- систематичне внесення органічних і мінеральних добрив з метою підтримки високого рівня родючості ґрунтів та накопичення значної маси свіжого перегною, за рахунок кореневих систем рослин, заорювання соломи й органічних решток;
- проведення піскування, глинування для збільшення вмісту мінеральної частини торфу та підвищення його зольності.

Всі ці заходи достатні для збереження як природних так і поверхнево пірогенно-деградованих ґрунтів, рекультивації на яких проводити не потрібно. Разом з тим пірогенні утворення, в профілі яких повністю вигорів торф, піддаються глибокій рекультивації, що є умовою їх ефективного використання в аграрному виробництві.

Для визначення перспектив освоєння територій зайнятих пірогенними утвореннями необхідно врахувати їх використання в природному стані, як лучні угіддя, коли на них проростають кормові злакові трави (лисохвіст, війник). На цих утвореннях можливі посіви трав з коротким періодом вегетації (редька олійна).

Пірогенно-піщані та піщані утворення відрізняються відносно сприятливим водним режимом, оскільки займають підвищене дно болота і є менш родючими порівняно з іншими мінеральними утвореннями. Їх залуження можливе лише внесенням значних норм органічних і мінеральних добрив, а також вибіркового вапнування, якщо вони мають підвищену кислотність. На територіях з пірогенно-піщаними й піщаними утвореннями можна висаджувати вербову лозу.

Найбільш родючими пірогенними утвореннями є пірогенно змінені торфові ґрунти. Інтенсивне використання пірогенних утворень в сільському господарстві передбачає визначення гіпсометричного рівня вигорілого торфового масиву до його вихідних відміток, шляхом землювання території ґрунтовою масою та формуванням поверхневого родючого й вологоємного орного шару [2].

Ефективним може бути використання пірогенних утворень – плантацій з вирощуванням журавлини з попереднім штучним заболоченням території.

Найбільш перспективним способом відновлення родючості пірогенних утворень з метою їх використання і сільському господарстві є рекультивація. Вона в значній мірі визначає еколого-економічну актуальність заходів щодо відновлення родючості територій, які деградували в результаті пожежі. Разом з тим рекультивація пірогенних утворень, утворення родючих горизонтів і повернення таких масивів в аграрне виробництво пов'язано з деякими проблемами: відсутній досвід проведення такого виду робіт; низька родючість утворень; заболочення території. Тому виконання робіт з рекультивації пірогенних утворень має виконуватись на основі проектно-вишуквальних робіт. Пірогенні утворення в процесі яких повністю вигорів торф, піддаються глибокій рекультивації [4].

Щоб не допустити пожежі на меліорованих торфових ґрунтах необхідно здійснювати двостороннє регулювання водного режиму в межах меліоративних систем, залуження торфових ґрунтів, підвищення їх родючості, піскування осушених

торфових ґрунтів. Необхідно проводити моніторинг вигорілих торфовищ та профілактику виникнення пожеж в природних системах [1].

Важливо своєчасно провести інвентаризацію вигорілих торфовищ, оцінити економічні та екологічні збитки, розробити план подальшого використання території, визначити пріоритети розвитку та запропонувати відповідні господарські та природоохоронні заходи з метою подальшого використання, відновлення та рекультивації вигорілих торфовищ.

Список використаних джерел: 1. Vasyl O. Fesyuk, Iryna A. Moroz, Larysa T. Chyzhevska, Zoia K. Karpiuk, Serhii V. Polianskyi. Burned peatlands within the Volyn region: state, dynamics, threats, ways of further use. *Journ. Geol. Geograph. Geoecology*, 29 (3), 2020. P. 483–494. DOI: 10.15421/112043. 2. Зайдельман Ф. Р. Минеральные и торфяные почвы полесских ландшафтов: Генезис, гидрология, агроэкология, мелиорация, защита от пожаров торфяников и лесов, рекультивация. М. : КРАСАНД, 2013. 440 с., цв. вкл. 3. Нецик М. В., Гаськевич В. Г. Торфові ґрунти Малоого Полісся : монографія: Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 198 с. 4. Полянський С. В. Екологічні проблеми ґрунтового покриву Волині. *Сучасний екологічний стан та перспективи екологічно безпечного стійкого розвитку Волинської області* кол. моногр. / за ред. В. О. Фесюка. К.: ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2016. С. 166–173.

Фесюк Василь, Карпюк Зоя, Чижевська Лариса, Качаровський Роман
fesyuk@ukr.net, karpyuk.zk@ukr.net, geolora@ukr.net, romankacharovsky@ukr.net
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ВОДОКОРИСТУВАННЯ В МЕЖАХ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ АТОМНОЇ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЇ

Вплив Хмельницької атомної електростанції (ХАЕС), що у м. Нетишин Хмельницької області, на навколишнє природне середовище постійно знаходиться в полі зору дослідників. Більшість зацікавлених звикли вважати, що функціонуюча атомна електростанція – це, насамперед, потужне джерело радіоактивного забруднення. Щодо ХАЕС, то рівень гаммафону в зоні спостереження відповідає природному фону і становить – 9-10 мкР/год. Ґрунти району мало забруднені радіонуклідами. Щільність їх радіоактивного забруднення за вмістом цезію-137 та стронцію-90 становить, відповідно, 0,027-0,81 та 0,01-0,07 Ки/ км², що вважається допустимим рівнем. Водночас, ХАЕС є найпотужнішим чинником впливу на середовище у межах прилеглої 30-кілометрової зони. Внаслідок створення промислового майданчика, будівництва ставка-охолоджувача, прокладання підвідного та відвідного каналів, дренажної системи сформувалась зона гідрологічного та гідрогеологічного впливів на довкілля через хімічне, радіоактивне і теплове забруднення вод ХАЕС [4].

Об'єкт розташований в одному з малозабезпечених водними ресурсами регіонів України, у верхів'ї р. Горинь [3]. Ставок-охолоджувач ХАЕС, споруджений у 1979-1986 роках, є водоймою руслоналивного типу, площею 20 км² та містить об'єм води у 120 млн м³. Він призначений для забезпечення технічного водопостачання й охолодження теплообмінного обладнання енергоблоків ХАЕС. З цією метою у долині р. Гнилий Ріг, що є притокою Горині, була споруджена водонапірна гребля. По суті, ставок-охолоджувач використовує воду притоки у повному обсязі. Вже зараз, при роботі лише 2-х блоків ХАЕС, у посушливі періоди року відбувається забір води насосними станціями ще й з р. Горинь, що має згубний вплив на її екосистеми і свідчить про необхідність у додаткових об'ємах води для охолодження двох реакторів ХАЕС. У разі добудови ще двох енергоблоків, води явно не вистачатиме і

виникнуть проблеми з їх охолодженням. Нині питання забезпеченості водними ресурсами всього регіону напряму залежить від роботи ХАЕС. На це слід зважати при проєктуванні енергоблоків №3 та №4 ХАЕС [1; 4].

Простежуються зміни напряму переміщення ґрунтових вод у радіусі 1-1,5 км від електростанції. До спорудження АЕС вони рухались виключно на північ, до русла р. Горинь. Рівень вод піднявся на 1-3 м. Як наслідок, зросло зволоження, підтоплення, затоплення алювіальних ґрунтів у заплаві р. Горинь [2].

Хімічний вплив на водні об'єкти зумовлюють використані води виробничих підрозділів, господарсько-побутові й дощові стоки. Переважна частина скидів підприємства є регенераційними стічними водами з блоку хімічного водоочищення та знесолюючої установки. Саме вони надходять до ставка-охолоджувача та містять у своєму складі магній, кальцій, натрій, хлориди та сульфати, а стоки блочної знесолюючої установки ще й амоніак, погіршуючи якість води у ставку-охолоджувачі та р. Горинь. У ході моніторингу якості води у цих водних об'єктах виявлено перевищення ГДК (0,25 мг/л) за вмістом фосфатів майже у 2 рази, підвищеним є вміст заліза загального (ГДК – 0,1 мг/л).

У побутових стоках ХАЕС виявлено перевищення гранично-допустимої концентрації заліза загального (0,25 мг/л), фосфатів (1,63 мг/л), амонію сольового (ГДК 0,5, а вміст – 0,82 мг/л), нітритів (ГДК 0,08, а вміст – 0,6 мг/л). Вміст нафтопродуктів перебуває на рівні ГДК (0,05 мг/л), а вміст нітратів – 39,4 мг/л при ГДК– 40 мг/л) [6].

За нормальних умов експлуатації Хмельницької АЕС джерелами радіоактивного впливу на водні об'єкти можуть бути: регенераційні води знесолюючої установки, радіоактивні скиди до бризкальних басейнів, води дезактивації приміщень, устаткування і трубопроводів, скиди від пробовідбірних ліній. Усі радіоактивні стоки ХАЕС за нормальних умов експлуатації не здійснюють негативного впливу на поверхневі водні об'єкти [4; 6].

Одним із шляхів поширення нерадіоактивних забруднюючих речовин та радіонуклідів є поверхневий стік з території. Тому напрям, довжина та густина річкової мережі визначають особливості перенесення забруднюючих речовин. Найвища густина гідромережі (0,99 кв. км) у північно-західному секторі десятикілометрової зони електростанції, дещо нижча вона (0,84 кв. км) у західному та південному її секторах, і найнижча (0,17 кв. км) – у південно-східному секторі. Виходячи з цього, найповільніше шкідливі речовини будуть перерозподілятися та найбільше накопичуватися у ландшафтних комплексах південно-східного сектору. Процеси підсилюються переважаючими вітрами [3; 5].

Значну роль у процесі водної міграції забруднюючих речовин відіграє напрям течії річок. Здебільшого міграція визначається напрямком течії р. Горинь з півдня на північ. Проте, важливу роль також відіграють її притоки. Вони течуть до центру тридцятикілометрової зони електростанції, із заходу на схід. Відповідно до таких особливостей, враховуючи переважаючі західні та північно-західні вітри, суттєва частина шкідливих речовин повертається до центру зони та переноситься у північному напрямку. Забруднюючі речовини, що осідають у руслі р. Горинь, на сході та у руслах її приток, повертаються стоком Горині до десятикілометрової зони ХАЕС [4].

Одним із важливих видів впливу ХАЕС на гідросферу є її теплове забруднення. За нормальних умов експлуатації електростанції температура стоків, що надходять до ставка-охолоджувача, може підвищуватися на 8-120°C. Це може призводити до підвищення температури води у водоймі на 0,5-60°C [4; 6]. Внаслідок цього змінюються властивості води: знижуються в'язкість, густина, розчинність газів, тиск водяної пари, змінюється швидкість нітрифікації. Зростання обсягів випаровування має вплив на водний баланс ставка. Підвищення температури води у

водоймі сприяє зменшенню тривалості льодоставу, сповільненню вертикального перемішування водних мас, і, як наслідок, зумовлює дефіцит кисню у придонних шарах. Тепловий вплив атомної електростанції у літній період є значним, а взимку та восени – максимальним. Він поширюється у локальному масштабі, на відстань 1-1,5 кілометри від ставка-охолоджувача (Табл. 1).

Таблиця 1

Гідрологічні наслідки функціонування Хмельницької АЕС

№	Вид впливу на довкілля	Суть впливу	Інтенсивність впливу
1.	Радіоактивне забруднення	Забруднення цезієм-137 та стронцієм-90, йодом-107, благородними газами Хе, Аг, Кг, тритієвою парою.	Не досягає ГДК
2.	Хімічне забруднення	Викиди H ₂ S, CO, NO ₂ , пилу, сажі, сполук Mn, пари бензину, гасу та сірчаної кислоти, бензолу, ксилолу, толуолу, емульсолу, нафталіну, фенолу, етанолу, бутилацетату, ацетону, амоніаку.	Середній
3.	Теплове забруднення води в ставку-охолоджувачі	В різні періоди температура води зростає на 1-50°C.	Високий
4.	Гідрологічний вплив	Обміління та порушення екосистем річок Горинь та Гнилий Ріг через забір води ставком-охолоджувачем ХАЕС.	Високий
5.	Гідрогеологічний	Дамба, що оточує ставок-охолоджувач піддається просіданню і потребує постійного моніторингу й укріплення	Високий
6.	Кліматичний вплив	Підвищення температури повітря в межах узбережних територій понад 10°C.	Високий
7.	Біотичний вплив	Інтенсифікація процесів фотосинтезу, збільшення обсягів первинної продукції водної екосистеми, посилення процесу евтрофікації, поширення термофільних тварин і рослин, зміни видової структури комах.	Високий

Таким чином, діяльність ХАЕС характеризується різнобічним та суттєвим впливом на водне середовище прилеглих територій й потребує постійного моніторингу й оптимізації.

Список використаних джерел: 1. Екологічний паспорт Хмельницької області за 2019 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.adm-km.gov.ua. 2. Екологічний стан водних ресурсів Хмельниччини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.adm-km.gov.ua/?p=62388>. 3. Заставецька О. В., Заставецький Б. І., Дітчук І. Л. Географія Хмельницької області. Тернопіль: 1995. 96 с. 4. Звіт з оцінки впливу на довкілля ДП «НАЕК «Енергоатом» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.energoatom.com.ua/uploads/others/OVD_2019_KHNPP_3_4.pdf. 5. Природні умови та ресурси Хмельниччини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://km-oblrada.gov.ua/khmelnysky-region/>. 6. Стан навколишнього природного середовища Хмельницької області у 2019 році. Департамент природних ресурсів та екології Хмельницької обласної державної адміністрації 2020 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.adm-km.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/%D0%A0%D0%B5%D0%B3%D1%96%D0%BE%D0%BD%D1%96-2.pdf>.

РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТСЬКІ РЕСУРСИ ВОЛИНИ ТА ПРИЛЕГЛИХ ТЕРИТОРІЙ

Заячук Оксана¹, Заячук Анастасія²

o.zayachuk@chnu.edu.ua; nastia.zayachuk@gmail.com

¹Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці;

²Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ

Початок XXI століття відзначився появою нових різновидів туризму, до таких можемо віднести й медичний туризм (*medical tourism*). Медичний туризм варто розглядати як складову лікувально-оздоровчого туризму поряд з оздоровчим та рекреаційним. Медичний туризм виник на стику медицини й туризму. Під медичним туризмом розуміємо виїзд за межі країни проживання з метою отримання лікування, реабілітації, діагностики чи профілактики захворювань. Медичний туризм дозволяє подорожуючим поєднати отримання висококваліфікованої медичної допомоги та туристичну подорож. У вільний від лікувальних процедур час пацієнти стають повноцінними споживачами туристичних послуг: можуть відвідати туристичні місця, цільові дестинації, виставки, фестивалі тощо, скористатись під час поїздки послугами закладів туристичної інфраструктури (готелями, послугами екскурсійних бюро, закладами харчування).

На сьогодні у світі сформувалось два вектори медичного туризму. Перший – поїздки туристів з менш розвинених країн до країн вищим соціально-економічним рівнем розвитку у зв'язку з недоступністю необхідного лікування на їх батьківщині: яскравим прикладом тут можуть виступати країни Східної Європи, Африканських та Латиноамериканських держав. Другий – поїздки медичних туристів з високорозвинутих країн у країни з нижчим рівнем розвитку з метою отримання медичних послуг за меншу вартість.

Спостерігається пряма залежність між показником ВВП країни на душу населення та вартістю медичних послуг. Однак, варто враховувати, що навіть у високорозвинутих державах є менш заможні категорії населення, для яких недоступна дороговартісна медицина, є також великий відсоток людей, які не користуються страховою медициною та будуть шукати можливості отримати якісні, а головне – дешевші медичні послуги. Саме такі категорії й стають споживачами медичного туризму. Однією з провідних країн з зафіксованим щорічним зростанням чисельності виїзного медичного туризму є США. Вартість медичних послуг у країнах, куди спрямовані потоки медичних туристів з США (Мексика, Індія, Аргентина, Сінгапур, Коста-Ріка, Куба, Таїланд та Малайзія) є нижчою на 30-70 %.

Найпоширеніші види процедур у медичному туризмі світу – косметичні, кардіо та ортопедична хірургія, стоматологія, трансплантація органів. Зростає попит на послуги репродуктивної медицини та аутсорсингу (сурогатне материнство та запліднення *in vitro*).

Розвиток медичного туризму позитивно впливає на поповнення бюджету країни тому привертає увагу та заручається підтримкою органів управління провідних у цьому напрямку держав (Індія, Туреччина, Польща, Таїланд, Німеччина та інші). Близько 50 країн світу прийняли національні програми з розвитку медичного туризму. Такі держави, як Таїланд та Індія мають цілі мережі клінік створених для надання послуг з медичного туризму, деякі країни зовсім нещодавно визначили медичний туризм пріоритетним для економічного зростання.

На сьогодні в Україні чітко не врегульована діяльність закладів з надання послуг медичного туризму та відповідно й на державному рівні немає ніякої підтримки. У 2013 році заснована Українська асоціація медичного туризму (УАМТ) основним завданням якої є сприяння розвитку послуг медичного туризму у всіх регіонах України. У 2019 році Всесвітній форум медичного та оздоровчого туризму (Global Healthcare Travel Forum) проходив на базі трьох міст – Києва, Львова та Трускавця.

В Україні, загальнодоступних офіційних даних щодо чисельності медичних туристів як в'їзного так і виїзного напрямку немає. Окремі дані можна почерпнути з офіційного сайту УАМТ та деяких медичних центрів. Починаючи з 2013 року кількість українців, які стали споживачами медичного туризму за кордоном зростала: з 200 тис (2013 р.) до 280 тис. (2018 р.). Серед країн, до яких спрямовані основні потоки туристів з України є Ізраїль, Туреччина, США, Таїланд та Німеччина (табл. 1). Структура послуг виїзного медичного туризму має такий розподіл: 40 % туристів прямує за кордон у цілях отримання лікування; 30 % має на меті оздоровлення; 25 % для проведення точної діагностики; 5 % обирає для себе медичне туристичне страхування [5].

Чисельність іноземних туристів є значно меншою, хоча також спостерігається позитивна динаміка – з 38 тис. туристів у 2013 до 50 тис. у 2018 р. У 2019 році з метою лікування Україну відвідали 64 тис. туристів. Вартість середнього чека на медичні послуги становила майже 2,5 тис. дол. За 2019 р. іноземцям надано медпослуг на суму 162 млн \$ та ще близько 60 млн \$ отримано за супутні послуги. Як представники медичного туризму Україну найбільше відвідують громадяни Німеччини, Франції, Великої Британії, США та Росії (табл. 1).

Таблиця 1

Рейтинг іноземного та зарубіжного медичного туризму в Україні

Іноземний медичний туризм		Зарубіжний медичний туризм	
I	Німеччина	I	Ізраїль
II	Франція	II	Туреччина
III	Велика Британія	III	США
IV	США	IV	Таїланд
V	Росія	V	Німеччина
VI	Білорусь	VI	Угорщина
VII	Ізраїль	VII	Австрія
VIII	Молдова	VIII	Чехія
IX	Швеція	IX	Словаччина
X	Литва	X	Білорусь

Основні напрямки медичного туризму в Україні – репродуктивна медицина; стоматологія; офтальмологія; кардіологія; естетична медицина та косметологія; пластична хірургія; санаторно-курортне лікування; клітинна інженерія та можливість використання банку пуповинної крові [1]. Затребуваним в Україні з-поміж іноземців є й лікування стовбуровими клітинами, хоча ефективність даного методу не є доведеною у світі, а у деяких країнах повністю заборонена.

Географія іноземних туристів залежить від напрямку лікування. Послуги репродуктивної медицини користуються популярністю з-поміж європейців та жителів Ізраїлю, Китаю, Канади, США. Лікування стовбуровими клітинами найбільш затребуване вихідцями з арабських країн та Китаю. Основними споживачами послуг з лікування хвороб опорно-рухового апарату є росіяни та білоруси.

Перспективним для розвитку в'їзного медичного туризму в Україні є також курортне лікування. Такі бальнеологічні курорти як Трускавець (обслужено 40 тис. іноземців у 2019 р), Моршин, Миргород, Хмільник розширюють спектр медико-

реабілітаційних процедур та надають послуги з б'юті туризму, які за ціноювою політикою є досить привабливими для іноземців.

Більшість медичних клінік та центрів України, які забезпечені необхідним високоякісним обладнанням та кваліфікованими кадрами, розуміючи пріоритетність розвитку даного виду оздоровлення та лікування готові надавати послуги медичного туризму іноземцям. За оцінками УАМТ їх кількість становить близько 50–70 % від загальної чисельності [5].

Послуги медичного туризму на сьогодні надають не всі медичні заклади. Найбільш прогресивними у розвитку даного виду туризму є такі міста України як Київ, Львів, Одеса. Тут надають широкий спектр медичних послуг для іноземців у приватних та державних медичних закладах. Наступними містами, які швидко нарощують свої позиції в даній сфері є Харків та Дніпро. У розрізі адміністративних областей лідирують – Львівська (Львів, Трускавець, Моршин, Східниця), Закарпатська, Івано-Франківська та Волинська області.

Безумовно, деякі фактори гальмують розвиток медичного туризму в нашій державі, зокрема: візові формальності, ліцензування діяльності провайдерів медичного туризму та захисту прав іноземного пацієнта [4]. Негативно вплинула за останій рік й пандемія COVID-19, що призвело до зниження інтересу до медичного туризму.

Отже, Україну можемо віднести до країн з досить сприятливими умовами для розвитку медичного туризму: невисокі (порівняно з європейськими державами) ціни на медичні послуги, їх належна якість, доступність медичних послуг, сприятлива законодавча база для окремих напрямків та наявність висококваліфікованого медичного персоналу.

Список використаних джерел: 1. Баєв В. В. Сучасні тенденції розвитку медичного туризму в Україні. Агросвіт. 2015. № 7. С. 35-38. 2. Малімон В. С. Формування та розвиток регіональних ринків медичного туризму в Україні: Автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.05 "Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка". Луцьк, 2013. 20 с. 3. Михайлюк О. Л., Сухіна Л. В. Перспективи розвитку медичного туризму в Одеському регіоні. Економічні інновації : зб.наук. праць. 2016. Вип. № 62. 4. Офіційний сайт Української асоціації медичного туризму. URL: <http://www.uamt.org.ua> 5. Офіційний сайт компанії Мед-експерт. «Медична інформаційна система». URL: <http://medexpert.ua/ua/medichnij-zaklad/31-medichnij-zaklad/pro-ryнку-v-iznoho-medychnoho-turyzmu-v-ukraini/>

Копотун Ігор¹², Лепкий Михайло³, Сидорук Світлана³, Дацук Юлія³

lepkiym@gmail.com, sidoruk_svitlana@ukr.net, yli2204@ukr.net

¹ГО «Європейський інститут післядипломної освіти», Словаччина

²Академія ГУСПОЛ, Чеська Республіка

³Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, Україна

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

Зважаючи на поширення деструктивних факторів розвитку туристичної галузі, пов'язаних з поширенням пандемії COVID-19, доцільним є дослідження та імплементація кращих Європейських практик тих видів туризму, які є динамічними, передбачають легкий спосіб забезпечення безпеки туристів та є незатратними. Таким видом туризму вважаємо, сільський зелений туризм, який розглядається в Європі або як інструмент регіонального розвитку. Пріоритетність започаткування зеленого туризму як складової туристичної галузі приписують собі ряд країн. Зелений туризм добре зарекомендував себе в країнах Східної і Центральної Європи.

Розвиток зеленого туризму в Європі посприяв розвитку зелених регіонів. Такий туризм активно розвивається у Польщі, Фінляндії, Швейцарії, Швеції та інших країнах. Кожна з європейських країн має свої особливості організації зеленого туризму. Актуальним є дослідження таких країн як: Італія акцентує увагу гостей на славетних історичних традиціях краю, курортному, дегустаційному та гастрономічному туризмом. Зелений туризм в Італії розглядається населенням як основна форма підприємницької зайнятості; Австрія щодо розвитку зеленого туризму характеризується заняттями із збору трав, приготування молочних продуктів, активний гірський та ековідпочинок; Фінляндія вкладає у зміст зеленого туризму відпочинок на берегах заповідних озер та річок; Великобританія, у зв'язку з кліматичними особливостями, характеризується сезонністю щодо розвитку зеленого туризму. Крім того, популярність зеленого туризму спонукала англійських фермерів до об'єднання з метою пропозиції більш різноманітних послуг у своїх будинках.; Угорщина розвиває зелений туризм в останні роки швидкими темпами. На заході Угорщини нещодавно відкрито два нових готелі: Kolping Hotel у Alsopahok (округ Залу) і Club Dombogomajor у Cserszegtomaj (поруч із кордоном з Австрією). У комплексі Kolping усі вісім «натуральних» будинків обставлені натуральними сосновими меблями, у всіх будинках є кемпесе (угорська глиняна піч у формі стогу сіна). Законодавством Угорщини зелений туризм віднесено до сфери ведення особистого селянського господарства, тут формуються відповідні пільгові податкові інструменти. «Родзинкою» зеленого туризму в цій країні є його поєднання з національними традиціями конярства; Румунія розвиває зелений туризм насамперед у Південних Карпатах. Інтереси власників агроосель представляє Національна асоціація сільського, екологічного і культурного туризму; Польське законодавство чітко розмежовує основні поняття та принципи ведення сільського зеленого туризму від інших видів туристичних послуг, що надаються у місцевості, але законодавчо віднесені до підприємницької діяльності. У зеленому туризмі уряд Польщі вбачає джерело розвитку для регіонів, які мають природні ресурси для розбудови виробничих галузей економіки. Польський зелений туризм підтримує свою матеріальну базу завдяки зв'язку із селом, сільським господарством, традиційною архітектурою та інтер'єром. Агротуристичний продукт, що пропонується польськими господарствами, часто зводиться виключно до ночівлі та харчування, проте рентабельність об'єктів для ночівлі зростає при наданні, наприклад, інших послуг [2].

На нашу думку, актуальним для території дослідження є досвід Польщі щодо розвитку Східного велосипедного маршруту «Green Velo» – так називається найдовший велосипедний маршрут в Польщі, є одним з найбільш комплексних «Зелених туристичних продуктів». Велосипедна траса, побудована в 2015 році, проходить через 5 воєводств східній Польщі. Вся траса, протяжністю 2070 кілометрів, позначена характерними помаранчевими дорожніми знаками, а також облаштована таким чином, щоб велосипедисти почувалися під час подорожі повний комфорт [1].

Таким чином, сьогодні зелений туризм займає свою визначену нішу на європейському туристському ринку і має немалі обсяги продажів та залучення туристів. Європейський досвід розвитку зеленого туризму демонструє гнучку нормативно-правову базу, яка удосконалюється разом зі змінами, що відбуваються в структурі ЄС, а також активне залучення до співпраці громадськості та приватного сектору. Проведені дослідження дають змогу місцевим органам влади визначити напрямки регулювання політики розвитку зеленого туризму на рівні регіону.

Список використаних джерел: 1. Офіційний сайт Green Velo. URL: <http://greenvelo.pl/ru>. 2. Матвійчук Л.Ю., Вісин О.О., Карпюк І.В. GREENWAYS як ресурс для місцевого туристичного розвитку. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі [колективна монографія] / за ред. проф. Матвійчук Л.Ю. Видання п'яте. Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2019. 320 с.

Мельничук Михайло¹, Мазур Іван¹, Мазур Олена²

melniichuk.mm@gmail.com; mazurivan@gmail.com; elen.mazur7@gmail.com

¹Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

²Комунальний заклад "Удиріцький НВК "ЗОШ I-III ступенів – дошкільний навчальний заклад" Миляцької ТГ Сарненського району Рівненської області"

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ РЕСУРСИ РІВНЕНСЬКОГО ПОЛІССЯ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ

Актуальність проблеми. Індустріальний розвиток цивілізації, забруднення екологічних систем навколо великих промислових районів, збільшення психологічного навантаження на людину через прискорення темпу життя, змушує все більшу кількість людей шукати відпочинку та оздоровлення в різних куточках світу. Невід'ємною складовою туристичного процесу є вітчизняна туристична галузь. Особливий інтерес мають місцеві ресурси, до яких відносяться історико-культурні. Тому їх вивчення та використання є дуже важливими на різних етапах життя людини, особливо в шкільні роки при організації гурткової роботи з туризму в школі та участі в туристичних походах і екскурсіях.

Аналіз вивченості проблеми. До питань дослідження рекреації в Україні звертались О. Бейдик, В. Євдокименко, А. Калько, М. Крачило, О. Любіцева, В. Мацола, М. Мельничук, О. Міщенко, Я. Олійник, В. Павлов, І. Смаль та інші. Дослідження з питань використання природних та культурно-історичних ресурсів у краєзнавчій і туристичній позакласній роботі проводили: Г. Бондаренко, М. Костиця, В. Обозний, М. Крачило, Є. Копилець, В. Корнеєв, В. Петранівський, М. Рутинський, Є. Панкова, В. Прокопчук, П. Шищенко, В. Шелегеда. Однак, досліджень щодо ефективності функціонування туристичних гуртків позашкільно ще недостатньо.

Виклад основного матеріалу. Рівненщина дуже багата мальовничими природними та цінними культурно-історичними об'єктами. Особливо цінним в цьому відношенні є Полісся Рівненщини. До поліських районів Рівненщини відносяться Сарненський та Вараський райони [3].

Найцікавішими куточками Сарненського району є "Надслучанська Швейцарія", де можна побачити давньоруські городища, наймогутнішу оборонну споруду Волині "Губківський замок". Губківський замок вважався одним із найдосконаліших у Волинських оборонних комплексах. Наприкінці XIX ст. біля Березного археологи виявили рештки давньоруського городища XI – XIII ст.

Одним з найдавніших храмів регіону є церква Різдва Богородиці у с. Друхів, збудована в 1793 р. У 1801 р. побудовано дерев'яну Свято-Преображенську церкву в с. Маринин, а в 1882 р. біля церкви була побудована дерев'яна дзвіниця. У с. Бистричі знаходиться церква Святого Миколая, побудована в 1845 р., а в с. Поляни у 1842 р. була побудована церква з дерев'яною дзвіницею Архістратига Михаїла [2].

Велику історичну і культурну цінність має розташована у селі Балашівка церква Іоана Богослова.

Значний культурно-історичний інтерес має палац Красицького XIX ст. та Свято-Успенська церква XIX ст. у смт. Володимирець, Свято-Покровська церква кін. XVIII ст. (с. Великий Жолудськ), Свято-Миколаївська церква XIX ст. (с. Воронки), Свято-Миколаївська церква XIX ст. (с. Городець), Свято-Успенська церква XIX ст. (с. Мульчиці), церква Іоана Богослова XIX ст. (с. Острів), Свято-Христо-Воздвиженська церква поч. XX ст. (с. Полиці), Свято-Михайлівська церква XIX ст. (с. Озеро), Свято-Миколаївська церква кін. XVIII ст. (с. Стара Рафалівка) [2].

Унікальним видом транспорту, що зберігся на теренах району є найдовша у Європі діюча вузькоколіяка Антонівка-Зарічне, яка збудована ще у 1905 р.

В межах району виявлені поселення доби бронзи (м. Дубровиця, с. Бережниця, с. Залужжя, с. Рудня), стоянки фінального палеоліту (с. Рудня). Значний культурний, історичний та пізнавальний інтерес мають два храми м. Дубровиця – костел Іоана Хрестителя (1695-1702) і церква Різдва Богородиці (1861). До об'єктів, що мають історичну і культурну цінність також відноситься церква Різдва Богородиці в с. Бережниця XIX ст. На території Дубровицького району знаходяться два музеї: Народний музей історії с. Висоцьк та Краєзнавчий музей м. Дубровиця.

Поблизу сіл Глинне та Рокитне знаходяться залишки давньоруських курганних могильників, які було виявлено археологами. У селі Глинне розміщується жіночий монастир Іверської Ікони Божої Матері в урочищі „Юзефин”, а в селі Масевичі знаходиться чоловічий монастир Ікони Божої Матері „Живоносне Джерело”.

У місті Сарни діє обласний історико-етнографічний музей, у фондах якого зберігаються понад 6 тис. експонатів. На території музею побудовано експозицію просто неба, де розміщені: садиби бідняка та селянина середнього статку, вітряний млин, кузня, каплиця 18 ст. У 2006 році організовано картинну галерею. Музей має хороші етнографічні, нумізматичні колекції, речі побуту селян, вироби майстрів народної творчості Сарненщини [4].

У 2001 р. відновив роботу Степанський народний музей, що нараховує 154 експонати, найдавніші з них датовані XIII-XV століттям, серед них зброя, яку знайдено на Степанському Валу, лопата часів Київської Русі, бивень мамонта та інші. Експонати музею розповідають про історію, побут його жителів, стародавні традиції, життя і творчість місцевих письменників та художників, історичних осіб, які відвідували селище: Петро I, О. Купрін, шведський король Карл XII, Северин Наливайко.

Архітектурною окрасою Сарненського району є Троїцька церква у с. Степань, яка побудована у 1759 р. Саме ця споруда дожила до наших днів з чотирьох святих храмів, які функціонували в Степані в 17 столітті.

Велике культурно-історичне значення регіону має Свято-Троїцька церква села Доротичі, побудована в 1725 р., яка розташована на березі річки Случ, спочатку вона мала дві бані, згодом, у 1869-му, було зведено третю – над дзвіницею. Тут також знаходиться церква Різдва Богородиці побудована в 1766 р [2].

У селі Кузьмівка функціонує літературно-етнографічний музей “Олеся” де багато експонатів присвячено життю і творчості письменника О. Купріна, який своїми творами прославив Полісся. Тут зібрані старовинні речі, якими поліщуки користувалися ще на початку минулого століття.

У 1929 році біля мосту по дорозі до с. Корост виявлене поселення гребінцево-накольчастої кераміки, а у 1951 році поблизу села Кричильськ на піщаних дюнах виявлена В.І. Канівцем стоянка мезолітичної доби. Біля села Корост розміщується давній курганний могильник, де були знайдені кам'яні знаряддя. А на південь від села, на березі р. Мельниця – давньоруське городище, оточене земляним валом.

На території с. Тинне розміщується величний маєток Іполита Младзяновського [2].

В межах Вараського району, на берегах річок і озер були відкриті мезолітичні стоянки, датовані 150-35 тис. років тому. Залишки найдавнішого поселення знайдені поблизу села Нобель.

Справжніми пам'ятками архітектури району є православні храми: Свято-Михайлівська “Архіпелага Михаїла” у с. Вичівка та Різдва Богородиці у смт. Зарічне. У с. Морочно знаходиться дерев'яна церква Святої Параскеви, яка побудована у 1815 р. Поряд розташовується дзвіниця з трьома дзвонами. Визначною пам'яткою дерев'яної монументальної архітектури є Дмитріївська церква у с. Серники XVIII століття. Храм має три куполи й відповідно три частини архітектурного

комплексу. Він збудований зі стрижневого дерева, всі деталі споруди скріплені дерев'яними цвяхами, а крупніші – способом урізування.

На території району функціонує районний краєзнавчий музей з двома експозиціями - "Велика Вітчизняна війна" та "З бабусиної скрині", а в с. Мутвиниця в приміщенні школи є музей вишивки.

Збереження історико-культурної спадщини, відродження духовності, любові до рідного краю, патріотизму та історичної пам'яті в сучасних умовах можливе з-за умови правильної організації турисько-краєзнавчої роботи в школі при позакласній роботі.

Багатство Рівненського Полісся історико-культурними об'єктами не лишається осторонь позакласної роботи в навчальному закладі «Удрицький навчально-виховний комплекс» Сарненського району Рівненської області. У школі працює туристично-краєзнавчий гурток, де учні 8-10 класів займаються фізичною підготовкою, готуються до туристичних походів, а також важливою складовою є відвідування культурно-історичних та природних об'єктів регіону.

Прикладом такої роботи є організація керівником туристичного гуртка закладу Іваном Мазуром екскурсій, зокрема у листопаді 2020 року автобусної за маршрутом Удрицьк - Березнівський дендропарк - Губківський замок - геологічний заказник «Базальтові стовпи», протяжністю 240 кілометрів. В ході екскурсії учні не лише закріпили набуті знання з організації походів, поведінки в природі, але й познайомились з природними та культурно-історичними об'єктами.

Висновки. Полісся Рівненщини володіє унікальними культурно-історичними об'єктами ознайомлення з якими має великий науковий і пізнавальний інтерес, тому потрібно більше уваги приділяти їх вивченню в ході позакласної туристично-краєзнавчої роботи.

Список використаних джерел: 1. Головне управління статистики у Рівненській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rv.ukrstat.gov.ua>. 2. Історія міст і сіл Української РСР: в 26 т. Т.: Рівненська область. – К.: Голов. ред. УРЕ, 1973. – 652 с. 3. <https://uk.wikipedia.org/wiki/>. 4. <https://rivne.travel/>.

Мороз Ольга¹, Уль Анна², Матвійчук Людмила²

prof.annauhl@gmail.com, kalishl.y@gmail.com

¹Університет Оствестфалія Ліппе, Німеччина

²Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, Україна

ЛОГІСТИЧНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО РИНКУ НІМЕЧЧИНИ

Після спалаху пандемії COVID-19 показники розвитку туристичної галузі знижувалися кілька разів, що було спричинено високим рівнем невизначеності. Поточні сценарії вказують на падіння обсягу прибуттів міжнародних туристів до 58–78% за рік, що залежить від швидкості поширення інфекції та тривалості дії обмежень і закриття кордонів. Уряди багатьох країн миттєво відреагували на необхідність мінімізувати економічні наслідки пандемії COVID-19 та вжили ряд дієвих заходів. Сьогодні, у більшості туристів світу, є страх заразитися, захворіти і вже тим більше виявитися в ситуації, коли у відпустці буде потрібна медична допомога. Зважаючи на це, змінюються напрями логістичних туристичних потоків та їх величина. Так, дослідження засвідчили, що на початку карантину популярними напрямками були локації в радіусі 20-30 км від дому.

Аналіз логістичних туристичних потоків Німеччини в сучасних умовах засвідчив, що він може бути використаний з метою переосмислення вітчизняної туристичної

діяльності. Так, досвід 2020 року показав, що через пандемію жителі Німеччини радикально скоротили поїздки до туристичних цілей, що передбачають авіаційні перельоти, особливо далекі. В підсумку частка німецьких виїзних туристів, які вирушили, наприклад, на відпочинок у Єгипет або Туніс, скоротилася в порівнянні з 2019 роком на 80 %. До мінімуму впав попит як на Південно-Східну Азію, так і на Центральну Америку і Карибське море [1].

Викликана коронавірусом переорієнтація логістичних туристичних потоків на внутрішній туризм привела до того, що, наприклад, відпочивати в Саксонію, яка зовсім не входить до переліку провідних туристичних регіонів країни (ними є Баварія з Альпами і Нижня Саксонія з Північним морем), поїхали вдвічі більше опитаних, ніж до Туреччини, а Гамбург відвідали приблизно стільки ж німецьких туристів, скільки усю Францію. Більше половини всіх поїздок на канікули відбулися в Німеччині в 2020 році. Однак загалом кількість мандрівників була меншою, тому кількість прибулих до Німеччини залишилася приблизно такою ж. Проте, частка внутрішніх мандрівників – порівняно з попереднім роком – зросла більш ніж на 20 % пунктів до 56 відсотків. Баварія, Нижня Саксонія та Баден-Вюртемберг приблизно подвоїли свої частки ринку.

Показники дослідження туризму в Німеччині (Deutsche Tourismusanalyse) засвідчують, що, 24 % жителів країни мають намір у літку 2021 році один раз з'їздити у відпустку, 15 % налаштувалися на дві туристичні поїздки, а 6 % – на три і більше. Таким чином, подорожувати збирається майже половина опитаних – 45 %. Водночас 33 % перебувають поки що в нерішучості. Для порівняння: в 2019 році ці показники становили відповідно 65 % і 21 %. Так, готовність до подорожей різко знизилася, а число тих, хто сумнівається, помітно зросло [1].

Зважаючи на поширення пандемії COVID-19 в світі та впливу інших деструктивних факторів на розвиток туризму, логістичне управління туристичними потоками територій суттєво залежить від специфіки туристичної послуги, специфіки інтегрованих потоків в туризмі, ринку туристичних послуг. Визначені особливості суттєво впливають на орієнтири та засоби логістичного управління в туристичній сфері, визначаючи іншу пріоритетність та визначаючи інший рівень його результативності, зокрема значна увага повинна приділятися: формуванню відкритої для учасників логістичного ланцюгу інформаційної системи та прогнозуванню попиту на туристичні послуги; формування резервів потужності за потреби; зростанню вимог до персоналу щодо підвищення рівня продуктивності, рівня обслуговування клієнтів, гнучкості та адаптивності тощо [2].

Проведений аналіз засвідчив, що логістика туристичних потоків Німеччини характеризується рядом як сприятливих (для внутрішнього туризму), так і деструктивних факторів (для зовнішнього туризму) розвитку. Прогнозні дані засвідчують, що німецьких туристів буде дещо менше в Таїланді, Єгипті, Домініканській республіці Іспанії, Італії, Туреччині. Водночас зростання попиту на внутрішній туризм призведе до подорожчання туристичних послуг у самій Німеччині, проте сприятиме розвитку туристичної галузі та тим видам туризму які організуються на свіжому повітрі.

Список використаних джерел: 1. Офіційний сайт Ініціатива British American Tobacco. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.tourismusanalyse.de>. 2. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі [колективна монографія] / за ред. проф. Матвійчук Л.Ю. Видання шосте. Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2020. 332 с.

ШКІЛЬНІ МУЗЕЇ ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК КРАЄЗНАВЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Нині Україна перебуває в процесі реформування багатьох сфер життя, зокрема й освіти. Це стимулює пошук нових форм і методів реалізації державної політики у ній, що відповідають загальносвітовим та європейським стандартам. Законом України (ЗУ) «Про освіту» [11] визначається перелік основних засад державної політики у сфері освіти та освітньої діяльності, спрямованих на покращення останніх шляхом посилення їхнього наукового характеру, урізноманітнення, збереження зв'язку зі світовою та національною історією, культурою, національними традиціями, формування культури здорового способу життя, екологічної культури. Ефективне здійснення навчального процесу та надання якісних освітніх послуг забезпечують загальноосвітні заклади, перелік яких зазначено в ЗУ «Про повну загальну середню освіту» [10]: початкова школа, гімназії, ліцеї, а також спеціальна школа та навчально-реабілітаційний центр. Процес навчання у цих закладах освіти відбувається у класних кімнатах, лабораторіях, музеях, майстернях, спортзалах, майданчиках та інших спеціальних приміщеннях. В умовах розпочатої у 2015 р. децентралізації влади створення й забезпечення функціонування цих закладів на сьогодні перебувають у підпорядкуванні місцевого самоврядування, тобто територіальних громад.

Дослідженню просторової організації мережі шкільних музеїв Волинської області приділяли увагу Т. Павловська, М. Чабанчук [8]. Діяльність цих музеїв як об'єктів пізнавального туризму та краєзнавства в межах районів та громад вивчали І. Єрко, Н. Чир, З. Карпюк, Р. Качаровський, О. Антипюк [4; 6].

Метою даного дослідження є вивчення просторового розміщення шкільних музеїв Володимир-Волинського району, визначення особливостей їхньої діяльності як краєзнавчих об'єктів, окреслення кола проблем функціонування та визначення шляхів їх усунення. Для досягнення поставленої мети вирішувалися такі завдання: опрацювати інформаційні ресурси та нормативні документи, що містять матеріали про функціонування шкільних музеїв; з'ясувати геопросторову диференціацію цих музеїв у розрізі ТГ та їх роль у краєзнавчих дослідженнях краю.

Правовою основою для функціонування шкільних музеїв є наказ Міністерства освіти і науки України від 22. 10. 2014 р. № 1 195 [9]. Ці музеї поєднують культурно-освітні, науково-дослідні та туристично-рекреаційні функції, застосовують різні форми використання музейної експозиції та фондів матеріалів, що створює інформаційну картину для краєзнавства.

Після прийняття Верховною радою України 17.07.2020 р. постанови № 807-ІХ «Про утворення та ліквідацію районів» територія Володимир-Волинського району, істотно змінилась. Нині до його складу входять 11 територіальних громад: Володимир-Волинська, Затурцівська, Зимнівська, Іваничівська, Литовезька, Локачинська, Нововолинська, Оваднівська, Павлівська, Поромівська та Устилузька. Площа – 2 579,3 км², населення станом на 01.01.2021 р. – 172 947 осіб, густина населення – 67,1 осіб/км². Адміністративним центром є м. Володимир-Волинський [1–3].

На території Володимир-Волинського району функціонує 33 шкільних музеї. Перелік подано в таблиці 1.

Шкільні музеї представлені у всіх 11 громадах Володимир-Волинського району (див. табл. 1). Найбільше їх має Нововолинська громада – шість (18 %), Володимир-Волинська, Затурцівська та Павлівська – по п'ять або по 15 %. Більшість музеїв за

профілем належать до історичних (21 од. або 64 %) та етнографічних (9 од. або 27 %). Серед історичних виділяють музей-кімнату В. Липинського у с. Затурці (Затурцівська ТГ) та М. М. Корзонюка у с. Бужанка (Поромівська ТГ), а також музеї Бойової та Прикордонної Слави, що розміщені в м. Устилуг (Устилузька ТГ), смт Іваничі (Іваничівська ТГ) і с. Милятин (Павлівська ТГ). Також діє музей образотворчого мистецтва у с. Жашковичі (Павлівська ТГ) та два (6 %) краєзнавчих музеї у селах Галинівка (Оваднівська ТГ), Колона (Павлівська ТГ).

Таблиця 1

Шкільні музеї Володимир-Волинського району Волинської області [1; 4; 8]

Територіальна громада	Населений пункт	Музей
Володимир-Волинська	м. Володимир-Волинський	Три етнографічних та два історичний
Затурцівська	с. Губин	Історична кімната-музей
	с. Затурці	Кімната-музей у ЗОШ В.Липинського та історії села
	с. Зубильне	Історії села
	с. Озютічі	Історії села
Зимнівська	с. Зимне	Історії села
Іваничівська	смт Іваничі	Бойової Слави «Пам'ять» ЗОШ № 2
	с. Мишів	Історична кімната-музей
Литовезька	с. Заболотці	Історії села
	с. Литовеж	Історії села
	с. Мовники	Історії села
Локачинська	с. Колпитів	Історії села
	с. Линів	Історії села
	с. Старий Загорів	Історії села
Нововолинська	м. Нововолинськ	П'ять етнографічних та один історичний
Оваднівська	с. Галинівка	Краєзнавчий
Павлівська	с. Жашковичі	Кімната-музей образотворчого мистецтва
	с. Колона	Краєзнавчий музей
	с. Милятин	Кімната-музей Бойової Слави
	с. Милятин	Музеї історії села
Поромівська	с. Павлівка	Етнографічний музей «Берегиня»
	с. Бужанка	Музей-кімната М. М. Корзонюка
Устилузька	м. Устилуг	Прикордонної Слави ЗОШ I-III Ст.

Наявні фонди, матеріальна база та кадри дозволяють удосконалити та урізноманітнити навчальний та навчально-виховний (особливо національно-патріотичне виховання) процеси загальноосвітніх закладів, а також краєзнавчу роботу у громадах. Вони є базою для організації та проведення краєзнавчої та науково-дослідної роботи, створюють уявлення про особливості кожної ТГ, їхній природний, історико-культурний та соціально-економічний потенціал. Музеї історичного профілю акцентують увагу відвідувачів на історії створення та еволюції населеного пункту, визначних історичних постатях та важливих подіях у житті громади, етнографічні та образотворчі – на художньо-естетичному сприйнятті світу, важливості пізнання традицій та обрядових дійств, народних художніх промислів та ремесел, автентики, фольклору тощо [3–4; 9], краєзнавчі музеї передбачають комплексний підхід до відображення минувшини й розуміння перспектив майбуття краю.

Шкільні музеї Володимир-Волинського району мають усі перспективи для ефективного функціонування. Однак, для цього не зайвими будуть заходи з їх модернізації: ремонт наявних та створення просторіших нових приміщень для розширення експозицій, поповнення (завдяки учнівській молоді, науковцям та ентузіастам) експозицій та музейних фондів, осучаснення тематичних виставок про вагомі події у житті громади, розширення інформаційної бази за рахунок спеціалізованих видань, створення сайтів та 3D-турів експозиціями музеїв, інтенсифікація рекламної діяльності про функціонування музеїв. Для посилення освітньо-виховних функцій шкільних музеїв бачиться необхідним ширше залучення їхніх матеріалів та фондів у навчальному процесі.

Висновки. Шкільні музеї Володимир-Волинського району є істотною базою для краєзнавчих досліджень його територіальних громад та потужним інструментом у навчальному процесі при вивченні природних, історико-культурних, соціально-економічних особливостей рідного краю.

Список використаних джерел: 1. Володимир-Волинська РДА URL: <http://www.vvadm.gov.ua/> (дата звернення: 26.02.2021) 2. Головне управління статистики у Волинській області URL: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення: 28.02.2021). 3. Децентралізація влади URL:<http://decentralization.gov.ua/region/item> (дата звернення: 02.03.2021). 4. Єрко І. В., Качаровський Р. Є., Чир Н. В., Антипюк О. В. Шкільні музеї як потенційні об'єкти пізнавального туризму (на прикладі Іваничівського району Волинської області). *Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку* : Всеукр. наук.-практ. ін-т-конф. (18 вересня 2019 року). Переяслав-Хмельницький, 2019. Вип. 53. С. 29-31. 5. Іваничівська РДА URL: <http://www.ivaadm.gov.ua/> (дата звернення: 25.02.2021). 6. Качаровський Р. Є., Чир Н. В., Єрко І. В., Карпюк З. К., Антипюк О. В. Шкільні музеї об'єднаних територіальних громад Волинської області як об'єкти пізнавального туризму. *Розвиток мистецьких осередків як засіб збереження етнокультури Гуцульщини*: Наук.-практ. конф. у рамках проведення Міжнар. мистец. форуму «Барви Карпат» (20 вересн. 2019 року). Косів, 2019. С. 76-81. 7. Локачинська РДА URL: <http://locadm.gov.ua/>.(дата звернення: 28.02.2021). 8. Павловська Т. С., Чабанчук М. А. Музеї при загальноосвітніх навчальних закладах Волинської області: хорологічний та хронологічний аспекти / Географія та туризм: наук. зб. / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2015. Вип. 34. С. 200–213. 9. Про затвердження положень про музеї при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України: Наказ Міністерства науки і освіти України від 22.10.2014 р. № 1195. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1415-14#Text> (дата звернення: 28.02.2021). 10. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 26.02.2020 року № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>. (дата звернення: 02.03.2021). 11. Про освіту: Закон України від 05. 09. 2017 року № 2145-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. (дата звернення: 24.02.2021).

Поручинська Ірина, Клімчук Тетяна

irinaporuchynska@gmail.com; tanyaklimchuk.27@gmail.com

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

АНАЛІЗ ПРИРОДНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Волинська область відноситься до території зі значною кількістю природно-рекреаційних та культурно-історичних ресурсів, оптимальне використання яких впливає на економічний стан та розвиток інфраструктури у регіоні.

Загальна площа об'єктів природно-заповідного фонду Волинської області становить 247 тис. га, кількість – 388 (станом на 2020 рік), з них за значенням: загальнодержавного (27) та місцевого (361), за категоріями поділяються на:

заказники (213), заповідні урочища (26), національні природні парки (4), пам'ятки природи (123), парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва (11) [2].

Найбільшими є Шацький національний природний парк, національні природні парки «Прип'ять-Стохід» і «Цуманська пуца» та Черемський природний заповідник. На їхню частку припадає близько половини усієї площі заповідного фонду області (124,7 тис. га).

Розподіл лісових земель, наданих у постійне користування об'єктам природно-заповідного фонду Волинської області, за угіддями має певні особливості. Так, основну частку становлять ліси та інші лісовкриті площі – 67,9 %. На відкриті заболочені землі та води припадає однакова частка території – по 27,5 %. Частка сільськогосподарських земель, забудованих земель та відкритих земель без рослинного покриву є дуже малою і становить менше відсотка кожна [1].

В цілому у Волинській області сформована мережа, яка в значній мірі охоплює найцінніші території та окремі ділянки в плані збереження їх у природному стані, охорони рідкісних рослин і тварин, занесених до Червоної книги України [4].

Клімат області помірно-континентальний: зима м'яка з нестійкими морозами; літо тепле, нежарке, весна і осінь – затяжні із значними опадами. Річні суми опадів складають 550-650 мм. Найбільше їх випадає в червні, липні і серпні (до 80-90 мм в місяць). Сприятливий період для організації всіх видів відпочинку в теплу пору року триває 150-155 днів. Отже, параметри кліматичних умов Волинської області входять в межі оптимальних для розвитку всіх основних видів рекреаційної діяльності.

Площа лісових угідь Волинської області становить 695 тис. га, з них ліси державного значення займають площу 447 тис. га, в тому числі 368,8 тис. га покриті лісом (88,2 %), загальна лісистість території області – 35,5 %. Сприятливі ґрунтово-кліматичні умови Волинської області обумовили різноманітність породного складу лісів. У лісостанах переважають цінні хвойні (сосна, ялина) (61 %), м'яколистяні (23 %) та твердолистяні породи (16 %) (табл. 1)

Таблиця 1

Природно-рекреаційний потенціал кліматолікувальних місцевостей Волинської області [1]

Район	Площа курортних лісів, га	Природний потенціал, тис. осіб/рік
Іваничівський	8,8	1,41
Ківерцівський	55,1	8,87
Ковельський	19,1	3,07
Шацький	17,4	2,8
Всього	100,4	16,15

Волинські ліси багаті на гриби та ягоди, і їх збирання розцінюється як один з найпривабливіших і корисних видів відпочинку. Ягідники та грибні місця в основному зосереджені в поліських районах області. Отже, лісові ресурси займають провідне місце в структурі природно-рекреаційного потенціалу області і можуть задовольняти різноманітні потреби рекреантів у відпочинку, лікуванні, оздоровленні.

Територія області дуже насичена поверхневими водами, які представлені 130 річками і 235 озерами. Річки використовуються для короткочасного відпочинку, водного туризму, купання, рибальства. Площа озер області становить 150,9 км² (27,5 %). Об'єм водної маси озер становить 943,65 млн. м³.

У Волинській області є родовища мінеральних вод чотирьох типів. Зокрема, біля сіл Осниця та Тур, санаторію «Лісова пісня» Ратнівського району, поширені гідрокарбонатно-кальцієві, гідрокарбонатно-натрієві та хлоридно-кальцієві мінеральні води. Хлоридно-натрієві води з підвищеною мінералізацією 12-13 мг/л поширені поблизу села Журавичі Ківерцівського району. Поблизу міста Ковеля є джерело

хлоридно-натрієво-йодо-бромних вод. Поблизу міста Луцька просвердлено дві свердловини, вода з яких використовується як питна столова та мінеральна. Це йодо-бромні та хлоридно-натрієві води підвищеної мінералізації та слабомінералізовані залізисті води [3].

Навіть якщо врахувати запаси і якість мінеральних вод розвіданих родовищ, то можна говорити про досить високий санаторно-курортний потенціал Волинської області. З метою виявлення та використання для лікування в області обстежено 33 родовища лікувальних торфових грязей. Використання лікувальних грязей в області наявне в чотирьох санаторіях, шести профілакторіях, деяких поліклініках і лікарнях. Цінні лікувальні властивості, які значно переважають торф, мають сапропелі (донний мул), загальні запаси якого становлять понад 270 млн. т. Видобуток сапропелю зараз ведеться лише на мілководних озерах: Оріхове, Скорінь, Бурків, Маховець, Тур, Перемут, Синове, Луки.

Волинська область володіє значним природно-рекреаційним потенціалом, який є передумовою успішного функціонування туристсько-рекреаційної галузі.

Список використаних джерел: 1. Гулай Л. Д. Характеристика природно-заповідного фонду Волинської області. *Людина та довкілля. Проблеми неоекології*. 2016. № 3-4. С. 62-68. 2. Марченко В. В. Рекреаційно-туристичний потенціал Волинської області: структура, сучасний стан та перспективи використання: кваліф. роб.: 242. Полтава, 2020. 74 с. 3. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія. Київ.: Центр навчальної літератури, 2007. 312 с. 4. Юровчик В. Г. Аналіз рекреаційної діяльності у Волинській області. *Географія та туризм*, 2011. Вип. 11. С. 79-85.

Скабара Роман

borakuda1974@gmail.com

Львівський державний університет фізичної культури імені І. Боберського, м. Львів

ПРИРОДНО-РЕСУРСНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КУОРТУ ТРУСКАВЕЦЬ

Львівська область належить до тих областей України, в яких санаторно-курортне господарство є однією із галузей спеціалізації. Тут виявлені майже усі типи мінеральних вод, за їх вивченими запасами регіон посідає перше місце в країні. На основі бальнеологічних ресурсів зараз в Україні працює більше чотирьохсот санаторно-курортних установ, з яких 20 % – на Львівщині.

Проблемою для санаторно-курортних центрів області є необхідність реновації чи створення туристичної та допоміжної інфраструктури. З огляду на це, актуальними є ті наукові дослідження, результати яких спрямовані на вироблення практичних рекомендацій щодо покращення функціонування санаторно-курортної галузі регіону.

Стан, проблеми і шляхи залучення історико-культурної спадщини для потреб краєзнавчого туризму аналізувалися автором на прикладі Сокальського, Жовківського та Стрийського прикордонних адміністративних районів Львівщини [1-3].

Об'єктом дослідження є санаторно-курортна галузь регіону, предмет дослідження: ресурсна база санаторно-курортних центрів Львівщини, шляхи оптимізації її використання, структурно-динамічні процеси розвитку санаторно-курортної галузі області і чинники, що їх визначають, напрями і засоби покращення функціонування санаторно-курортної галузі регіону в сучасних умовах.

Метою дослідження є аналіз особливостей функціонування санаторно-курортної галузі регіону в сучасних умовах. Дослідження проводилося на прикладі курорту Трускавець.

Проаналізована статистика доводить, що зараз Львівщина продовжує залишатися лідером серед усіх областей західноукраїнського регіону за показниками розвитку сфери лікувально-оздоровчого туризму. Тут діє 114 санаторно-курортні заклади (4,07 % загальної кількості в Україні), що у 3–4 рази більше, ніж у Волинській, Закарпатській, Івано-Франківській, Рівненській, Тернопільській чи Чернівецькій області.

Встановлено, що негативною тенденцією у розвитку сфери лікувально-оздоровчого туризму в Львівській області є значне і постійне скорочення чисельності осіб, які лікуються і відпочивають в санаторно-курортних закладах. В 2017 р. в усіх санаторно-курортних закладах області оздоровлено 250,9 тис. осіб, з них 29,2 тис. іноземців. Поряд зі скороченням кількості обслугованих відбувається процес подорожчання вартості послуг.

Курорт Трускавець є частиною Прикарпатського рекреаційного району, що простягається смугою із північного заходу на південний схід і частково охоплює Старосамбірський, Самбірський, Дрогобицький, Сколівський та Стрийський райони. Основним видом рекреаційної діяльності Прикарпатського рекреаційного району є санаторно-курортне лікування.

Курорт Трускавець розташований у передгір'ї Східних Карпат за 9 км від м. Дрогобича, 95 км від обласного центру. Датою офіційного заснування бальнеологічного курорту Трускавець вважається 1827 р., коли тут було споруджено приміщення для перших 8 ванн.

Аналізована нами статистика свідчить, що у 2017 році у санаторно-курортному господарстві міста Трускавець реалізовано послуг на 101,8 млн. грн, що в 15,5 разів більше у порівнянні з 2005 р. (6,6 млн. грн.).

Як ми встановили, саме діяльність готелів та надання інших місць для тимчасового проживання за обсягом реалізованих послуг є співмірною з діяльністю в сфері охорони здоров'я людини, що прямо обумовлено наявністю санаторно-курортних закладів.

На нашу думку, найвдалішим періодом для готельного сектора міста були 2006-2009 рр., коли збудовано 10 готелів на 299 місць (переважно малих, за принципом „вілли”).

У 2017 р. в місті Трускавець діяло 18 готелів та аналогічних закладів розміщування. Впродовж 2011-2017 рр. кількість номерів в готелях та аналогічних закладах розміщування зросла в 2,4 рази (з 788 до 1920 одиниць), а їх сумарна одноразова місткість – в 2,6 рази [4, с.18-33].

На жаль, протилежною є динаміка росту спеціалізованих закладів розміщування у місті Трускавець. За вказаний період кількість ліжок (місць) у період максимального розгортання зменшилася на 1496 одиниць (-17,1 %), а кількість розміщених осіб у закладах – аж на 64,9 тис. осіб (-48,1 %) з 134 856 осіб в 2011 р. до 69926 осіб – у 2017 р.

Не зважаючи, на помітне збільшення кількості розміщених в готелях та аналогічних закладах розміщування, маємо постійне і все більш відчутне зменшення загальної кількості розміщених в готелях, аналогічних та спеціалізованих закладах розміщування; за період 2011-2017 рр. кількість розміщених зменшилася на 18187 осіб або 11,1 %, що має слугувати тривожним дзвіночком для організаторів туризму і місцевої влади.

Тотожною є динаміка росту кількості розміщених в усіх видах закладів іноземних громадян. Впродовж вказаного періоду цей показник зменшився на 7203 осіб або на 20,1 %. Як і щодо кількості іноземців, так і громадян України, як бачимо, стрімкий ріст показників готелів та аналогічних закладів розміщування не компенсує втрати спеціалізованих закладів.

Для вирівнювання ситуації не достатньо лише тих кроків та дій, які вживають заклади розміщування і організатори туризму. На нашу думку, при виборі стратегічних орієнтирів розвитку санаторно-курортного господарства в цілому і курортів Трускавець зокрема слід оптимально поєднати соціальні потреби держави на оздоровлення і відпочинок населення із економічними вигодами на рівні території, орієнтованих на прибутковість цієї галузі.

Список використаних джерел. 1. Скабара Р., Лабарткава К., Тимошенко Л. Сучасний стан та тенденції розвитку туризму у прикордонному Сокальському районі Львівської області. *Формування мереж прикордонного співробітництва України*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м.Чернівці, 12-13 травня 2011р. Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2011. С. 218-220. 2. Скабара Р. М. Сучасний стан і тенденції розвитку туризму у прикордонному Жовківському районі Львівської області. *Здоров'я, фізичне виховання і спорт в умовах сьогодення*: зб. пр. наук.-практ. конференції, присвяченої Року спорту та здорового способу життя і 50-річчю Хмельницького національного університету, 21-22 верес. 2012 р. (м.Хмельницький). Хмельницький: ХНУ, 2012. С. 143-146. 3. Скабара Р. М. Рекреаційні ресурси Стрийського району Львівської області: потенціал та перспективні напрями використання. *Туризм і гостинність в Україні: стан, проблеми, тенденції, перспективи розвитку*: Матер. І Міжнар. наук.-практ. конф. (1-2 листопада 2012 р., м. Черкаси). Черкаси: Брама-Україна, 2012. С. 517-521. 4. Туристична діяльність та колективні засоби розміщування у Львівській області : стат. зб., 2018. URL: <http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/publ/2018/ZB2120180101.pdf>.

Смирнов Ігор

smyrnov_ig@ukr.net

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

ГЕРОІ ТА ПОДІЇ УКРАЇНСЬКИХ ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ У ГАЛИЧИНІ ТА НА ПОДІЛЛІ, ЯК ТУРИСТИЧНИЙ РЕСУРС: ОЛЕНА СТЕПАНІВ

Розкрито особливості життя, військової, дипломатичної діяльності докторки географії О. І. Степанів, а також її науковий доробок, як української географині та геологістині. О. І. Степанів була першою в Україні та світі жінкою - військовим офіцером в Українському Січовому Стрілецьтві та Українській Галицькій Армії під час I Світової війни та Українських визвольних змагань 1917-1921 рр., речницею МЗС ЗУНР та УНР, зокрема під час перебування м. Кам'янця-Подільського у статусі столиці УНР у 1919 р., при цьому вона була студенткою Кам'янець-Подільського університету. Отримавши у Віденському університеті докторський ступінь з географії та історії, відзначилася значним внеском у розвиток української географічної науки, зокрема транспортної географії та, в сучасному розумінні, геологістики.

Серед українських вчених-землезнавців ХХ ст. виділяється важлива, але до цього часу недостатньо відома в Україні постать Олени Степанів. Це ім'я належить до плеяди імен географів, викреслених з науки більшовицькою владою, разом з Степаном Рудницьким, Володимиром Кубійовичем та ін. Вона була не тільки першою в Україні та світі жінкою—офіцером у військах УСС та УГА, яка героїчно воювала на фронтах I Світової війни та Українських визвольних змагань, виконувала дипломатичні функції в ЗУНР та УНР, але й отримала науковий ступінь докторки географії та зробила значний внесок у розвиток української географічної науки, зокрема економічної та соціальної географії, географії транспорту та, в сучасному розумінні, геологістики.

Методологія дослідження полягала в опрацюванні наукових робіт О. Степанів з географії транспортної інфраструктури міста (на прикладі Львова), праць О. Шаблія та

О. Вісьтак, присвячених життю та науковому доробку О. Степанів [1; 2], наукових робіт та документів з інтеграції України до транспортно-логістичної системи ЄС, зокрема останнього проєкту ЄС у цій сфері – Ініціативи Тримор'я [3; 4]. Аналіз зібраних матеріалів дозволив виділити важливі положення наукового доробку О. Степанів з географії транспорту та, в сучасному розумінні, геологістики та їх зв'язок з новітніми транспортно-логістичними проєктами ЄС та участю в них України [3; 4].

Метою статті є розкрити значення постаті О. Степанів як героїні українських визвольних змагань 1917-1921 рр., у т.ч. під час її перебування на Поділлі, у м. Кам'янці-Подільському в 1919 р. (у статусі, по-перше, офіцера УГА та Армії УНР, по-друге, речниці МЗС УНР, нарешті, по-третє, студентки Кам'янець-Подільського народного університету), а також доробок доктора О. Степанів у сфері географії транспорту і геологістики (на прикладі транспортної інфраструктури Галичини, у т.ч. Львова та Львівщини) та зв'язок наукових положень О. Степанів з сучасними транспортно-логістичними концепціями та проєктами Європейського Союзу та участю в них України [5]. Зокрема це відноситься до найновішого проєкту ЄС у транспортно-логістичній сфері – Ініціативи Тримор'я.

Олена Степанів народилась 7 грудня 1892 р. у родині священника УГКЦ в с. Вишнівчик Перемишлянського повіту (зараз Перемишлянський район Львівської області) [6]. Була третьою наймолодшою дитиною. Дитинство майбутньої «панянки-офіцера» пройшло серед мальовничої природи рідного села, яке знаходилось на берегах річки Золота Липа та було оточене лісами, дібровами, луками. З дитинства Олена любила читати, її цікавили історія, географія, вона обожнювала музику та танці. Протягом восьми років дівчинка вчилась у школі рідного села, а потім в семінарії Українського педагогічного товариства у Львові. За прикладом старшого брата дівчина стала членкинею відомого українського товариства «Сокіл» і пізніше очолила його першу жіночу чоту. За два роки вона вступила до Львівського університету на філософський факультет. Тут вона слухала лекції з історії професорів Михайла Грушевського, Степана Томашівського, з географії – Степана Рудницького, Еугеніуша Ромера (професор, визначний польський географ і картограф) та ін. Зі студентських років Олена включилася у громадсько-політичну роботу, стала співголовою Комітету жіночих організацій Галичини та членом радикальної партії.

По вибуху Першої Світової війни Олена Іванівна вирішила, що вона повинна знаходитись у стрілецьких лавах. Кажуть, підтримку їй у цьому надав сам Ю.Піلسудський. І вже восени 1914 р. Степанів опинилась на Східному фронті. В 1914-1915 рр. в Карпатах у складі другого батальйону УСС (Українських січових стрільців) вона воювала в австро-угорській армії, брала участь у рейдах по тилах російських військ. Щоденно її батальйон долав у горах за нелегких зимових умов до 60 км. У травні 1915 р. Степанів була призначена командиром стрілецької чоти (40 осіб), яка брала участь у важких боях на горі Маківка. Незабаром їй присвоїли офіцерське звання хорунжого (молодшого лейтенанта). За героїзм у боях на г. Маківці їй було нагороджено срібною Медаллю за хоробрість і Військовим хрестом [7].

Але у травні 1915 р. сталася трагедія: після жорстоких боїв на Болехівщині 7-тисячне угруповання австро-угорських військ потрапило до полону. Серед 50 полонених офіцерів опинилась і українка Степанівна (таке псевдо вона отримала). Спочатку вона опинилась у російському таборі для військовополонених у Оренбурзі, потім в Ташкенті. Там вона захворіла, відкрилася легенева кровотеча. Тільки у липні 1917 р. жінці вдалося вирватися з полону. Через Петроград, Фінляндію, Швецію, Німеччину вона прибула до Відня. Столиця зустріла її почестями, як героїню війни. Восени вона знову була прийнята до легіону УСС, де і зустріла свого коханого (пізніше – чоловіка), сотника (пізніше – генерала-хорунжого Армії УНР) Романа Дашкевича.

Після повернення до Львова О. Степанів поновилася в місцевому університеті. У жовтні 1918 р. за дорученням українсько-галицького керівництва вела у Києві таємні переговори з гетьманом Павлом Скоропадським, активно діяла в заходах по створенню Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР), яка була проголошена у жовтні 1918 р. Для її захисту було створено Українську Галицьку Армію (УГА). Жінка-офіцер О. Степанів була скерована до штабу групи «Схід» УГА. Тоді ж Олені присвоїли звання чотаря (лейтенанта). Але вже скоро УГА залишила Західну Україну і об'єдналась з Дієвою Армією УНР, столиця якої тимчасово перебувала у Кам'янці-Подільському. У 1919 р. Олена Степанів стала студенткою Кам'янець-Подільського університету, одночасно працювала речницею МЗС УНР. Наприкінці цього ж року вона з дипломатичною місією УНР відбула до Відня, де пізніше продовжила навчання у Віденському університеті. По його закінченні, написанні і захисті дисертації німецькою мовою на тему «Розподіл і розвиток суспільства в давній Русі до половини XIII століття» О. Степанів отримала науковий ступінь доктора філософії в галузі історії та географії. Повернувшись до Львова у 1921 р., вона розпочала свою науково-педагогічну діяльність, як викладач в гімназії при кляшторі Сестер-Василіянок. Тут вона заснувала пластунський курінь ч. 2 ім. Марти Борецької, брала участь у здвигах на площі Сокола-Батька, у проведенні Свята весни, упорядкуванні могил УСС. Також викладала в Торгівельній академії та Українському таємному університеті. Незабаром вона стала членом Наукового товариства імені Шевченка, ініціатором створення географічної комісії та товариства «Рідна школа».

«Олена Степанів, – читаємо в праці почесного професора Львівського національного університету імені Івана Франка, доктора географічних наук, академіка НАН вищої школи України та Української Економічної Академії, дійсного члена НТШ Олега Шаблія, – як особистість і науковець, є багатовимірним феноменом: доктор філософії в галузі історії та географії, відомий громадський діяч Галичини, доцент кафедри економічної географії Львівського університету, старший науковий співробітник відділу економіки АН УРСР у Києві. Олена Степанів належала до грона вчених, якими може пишатися будь-який народ: це академіки Степан Рудницький і Юрій Полянський, професори Володимир Геринович та Володимир Кубійович, доктори Мирон Дольницький і Михайло Іваничук» [1]. Син Олени Ярослав Дашкевич, 1926 р.н., став відомим українським істориком-сходознавцем, він є автором понад 400 наукових праць з історії України, Вірменії усіх історичних епох, головою Львівського відділення Інституту української археографії НАН України.

З 1939 р., коли Львів потрапив під совіцьку окупацію, Олена Іванівна, вже відомий географ, працювала на викладацькій роботі в середній школі, Інституті радянської торгівлі у Львові. А коли почалася німецько-радянська війна і Львів був окупований німцями, продовжувала вчити школярів географії, а також працювала в статистичному бюро міста, написала книгу «Сучасний Львів» (1943), а пізніше – нарис «Промисловість Львова за часів німецької окупації 1941-1944 років» (1946). Особливо актуальною (можливо, до сьогодні) є книга Олени Степанів «Крим – ключ до Чорного моря», що була надрукована 1943 р. у львівському журналі «Дорога» (ч. 4) [2]. У 1944 р. О. Степанів свідомо залишилась у Львові, відмовившись від ідеї еміграції на Захід. Після закінчення II Світової війни вона працювала доценткою Львівського університету, писала наукові праці. У 1946-48 рр. її делегували до Києва, де вона працювала старшою науковою співробітницею відділу економічної географії Інституту економіки Академії наук УРСР. 1948 р. О. Степанів повернулася до Львова, працювала старшою науковою співробітницею і завідувачкою сектором економіки Львівського відділу Інституту економіки АН УРСР, науковою співробітницею Природничого музею Академії наук, завершила дві великі праці, що стосувалися використання природно-ресурсного потенціалу Північного Розточчя і Західного Поділля. Дивно, але жінку, яка зі зброєю в руках воювала проти Російської імперії, а

потім усю війну провела в окупації, влада не зауважувала аж до грудня 1949 р. Але потім першу українську жінку-офіцера заарештували і засудили за статтею «зради Батьківщини». У книзі професора О. Шаблія читаємо про Олену Степанів скупі рядки правди: «18 лютого 1950 р. МГБ було спалено «речові докази вини» - понад двісті позицій літератури, зокрема такі «націоналістичні» видання як «Слово о полку Ігоревим», «Руські літописи», «Історія України-Руси» Михайла Грушевського, «Галицько-волинський літопис» [1]. Прокурор вимагав засудити Олену Степанів на 25 років, та особлива нарада при МДБ у Москві «змилосердилася» і присудила лише 10 років таборів.

Покарання Олена Степанів відбувала у Мордовських таборах протягом 7 років, працюючи на торфорозробках (і це жінка у шістдесятилітньому віці), а потім палітурницею. Там вона захворіла на дистрофію, отримала інвалідність і в 1956 р. за станом здоров'я, отримавши дострокове звільнення, повернулася до рідного Львова, де ніхто не запропонував їй роботу, не дали житла, багато від неї відвернулись. Мужня жінка проживала з сином Ярославом, відомим істориком, який підтримував її морально і матеріально. О. Степанів померла від раку у липні 1963 р. і похована на Личаківському цвинтарі у Львові.

Сьогодні ім'ям цієї жінки в Україні названі вулиці і школи, її пам'ятають і люблять, її життєва сила і вірність принципам для українців нині є прикладом для наслідування. 1992 р. наукова громадськість Львова відзначила 100-літній ювілей Олени Степанів. Багато планувалося заходів, щоб увіковічнити пам'ять цієї славної і мужньої жінки-педагога, громадського діяча і вченого-географа. На честь Олени Степанів названа Львівська українська гуманітарна гімназія з поглибленим вивченням українознавства та англійської мови, що розташована на однойменній вулиці. 1 листопада 2003 р. на фасаді будинку колишньої гімназії Сестер Василіянок нині відомої як Львівська лінгвістична гімназія, де у 1921-1935 рр. Олена Степанів – Дашкевич викладала історію та географію урочисто відкрито меморіальну таблицю Олені Степанів авторства скульптора Я. Скакуна. Після відкриття в актовій залі навчального закладу відбулася презентація книги О.Шаблія та О.Вісьтак «Олена Степанів» [1; 2]. 7 грудня 2012 р., в день 120-річчя від народження О.Степанів, жінки Прикарпаття ініціювали встановлення в Івано-Франківську пам'ятника першій жінці-офіцерів Українських Січових стрільців. 20 грудня 2012 р. у внутрішньому дворіку географічного факультету ЛНУ імені Івана Франка у Львові, що на вул. Дорошенка, урочисто відкрили та освятили меморіальну таблицю Олені Степанів. За нашою думкою, таку ж таблицю слід встановити і на будинку Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, студентами якого у 1919 р. були не тільки О. Степанів, але й Ю. Липа, знаний український вчений-геополітик, полковник УПА. У містах Львові та Надвірній на її честь названі вулиці. Щорічно Пластовий курінь ч. 2 імені Олени Степанів у Львові відвідує могилу своєї патронеси. Нарешті «Відзнаку ім. Олени Степанівни» з 2015 р. вручає міський голова Львова. Відзнака передбачена для жінок, які самовідданою працею зробили значний внесок у розвиток освіти, науки, культури та громадської сфери м. Львова.

Основним науковим доробком доктора географії Олени Степанів (Дашкевич) є книга «Сучасний Львів» видання 1943 р. [2], де, у тому числі, вона надала характеристику транспортної інфраструктури Львова на той час, вперше серед українських географів згадала про концепцію Межимор'я (нині її називають концепцією Міжмор'я [4], як трансєвропейського шляху, що сполучав Балтику з Чорним морем і проходив через Варшаву, Жовкву, Львів, Станіславів до Румунії. Отже, науковий доробок О. Степанів актуальний й сьогодні, зокрема має безпосереднє відношення до найсучаснішого проєкту Європейського союзу у транспортно-логістичній сфері – Ініціативи Тримор'я (ITM) [3; 4].

Список використаних джерел: 1. Вісьтак О. І. Життєвий і творчий шлях Олени Степанів. *Доктор географії Олена Степанів / Упорядник О. Шаблій*. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. 155 с. 2. Вісьтак О. І. Життєвий і творчий шлях Олени Степанів. *Олена Степанів. Наукові праці. Есе. Спогади / Упорядник О. Шаблій*. Львів: Видавничий центр Наукового товариства ім. Шевченка, 2003. 160 с. 3. Довга дорога до Тримор'я: чи зуміє Україна налагодити співпрацю з «ною Європою». URL: <https://www.dero.ua/ukr/svit/dovga-doroga-do-trimorya-chi-zumie-ukraina-nalagoditi-spivpratsyu-z-novoju-evropoju>. 4. Журавський вель Граєвський П. Грузія й Україна – потенційні партнери Тримор'я. *Український тиждень*. №46 (678). 13-19. 11. 2020. С.34-37. 5. Олійник Я. Б., Смирнов І. Г. Міжнародна логістика. Навч. посіб. К., Обрії, 2011. 544 с. 6. Степанів Олена Іванівна. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: uk.wikipedia.org/wiki/. 7. Степанів Олена. URL: <https://parafia.org.ua/person/stepaniv-olena>.

Сугак Іван, Мандрик Ірина, Копачинська Галина

sugakvana@gmail.com; mandryk2008@gmail.com; kopachinskaja@gmail.com
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ПРИРОДНО-ГЕОГРАФІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В ЄГИПТІ

Єгипет – одна з небагатьох країн світу, яка навіть в період пандемії коронавірусу змогла зберегти туристичну галузь і після закінчення карантину з липня 2020 р. приймає туристів з багатьох країн світу, в тому числі й з України. Серед основних причин, які ваблять сюди велику кількість гостей з різних країн, є сприятливі природно-географічні умови.

Арабська Республіка Єгипет є однією із найбільших держав Близького та Середнього Сходу (площа 1001,4 км²). Країна розміщена на стику Африканського та Азійського континентів, займає північно-східну частину Африки і Синайський півострів, що розташований у Південно-Західній Азії. Має вихід до Середземного і Червоного морів. Загальна довжина берегової смуги становить 2450 км [1]. Єгипет на заході межує з Лівією, на північному сході – з Ізраїлем, на півдні – із Суданом.

Чимале значення для туристів має рельєф країни. Більша частина Єгипту розміщена на окраїні стародавньої Африканської платформи, тому рельєф країни загалом рівнинний, за винятком Синайського півострова, що сприяє розвитку транспортної мережі. Єгипет – країна пустель. Вони складають 96 % території країни. Низинні ділянки прилягають до приморських районів і долини Нілу. Велика ріка ділить країну на дві нерівні частини – Західну (Лівійську) пустелю і Східну (Аравійську) пустелю. Західна пустеля (2/3 території Єгипту) – частина Сахари, плоска і переважно кам'яниста. Східна пустеля і південна частина Синайського півострова зайняті невисокими горами (понад 2000 м над рівнем моря), над якими вирізняється найвища точка країни – гора Катерин (2642 м), а середньовисотний гірський хребет Етбай (понад 1000 м) простягнувся вздовж усього узбережжя Червоного моря (найвищі вершини Шаїб-ель-Банат – 2187 м і Хамата – 1977 м). Туристична привабливість цих гір не вичерпується їх різноманітними ландшафтами і мальовничими краєвидами. В межах Синайських гір розміщується гора Мойсея (гора Синай), символічне місце Одкровення. Згідно Біблії, на цій горі Бог з'явився Мойсею і дав Десять заповідей. Тому це місце священне для християн і є центром релігійного паломництва Єгипту [4].

Кліматичні умови загалом сприятливі для розвитку туризму в Єгипті. Для прибережної смуги країни вздовж Середземного моря характерний субтропічний континентальний клімат, на півдні та узбережжі Червоного моря клімат пустельний, тропічний. Тому туристичний сезон триває цілий рік. Влітку (травень-вересень) температура повітря становить +35 - + 40°C. Найспекотніший місяць – серпень. Зима

(грудень-лютий) прохолодніша – +20 - +25°C. Найхолодніший місяць – січень. Для всієї території Єгипту характерні великі добові коливання температури – в січні лютому стовпчик термометра вдень може підійматися до +29°C, а вночі опускатися до 0°C і нижче (у пустельних районах). Опадів випадає дуже мало – на півдні до 3 мм опадів на рік, на півночі – майже 200 мм. Навесні з пустелі часто дмуть гарячі сухі вітри «хамсин», температура в цей період може підвищуватися до +40 - +45°C, а вологість падає до 10 % і нижче. Періодично бувають сильні піщані бурі.

Купальний сезон в країні триває весь рік. Середня температура води в лютому становить біля +25°C в Червоному морі і +18°C – в Середземному. Влітку в прибережних районах південного сходу вода може прогріватися до некомфортних +34°C і вище.

Найкращий час для відвідування Єгипту – весна (травень – початок червня) і осінь (друга половина вересня – жовтень). В середині літа тут може бути дуже спекотно. В зимові місяці (лютий-березень) через вітер в Хургаді в Шарм-ель-Шейху може бути не дуже комфортно, особливо при виході з води. В той же час Луксор і Каїр краще відвідувати взимку, коли не так спекотно і задушливо [3].

Єгипет має протяжну берегову лінію з чудовими пляжами. Якість пляжного відпочинку в цій країні залежить безпосередньо від вибору курорту. Якщо це узбережжя Червоного моря, то пологий спуск до води і пісок у прибережній частині моря забезпечений практично скрізь, за винятком територій нових готелів, на півночі Хургади. На Синайському півострові переважають коралові пляжі, які дещо обмежують якість відпочинку. Північне узбережжя, що омивається Середземним морем, захоплює своїми природними піщаними пляжами і прозорою водою.

Узбережжя Червоного моря простягнулося на понад тисячу кілометрів з півночі на південь. У Червоне море не впадає жодна річка, тому вода в ньому кришталево чиста і дуже тепла. Тут склалися ідеальні умови для розвитку підводної флори і фауни – біля 1,5 тис видів риб, до 150 видів коралів. Коралові рифи – національне надбання Єгипту, вони охороняються законом. Поблизу курорту Шарм-ель-Шейх знаходиться єдиний у своєму роді національний морський заповідник Рас-Моххамад, якому немає рівних у Північній півкулі за кількістю і якістю коралів і морської флори і фауни [3]. На ділянках із мальовничими кораловими рифами і багатою морською флорою та фауною швидко розвивається підводне плавання і фотографування, дайвінг, риболовля, вітрильний спорт.

Туристів приваблюють також унікальні ландшафти Єгипту. Легендарна єгипетська пустеля не може не зацікавити допитливих мандрівників. Саме тут можна на власні очі побачити химерні ландшафти і форми рельєфу, що роками створювалися під впливом вітру, сонця і піщаних бур, помилуватися мальовничими пустельними краєвидами.

Пустельні оазиси – справжнє диво природи. Це недоторканий світ дикої природи, який зберігся ще з часів фараонів. Вода посеред пустелі – одне з найбільш вражаючих чудес природи. В Лівійській пустелі розташовані п'ять великих оазисів – Харга, Дахла, Фарафра, Бахрому і Сіва, що теж заслуговують звання «туристичних принад» [2].

Своїми неповторними ландшафтами приваблює туристів Синайський півострів. Північну частину півострова займає пустельне плато, невисокі гори на півдні утворені кристалічними породами, зафарбованими в блакитні, зелені й червоні кольори, які формують Різнокольоровий каньйон.

Цікаве явище природи Синаю – гарячі джерела, які розташовані вздовж його західного узбережжя. Найвідоміші джерела Мойсея (Уюн-Муса). За 130 км на південь знаходяться Хаммам Фараон («Фараонові купальні»), а ще південніше, біля міста Тор – «Мойсеєві ванни», які здавна використовуються місцевими жителями для лікування ревматизму й артритів [4].

Отже, Єгипет має сприятливі природно-географічні чинники для розвитку туризму. Теплий клімат, мальовничі узбережжя Середземного та Червоного морів, чудові піщані пляжі, кришталево чиста вода, коралові рифи, багата і різноманітна підводна фауна і флора, незаймана природа, унікальні ландшафти, природоохоронні об'єкти у поєднанні з відмінною туристичною інфраструктурою створюють сприятливі передумови для розвитку в країні купально-пляжного, пізнавального, екстремального, спортивного та інших видів туризму.

Список використаних джерел: 1. Безуглий В. В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2005. 704 с. 2. Дивовижний відпочинок в Єгипті. URL: <http://travelworld.org.ua/articles/dyvovyzhnyj-vidpochynok-v-ehypti> 3. Єгипет. URL: <https://guide.travel.ru/egypt/>. 4. Пестушко В. Єгипет. Дотик до вічності. *Краєзнавство. Географія. Туризм*. 2000. № 43. С. 4-5

Чижевська Лариса, Карпюк Зоя, Качаровський Роман
geolora@ukr.net, karpyuk.zk@ukr.net, romankacharovsky@ukr.net
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ПРИРОДНІ РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ ЛУКІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Останні п'ять років стали переломними для зміни державного управління в Україні. В основу моделі місцевого самоврядування покладено об'єднання населених пунктів за природними, історико-культурними та соціально-економічними особливостями, наслідком якого стала поява, згідно норм Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [7], територіальних громад (ТГ) – низової ланки устрою держави на місцях. Нині в області створено 54 ТГ, серед яких і Луківська громада Ковельського району (до липня 2020 р. – Турійського), що утворилась 2016 р. До її складу увійшли чотири сільські ради, де розташовані селище міського типу (Луків) та 13 сіл (Відути, Годовичі, Залісці, Зілове, Кличковичі, Комарів, Миляновичі, Новосілки, Окунин, Перевісся, Сомин, Тупали, Туровичі). Площа території складала 157,6 км², населення (на 01.01.2021 р.) 5 119 ос. (міське – 3 081 ос., сільське – 2 038 ос.). Центром громади є смт Луків [2-3; 5; 10].

Територія громади характеризується наявним природним рекреаційним потенціалом, а саме сприятливими кліматичними умовами, біоресурсами, зокрема лісовими та унікальними природно-заповідними ділянками.

Наявні природні умови та ресурси дозволяють здійснювати туристсько-рекреаційну діяльність впродовж року, передусім, завдяки середньорічним температурам: зимова (-5,0 °С), літня (+19,0 °С). Кількість опадів 500-600 мм. Варто відмітити, що період літньої рекреації дещо менш тривалий, ніж на інших територіях України [5; 10-12].

Рекреаційне значення мають водні ресурси. Матеріали Регіонального офісу водних ресурсів у Волинській області свідчать, що в межах ТГ протікає дві річки, які відносяться до басейну двох правих приток Прип'яті: Турії та Виживки, а саме р. Вільшанка – ліва притока р. Турія біля сс. Миляновичі, Зілове, Туровичі (довжина річки сягає 17,89 км, площа водозбірного басейну 70,83 км², похил річки 1,2 м/км) та р. Плиска (біля с. Комарів) – ліва притока р. Виживка (довжина річки сягає 13,0 км, площа водозбірного басейну 19,4 км², похил річки 0,1 м/км). На досліджуваній території є й два озера: Сомин (площа водного дзеркала –124,0 га, максимальна глибина – 56,0 м, об'єм водної маси – 11,1 млн м³) та Окунін (площа водного дзеркала – 17,6 га, максимальна глибина – 11,0 м, об'єм водної маси – 1,14 млн м³). Широке використання мають шість ставків у смт Луків (три), у сс. Миляновичі (два) та

Сомин (один). Водні плеса є досить привабливими для рекреаційної діяльності, зокрема короткотермінового відпочинку (купання, занять водним туризмом, плавання на човнах, рибальства) та екологічного пізнання природи (дослідження біорізноманіття територій ПЗФ) [5; 9-10; 12].

Лісові ресурси громади зосереджені у Перевалівському та Ружинському лісництвах ДП «Турійського ЛМ» на площі 2 566,6 га (10,2 % площі ТГ). Основними лісоутворюючими породами є сосна звичайна *Pinus sylvestris* – 50 %, вільха чорна *Alnus glutinosa* – 28 %, береза повисла *Betula verrucosa* – 20 %, дуб звичайний *Quercus robur* – 2 %. Значний потенціал флористичних ресурсів – це цінні види лікувальних трав та дикорослих ягід [4]. Основними господарствами мисливського та рибальського спрямування у ТГ є Турійське районне товариство мисливців і рибалок «Тур» і ТОВ «Веста М», що орієнтовані на таких тварин як лось, олень благородний і плямистий, козуля, кабан, заєць-русак, білка, лисиця, єнотовидний собака, видра, куниця кам'яна і лісова, лань європейська, бобер, тхір чорний, сіра куріпка [1; 5; 9; 12].

Важливу перспективну роль для сталого розвитку Луківської ТГ має наявний в її межах природно-заповідний фонд, що сформований згідно норм Закону України «Про природно-заповідний фонд України» [8]. За даними Управління екології та природних ресурсів Волинської ОДА [11], в межах громади зосереджений один природоохоронний об'єкт загальнодержавного значення – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Здоров'я», площею 13,6 га. Він утворений Указом Президента України від 20.08.1996, № 715/96 з метою охорони одного з найстаріших у області дендропарків англійського типу, тобто пейзажного, природного. Дендропарк був закладений у ХІХ ст. поруч із палацом-резиденцією Мйончинських, що був спроектований архітектором із Дрездена Матеусом Пепельманом. На території парку ростуть кремезні дуби звичайні *Quercus robur*, липи дрібнолисті *Tilia cordata*, ясени звичайні *Fraxinus excelsior*, гіркокаштани *Aesculus hippocastanum* віком понад 275 років. Коефіцієнт заповідності території становить 0,09 %. Щільність об'єктів ПЗФ у басейні р. Срібниця – 0,01 об'єкта/100 км². Цей об'єкт ПЗФ може слугувати для відпочинку, пізнавальної та екологічної діяльності як місцевого населення, так і прибулих туристів [4-5; 9-12].

Луківська громада має сприятливі кліматичні умови, достатньо забезпечена водними, лісовими ресурсами та природно-заповідними територіями, що створюють передумови повноцінної рекреаційної діяльності, розвитку екологічного та пізнавального туризму. Сучасний стан природного рекреаційного потенціалу громади потребує заходів для покращення ситуації, тому доцільно:

- 1) сприяти призупиненню діяльності шкідливого виробництва;
- 2) збільшити площі лісових насаджень;
- 3) провести очищення водних об'єктів громади;
- 4) запровадити комплексні заходи захисту та відтворення насаджень у парку-пам'ятці садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення «Здоров'я»
- 5) науково обґрунтувати необхідність створення нових об'єктів ПЗФ;
- 6) розробити туристсько-екскурсійні маршрути та включити до них об'єкт ПЗФ;
- 7) створити рекреаційні пункти та місця короткотривалого відпочинку для туристів, в тому числі й для осіб з особливими потребами;
- 8) використати новітні методи інформування населення про цінність природоохоронних територій;
- 9) підвищити рівень наукової, еколого-виховної, туристсько-рекреаційної діяльності в межах загальнозоологічних заказників.

Висновки. Луківська громада, маючи значні природні рекреаційні ресурси має всі передумови стати потужною базою для розвитку екологічного та пізнавального туризму, здійснення природоохоронної та освітньо-наукової діяльності. Вивчення природного потенціалу окремо взятої громади сприятиме чіткому аналізу екологічної

ситуації на місцевому рівні, що дозволить розробити шляхи вирішення проблем довкілля та розвитку рекреації і туризму.

Список використаних джерел: 1. Волинське обласне управління лісового та мисливського господарства. URL: <https://lisvolyn.gov.ua/>. 2. Головне управління статистики у Волинській області. URL: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua>. 3. Децентралізація: URL: <https://decentralization.gov.ua/> 4. Карпюк З. К., Фесюк В. О., Антипюк О. В. Природно-заповідний фонд Волинської області : альбом-каталог – Київ, 2018. – 136 с. 5. Луківська територіальна громада. URL: <http://lukivska.gromada.org.ua>. 6. Природно-заповідний фонд Волинської області. URL: <http://eco.voladm.gov.ua/category/all/locality=9>. 7. Про добровільне об'єднання територіальних громад Закон України від 05.02.2003 р. № 157-VIII // Відомості ВРУ України. – 2003. – № 13. – 91 с. 8. Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16 черв. 1992 р. 2456-XII: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2456-12> . 9. Регіональний офіс водних ресурсів у Волинській області. URL: <https://vodres.gov.ua/>. 10. Турійська районна державна адміністрація. URL: <http://turadm.gov.ua/>. 11. Управління екології та природних ресурсів Волинської ОДА. URL: <https://voladm.gov.ua/category/upravlinnya-ekologiyi-ta-prirodnih-resursiv/1/>. 12. Чир Н. В., Качаровський Р. Є., Павлушенко М. О. Оцінка сучасного стану та перспектив модернізації туристичної інфраструктури в умовах розвитку окремих об'єднаних територіальних громад Турійського району Волинської області // Наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2017. – № 9 (358): Геогр. науки. – С. 94-100.

РЕГІОНАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ СТУДІЇ

Барський Юрій, Рогова Христина

bum_1974@ukr.net; xrustyyna52@gmail.com

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ЛУЦЬКОЇ МІСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Постановка проблеми. Процес глобалізації світової економіки зумовлює нові закономірності і змінює рівні відповідальності за місцевий розвиток, що призводить до посилення ролі громад в економічному розвитку локальних територій та країни. На сьогодні територіальні громади перетворились із об'єкта управління на суб'єкт управління і здатні самостійно забезпечувати свою спроможність. Оскільки територіальні громади несуть відповідальність за планування свого соціально-економічного розвитку, місцеві влади повинні розуміти особливості сучасного розвитку, володіти необхідними знаннями, інформацією, навичками та досвідом, щоб забезпечити більшу конкурентоспроможність своїх громад. Мета дослідження – дослідити стан розвитку Луцької міської об'єднаної територіальної громади.

Результати дослідження. Об'єктом нашого дослідження виступає Луцька міська громада, створена 25 жовтня 2020 року з адміністративним центром у місті Луцьк. Територія Луцької громади становить 382.4 км², населення – 240 195 осіб (станом на 2020 рік). У сучасному вигляді утворена згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 р. № 708-р шляхом об'єднання Луцької міської ради обласного значення, Рокинівської селищної ради, Боголюбської, Заборольської, Княгининівської, Одерадівської, Шепельської сільських рад Луцького району, Жидичинської, Озерцівської та Прилуцької сільських рад Ківерцівського району та Іванчицівської сільської ради Рожищенського району.

Правовий статус міської громади визначається Конституцією та законами України, Статутом територіальної громади міста Луцька, Рішенням міської ради від 23.08.2007 №3 "Про Статут територіальної громади міста Луцька".

Основні напрями розвитку Луцької громади базуються на концепції сталого розвитку всіх сфер соціально-економічного, політичного і культурного життя міста, та знаходять своє відображення в щорічних планах соціального і економічного розвитку міста та довгострокових цільових програмах, що їх затверджує міська рада [6].

Розглянемо основні показники економічного і соціального розвитку Луцької громади на 2020 рік. Демографічні показники показані на рис. 1. Вказують на здебільшого стабільну ситуацію у зміні чисельності населення, збільшенням міграційного приросту та скороченням природного приросту у 219 році з подальшим збільшенням у 2020 році.

Рис. 1. Демографічні показники Луцької громади

Аналізуючи показники економічної діяльності Луцької громади табл. 1., бачимо що обсяг реалізованої промислової продукції немає позитивного приросту, як і у розрахунку на душу населення, а змінюється протягом досліджуваних років, що пояснюється нестабільною ситуацією в економіці країни, тоді як обсяг роздрібного товарообороту має позитивну тенденцію.

Таблиця 1

Показники економічної діяльності

Показники	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік
Обсяг реалізованої промислової продукції у діючих цінах - всього, млн. грн	11 440,0	12 247,8	11 007,0	11 976,3
Обсяг роздрібного товарообороту, млн. грн	5 010,2	5 734,3	6 428,0	6 504,2
Обсяг реалізованої промислової продукції у розрахунку на душу населення, тис. грн	52,7	56,5	50,9	55,4

Щодо імпорту та експорту рис. 2. Обсяг імпорту та експорту Луцької громади у 2017-2020 роках, бачимо значне переважання імпорту над експортом та коливання останнього протягом досліджуваних років.

Аналізуючи зайнятість населення Луцької громади рис. 3, бачимо негативну тенденцію зміни кількості штатних працівників, та кількості зареєстрованих безробітних, та збільшенні навантаження незайнятого населення на 10 вільних робочих місць.

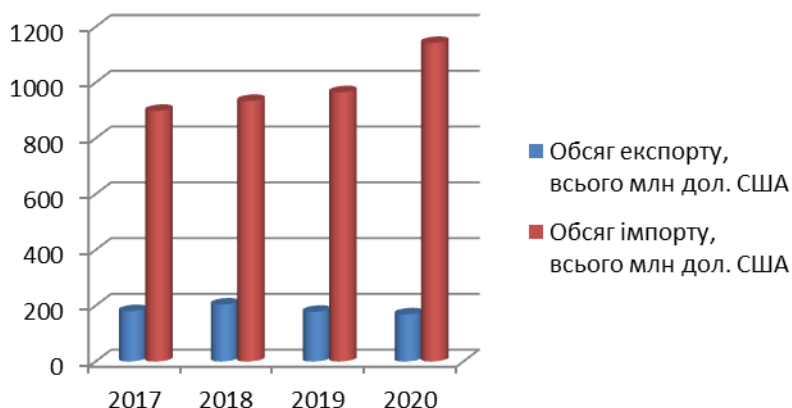

Рис. 2. Обсяг імпорту та експорту Луцької громади у 2017-2020 роках

Рис. 3. Зайнятість населення Луцької громади у 2017-2020 роках

Розглянемо детальніше інвестиційні проєкти, які планували реалізувати у 2020 році, та проаналізуємо результати.

1. «Проєкт реконструкції системи централізованого теплопостачання у м. Луцьк»: встановлено котел на альтернативному виді палива на вул. Боженка, 32 та 59 індивідуальних теплових пунктів (ІТП) із заводу-виробника «AMARC DHS» s.r.l. (Італія) з них – 29 ІТП. Завдяки встановленню яких підвищилась енергоефективність, якість надання послуг з централізованого теплопостачання та зменшення витрат населення на оплату послуг з теплопостачання 2 [1].

2. «Оновлення інфраструктури електротранспорту міста Луцька Волинської області». На даний час в активній фазі реалізація першого компоненту проєкту – закупівля тролейбусів. Поставка всіх 29 тролейбусів здійснюватиметься протягом 2020-2021 років, 21.10.2020 від постачальника (ДП "АСЗ №1" АТ "АК "Богдан Моторс") отримано першу партію із 2-х тролейбусів [2]. Це дало можливість наповнити діючі маршрути додатковими одиницями транспорту, що зменшило інтервал руху та збільшило пасажиропотік. Також покращили умови праці для водіїв, адже нові тролейбуси комфортні.

3. «Модернізація системи водопостачання та водовідведення м. Луцьк». По проєкту розроблено та актуалізовано ТЕО; проведено оцінку впливу на довкілля та оцінку фінансового стану підприємства Міністерством фінансів України з отриманням позитивного висновку; підписано договір на технічну підтримку та залучення консультантів Європейського інвестиційного банку; складено довгостроковий план інвестицій та узгоджений з банком [3]. Комплексний сумарний ефект від реалізації комплексу заходів, передбачених пріоритетною інвестиційною програмою в рік, забезпечить економію електроенергії, зниження втрат у мережах та на ремонті.

4. Проєкт «Енергоефективність в громадських будівлях міста Луцька». Поточний стан проєкту: роботи по монтажу LED-ламп на даний час завершені компанією ТОВ «Торговий дім «Ватра-Захід»; роботи по монтажу кухонного обладнання завершені компанією ТОВ «Компанія Укрсервіс ЛТД», для персоналу харчоблоків проведено навчання. Об'єкт Труби ЦТ введено в експлуатацію фірмою ПП «Луцьк ВІТ Сервіс». Компанією ТОВ «АВСГА» замінені вікна в музичній школі, художній школі. Покрівля утеплена у художній та музичній школах, басейні. Роботи по утепленню фасадів художньої школи, музичної школи - старий корпус, на сьогодні законсервовані [4].

Висновки. В ході аналізу акцентовано увагу на особливостях соціально-економічних трансформацій Луцької громади в умовах реалізації реформ, процесів економічного та інвестиційного розвитку об'єднаних територіальних одиниць України та їх ефективності. Розглянуто механізми стимулювання зайнятості населення, активізації економічної активності та організацію суспільного управління у Луцькій громаді.

Список використаних джерел: 1. Результати поточного моніторингу (піврічний) проєкту «Проєкт реконструкції системи централізованого опалення м. Луцьк». URL: <https://voladm.gov.ua/admin-assets/files/file/INVEST>. 2. Проєкт «Оновлення інфраструктури електро-транспорту міста Луцька Волинської області» URL: <https://www.lutskrada.gov.ua>. 3. Проєкт «Модернізація системи водопостачання та водовідведення м. Луцьк» URL: <https://www.lutskrada.gov.ua>. 4. Проєкт «Енергоефективність в громадських будівлях міста Луцька» URL: <https://www.lutskrada.gov.ua>.

ДІЯЛЬНІСТЬ ГОТЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ ДОНЕЦЬКОГО РЕГІОНУ

Постановка проблеми. Згідно рейтингу Всесвітньої організації туризму у 2008 році Україна займала 8 місце за кількістю туристичних візитів. Одним з популярних регіонів для відвідування є і Донецька область.

Мета роботи полягає в аналізі готельних підприємств Донецького регіону на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. Туристична галузь є однією з найбільш розвинених у світі. Україна також має багато різноманітних ресурсів для розвитку цієї галузі та її складових (засоби розміщення та харчування). Донецька область має багате підґрунтя для розвитку ділового туризму, лікувально-оздоровчого та рекреаційного туризму. Південь регіону омиває Азовське море, на півночі розташований національний природний парк «Святі гори», на всій території області знаходяться різні підприємства національного значення та вугільновидобувні шахти.

У місті Донецьк функціонував один з небагатьох п'ятизіркових готелів України - Donbass Palace Hotel. У 2005, 2006 і 2007 роках «Донбас Палас» був нагороджений World Travel Awards Association як найкращий готель України. У 2006 і 2007 роках «Донбас Палас» став найкращим бізнес-готелем України згідно World Travel Awards Association [1]. Також у місті Донецьк знаходиться готельний комплекс Park Inn by Radisson. У 2014 році Park Inn by Radisson Donetsk здобув одну з найпрестижніших нагород в туристичному секторі Trip Advisor - «Travellers 'Choice 2014». До того ж готель має міжнародний сертифікат «Green Key 2013» - еко-лейбл [2]. З березня 2017 року Групою (ESTA Холдинг) ці готелі не контролюються.

У місті Маріуполь функціонує бізнес-готель «Reikartz Маріуполь», який належить національній мережі готелів Reikartz Hotel Group. Також знаходиться трьохзірковий готель Poseidon.

Протягом усіх років незалежності України Донецька область посідала провідні позиції серед внутрішнього та в'їзного туризму. Пік туристів припав на 2012 рік під час чемпіонату Європи з футболу «Євро-2012».

Згідно статистичних бюлетенів «Колективні засоби розміщення в Україні у 2011 році», «Колективні засоби розміщення в Україні у 2016 році» та «Колективні засоби розміщення в Україні у 2019 році» [3] порівняймо дані діяльності готельних підприємств в Донецькій області перед найочікуванішою подією «Євро-2012», після тимчасової окупації та нестабільної політичної ситуації та на сьогоднішній день.

Таблиця 1

Колективні засоби розміщення у Донецькій області

Рік	Кількість колективних засобів розміщення (одиниць)	Кількість спеціалізованих засобів розміщення (одиниць)	Місткість готелів та аналогічних засобів розміщення (місць)	Номерний фонд готелів та аналогічних засобів розміщення (одиниць)	Обслуговано іноземців у колективних засобах розміщення (осіб)
2011	494	354	51033	3012	34038
2016	126	80	22518	1231	3591
2019	88	51	10884	907	1085

Розглянувши таблицю 1, ми можемо побачити як знизилась показники з 2011 по 2019 роки, це пояснюється нестабільною політичною ситуацією в регіоні та

тимчасовою окупацією Донецької області. Діяльність засобів розміщення характерна для Азовського регіону і має сезонний характер.

Ще одного удару туристичній діяльності у Донецькій області завдала світова пандемія COVID-19 у 2020 році. Деякі маленькі підприємства перестали існувати, бо їх застала економічна криза.

Наразі готельна діяльність потроху відновлюється та готова приймати туристів з різних куточків світу.

Висновки. Готельна індустрія Донецького регіону представлена великим розмаїттям категорій та об'єктів. Для подальшого розвитку є всі належні умови та ресурси. За більшої підтримки держави цієї галузі, регіон буде розвиватися швидше.

Список використаних джерел: 1. Готель Донбас Палас URL: <http://www.estaholding.com/uk/node/735>. 2. Готель Park Inn by Radisson URL: <http://www.estaholding.com/uk/node/739>. 3. Державна служба статистики України / Економічна статистика / Економічна діяльність / Туризм URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/tur_.htm.

Гладкий Олександр

alexander.gladkey@gmail.com

Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ

НІДЕРЛАНДИ. КОРОТКА СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Нідерланди (Nederland; Королівство Нідерланди, Koninkrijk der Nederlanden; неофіційна назва Голландія) – держава в Західній Європі, межує з Бельгією і Німеччиною. Має вихід до Північного моря. Площа 41,543 тис. км², в т.ч. землі 33,893 тис. км², води 7,650 тис. км². Чисельність жителів: 17,3 млн. чол. Столиця Амстердам (1.149 тис. осіб.) [1].

Адміністративно-територіальний поділ: 12 провінцій (провінції, одниця – провінція), 3 державні утворення (відкритий лихамен, одниця – відкритий ліар; ентідатнан публіко, одниця – ентідатнан публіко (Папіаменто)); Бонайре, Дренте, Флеволанд, Фрислан (Фрисландія), Гелдерланд, Гронінген, Лімбург, Північний Брабант, Північна Голландія, Оверейсел, Саба, Сент Евстатій, Утрехт, Зеландія, Південна Голландія. Нідерланди є однією з чотирьох складових Королівства Нідерланди; інші три – Аруба, Кюрасао та Сент-Мартен – острови в Карибському басейні; хоча всі чотири частини вважаються рівноправними партнерами, на практиці більшість справ Королівства виконуються Нідерландами, які охоплюють близько 98% загальної площі та населення Королівства. Хоча Бонайре, Саба та Сент-Евстатій офіційно зареєстровані в країні Нідерланди під широким визначенням "державні структури", голландські урядові джерела регулярно застосовують до них більш описовий термін "спеціальні муніципалітети"; Бонайре, Саба та Сент-Евстатій в сукупності називаються Карибськими Нідерландами. Залежні ділянки: Аруба, Кюрасао, Сент-Мартен [2].

Офіційна мова – голландська. Фризька мова є офіційною мовою у провінції Фрислан; Фризька, низькосаксонська, лімбургська, ромська та ідиш мають статус захищених мов відповідно до Європейської хартії регіональних мов або мов меншин; Нідерландська мова є офіційною мовою трьох спеціальних муніципалітетів Карибських Нідерландів; Англійська мова є визнаною регіональною мовою на Сент-Евстатії та Саба; Папіаменто – визнана регіональна мова на Бонайрі.

Релігія: Римо-католицька 23,6 % прочан, протестантизм 14,9 % прочан (включаючи голландську реформатську церкву 6,4 %, протестантську церкву Нідерландів 5,6 %, кальвіністську церкву 2,9 %), мусульманська 5,1 % прочан, інші

вірування 5,6 % (включаючи індуїстських, буддистських, єврейських), атеїсти 50,7 % [1]. Грошова одиниця: Євро = 100 євроцентів.

Державний устрій: парламентська конституційна монархія; частина Королівства Нідерландів. Нинішній глава держави – королева Беатрікс Вільгельміна Армгард, вступила на престол 30 квітня 1980 року. При монарху є дорадчий орган - Державна рада, члени якого призначаються правлячим монархом. Законодавча влада належить королеві і Генеральним штатам (парламент), що складається з 2 палат (Першої і Другої). Перша (75 депутатів) обирається провінційними штатами на основі пропорційного представництва строком на 4 роки. Друга (150 депутатів) обирається населенням терміном на 4 роки. Виконавча влада належить королеві і кабінету міністрів на чолі з прем'єр-міністром (лідером партії або коаліції, що набрала більшість голосів на парламентських виборах). Основні партії: Демократи, Народна партія за свободу і демократію, Партія праці, Християнсько-демократичний заклик [3].

Природа. Найбільш низовинна країна Європи, на всіх мовах вона називається «нижні землі». Більша частина країни – плоска низовинна рівнина. Близько 40 % території лежить нижче рівня моря (відокремлена від моря дюнами, дамбами і греблями, перетворена на польдери) і знаходиться під постійною загрозою повеней. Береги Північного моря на півночі країни порізані мілководними затоками (Ейсселмер тощо). Уздовж узбережжя – група Західно-Фризських островів. Західний берег вирівняний, піщаний, на південному заході – загальна дельта річок Рейн, Маас, Шельда. На південному сході – відроги Арденн (вис. до 321 м). Клімат помірний морський. Річки повноводні, багато з них судноплавні і з'єднані каналами. Близько 70% території Нідерландів – культурні ландшафти (поселення, ріллі, сіяні луки). Широколистяні і соснові (у більшій своїй частині вторинні) ліси займають 8 % території. Уздовж узбережжя і на сході – вересові пустки, зарості обліпихи. У національних парках (Велювезом, Кеннемерські дюни, Де Хоге Велюве), заповідниках охороняються численні птаці (Нідерланди лежать на шляху їх щорічної міграції), деякі ссавці (збереглися олені, борсуки, лисиці). У річках, каналах і на морському узбережжі рясніє риба, на морських мілинах – устриці [2;3].

Господарство. Високорозвинена країна з передовою промисловістю і сільським господарством. ВВП 884.715 млрд. дол. США (2019 р.), в т.ч. на душу населення 56329 дол. (2019 р.). На сільське господарство припадає 1,6 % формування ВВП, на промисловість – 17,9 %, на послуги 70,2 % (2017 рік). ВВП за кінцевим споживанням поділяється на: споживання домогосподарств 44,3 %, державне споживання 24,2 %, інвестиції в основний капітал: 20,5 %, інвестиції в товарно-матеріальні запаси 0,2 % (2017 р.) [1].

Промисловість розвинена як добувна, так і обробна. Багаті родовища природного газу (Гронінгенський родовище) і нафти (у р-ні Гааги і Схонебека, в Північному морі) знаходяться під контролем транснаціональної корпорації «Ройял Датч-Шелл». Всесвітньо відомому концерну «Філіпс» належать підприємства електротехнічної та радіоелектронної промисловості (м Ейндховен), хімічне машинобудування розвинене в Амстердамі і Утрехті. Нідерланди займають 3-є місце в світі по загальному тоннажу торгового флоту і є одними з лідерів суднобудування (Роттердам, Амстердам, Східам, Фліссинген). Нідерланди дають до 1/10 світового експорту хімічної продукції: виробництва азотних добрив, етилену, аміаку, синтетичного каучуку, пластмас і фармацевтичної продукції. Високо розвинена харчосмакова промисловість. Експортується м'ясо-молочна продукція, кондитерські вироби (особливо шоколад), пиво [1].

У висококомеханізованому **сільськогосподарському** секторі зайнято лише 2 % робочої сили, але він забезпечує значні надлишки для переробки харчових продуктів та підтримує статус країни як другого за величиною експортера сільськогосподарської продукції у світі. Країна займає провідні місця в світі за

площами тепличних господарств, виробництва м'яса птиці, яєць, молока, вершкового масла (1/5 світового експорту), сирів (багато сортів носять імена нідерландських міст і сіл). Основні культури – картопля, цукровий буряк, вирощують зернові. З 17 століття в Нідерландах почалася «Тюльпанова лихоманка», спогад про яку залишився у вигляді нинішнього квіткового достатку. Нідерланди є визнаним світовим лідером продажів зрізаних квітів і квіткових цибулин і іншого посадочного матеріалу, одержуваного в основному методом клонування. Центр – місто Харлем [2;3].

Нідерланди є частиною зони євро, і як така її грошово-кредитна політика контролюється Європейським центральним банком. Нідерландський фінансовий сектор є висококонцентрованим, чотири комерційні банки мають понад 80 % банківських активів і в чотири рази перевищують голландський ВВП.

Експорт складає 857,574 млрд доларів (2019), партнери з експорту – Німеччина 24,2 %, Бельгія 10,7 %, Великобританія 8,8 %, Франція 8,8 %, Італія 4,2 % (2017). В експорті переважають машини та транспортне обладнання, хімікати, мінеральне паливо; їжа та худоба, промислові товари. **Імпорт** складає 755,65 млрд доларів (2019 рік), в імпорті переважають машини та транспортне обладнання, хімікати, паливо, продукти харчування, одяг. Партнери з імпорту: Китай 16,4 %, Німеччина 15,3 %, Бельгія 8,5 %, США 6,9 %, Великобританія 5,1 %, Росія 4,3 % (2017). Резерви іноземної валюти та золота складають 38,44 млрд дол. (2017 р.) [1].

Населення 17 280 397 осіб. (2020 р.), 67 місце серед країн світу. Етнічні групи населення: голландці 76,9 %, країни ЄС 6,4 %, турки 2,4 %, марокканські 2,3 %, індонезійські 2,1 %, німці 2,1 %, суринамські 2 %, поляки 1 %, інші 4,8 % (2018). Вікова структура населення: 0-14 років: 16,11 % (чоловіки 1 425 547 / жінки 1 358 894), 15-24 роки: 11,91 % (чоловіки 1 049 000 / жінки 1 008 763), 25-54 роки: 38,47 % (чоловіки 3 334 064 / жінки 3 313 238), 55-64 роки: 13,69 % (чоловіки 1 177 657 / жінки 1 188 613), 65 років і старше: 19,82 % (чоловіки 1 558 241 / жінки 1 866 380) (2020). Середній вік складає 42,8 років, в тому числі чоловіки 41,6 р., жінки 44 р (2020). Темпи приросту населення - 0,37% (2020) [1]. Народжуваність - 11 народжень / 1000 населення (2020), рівень смертності – 9,2 смерті на 1000 населення (2020). Чистий коефіцієнт міграції – 1,9 мігранта (ів) / 1000 населення (2020 р.). Найбільш заселеним є район Рандстад, ключові міста Амстердам, Роттердам, Гаага та Утрехт; північ має тенденцію бути менш щільною, хоча значні громади можна зустріти по всій країні. Міське населення складає 92,2 % від усього населення (2020), темп урбанізації: 0,74 % в рік. Тривалість життя при народженні: загальна 81,7 р, чоловіки 79,5 років, жінки 84,1 року (2020). Біженці та внутрішньо переміщені особи – 31 694 (Сирія), 14 809 (Еритрея), 13 007 (Сомалі), 8423 (Ірак), 5815 (Афганістан) (2019), особи без громадянства 1951 (2019) [1].

Видатні діячі країни. Художники 17 ст., так званої доби старих голландських майстрів: Рембрандт (1606-1669), Франс Хальс (1583-1666), Герард Терборх (1617-1681), Ян Вермеер (1632-1675), Пітер де Хох (1629-1684), Ян Стен (1626-1679), Якобс Ван Рейсдал (1629-1682), Питер Клас (1597-1661). Серед художників 19-20 ст. найбільш відомі Вінсент Ван Гог і Піт Мондріан. Учені та філософи: Еразм Роттердамський, Спіноза, Рене Декарт, Христіан Гюйгенс. Письменники і поети: Йоост ван ден Вондел, Пітер Хоофт, Едуард Даувес Деккер, Харрі Мюліш, Ян Волкерс, Сімон Вестдейк, Герард Реве, В. Херманс і С. Нотебоом, Анна Франк. [2;3].

Список використаних джерел: 1. Netherlands. The World Factbook. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/netherlands/#people-and-society> 2. Луканов Ю. Європейський феєрверк : враження від подорожі шістьма країнами Європи – Польщею, Німеччиною, Нідерландами, Бельгією, Францією, Люксембургом. Київ, 2007. 96 с. 3. Нідерланди [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mandry.club/krainy/niderlandi>.

Голуб Геннадій, Поторась Олег, Гурний Дмитро
golubgs111@gmail.com; oleg.potoras.2000@gmail.com; dimagurnij@gmail.com
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНОГО ВАЛЮТНОГО ФОНДУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Світова пандемія COVID-19 триває понад рік. За цей час вона стала випробуванням як для розвинених країн, так і для країн з ринком, що розвивається, не виключення і Україна.

Міжнародний Валютний Фонд (МВФ) у період невизначеності і серйозних економічних наслідків, викликаних пандемією COVID-19 продовжує відповідним чином адаптувати свої кредитно-фінансові інструменти. Завданням МВФ є встановлення реалістичних цільових показників, збереження довіри до програм і забезпечення активної участі самих країн в їх розробці. На сьогоднішній день МВФ надав фінансову допомогу приблизно 80 країнам світу – в основному із застосуванням інструментів екстреного і превентивного кредитування. Крім того, понад 30 країн висловили зацікавленість в підтримуваних МВФ програмах з відновлення системи фінансового захисту і подолання безпосередніх наслідків пандемії.

За підрахунками МВФ, протягом декількох років через кризу, викликану пандемією коронавірусу, загальносвітові втрати у вигляді втраченого ВВП, можуть скласти близько 28 трлн дол. США. Через кризу МВФ розглядає варіанти подальшого розвитку інструментів кредитування для підтримки країн, що їх потребують [1].

У жовтневому випуску «World Economic Outlook» МВФ переглянув падіння глобальної економіки у 2020 р. з 4,9 % до 4,4 %, а зростання у 2021 р. – з 5,4 % до 5,2 % (зазначивши, однак, що воно буде частковим і нерівномірним). У МВФ наголошують, що вийти на траєкторію відновлення світова економіка змогла завдяки масштабній бюджетній підтримці урядами своїх економік (близько 12 трлн дол. США) та безпрецедентним заходам монетарної політики, до яких вдалися центральні банки. Усе це, на думку фахівців МВФ, дозволило запобігти розгортанню світової фінансової кризи (як у 2008–2009 рр.). Для України оновлений прогноз МВФ передбачає зростання ВВП у 2021 р. на 3 % (з досягненням темпу 4 % лише у 2025 р.). Попри деяке покращення порівняно з попереднім прогнозом, перспективи України оцінюються МВФ значно гірше, ніж в середньому для країн Європи, що розвиваються: 2020 р. – падіння на 4,6 %, 2021 р. – зростання на 3,9 % [2].

Керівництво МВФ відзначає, що відносно стрімкі темпи падіння українського ВВП, порівняно з іншими країнами, обумовлюються відсутністю в домогосподарств значних обсягів заощаджень (що пригнічує споживання) та обмеженістю фіскальної підтримки економіки. Попри обмеженість можливостей, плановий дефіцит державного бюджету у 2020 р. було збільшено до 7,5 % ВВП (порівняно з 2 % у 2019 р.), а проект на 2021 р. передбачає дефіцит на рівні 6 % ВВП, що цілком відповідає аналогічним показникам інших країн, що розвиваються [2].

Програми МВФ у короткостроковій перспективі насамперед спрямовані на стабілізацію економіки в посткарантинний період. Першочерговою метою є встановлення пріоритетів, пов'язаних з витратами (наприклад, витратами на охорону здоров'я та іншими соціальними видатками, а також витратами на підтримку ліквідності і доходів фірм і домашніх господарств, які постраждали найбільшою мірою). Грошово-кредитна політика на найближчий період має бути максимально адаптована до сучасних реалій і одночасно враховувати інфляційні ризики, а політика щодо фінансового сектора повинна бути спрямована на запобігання кредитного стиснення при збереженні стійкого стану балансів установ [3].

Однак традиційних заходів політики може виявитися недостатньо. У деяких випадках можна розглянути питання про застосування додаткових заходів. Так, може бути максимально задіяна гнучкість, закладена в існуючу нормативну основу. Крім того, можуть бути додаткові можливості для використання нетрадиційних заходів грошово-кредитної політики. В умовах поточної кризи моніторинг програм МВФ більшою мірою орієнтований на якість витрат і управління ними, ніж на конкретні вимірні умови, які традиційно пред'являються для кредитування МВФ – наприклад, показники запозичень центрального уряду [3].

У той же час офіційним органам країн буде необхідно зберігати маневреність при прийнятті заходів у відповідь на економічні шоки і для усунення майбутніх ризиків. У зв'язку з цим особливого значення набувають регулярні обговорення між органами державної влади та представниками Фонду про несприятливі сценарії і ефективні дії у відповідь на заходи політики при роботі як в рамках програм, так і наглядової діяльності.

На фоні збільшення рівнів заборгованості число країн, схильних до ризику важкої ситуації з боргами – буде рости. У ситуації, коли не можна визначити ступінь боргової ситуації країни, для визначення подальшого розвитку подій найбільш влучним може бути продовження терміну погашення державних зобов'язань до того часу, поки не з'явиться більша ясність щодо необхідності та можливого масштабу застосування заходів щодо полегшення тягаря заборгованості в майбутньому. Завдяки застосуванню ресурсів у критичних ситуаціях і ослаблення тиску на валютні резерви продовження термінів погашення також може сприяти зниженню потреби в жорсткій економії і грошово-кредитних обмежень, які можуть призводити до збільшення економічних труднощів [3].

Економіки більшості країн після пандемії зазнають суттєвих змін. Коли починатиметься фаза економічного відновлення, а наслідки кризи стануть більш очевидними, виникне необхідність у переорієнтації програм Фонду на реформи, що сприяють росту, з тим щоб допомогти країнам-членам досягти впевненого і стійкого виходу з кризи [3].

Очікувано, що багато країн зможуть впоратися з пандемією і її економічними наслідками без фінансування з боку МВФ, але при цьому можуть бути зацікавлені в страхуванні на випадок непередбачених ситуацій. Привабливим варіантом для таких країн є інструменти превентивного кредитування Фонду, здатні полегшити доступ на ринок при менших витратах. У міру поліпшення ситуації у цих країнах від цих способів можна буде поступово відмовитися: наприклад, країна з гнучкою кредитною лінією може перейти на використання лінії короткострокової підтримки ліквідності.

Як висновок, на нашу думку, МВФ буде продовжувати співпрацю з іншими міжнародними фінансовими організаціями для реалізації структурних реформ. У їх числі заходи в галузі охорони здоров'я, управління боргом та соціального захисту, удосконалення системи управління кредитуванням, а також дії щодо підвищення стійкості до майбутніх ризиків в сфері охорони здоров'я і зміни клімату. Поточна криза стала вкрай серйозним випробуванням на стійкість і гнучкість для урядів і центральних банків. МВФ разом з партнерськими організаціями прагне підкріплювати їх зусилля відповідними діями на міжнародному рівні. У цьому контексті важливу роль продовжить грати ефективне використання інструментів кредитування Фонду.

Список використаних джерел: 1. У МВФ назвали світові збитки від кризи через COVID-19. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/480244/u-mvf-nazvaly-svitovi-zbytky-vid-kryzy-cherez>. 2. Брак відповідальності: стан грошової сфери в Україні у січні – вересні 2020 року. URL: <https://growford.org.ua/publications/brak-vidpovidalnosti-stan-grosovoi-sferi-v-ukraini-u-sicniveresni-2020-roku>. 3. Кредитование МВФ в период пандемии и после ее окончания. URL: <https://www.imf.org>.

Кухтій Андрій
Kukhtiy@ukr.net

Львівський державний університет фізичної культури ім. І. Боберського, м. Львів

МІНЕРАЛЬНІ ВОДИ ЯК РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ НИЗОВИНИ

Закарпатська низовина є частиною Середньодунайської низовини в Закарпатті. Вона простягається на південний захід від Карпатських гір. Державний кордон України зі Словаччиною проходить її північно-західною межею, а південний – з Румунією, південно-західний – з Угорщиною. Мінерально-сировинні ресурси Закарпатської низовини є досить різноманітними – від поліметалічних руд, в т. числі золото-уранова руда до свинцево-цинкових мідних алунітів та ін. Андезитові та базальтові тверді кристалічні породи залягають поблизу південно-західних схилів вулканічного хребта в Берегівському горбогір'ї. Долини карпатських річок – приток Тиси, а також Тисою у її південно-східній частині розчленували плоску, слабо нахилену на південний схід низовину. Панівні висоти сягають 100-120 м. Найвища частина Закарпатської низовини – Берегівське горбогір'я. У Закарпатській низовині значно вищі температури повітря і триваліший безморозний період, більша річна кількість опадів у порівнянні із Передкарпаттям та іншими частинами України – в центрі та на сході на тих самих широтах. Це пояснюється кліматороздільною межею карпатських хребтів. Так, наприклад, річна температура повітря в Ужгороді становить + 9,3⁰С, а в Івано-Франківську + 7,4⁰С. Пересічно за рік в Ужгороді випадає 770 мм опадів, в Івано-Франківську – 628 мм. В межах низовини знаходяться відомі у туризмі міста: Ужгород, Мукачево, Берегово, Чоп, Виноградів, Іршава, Чинадієво та ін.

Види туризму – туристичні ресурси визначають кліматичні особливості території. Закарпатська низовина має достатню кількість сприятливих для активного відпочинку днів. Тут спостерігається помірна континентальність навіть із надлишковим зволоженням, не надто спекотним літом, теплою осінню та м'якою зимою. Сюди зрідка зі сходу переходять континентальні повітряні маси. Тепла пора року на рівнині починається із середини квітня із середньодобовою температурою +15⁰–25⁰С, тоді як в горах і на полонинах коливається від +13⁰ до +9⁰С.

Значний туристичний потенціал Закарпатської низовини посідають лікувальні мінеральні води. Вони представлені кількома бальнеологічними групами, з яких найбільш відомі – вуглекислі сірководневі або сульфідні залізисті, бромові, йодні, родонові. Найбільш відомі термальні мінеральні води типу «Боржомі» в с. Нижні Розтоки. Гарячі води знайдено також в селах Вільхівка, Білки, Уголька поблизу Мукачева та Ужгорода. Курортно-рекреаційному Ужгородсько-Мукачівському районі використовують гідрокарбонатно-кальцієво-натрієво залізисту воду типу «Нарзан». Крім мінеральних джерел поширені термальні води: термальні джерела в районі м. Берегово.

В другій половині ХХ ст. почали зводити перші басейни в Берегово спочатку для спортсменів. Завдяки геологічним розвідкам басейн наповнюється водами з гейзера із значних глибин високої мінералізації. Найбільш відомими центрами термальних вод Закарпатської низовини є Берегово, Косино та Мукачево.

Термальні води – підземні води, що мають температуру 20⁰С і вище. Їх лікувальні властивості допомагають у лікуванні певних хвороб. Термальні мінеральні джерела поділяють на теплі (20⁰ – 37⁰С), гарячі (37⁰ – 50⁰С) і дуже гарячі (50⁰ – 100⁰С). За температурою термальні води Закарпаття коливаються в межах від 30⁰С до 80⁰С [1]. Особливо цінними є води джерел, які містять натрій, бром, йод, криптон, кальцій, магній та інші мінеральні й біологічно активні речовини. Найбільш відомі осередки термальних вод у Закарпатській низовині знаходяться в м. Берегово,

с. Косино, м. Мукачево. З них найбільш знаним є оздоровчо-рекреаційний комплекс «Косино» розташований у с. Косино (Косонь) Берегівського району площею 8 га на території 200-річного дубового гаю. Цілюща вода курорту піднімається з однієї із трьох діючих свердловин на Закарпатті глибиною 1190 м. В басейні температура охолодженої води сягає до 41⁰ С. Особливо цінними властивостями мінеральні води оздоровчо-рекреаційного комплексу є для опорно-рухового апарату – артрозу, остеохондрозу, артриту, поліартриту, переломів суглобів, після операційного стану, захворювання суглобових тканин. Не менш важливе значення вони мають на дію захворювання серцево-судинної системи – гіпертонічну хворобу I-II стадії; периферичну нервову систему – травми нервових кінцівок і сплетінь, захворювання нервової системи, радикуліт; а також периферичні судини – атеросклероз судин кінцівок, варикоз, ендартерит з порушенням кровообігу нижніх кінцівок I-II ступенів; міліарну систему – хронічний безкам'яний холецистит, дискінезія жовчовивідних шляхів, стану після холецистектомії. Рекомендований час перебування у басейні 15–20 хв. три рази в день [2]

Список використаних джерел: 1. Євдокименко В. К., Садова У. Я., Шевчук Л. Т. Соціальна інфраструктура Карпатського регіону: пошук перспектив розвитку. Чернівці, 1995. 80 с. 2. Матрошилін О. Г., Завялова О. Р., Роголя Ю. Я. Загальна фізіотерапія і курортологія: навч. посібник. Дрогобич, 2006. 297 с.

Маковецька Лариса, Вдовичук Ірина
maklora@ukr.net, ira.vd.99@gmail.com

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ВПЛИВ COVID–19 НА ЛЕГКУ ПРОМИСЛОВІСТЬ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Світова пандемія вплинула на всі сфери економіки, включаючи й легку промисловість, чим ще більше погіршила її стан. Підвищення захворюваності та смертності, запровадження жорстких карантинних обмежень, призвело до банкрутства малих підприємств та скорочення працівників й зменшення обсягів виробництва на великих підприємствах легкої промисловості.

Метою статті є аналіз впливу пандемії COVID-19 на сучасний стан та динаміку розвитку легкої промисловості України.

Виклад основного матеріалу. Легка промисловість є однією з найбільш соціально значимих галузей, адже спроможна забезпечити значну частину внутрішнього ринку якісною продукцією, населення – робочими місцями, а державний бюджет – збільшенням надходжень. Однак нестабільність соціально-політичної та епідеміологічної ситуації в Україні та жорстка економічна криза вкрай негативно впливають на розвиток промислового комплексу загалом та легкої промисловості, зокрема. Впродовж останніх років на тлі різкої девальвації гривні, динаміки інфляційних процесів підвищення тарифів на енергоносії, зростання комунальних платежів, суворі карантинні обмеження, відсутність підтримки держави під час пандемії, стрімкого зменшення купівельної спроможності населення – легка промисловість демонструє негативні тенденції розвитку. Індекс обсягів галузевого виробництва за січень-грудень 2020 року скоротився на 18,4 %, однак у квітні-травні порівняно з відповідними місяцями 2019 року спад загалом становив майже 40 % (рис.1) [1].

За 2020 рік згідно з даними Державної служби статистики України індекси виробництва промислової продукції становили: у промисловості загалом – 93,8 % до

відповідного періоду попереднього року; у легкій промисловості – 91 %, у т.ч. за основними видами діяльності:

- текстильне виробництво – 95,3 %,
- виготовлення одягу – 86,7 %,
- виробництво взуття – 78,8 %,
- виготовлення товарів зі шкіри і хутра, сумок та інших виробів зі шкіри (окрім взуття) – 117,7 % [2].

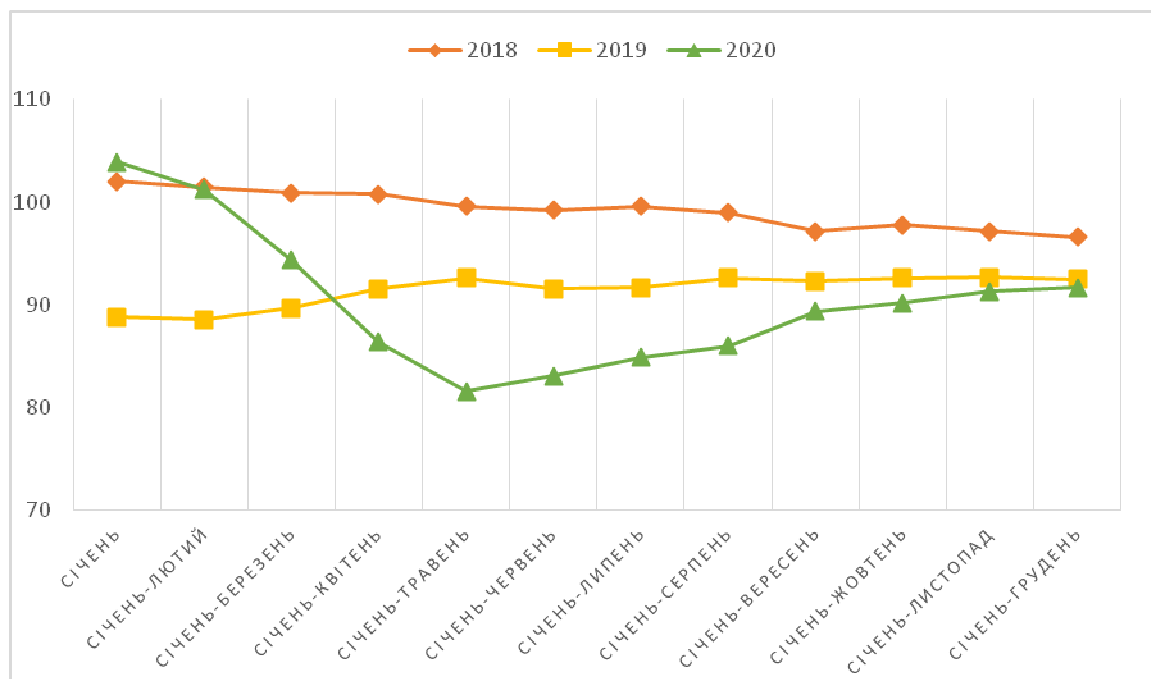

Рис. 1. Вплив COVID-19 на галузеве виробництво (у % до відповідного періоду попереднього року).

Стан зовнішньої торгівлі галузевими товарами не однозначний, але на даний час виграш залишається на стороні імпортерів. У 2020 році показники експорту товарів скоротилися на 15,6% і становлять 413 млн дол. США, а показники імпорту – лише на 2,2 % і досягли 1,1 млн дол. США. До того ж галузева частка в товарному експорті України скоротилася з 2,4 до 2,1 %, а в імпорті, навпаки, зросла з 4,5 до 5,5 %. Отож, продовжується “витіснення” вітчизняного виробника з внутрішнього ринку [1].

Узагальнюючи галузеві виробничі та зовнішньоекономічні тренди, а також ситуацію, що склалася в Україні з виготовленням та експортом-імпортом засобів індивідуального захисту (ЗІЗ), це завдало тяжкого удару по соціальних показниках роботи (рис. 2.).

Середня заробітна плата по галузі у квітні-травні 2020 року не перевищувала 5,0-5,5 тис. грн та опустилася до позначки 42-46 %, до середнього рівня у промисловості (для порівняння: у 2017-2018 рр. – 70 %).

Висновок. Світова пандемія завдала непоправних змін світу. Впровадження суворих міжнародних обмежувальних заходів – карантину, закриття кордонів, заборона експорту життєво необхідних для здоров'я населення товарів, виявилася гостра імпортна залежність багатьох країн (компаній) щодо поставок сировини чи окремих товарів, зокрема від Китаю.

2020 рік був досить складним для галузевих підприємств легкої промисловості, хоча більшість з них зуміли швидко переорієнтуватися на виробництво засобів захисту, щоб зберегти зайнятість та виробничу активність трудових ресурсів.

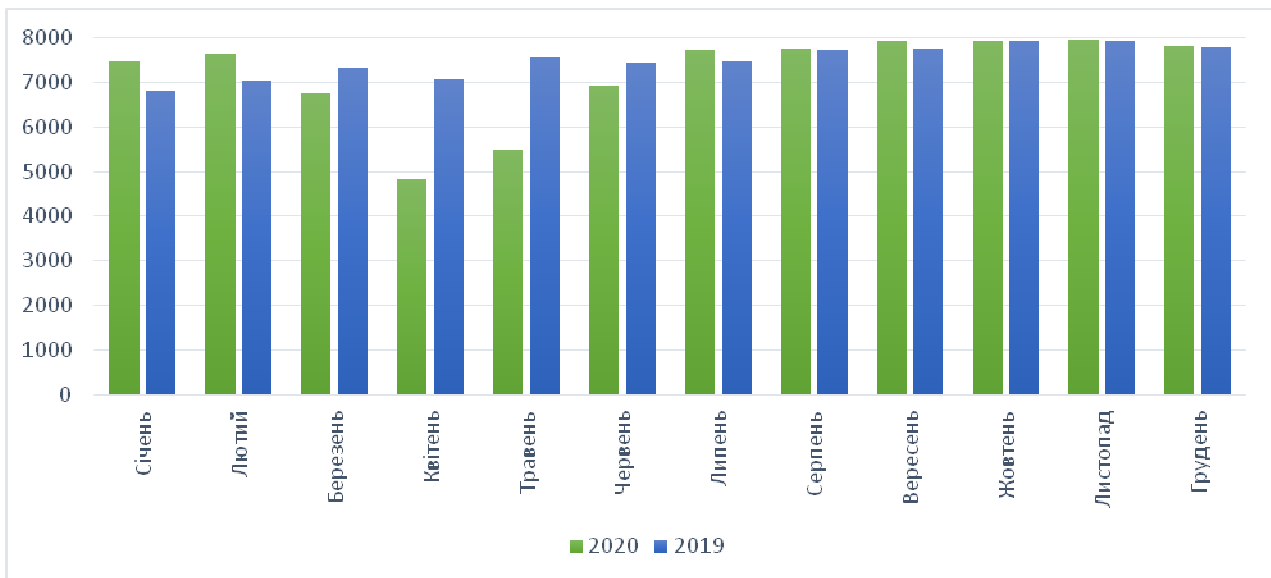

Рис. 2. Середня заробітна плата працівника легкої промисловості у 2019-2020 рр.

Список використаних джерел: 1. Вплив COVID-19 на легку промисловість у цифрах 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrlegprom.org/ua/news/vplyv-sovid-19-na-legku-promyslovist-u-czyfrah-2020-roku/>. 2. Статистика виробництва легкої промисловості за січень-лютий 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrlegprom.org/ua/news/statystyka-vyrobnyctva-legkoyi-promyslovosti-za-sichen-lyutyj-2020/>.

Маковецька Лариса, Новосад Оксана, Коритко Богдан
maklora@ukr.net

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ УПРАВЛІНСЬКОЇ СТРУКТУРИ ГАЛУЗІ ЗВ'ЯЗКУ: ПЕРЕДУМОВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ

В Україні розвиток та функцію зв'язку до березня 2017 року було покладено на Українське державне підприємство поштового зв'язку «Укрпошта» (скорочено – УДППЗ «Укрпошта») – державне унітарне комерційне підприємство, яке було засновано на державній власності та належало до сфери управління Міністерства інфраструктури України [42]. УДППЗ «Укрпошта» створено відповідно до наказу Державного комітету зв'язку України від 15.06.1998 № 93 шляхом реорганізації Українського державного об'єднання поштового зв'язку «Укрпошта» та підприємств, які входили до його складу, і є їх правонаступником.

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.01.2002 №10-р на Українське державне підприємство поштового зв'язку «Укрпошта» покладено виконання функцій національного оператора поштового зв'язку: для здійснення поштових послуг і виконання зобов'язань, що впливають із актів Всесвітнього поштового союзу; для здійснення поштових платіжних послуг на території України шляхом використання своєї мережі, а також для виконання обов'язків, що впливають з актів Всесвітнього поштового союзу [4].

«Укрпошта» бере участь у роботі Всесвітнього поштового союзу (ВПС), Асоціації європейських державних поштових операторів «ПостЄвропа» з 1994 р. тощо. Членство у Раді операторів поштового зв'язку Регіональної співдружності в області зв'язку (РСЗ) призупинено з 2014 року [2; 4].

У липні 2015 року розпочався процес корпоратизації УДППЗ «УКРПОШТА» [4]. 1 березня 2017 року завершено процес, згідно з яким сформовано Публічне акціонерне товариство «Укрпошта», за зразком найкращих європейських поштових компаній, таких як Deutsche Post, Austria Post або PostNL. Також створено Наглядову раду у складі 7 членів, 5 з яких є незалежними директорами. Кандидати на посаду незалежних членів обираються через конкурсний відбір, порядок проведення якого визначається Кабміном. Згідно з новим статутом компанії, держава в особі Мінінфраструктури є засновником і єдиним акціонером «Укрпошти». Проте акції підприємства повністю належать державі, тому що Укрпошта знаходиться в списку стратегічних підприємств країни. Міністерство здійснюватиме функції з управління корпоративними правами держави, з кількістю акцій 6518597 шт. номінальною вартістю 1000,00 грн. кожна та загальною номінальною вартістю 6 млрд 518 млн 597 тис. грн [1]. Відповідно у Волинській області сформовано Волинську дирекцію ПАТ «Укрпошта».

До складу ПАТ «Укрпошта» входять філіали – дирекції, які не є юридичними особами, але здійснюють свою діяльність на підставі Положень про них. Організаційна структура побудована за функціональними напрямками. Організаційна модель визначена із побудови мережевого підприємства, яке охоплює всю Україну, з трьохрівневою системою ієрархії: I рівень апарат управління підприємства – місцезнаходження юридичної особи; II рівень філіал – дирекція підприємства – відокремлений структурний підрозділ, що розташований поза межами знаходження юридичної особи та здійснює частину функцій юридичної особи; III рівень поштамти, центри поштового зв'язку – безбалансові виробничі підрозділи, що входять до складу дирекції та мають у своєму складі виробничі підрозділи:– цехи, зональні вузли оброблення та перевезення пошти, які забезпечують технологічний процес з надання послуг; – поштамти, центральні відділення поштового зв'язку, відділення поштового зв'язку, центри обслуговування споживачів, які надають послуги поштового зв'язку в усіх населених пунктах України та забезпечують надання соціально значущих послуг (доставка пенсій, соціальної допомоги та інше).

На момент корпоратизації, у 2014-2016 роках» Укрпошта» це: понад 73,7 тисяч працівників (з них 31,6 тисяч – листоноші); обробка та доставка споживачам майже 270 млн. поштових відправлень, 18,7 млн. посилок та відправлень з оголошеною цінністю, 11 млн. переказів, доставка понад 74 млн. пенсій та грошових допомог; безпосередня доставка пошти до 15 млн. абонентських поштових скриньок; 180,5 млн. прийнятих платежів; розповсюдження за передплатою та вроздріб близько 10 тис. найменувань періодичних видань, або майже 507 млн. примірників у рік; перевезення близько 30 тис. тонн періодики щороку, загальний пробіг автотранспорту при цьому становив понад 72 млн. км; видання мільйонними тиражами стандартних поштових марок, близько 50 сюжетів художніх поштових марок і блоків, 140 сюжетів конвертів та карток [1].

Для доступності користувачів до послуг поштового зв'язку функціонувало: 11 250 стаціонарних відділень поштового зв'язку, з них: 2 774 міських та 8 476 сільських; 493 пересувних відділень поштового зв'язку; 39 969 точок присутності.

Відповідно до розрахунку: одним стаціонарним міським відділенням обслуговувалась територія 3,8 кв.км, одним сільським (стаціонарним та пересувним) – 61,1 кв.км; одним стаціонарним міським відділенням обслуговувалось 9,3 тис. осіб населення, одним сільським (стаціонарним та пересувним) відділенням – 1,5 тис.осіб.

Українська пошта здійснювала прямий поштовий обмін з 58 країнами світу, двосторонній обмін поштовими переказами з 35 країнами, з них відправленнями з післяплатою – з 11 країнами.

Автопарк підприємства складав майже 3,7 тис. автомобілів, середній вік яких – понад 13 років. У 2014 році мережа перевезень УДППЗ «Укрпошта» налічувала 3 528 поштових маршрутів загальною протяжністю 315,1 тис. км. Забезпечують виконання цієї роботи філіали підприємства (обласні, міські та спеціалізовані дирекції) [1; 2].

Загалом, на сьогодні Укрпошта пропонує споживачам близько 50 видів послуг. Портфель послуг підприємства розбито на 11 основних продуктових напрямів, згрупованих у чотири базові сегменти – поштові послуги; фінансові послуги; роздрібна торгівля; комерційні послуги [2; 5].

Загальносвітові тенденції розвитку поштового зв'язку тяжіють до лібералізації принципів роботи, дерегулювання галузі та підвищення її капіталізації, посилення конкуренції на ринку, як дієвого засобу стимулювання конкурентоспроможності та збільшення кількості операторів поштового зв'язку [2].

Стан розвитку поштового зв'язку в Україні характеризується значним відставанням у споживанні послуг поштового зв'язку не тільки від промислово розвинених країн, але й від багатьох країн Європи, що розвиваються, а також відсутністю дієвих регуляторних механізмів управління, падінням деяких показників економічної діяльності та інвестиційної привабливості національного оператора [2;5].

Укрпошта має найбільшу інфраструктуру, проте ж при цьому саму найнеефективнішу з точки зору кількості відправлень на одне відділення і на одного працівника. Це пояснюється двома основними причинами: надмірністю мережевої інфраструктури і малою кількістю поштових відправлень на одне домогосподарство та низька привабливість послуг для кінцевого споживача порівняно з конкурентами.

Національний оператор поштового зв'язку, виконання функцій якого покладено на ПАТ «Укрпошта», забезпечує надання універсальних послуг поштового зв'язку та інших послуг на всій території України відповідно до законодавства. Поштова мережа використовується для надання споживачам широкого спектру послуг, зокрема: поштових, фінансових, рекламних та інших комерційних послуг. В той же час існує низка проблем, які не дозволяють не тільки підвищити, а й зберегти існуючий на поточний момент рівень та об'єм надання послуг, а саме: відсутність державної політики всебічної підтримки поштового сектору, яка б стимулювала розвиток ринку поштових послуг та модернізацію державного оператора; певна «зарегульованість» у сфері нормативно-правового забезпечення діяльності підприємства, що не дозволяє оперативно реагувати на виклики, котрі виникають на ринку послуг, що знижує ефективність роботи державного оператора; високий конкурентний тиск зі сторони недержавних операторів поштового зв'язку.

Для рішення цих проблем є потреба в запровадженні поштової реформи на законодавчому рівні; необхідність приведення українського законодавства до права ЄС задля забезпечення справедливих умов конкуренції у поштовому секторі.

Частка національного оператора на ринку поштових послуг постійно зменшується [5]. Лібералізація ринку дозволила з'явитись операторам поштового зв'язку недержавної форми власності, які, в свою чергу, не в повній мірі дотримуються законодавства України. Крім того, специфіка управління підприємством з приватною формою власності, на відміну від Укрпошти, дозволяє більш гнучко та оперативно реагувати на зміни в поточній ринковій ситуації, надає можливість, при відсутності жорсткого державного контролю за використанням коштів підприємства, ефективно спрямовувати їх на просування нових, перспективних продуктів, що призводить до росту їх долі на ринку [5].

Список використаних джерел: 1. Звіт про роботу Національної комісії, що здійснює регулювання у сфері зв'язку та інформатизації за 2016 рік. Київ, 2016. С. 94. Режим доступу: http://nkrzi.gov.ua/images/upload/142/6128/ZVIT_NCCI_2015.pdf (дата звернення: 7.12.20). 2. Офіційний сайт ПАТ «Укрпошта». Режим доступу: <http://ukrposhta.ua/pro-pidpriyemstvo/zagalna-informaciya>. 3. Про затвердження Стратегічного плану розвитку

Українського державного підприємства поштового зв'язку «Укрпошта» до 2020 року : Наказ М-ва інфраструктури України від 25.05.2016. – Режим доступу: <https://mtu.gov.ua/documents/516.html> (дата звернення: 7.12.17). 4. Про рекомендації парламентських слухань на тему «Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України» : Постанова Верховної Ради України // Відомості Верховної Ради. 2016. № 17. С. 191. 5. Стратегічний план розвитку Українського державного підприємства поштового зв'язку «Укрпошта» до 2020 року. Київ, 2016. Режим доступу: <http://bit.ly/2Vu6Rtk> (дата звернення: 8.12.2020).

Маковецька Ларуса, Смаль Віталій

Maklora@ukr.net

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ПОБРАТИМСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА МІСТА ЛУЦЬКА

Співпраця між містами – побратимами реалізується у діяльності спільних підприємств, громадських організацій, проведення широкого кола культурних заходів. Загалом це тісні та плідні різногалузеві зв'язки між містами та їх громадами. Міста вивчають та переймають європейські традиції містобудування, вдосконалюють транспортні комунікації, організовують зустрічі та тематичні конференції, переймаючи досвід один від одного і т. д.

Основу визначеного дослідження формують наукові доробки О. І. Богородецької, Н. Н. Коцан, А. М. Митко, Н. А. Мікули, В. Й. Лажніка, І. П. Мандрик, М. М. Пікули, С. О. Федонюка, що підтвердило безумовну важливість цього питання.

У Волинській області слід виділити побратимську співпрацю міста Ковеля з 4 містами Республіки Польща (м. Легіоново, м. Хелм, м. Ленчіна, м. Бжег, м. Дольни), міст Нововолинськ та міста Володимир-Волинський, які налагодили співпрацю з м. Білограй, м. Хрубешов, м. Кентшин [1]

Стародавній Луцьк має славні історичні традиції партнерства, оскільки багатовікова історія зробила його невід'ємною частиною європейського культурного й економічного простору. В радянські часи Луцьк підтримував партнерську співпрацю з містами-побратимами Любліном і Хелмом (Польща), білоруським Брестом та російським містом Твер.

Луцьк уклав різноманітні зовнішньоекономічні й гуманітарні зв'язки з містами більш як 60 країн світу [2, 4]. Пріоритетними напрямками є розвиток міжмуніципального, партнерського й побратимського співробітництва, яке функціонує на рівні органів місцевого самоврядування, окремих галузей, підприємств, установ, організацій і навіть творчих колективів.

На сьогодні Луцьк виходить на новий рівень розвитку міжнародної співпраці [3,4]. Міська влада розглядає партнерські та побратимські зв'язки як важливий складник загальної політики формування й укріплення довготривалих взаємовигідних контактів на основі укладених угод і домовленостей, підписаних протоколів та меморандумів. Для забезпечення поставлених цілей у структурі Луцької міської ради у вересні 2006 року створено окремий виконавчий орган – Управління міжнародного співробітництва і проектної діяльності, яке займається міжнародними зв'язками міста, написанням та реалізацією спільних проектів, пошуком іноземних партнерів для подальшого розвитку відносин і співпраці [4].

Міська рада активно сприяє розвитку міжнародної співпраці міської громади з громадами міст-побратимів: здійснює обмін делегаціями посадових осіб та депутатів міської ради, керівників та представників комунальних підприємств, установ й організацій міста, представників різних професій, дітей, молоді, мистецьких

колективів та колективів художньої самодіяльності, спортсменів і спортивних команд. Також у статуті зазначено, що міська влада Луцька може створювати представництва міської громади в містах-побратимах інших країн світу [3].

Громада міста надає великого значення процесу інтеграції у світове співтовариство, як результат – 18 побратимських зв'язків із містами 7 держав світу [3]. У рамках двосторонніх угод за ініціативи міської влади укладаються угоди й підписуються протоколи про дружбу та партнерство Луцька з містами інших країн світу.

Луцьк уклав офіційні договори про побратимське співробітництво найбільше із Республікою Польща (7 міст – Жешув, Торунь, Хелм, Люблін, Замость, Ольштин, Білосток). Укладено договори про співпрацю у Республіці Беларусь з містом Брест, в Китайській Народній Республіці – містом Цянган, в Грузії – містом Горі, в Литовській Республіці - містом Тракай , в Чеській Республіці – містом Кійов [4; 5].

З аналізу різного роду документів про побратимську співпрацю співробітництво здійснюється у соціальній, економічній, культурній, житлово-комунальній та інших важливих для населення міст сферах діяльності. Крім законодавчо укладених Договорів (Угод) в поодиноких випадках побратимська співпраця відбувається з окремими адміністраціями міст Польщі: м. Лодзь, м. Радом, іншими містами Люблінського воєводства – м. Краснік, м. Бяла Подляска. Так, у 2018 році місто Хелм та Луцька міська рада як і в межах укладених угод, так і через окремі двосторонні угоди, брали участь у проекті «Покращення безпеки транскордонної дорожньої інфраструктури Хелма та Луцька» (грантові кошти 2,2 млн євро, співфінансування з місцевого бюджету – 77,2 тис. євро) [5]

Серед видів побратимської співпраці переважає взаємодія у культурній сфері, до якої відносять проведення різного масштабу культурно-мистецьких заходів, зокрема – фестивалів, концертів, виставок, ярмарків, збереження історичних пам'яток, друкування періодичних видань, які відображають події із життя цих міст та допомагають краще пізнати культуру та традиції території. В рамках цієї співпраці значне місце займає соціальна та благодійна допомога на основі благодійних внесків для тих чи інших категорій населення із певними потребами.

Слід зазначити, що у розвиток міста щорічно відбувається залучення грантових коштів. Відповідно Програми транскордонного співробітництва Польща – Білорусь – Україна у 2018 році було реалізовано 7 проектів на суму 1 млн. 700 тис. євро грантових коштів. Найбільш вагомими з них це – Проект з модернізації зоопарків, де загальний бюджет заходів в рамках проекту складав майже 2,6 млн. євро, у тому числі у місті Луцьку – 1,53 млн. євро. Головними партнерами у реалізації проекту стали адміністрація міста Замость та гміна міста Жешув [5].

Науково-освітнє співробітництво Волинської області досить розвинуте і ґрунтується на взаємодії між багатьма навчальними закладами та обміном студентів за певними програмами. У контексті співпраці між університетами доцільно відмітити активну міжнародну діяльність Волинського національного університету імені Лесі Українки із Університетом імені Марії Кюрі Складовської, Католицьким університетом ім. Іоанна Павла II і Фундацією «Молода демократія» (м. Люблін), Вищою школою управління та адміністрації (м. Замость). Головними аспектами співробітництва є обмін викладачами, студентами, система подвійних освітніх дипломів, наукові стажування, дослідження та проведення міжнародних конференцій [1].

Тенденція до покращення співпраці у напрямку обміну досвідом продовжується і останніми роками. У 2018 р. відбулось 20 візитів офіційних делегацій Луцької міської ради за кордон з метою участі в тематичних конференціях, форумах, конгресах, виставках, офіційних заходах з нагоди державних свят та місцевих подій та 29 міжнародних зустрічей з дипломатичними представниками, делегаціями. Місто

прийняло 11 іноземних делегацій з нагоди святкування Дня міста Луцьк (8 вересня 2018 р.) [5].

Впродовж усіх років організуються міжнародні спортивні змагання, музичні конкурси («Шопенівська весна»), культурні фестивалі та перфоменси («Ніч в замку», «Поліське літо», «Різдво у Луцьку», «Великдень в Луцьку», День Європи.

Економічна співпраця Луцька включає такі напрями, як управління та підтримку підприємництва, енергоощадні технології, торгівлю, створення торгово-промислових представництв та інше[5]. У 2019 році за підтримки Європейської організації та у рамках Програми транскордонного співробітництва Польща – Білорусь – Україна місто Луцьк отримало 639476 євро коштів міжнародної технічної допомоги [5]. Двостороння Угода з м. Хелм Республіки Польща дозволила витратити майже 2,70 млн. євро на Проєкт «Покращення безпеки транскордонної дорожньої інфраструктури Хелма та Луцька». Програма Польща-Білорусь-Україна 2014-2020 в частині Проєкту «Нове життя старого міста: ревіталізація пам'яток історичної та культурної спадщини у Луцьку та Любліні» освоїло 362 тис. євро грантових коштів [4,5].

Отже, обмін досвідом та кращими практиками розвитку міст відбувається регулярно та досить результативно. Варто також зазначити, що така співпраця відбувається не лише з містами – побратимами, а й з іншими містами, також між організаціями та фірмами, що в перспективі може дати нові контакти та нових партнерів.

Список використаних джерел: 1. Волинський Монітор. Режим доступу: <http://monitorpress.com/uk/>. 2. Генеральне Консульство Республіки Польща в Луцьку. Офіційний сайт : http://www.luck.msz.gov.pl/uk/c/MOBILE/wspolpraca_dwustronna/luck_ua_k_107. 3. Офіційний сайт Луцької міської ради. Стратегія розвитку міста : Режим доступу: <http://www.lutskrada.gov.ua/city-development-strategy>. 4. Офіційний сайт Управління міжнародного співробітництва та проєктної діяльності Луцької міської ради: <https://www.lutskrada.gov.ua/departments/upravlinnia-mizhnarodnoho-spivrobitnytstva-ta-proektnoi-diialnosti/contacts>. 5. Управління міжнародного співробітництва та проєктної діяльності Луцької міської ради / Звіт про роботу за 2013 – 2019 рр. Режим доступу: <https://www.lutskrada.gov.ua/departments/upravlinnia-mizhnarodnoho-spivrobitnytstva-ta-proektnoi-diialnosti/documents>.

Маковецька Лариса, Шахновська Олена
Maklora@ukr.net

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ МІСТА ЖИТОМИР

Діяльність галузі освіти міста спрямована на створення освітнього середовища для розвитку здорової дитини, формування в учнів свідомого ставлення до свого життя і здоров'я, оволодіння навичками безпечного життя й здорової поведінки, забезпечення безпечних умов перебування у закладі.

Дошкільні навчальні заклади включають 45 об'єктів визначеної підгалузі, з яких: 34 дошкільних навчальних заклади, 5 навчально-виховних комплексів та 6 центрів розвитку дитини, з яких 2 санаторного типу) не здатні задовільнити потреби у даному виді послуг. Це пов'язано із зростанням у першу чергу народжуваності в останні 5 років. Так, у 2015 р., народилось 9895 дітей, а у 2019 році 12775 осіб, що формує дефіцит до 50 місць у кожному ДНЗ. Загалом, у 2019 році дитячі садочки відвідували 12,7 тис. дітей, що на 356 осіб більше попереднього року [3].

Система загальноосвітніх навчальних закладів міста є досить розгалуженою та достатньо сформованою з 42 освітніх установ різних видів: 26 середніх загальноосвітніх закладів I-III ступенів, у тому числі Україно-італійська школа «Всесвіт», 8 навчально-виховних комплексів, 3 ліцеї, 3 гімназії, 1 приватна гімназія, 1 приватна школа, 1 міський колегіум. У цілому кількість ЗОНЗ задовольняє потреби 100 % дітей шкільного віку м. Житомира (37 400 осіб). Однак спостерігається різне навантаження шкіл у центральній частині міста та його околицях, що зумовлено різними причинами, зокрема – щільністю проживання населення, зосередженістю місць роботи батьків, а також можливостей для позашкільної освіти дітей, у зв'язку із концентрацією позашкільних установ та центрів розвитку дитини переважно у центральній частині міста. Така ситуація призводить до того, що в частині центральних шкіл вводиться позмінне навчання для учнів середньої ланки, що є незручним для батьків та дітей. Слід зазначити, що діти міста мають можливість навчатися у класах з поглибленим вивченням предметів, спеціалізованих, та приватних школах (ЗШ «Сяйво», ЗШ «Всесвіт» та гімназія «Ор Авнер») [1.3].

У денних закладах всіх типів відкрито 966 класів, де навчаються 27,1 тис. учнів (у 2017-2018 навчальному році функціонувало 944 класи, які охопили навчанням 26,7 тис. учнів). У вечірніх школах відкрито 33 класи, якими охоплено 718 учнів (у 2017-2018 навчальному році було 32 класи, де навчалось 659 учнів) [3].

Основними завданнями позашкільних навчальних закладів міста є вільний розвиток особистості та формування її соціально-громадського досвіду; створення умов для творчого, інтелектуального, духовного і фізичного розвитку вихованців; задоволення освітньо-культурних потреб учнів, задоволення їхніх потреб у професійному самовизначенні та творчій самореалізації; пошук, розвиток та підтримка здібних, обдарованих і талановитих учнів; організація дозвілля учнів, пошук його нових форм; виховання в учнів почуття власної гідності, відповідальності, патріотизму, поваги до народних звичаїв, традицій, національних цінностей; шанобливого ставлення до родини та людей; здійснення методичної та організаційно-масової роботи [2].

У місті на високому рівні збережена мережа позашкільних навчальних закладів [2; 3]. Так, підпорядкованих Управлінню освіти 6 закладів: дві дитячо-юнацькі спортивні школи, Центр творчості дітей та молоді, Міська школа хореографічного мистецтва «Сонечко», Школа юних десантників, Міський центр науково-технічної творчості учнівської молоді; Управлінню у справах сім'ї, молоді та спорту: Міський культурно-спортивний центр, якому, в свою чергу, підпорядковано 21 підлітковий клуб за місцем проживання; Управлінню культури 12 закладів: 6 шкіл естетичного виховання; 5 музичних шкіл; 1 художня школа.

Гуртковою роботою в загальноосвітніх навчальних закладах охоплено 112 таких дітей, в позашкільних 108 дітей з інвалідністю. Більшу частину (58 %) залучено до позашкільної освіти.

Слід зазначити, що позашкільна освіта міста представлена також закладами обласного підпорядкування та приватними структурами. У 2018 р. різними видами позашкільної освіти було охоплено близько 90 % дітей міста.

У навчальних закладах міста працює 2182 вчителів, 1245 педпрацівників, 89 вихователів групи продовженого дня, 37 педагогів-організаторів, 84 практичних психологів, 70 логопедів, 43 соціальних педагогів [3].

Мережа закладів вищої і середньої спеціальної освіти в Житомирі представлені всіма типами навчальних закладів різних форм власності. Зокрема, діють 6 вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації – Житомирський агротехнічний коледж; Житомирський торговельно-економічний коледж Київського національного торговельно-економічного університету; Житомирський кооперативний коледж; КВНЗ «Житомирський базовий фармацевтичний коледж ім. Г. С. Протасевича

Житомирської обласної ради; Житомирський коледж культури і мистецтв ім. І. Огієнка Житомирської обласної ради; Житомирський автомобільно-дорожній коледж Національного транспортного університету.

Конкурують на ринку освітніх послуг України вищі навчальні заклади III-IV рівнів акредитації, а саме: Житомирський державний університет ім. Івана Франка (ЖДУ), Житомирський державний технологічний університет (ЖДТУ), Житомирська філія Приватного вищого навчального закладу «Університет сучасних знань», Житомирська філія КІБІТ, Житомирський військовий інститут імені С.П. Корольова, Житомирський економіко-гуманітарний інститут, Житомирський інститут культури і мистецтв[1.3].

Враховуючи основні компоненти освітнього процесу, педагогічні працівники навчальних закладів міста працюють над впровадженням педагогічних (тобто навчальних і виховних) та організаційних (управлінських), масштабних (експерименти всеукраїнського рівня) та локальних (експерименти регіонального та місцевого рівнів) інноваційних заходів.

Заклади освіти міста активно залучені до масштабних освітніх інновацій: гуманістична освітня парадигма; нова Українська школа, новий освітній простір початкових класів (сучасні шкільні меблі, мультимедійне обладнання, дидактичні матеріали, підвищення кваліфікації вчителів); стратегія формування національної свідомості учнів; залучення учасників навчально-виховного процесу до управління ним; державні стандарти освіти; 12-бальна шкала оцінювання навчальних досягнень учнів; ступенева освіта; варіативність навчальних закладів і форм здобуття освіти.

Що стосується локальних освітніх інновацій – перевага надається впровадженню індивідуальних і групових форм навчання; проектно-цільової, системно-модульної, системно-міської форм управління; «активним», «інтерактивним» методам навчання; мотиваційно-ціннісним методам виховання; економічним методам управління; комп'ютерним та телекомунікаційним засобам навчання; комп'ютерним технологіям в управлінні [3].

Список використаних джерел: 1. Місто Житомир. – Режим доступу: <http://www.zt-invest.org/index.php>. 2. Програма соціально-економічного і культурного розвитку території Житомирської об'єднаної територіальної громади на 2020. Житомирська міська рада / [http://zt-rada.gov.ua/?3398\[0\]=9961](http://zt-rada.gov.ua/?3398[0]=9961) 3. Сайт Житомирської міської ради <http://zt-rada.gov.ua/pages/p5947>.

Мандрик Ірина, Гурний Дмитро

mandryk2008@gmail.com; dimagurnij@gmail.com

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ТА УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ КАВИ

Сьогодні кава є одним з найпопулярніших напоїв у світі, який є дуже важливим товаром на світовому ринку. Кава має вагомое значення, яке важко переоцінити, адже для широкого кола споживачів вона давно стала звичною частиною раціону. Кава – важливий експортний продукт для понад 50-ти країн світу. Також вона має величезне економічне значення для мільйонів людей, які залежать від її вирощування та реалізації.

Кавовий ринок характеризується слабкою сезонністю, але все ж залишається одним із найстабільніших товарних ринків. Щороку у літні місяці спостерігається зниження обсягів продажу на 2-4 %, проте, починаючи з вересня, обсяги продажу досягають попереднього рівня. Кава є одним із найбільш стабільних товарів на

світовому ринку товарів повсякденного попиту. Лояльність до бренду тут дуже висока, й те, що споживачі відмовляться від звичної марки та перейдуть на більш дешеву, малоймовірно.

У світі найбільш популярними сортами кави для продажу є арабіка і робуста (можна визначити співвідношенням як 70:30), вони складають 98 % ринку, інші 2 % – рідкісні дорогі сорти. У 2018 р. до топ-10 країн, які вирощують каву, входили: Бразилія – 3556638 т; В'єтнам – 1616307 т; Індонезія – 722461 т; Колумбія – 720221 т; Гондурас – 481053 т; Ефіопія – 470221 т; Перу – 369622 т; Індія – 326982 т; Уганда – 211200 т; Мексика – 158325 т [4].

Крім країн, які вирощують кавове дерево, є країни, які суто імпортують зелені кавові зерна з менш розвинених країн світу, обсмажують їх, а потім відправляють на світовий ринок (наприклад, Німеччина та Швейцарія). Це відбувається тому, що ці країни мають можливість обсмажувати та доводити до готовності кавові зерна, для яких потрібно достатня кількість електроенергії та води – ресурсів, які регіони, що розвиваються, зазвичай не мають у достатній кількості.

На світовому ринку провідними експортерами кави є: Бразилія (4,6 млрд дол. США), В'єтнам (3,5 млрд), Німеччина (2,64 млрд), Колумбія (2,58 млрд), Швейцарія (2,2 млрд), Італія (1,6 млрд), Індонезія (1,19 млрд), Гондурас (1,16 млрд), Франція (1,07 млрд), Бельгія (0,94 млрд) [3].

Найбільшими світовими імпортерами кави є: США (5,8 млрд дол. США), Німеччина (3,2 млрд), Франція (2,7 млрд), Італія (1,6 млрд), Нідерланди (1,17 млрд), Японія (1,24 млрд), Канада (1,96 млрд), Велика Британія (1,04 млрд), Бельгія (1,06 млрд) та Іспанія (0,95 млрд) [5].

Питома вага України у світовому експорті у 2018 р. незначна і становить лише 0,006 %, а у світовому імпорті – 0,4 %. Тобто, можна стверджувати, що Україна не займає значних позицій на світовому ринку кави. Експорт кави з України здійснюється до Білорусі, Російської Федерації, Німеччини, Грузії; а імпорт – з В'єтнаму, Індії, Італії, Польщі, Ефіопії, Болгарії.

Як і у всьому світі, в Україні збільшується попит на каву і кавові продукти. Сьогодні в Україні спостерігається динамічний розвиток ринку кави та формується культура споживання. Кавовий ринок в Україні поступово насичується. Стрімко зростає пропозиція на ринку, разом з чим загострюється і конкуренція на ньому, що позитивно позначається на загальному рівні якості продукції.

Українці вживають цього продукту 1,4 кг/рік на 1 особу. Зокрема, 70 % чашок кави українці випивають вдома, 25 % – в закладах громадського харчування і лише 5 % – на робочому місці. Половина любителів кави купують нову упаковку 1 раз в місяць, 31 % – раз в 3 тижні, 17 % – близько 1 разу в 2 місяці та лише 2 % заходять в супермаркет за ароматним напоєм кожні 2 тижні. Не менш важливе значення при виборі продукції відіграє бренд. Споживачі віддають перевагу вже знайомим брендам. Важливу роль мають також акції та знижки (не тільки грошові знижки, а й додаткові подарунки при покупці). У преміум-сегменті на ринку важливу роль ще відіграє дизайн упаковки. Сьогодні лідерами українського ринку натуральної кави є такі торгові марки, як Jacobs, Lavazza, «Кава зі Львова», Ambassador [2].

Аналіз ринку кави в Україні показує, що в його структурі все ще переважає продукція імпортного виробництва. Кава вітчизняного обсмаження займає 45 %, але надалі прогнозується її зростання. Сьогодні на ринку України є кілька великих виробників кави, всі вони з іноземними інвестиціями. Загальний обсяг виробництва кави цими компаніями складає близько 13000 т за рік. Під виробництвом прийнято розуміти фасування готової продукції. Створення умов для безмитного ввезення в Україну зеленого кавового зерна стало провідним драйвером для збільшення обсягів його обсмажування всередині країни, бо при цьому вартість кави зростає приблизно у два рази. У результаті, у 2018 р. виробництво кави в Україні зросло на 28,5 %

відносно 2017 р. (рис.1), а за підсумками семи місяців 2019 р. зростання склало ще 13 % [1].

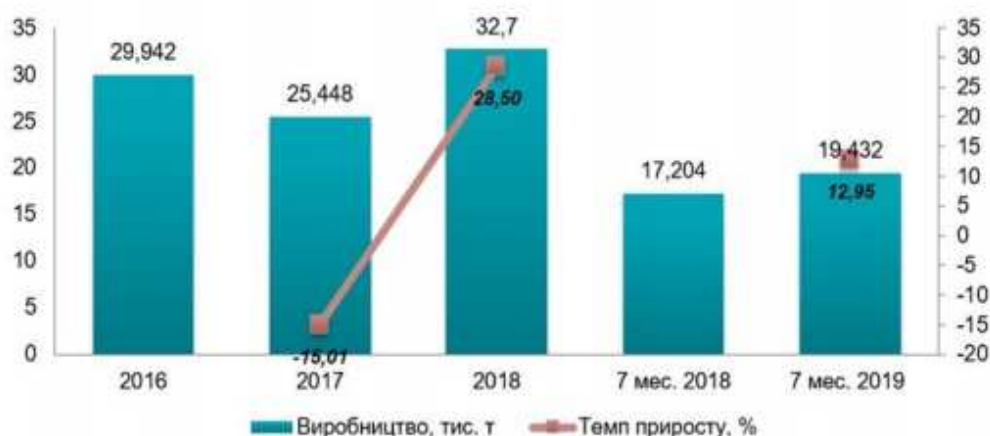

Рис. 1. Динаміка виробництва кави в Україні у 2016-2019 рр., тис. т. [1]

Отже, можна стверджувати, що ринок кави буде тільки збільшувати свої обсяги. Причому, оскільки кава поступово переходить в розряд обов'язкових щоденних напоїв для все більшої частини населення, його споживання стане менше залежати від кризових явищ у вітчизняній економіці. Зростання купівельної спроможності українців додасть прискорення розвитку сегментів більш якісної та дорогої кави, у першу чергу, зернової та меленої. Водночас, висока маржинальність ринку кави привертає до нього безліч нових учасників, що призводить до посилення конкуренції. Боротьба за місце на ринку буде вестися шляхом проведення рекламних кампаній, підкріплених підвищенням якості й розширенням асортименту продукції. Також спостерігатиметься посилення конкурентної боротьби між імпортною кавою та виробленою вітчизняними підприємствами.

Список використаних джерел: 1. Аналіз ринку кави в Україні: смажимо не гірше за інших URL: <https://pro-consulting.ua/ua/pressroom/analiz-rynka-kofe-v-ukrainezharim-ne-huzhe-drugih>. 2. Аналіз ринку кави зернової обсмаженої та меленої в Україні. 2018 рік URL: <https://pro-consulting.ua/ua/issledovanie-rynka/analizrynka-kofe-zernovogo-obzharenogo-i-moloto-go-v-ukraine-2018-god>. 3. Найбільші експортери кави у світі (ІНФОГРАФІКА) URL: <https://landlord.ua/news/naibilshi-eksportery-kavy-u-sviti-infografika/> 4. Food and Agriculture Organization URL: <http://www.fao.org/faostat/ru/#data/QC>. 5. Trade statistics for international business development URL: https://www.trademap.org/Country_SelProduct_TS.aspx?nvpm=1%7c%7c%7c%7c%7c0901%7c%7c%7c4%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1.

Мандрик Ірина, Дацюк Вікторія

mandryk2008@gmail.com; dacukvika3@gmail.com

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВУГІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ СВІТУ

Вугільна промисловість – галузь паливно-енергетичного комплексу, що здійснює видобуток, збагачення та брикетування вугілля [2].

Вугілля стало слугувати основним енергоносієм ще під час промислової революції в Європі. На початку ХХ ст. частка вугілля у світовому паливно-енергетичному балансі складала 94,4 %. Обсяги видобутку постійно збільшувалися, за виключенням років Другої світової війни. Витіснення, заміщення рідким та газоподібним паливом вугілля відбулося в другій половині ХХ ст. [3].

Найбагатшими на вугілля регіонами світу є Азія (54 %), Північна Америка (28 %) та Європа (9 %). Більшість вугільних басейнів розміщується на території США (23,3 % світових запасів), Індії (18,8 %), Китаю (13 %), Росії (10,3 %) та в Південній Африці (10,2 %) [1].

За останні 30 років у розвитку і географії вугільної промисловості світу відбулися суттєві зміни. У 1990 р. світовий видобуток вугілля становив 4645 млн т. У наступні роки спостерігається зростання вугільної промисловості. У 2019 р. у світі було видобуто 7921 млн т вугілля. Однак, в останні роки спостерігається сповільнення темпів видобутку вугілля. Зокрема, у 2019 р. загальний обсяг видобутку вугілля у світі збільшився на 1,5 %, що вдвічі менше темпів зростання попередніх років [5].

У 2019 р. країнами-лідерами з видобутку вугілля є: Китай – 3692 млн т, Індія – 745 млн т, США – 640 млн т, Індонезія – 585 млн т, Австралія – 500 млн т, Росія – 425 млн т, Південна Африка – 264 млн т, Німеччина – 132 млн т, Казахстан – 117 млн т, Польща – 112 млн т [6].

Найбільший виробник вугілля – Китай, на нього припадає 47 % світового видобутку, причому він постійно зростає. Значне зростання видобутку характерне для Австралії та Південно-Африканської Республіки. Натомість в Індії у 2019 р. видобуток вугілля зменшився. Скорочення видобутку на 3,3 % відбулося через сезон мусонів, який зірвав план уряду збільшити внутрішнє виробництво, тим самим це спричинило залежність від імпорту зі США. В Європейському Союзі кліматична політика, високі ціни на вуглець, посилення конкуренції з боку альтернативних джерел та газу в енергетичному секторі сприяли падінню видобутку вугілля на 15 %, особливо у Німеччині та Польщі [6].

За останні десятиріччя відбулися зміни у географічній структурі світової торгівлі вугіллям. У 1990 р. найбільшими експортерами вугілля були такі країни: Австралія – 20 % світового експорту, США – 18,6 %, Росія – 11,4 %, Південна Африка – 9,6 %, Канада – 6 %, Колумбія – 2,6 %, Індонезія – 1 %, решта світу – 30,8 %. У 2019 році експорт вугілля становив 278 млн т. Найбільші експортери вугілля: Індонезія – 31,7 %, Австралія – 27,4 %, Росія – 15,1 %, США – 5,9 %, Південна Африка – 5,6 %, Колумбія – 5 %, Канада – 2,5 %, Монголія – 2 %, решта світу – 4,8 %. Таким чином, якщо в 1990 р. основними експортерами були Австралія, США, Росія, то в 2019 р. Індонезія та Австралія стали найбільшими постачальниками вугілля на світовий ринок. З 2000 р. такі країни, як Монголія та Колумбія, теж ввійшли в світовий ринок поставки вугілля. Проте, найбільший ріст за останні 30 років припав на Індонезію, нині вона посідає 1 місце в структурі експорту вугілля [5].

У 1990 р. основний імпорт вугілля припадав на такі країни: ЄС – 35,4 % світового імпорту, Японію – 21,2 %, Південну Корею – 4,7 %, Тайвань – 3,7 %, Індію – 1,2 %, Китай – 0,4 %, решту світу – 33,4 %. У 2019 р. імпорт вугілля становив 283 млн т. Найбільшими імпортерами вугілля стали: Китай – 21 %, Індія – 17,3 %, Японія – 13 %, ЄС – 9,4 %, Південна Корея – 9,1 %, Тайвань – 4,7 %, В'єтнам – 3,1 %, решта світу – 22,4 %. Китай в даний час купує 1/5 частину вугілля, яке постачається на міжнародний ринок. Європейський Союз, який був основним імпортером у 1990 р., зменшив обсяги імпорту вугілля і відповідно частку у світовому імпорті з 35,4 % до 10 %. В'єтнам перетворився з основного експортера вугілля на імпортера з 2005 р. [5].

Споживання вугілля в світі у 2019 р. зменшилось на 1,2 % порівняно з 2018 р. (5407 млн т). Лідруючі позиції зайняли: Китай – 3826 млн т, Індія – 948 млн т, США – 546 млн т, Росія – 225 млн т, Південна Африка – 192 млн т, Японія – 187 млн т, Німеччина – 171 млн т, Індонезія – 136 млн т, Південна Корея – 132 млн т, Туреччина – 121 млн т [3]. У 2019 р. споживання вугілля у Китаї зросло на 1 % порівняно з попереднім роком. Проте, китайський уряд все ж прагне замінювати вугілля газом та

альтернативними джерелами енергії. Індія – друга на світовому ринку, споживання вугілля порівняно з 2018 р. зменшилося на 3,4 %. Це зумовлено збільшеним попитом країни у гідроенергетиці та поновлюваних джерелах енергії, що зменшило потреби у вугіллі в енергетичному секторі. Темпи споживання вугілля сповільнилися і в інших країнах: у Росії – через перемикання вугілля на газ; Південній Африці – скорочення експлуатації вугільних електростанцій через технічні проблеми [6].

Станом на 2018 р. світові запаси вугілля складають 1,054 трлн т. За збереження звичайних темпів видобутку його вистачить на 132 роки. Понад 90 % світових запасів зосереджені на території таких держав: США, Росія, Австралія, Китай, Індія, Індонезія, Німеччина, Україна, Польща, Казахстан (табл.1). Переважно (70 %) це поклади антрациту й кам'яного вугілля [4].

Таблиця 1

Доведені найбільші запаси вугілля у країнах світу на 2018 рік*

Країна	Запаси, млрд т	Відсоток від світових запасів, %
США	250,2	24,0
Росія	160,3	15,2
Австралія	147,4	14,0
Китай	138,8	13,0
Індія	101,3	9,0
Індонезія	37	3,5
Німеччина	36,1	3,4
Україна	34,37	3,3
Польща	26,4	2,5
Казахстан	25,6	2,4

*Складено за даними: [7].

Вугілля використовується в електричній і тепловій генерації, проте спостерігається скорочення його споживання в деяких країнах, а саме США, Китаї, більшості європейських країн, оскільки відбувається заміна вугілля так званими альтернативними джерелами енергії. Також вугілля широко використовується у металургійній промисловості, особливо протягом останніх 30 років, зокрема через збільшення видобутку в Китаї [5].

Отже, вугілля є одним із первинних енергоресурсів світу та найпоширенішим видом корисних копалин. У структурі паливно-енергетичного балансу світу посідає друге місце після нафти. За останні 30 років відбулися зміни у видобутку та споживанні вугілля, змінилися основні країни – експортери та імпортери вугілля. Зважаючи на значні запаси вугілля в світі, які значно перевищують запаси нафти й природного газу, в майбутньому прогнозується збільшення його використання у виробництві енергії.

Список використаних джерел: 1. Видобувна промисловість URL: <https://geografiamozil2.jimdofree.com> 2. Сургай М. С., Толстой М. М. Вугільна промисловість // *Енциклопедія Сучасної України*: електронна версія [веб-сайт] / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=30072 3. Основи хімії і фізики горючих копалин : підручник. Донецьк: Східний видавничий дім. 2008. С. 15–16. 4. BP Statistical Review of World Energy 2018 69th edition. British Petroleum. 2018. с. 42–43. 5. Coal Information: Overview URL: <https://www.iea.org/reports/coal-information-overview> 6. Global Energy Statistical Yearbook 2020 URL: <https://yearbook.enerdata.net/coal-lignite/coal-production-data.html> 7. Which countries have the highest coal reserves in the world? URL: <https://www.mining-technology.com/features/feature-the-worlds-biggest-coal-reserves-by-country>.

СУЧАСНІ ГЕОДЕЗИЧНІ, ФОТОГРАММЕТРИЧНІ ТА ГЕОІНФОРМАЦІЙНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРИТОРІЙ

Манько Павло, Мельник Олександр

pavlo_manko@ukr.net; hockins@gmail.com

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ОЦІНКА ФІТОМАСИ ЛІСІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ДАНИХ ДИСТАНЦІЙНОГО ЗОНДУВАННЯ ЗЕМЛІ

Вимоги до інформативності даних про ліси значно зростають. Це зумовлено переходом лісової галузі на засади сталого розвитку, а також антропогенним впливом та кліматичними змінами, необхідністю подання для звітності за міжнародними конвенціями, такими як REDD+. Традиційні методи оцінки фітомаси потребують багато часу і праці, їх важко реалізувати для великих лісових масивів та у важкодоступних районах. Запаси фітомаси та її розподіл у значній мірі залежить від регіональних особливостей (природно-кліматичних умов, антропогенного впливу тощо), тому потребують спеціально розроблених математичних моделей та підходів [3].

Використання методів ДЗЗ є найбільш практичною і економічно вигідною альтернативою отримання даних про запаси та динаміку фітомаси на всіх рівнях [5; 7-11; 13]. Дані ДЗЗ дозволяють отримувати об'єктивну просторово-часову інформації щодо запасів фітомаси та дають змогу проводити моніторинг.

Використання ДЗЗ для оцінки об'єму фітомаси базується на дослідженні біофізичних параметрів рослинності та спектральних характеристик з використанням оптико-електронних систем, зворотного насичення в різних системах поляризації з використанням радара з синтезованою апертурою (SAR) [14].

Оцінка фітомаси в оптичному діапазоні полягає в екстраполяції даних наземної оцінки фітомаси та спектральних характеристик об'єкта дослідження в різних спектральних діапазонах. Спектральні дані в оптичному діапазоні випромінювання головним чином відображають вміст хімічних елементів та реагують на структури поверхні вегетаційного покриву. Найбільш інформативними для характеристики рослинності та оцінки фітомаси є червоний діапазон спектра оптичного випромінювання (довжина хвилі 0,62-0,76 мкм), у якому знаходиться максимум поглинання сонячної радіації хлорофілом, та ближнього інфрачервоного (0,76-1,30 мкм), де знаходиться область максимального відбиття клітинних структур листка [2]. Так, зі збільшенням об'єму фітомаси та її щільності значення її яскравості збільшуються у ближній інфрачервоній зоні і зменшуються у червоній.

Щоб повністю реалізувати потенціал супутникових спектральних даних для оцінки фітомаси, дані ДЗЗ потребують коригування до величин, незалежних від атмосферних умов, тобто до величин наземного відбиття [1]. Як правило, від цього залежить зв'язок між запасами фітомаси та даними ДЗЗ в оптичному діапазоні. Непроникнення сигналів під лісну крону - це одна з головних проблем, що створює незручності в оцінці фітомаси з використанням даних ДЗЗ в оптичному діапазоні.

Розроблено коректні моделі (для даних високої та середньої роздільної здатності), що забезпечують отримання запасів фітомаси та деяких таксаційних параметрів, таких як зімкнутість, середня висота деревостою, висота живої частини крони, середній діаметр та сума площ поперечного перерізу [9; 13; 15]. В їх основі лежить модель відображення структури насадження, що розраховується за допомогою вегетаційних індексів (BI): співвідношення яскравості відображення об'єктів в різних спектральних діапазонах (NDVI, NDVIgreen, NDWI, SAVI, SVR, SRI та

інші), спектральних характеристик та текстури зображень [8]. У таблиці наведено основні формули вегетаційних індексів, які найчастіше використовуються для оцінки фітомаси.

Одні вегетаційні індекси краще реагують на насичення та щільність активної фітомаси (NDVI, NDWI, EVI), інші - на затінення та зімкнутість (SVR, MSI). У цілому вегетаційні індекси можуть частково зменшити вплив на відображення, обумовлений зовнішніми умовами та тінями, таким чином, поліпшити зв'язок між запасами наземної фітомаси та BI [8], що дуже важливо для насаджень у гірських умовах та із складною структурою.

Таблиця 1

Вегетаційні індекси

Назва BI	Алгоритм визначення	Автор
Simple Ratio Index	$SR = NIR / RED$	Pearson and Miller
Normalized Difference Lignin Index	$NDVI = (NIR - RED) / (NIR + RED)$	Pearson and Miller
Moisture Stress Index	$MSI = SWIR / NIR$	Hunt and Rock
Shortwave infrared to Visible Ratio	$SVR = SWIR / ((RED + GRN) / 2)$	Wolter
Differential Vegetation Index	$DVI = NIR - RED$	Richardson and Everitt
Enhanced Vegetation Index	$EVI = 2,5 \times (NIR - RED) / (NIR + 6 \times RED - 7,5 \times BLUE + 1)$	Liu and Huete
Normalized Difference Water Index	$NDWI = (NIR - SWIR) / (NIR + SWIR)$	Gao
Normalized Difference Water Index of Mc Feeters or Green Index	$NDWIF = (GRN - NIR) / (GRN + NIR)$	Mc Feeters
Atmospherically Resistant Vegetation Index	$ARVI = (NIR - (2 \times RED - BLUE)) / (NIR + (2 \times RED - BLUE))$	Kaufman & Tanre
Global Environmental Monitoring Index	$GEMI = E \times (1 - 0,25) - (RED - 0,125 / (1 - RED))$, де $E = (2(NIR^2 - RED^2) + 1,5 \times NIR + 0,5 \times RED) / (NIR + RED + 0,5)$	Pinty and Verstraete

Умовні позначення у таблиці: NIR - відбиття у ближній інфрачервоній зоні спектра, RED - відбиття у червоній зоні спектра, GRN - відбиття в зеленій зоні спектра, BLUE - відбиття в голубій зоні спектра, SVIR - відбиття в середній інфрачервоній зоні спектра.

Перевагами оцінки наземної фітомаси за даними надвисокого розрізнення є можливість оцінювання розміру крони окремого дерева та просвітів між ними, що, у свою чергу, дає змогу визначити зімкнутість крони та кількість дерев на площі, порівняно з даними середньої роздільної здатності, за якими оцінка фітомаси визначається на основі відбиття структури деревостану в межах піксела, який більший, ніж одне дерево, але менший за деревостан. До недоліків використання даних ДЗЗ високого розрізнення можна зарахувати відсутність або значно більше розрізнення зображення у ближньому інфрачервоному каналі (наприклад, для QuickBird розрізнення в NIR становить 2,5 м). Крім того, мала площа покриття зйомки території і висока роздільна здатність потребує набагато більше часу для здійснення аналізу даних, ніж середнього просторового розрізнення, та значно збільшує їх вартість. Найчастіше для оцінки фітомаси використовують дані середньої роздільної

здатності (Landsat TM, SPOT 5, IRS, ALOS, RapidEye), які стали основним джерелом даних для отримання оцінки вегетаційного покриття у місцевому та регіональному масштабі, у тому числі і для оцінки запасів фітомаси [7].

Альтернативним методом оцінки фітомаси є застосування радіолокаційних систем з синтезованою апертурою (SAR). Однією з явних переваг цих систем над оптичним діапазоном є прозорість атмосфери і атмосферних аерозолів у мікрохвильовій частині спектра [7; 9; 14]. Залежно від довжини хвилі (X, C, L – діапазони) радіосигнали можуть проникати під крону насадження незалежно від погодних умов та освітлення, а рівень їх насиченості і поляризації корелює з показниками насадження, такими як висота деревостою, вік і сума площ поперечного перерізу та запасу фітомаси. Під поляризацією розуміють напрямок коливань імпульсів, що посиляється спрямованою антеною радіолокаційної системи, може бути зорієнтованим, зокрема вертикальним (V) або горизонтальним (H) сигналом [2]. Знімання такого типу забезпечує проникнення сигналу під крону лісу. Як правило, чим більша довжина хвилі, тим сильніше її проникнення під крону насадження. Однак значні перешкоди на відбиття сигналу (зворотне розсіювання) може спричинювати щільність крон та листя.

Сигнал в X-діапазоні майже повністю відбивається від листвяного покриву. Сигнал в C-діапазоні (~6 см) частково розсіюється у кронах деревостою, але може проникати і під намет насадження [6, 9, 14]. Спостерігається майже відсутній вплив листя на зворотне розсіювання та ослаблення хвилі в довгохвильовому L-діапазоні (~24 см).

Висновки. Дані ДЗЗ можуть слугувати важливим джерелом отримання інформації для кращого розуміння взаємодії між лісовими екосистемами, змінами клімату і запасами вуглецю. Точність оцінки фітомаси значною мірою залежить від структури насадження та можливості проникнення сигналу під крону насадження. Кращим варіантом є використання даних SAR, що забезпечують проникнення сигналів під крону, а насичення сигналу в різних діапазонах випромінювання та поляризації забезпечує оцінку біомаси. Отже методи ДЗЗ мають багато переваг в оцінці фітомаси і можуть бути застосовані для її оцінки та моніторингу.

Список використаних джерел: 1. Багатоспектральні методи дистанційного зондування Землі в задачах природокористування: монографія [за ред. В.І. Лялько, М.О.Попова]. К.: Наук. думка, 2006. - 360 с. 2. Кохан С.С. Дистанційне зондування Землі: теоретичні основи: підручник / С.С. Кохан, А.Б. Востоков. - К.: Вища шк., 2009. - 511 с. 3. Лакида П.І. Фітомаса лісів України: монографія / П.І. Лакида. - Тернопіль: Збруч, 2002.- 256 с. 4. Швиденко А.З. Леса України в изменяющемся мире / А.З. Швиденко, И.Ф. Букша, В.Г. Дубинин, П.И. Лакида // Изменение земных систем в Восточной Европе. - 2010. - С. 339-368. 5. Leboeuf A. A shadow fraction method for mapping biomass of northern boreal black spruce forests using QuickBird imagery / A. Leboeuf, A. Beaudoin, R.A. Fournier [et al.] // Remote Sensing of Environment. - 2007. - №110. - P. 488-500. 6. LeToan T. Woodward I. et al. Relating radar remote sensing of biomass to modeling of forest carbon budgets / T. LeToan, S. Qugan // Climatic Change. - 2004. - №67. - P. 379-402. 7. Lu D. The potential and challenge of remote sensing-based biomass estimation / D. Lu // International Journal of Remote Sensing. - 2006. - №27(7). - P. 1297-1326. 8. Propastin P. Relations between landsat ETM+ imagery and forest structure parameters in tropical rainforests: a case study from lore-lindu national park in sulawesi, Indonesia / P. Propastin //EARS ele Proceedings. - 2009. - № 8.2. - P. 93-106. 9. Santoro M. Properties of ERS-1/2 coherence in the Siberian boreal forest and implications for stem volume retrieval / M. Santoro, A. Shvidenko, I. McCallum, J. Askne // Remote Sensing of Environment. - 2007. - Vol.106. - P. 1054-172. 10. Soenen S.A. Estimating aboveground forest biomass from canopy reflectance model inversion in mountainous terrain / S.A. Soenen, D.R. Peddle, R.J. Hall [et al.] // Remote Sensing of Environment. - 2010. - Issue 114. - P. 1325-1337. 11. Solberg S. Estimating spruce and pine biomass with interferometric X-band SAR / Svein Solberg, Rasmus Astrup, Terje Gobakken, Erik N^sset, Dan J. Weydahl // Remote Sensing of Environment. - 2010. - Issue 114. -

P. 2353-2360. **12.** Warren B. Estimating Structural Attributes of Douglas-Fir / Western Hemlock Forest Stands from Landsat and SPOT Imagery / B. Warren, A. Cohen, A. Thomas // Remote Sensing of Environment.- 1992. - № 41. - P. 1-17. **13.** Watanabe M. Forest structure dependency of the relation between L-band 50 and biophysical parameters / M. Watanabe, M. Shimada, A. Rosenqvist [et al.] // IEEE Transactions on Geoscience and Remote Sensing. - 2006. - №44. - No 11.**14.** WP2 - Streamlining research results into a common methodology for using EO biomass potential assessment. Study on SAR potential for direct biomass assessment // European Commission Framework Programme 7. Deliverable D.2.2. - Germany, 2009. - 83 p.

Уль Анна, Резь Роман

Prof.annauhl@gmail.com; rom4k20@gmail.com

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

МЕТОДИ І МОДЕЛІ ЦИФРОВОЇ ФОТОГРАММЕТРІЇ В ЗАВДАННЯХ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ ДЕРЕВНИХ ЗЕЛЕНИХ НАСАДЖЕНЬ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

В загальному розумінні фотограмметрія – це наука, що вивчає способи визначення форм, розмірів просторового положення і ступеня зміни в часі різних об'єктів, за результатами вимірювань їхніх фотографічних зображень. Предмет вивчення фотограмметрії це геометричні та фізичні властивості знімків, способи їх отримання та використання для визначення кількісних і якісних характеристик сфотографованих об'єктів, а також прилади та програмні продукти, що застосовуються в процесі обробки даних. Характеристики об'єкта можуть вивчатися по його зображенню як на одинарному знімку, так і на декількох знімках, які перекриваються та отримані з різних точок простору [1].

Оскільки зелені насадження населених пунктів відіграють важливу роль у підтримці балансу міських екосистем, захисті навколишнього середовища, очищенні повітря, та захисту ґрунтів від ерозійних процесів, доцільним є їх детальна інвентаризація. Вимірювання параметрів окремих дерев є важливою частиною моніторингу зелених ресурсів.

Посилюються вимоги до сталого лісового господарства, які потребують високоточних та швидких кадастрів лісів. Традиційно лісівники використовують для вимірювання біометричних параметрів на польових ділянках механічні або оптичні прилади такі, як супорти, гіпсометри та вимірювальні стрічки. Ці традиційні методи займають багато часу і не можуть чітко виміряти параметри деревини. Оцінка параметрів дерева на лісовій ділянці зазвичай потребує вирубки дерева, або покладатися на алометрію попередніх досліджень, які вирубували та вимірювали дерева для встановлення цих алометрій. Висота та діаметр дерева на висоті грудей (DBH) є найважливішими параметрами при проведенні лісових інвентаризацій [2].

Нині, передові технології, які дозволяють отримувати тривимірні дані (3D) для подальшого аналізу, широко використовуються у дослідженнях конкретних лісових середовищ. Деякі з цих технологій можуть забезпечити швидкий збір даних на значних площах такі, як аерофотограмметрія та лазерне сканування з повітря. Вони, зазвичай, використовуються для комерційних цілей в лісових кадастрах. Фотограмметричне знімання із застосуванням так званої «Low-cost фотограмметрії» працює аналогічно до принципів традиційної стереоскопічної фотограмметрії, використовуючи чітко визначені геометричні особливості, зафіксовані на кількох зображеннях з різних кутів точок, для створення тривимірної хмари точок. Однак ці технології мають обмежену або майже відсутню здатність проникати через щільні навіси гілок та отримувати інформацію про ґрунт, підлісок або форми та розміри стебел, оскільки вид зверху не дозволяє достатньо деталізувати внутрішні структури лісу [3]. Також у лісовому господарстві все частіше застосовується наземне лазерне

сканування (TLS). Хоча наземне лазерне сканування надає велику кількість детальної інформації про лісове середовище та про параметри лісу і дерев, поточна ціна пристроїв лазерного сканування все ще ускладнює їх використання при проведенні лісових інвентаризацій.

У 2014 році Liang et al. [4] описали метод наземної фотограмметрії за допомогою портативної камери та досягли точності у 88 % при оцінці розміру стебла та похибку в оцінці діаметру у 2,39 см. Автори описали основні переваги наземної фотограмметрії у порівнянні з наземним лазерним скануванням такі, як низька вартість обладнання, швидке вимірювання ділянки та автоматизована обробка даних. Surový et al. [5] зобразили точну реконструкцію точок на окремих стовбурах за допомогою портативної камери методом зупинки та руху і показали, що просторова помилка виявилася стабілізованою, коли понад вісім камер вказують на оцінювану точку. Forsman et al. [6] розробили метод наземного картографування деревної структури за допомогою багатокамерної установки. Дана установка складається з шести камер, які одночасно знімають об'єкт. Пізніше створюються хмари точок, стовбурові точки описуються функцією кола для оцінки діаметра. Автори повідомили, що найвища точність на ділянках з добре помітними стовбурами, і, як повідомляється, оцінка діаметра дерева на висоті грудей має середньоквадратичну похибку від 2,8 см до 9,5 см.

Отже, з моменту вдосконалення фотограмметричних алгоритмів, фотографії стали новим недорогим джерелом хмар 3D-точок. Таким чином, для проведення лісових інвентаризацій можна використовувати наземну фотограмметрію для вимірювання діаметра дерева на висоті грудей, об'єму стебла та, можливо, інших показників інвентаризації лісу без вирубки дерев. Також значно скорочує робочий час у польових умовах та має значно нижчу ціну у порівнянні з наземним лазерним скануванням.

Список використаних джерел: 1. Фотограмметрія та дистанційне зондування: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. // І.П. Купріянич, Є.В. Бутенко. К.: МВЦ «Медінформ», 2013. С.7. 2. Liang, X., Kankare, V., Hyypä, J., Wang, Y., Kukko, A., Haggrén, H., et al. 2016 Terrestrial laser scanning in forest inventories. *ISPRS Photogramm. Remote Sens.* 115, С.63–77. 3. Wallace, L.; Lucieer, A.; Malenovsky, Z.; Darren, T.; Vopěnka, P. Assessment of forest structure using two UAV techniques: A comparison of airborne laser scanning and structure from motion (SfM) point clouds. *Forests* 2016, 7, 62. 4. Liang, X.; Jaakkola, A.; Wang, Y.; Hyypä, J.; Honkavaara, E.; Liu, J.; Kaartinen, H. The use of a hand-held camera for individual tree 3D mapping in forest sample plots. *Remote Sens.* 2014, 6, 6587–6603. 5. Surový, P.; Yoshimoto, A.; Panagiotidis, D. Accuracy of reconstruction of the tree stem surface using terrestrial close-range photogrammetry. *Remote Sens.* 2016, 8, 123. 6. Forsman, M.; Börlin, N.; Holmgren, J. Estimation of tree stem attributes using terrestrial photogrammetry with a camera rig. *Forests* 2016, 7, 61.

ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ГЕОГРАФІЇ ТА ЕКОНОМІЦІ

Бенедюк Валентина, Бондарєва Юлія, Крисюк Олена

benediukvv@gmail.com; bondarevaulia66@gmail.com; obnakrysiyk@gmail.com

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ-СЕМІНАРІВ З ГЕОГРАФІЇ

Сучасна школа потребує розвитку в учнів інтересу до знань, здатності до навчання та до творчості. Реалізації такого завдання сприяє поєднання різних форм навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі. Серед них високу ефективність мають семінарські заняття при вивченні географії.

Шкільний семінар є формою навчання, в умовах якої учні здійснюють самостійну навчально-пізнавальну діяльність, виконують спільне навчальне завдання і колективно обговорюють його результати [1]. Методика семінарського заняття базується на теорії активного навчання.

Уроки-семінари доцільно проводити після уроків-лекцій чи наприкінці вивчення тематичних блоків географічного навчального матеріалу. Така форма роботи передбачає перевірку і поглиблення знань учнів; формування їх вмінь і навичок самостійно працювати з різними джерелами знань; забезпечує розвиток мислення, творчості та комунікативних компетентностей.

Під час проведення уроку-семінару з географії учитель повинен дотримуватися таких методичних умов: наявний відповідний рівень пізнавальної самостійності в учнів; педагог чітко визначає тему та спрямовує і мотивує школярів на пошук шляхів вирішення проблеми; учитель розробляє план семінарського заняття, який повинен включати оптимальну кількість питань (найчастіше 3-4), що дасть змогу детально розглянути їх на уроці; педагог забезпечує проблемний характер питань, що обговорюються, поєднує різні види завдань (індивідуальні, групові, колективні) та створює умови для навчальних досліджень школярів; учням доступні джерела, рекомендовані для опрацювання.

Важливим джерелом інтересу та мотивації при проведенні уроку-семінару є використання краєзнавчих матеріалів. Скажімо, при вивченні географії «Україна у світі: природа, населення» (8-й клас) навчальною програмою визначено розділ «Природа та населення свого адміністративного регіону». На етапі, коли в учнів сформована певна система знань та практичних умінь, результативним є використання відповідної краєзнавчої бази для проведення уроку-семінару.

Підготовчий етап семінару передбачає: 1) чітке формулювання вчителем теми, мети і плану уроку та визначення списку рекомендованих джерел для опрацювання; 2) ознайомлення учнів з провідною проблемою семінару та коментування змісту питань, запропонованих для підготовки; 3) створення тимчасових навчальних груп (5-6 учнів) та розподіл завдань (колективних, групових, індивідуальних); 4) проведення консультацій, на яких виявляється рівень готовності школярів до семінару; 5) підбір необхідних засобів навчання.

Етап самостійної роботи школярів над навчальним завданням полягає в опрацюванні учнями джерел географічної інформації, в її узагальненні та систематизації. Результати праці вони занотують, готуючи відповідні повідомлення, виступи, доповіді тощо. Важливою умовою ефективності відповідної діяльності є організація роботи учнів у групах із забезпеченням сприятливого психологічного мікроклімату. Групова навчальна праця створює можливості для взаємного інтелектуального збагачення школярів.

Безпосереднє проведення семінарського заняття починається зі вступного слова вчителя. Він оголошує тему, акцентує увагу на її актуальності, ознайомлює учнів із завданнями та особливостями роботи на уроці. Далі згідно плану обговорюються повідомлення школярів (виконані самостійно або під керівництвом педагога). До виступів, які можуть бути як раніше запланованими, так й імпровізованими, слід прилучати школярів з різним рівнем знань. Тут не варто орієнтуватись на найсильніших учнів, яких доречно залучати до відповідних узагальнень. Недоцільно планувати велику кількість виступів (може бути 3-4); не слід їх розтягувати за часом (орієнтовно 5-6 хвилин). Після кожного виступу рекомендується провести його обговорення, в якому можуть брати участь усі бажаючі. При цьому ефективними є дискусії, заперечення, аргументації тощо. Така розумова діяльність школярів сприятиме кращому запам'ятовуванню змісту, готуватиме їх до більш уважного сприйняття наступних виступів. Вчитель стежить за тим, щоб під час семінару була створена атмосфера доброзичливості та вільного обміну думками.

Одним з варіантів розкриття змісту питань може бути такий: 1. Доповідач виступає з повідомленням і висвітлює перше питання семінару. 2. Вчитель організовує обговорення змісту виступу, у ході якого колектив класу та доповідач у доброзичливій атмосфері обмінюються запитаннями і відповідями. 3. Педагог залучає школярів до рецензування виступу, при необхідності вони його доповнюють. 4. Вчитель підводить загальні підсумки. Далі за такою схемою послідовно розкриваються інші питання згідно плану. Урок-семінар забезпечує творчий процес пізнання, що дозволяє уникнути пасивності кожного учня.

Завершується заняття підбиттям підсумків теми, оцінюванням знань учнів та поясненням домашнього завдання.

Проведення уроків-семінарів сприяє розширенню загального наукового кругозору учнів, навчає їх самостійно опановувати географічними знаннями та проводити навчальні дослідження, розвиває вміння аргументувати і відстоювати власні думки, робити відповідні висновки, формує пізнавальний інтерес до географічної науки.

Список використаних джерел: 1. Дидактичні умови ефективності проведення шкільного семінару: <http://ua.textreferat.com/referat-13614-1.html> 2. Малая О. І. Розвиток пізнавальної компетентності учнів як один із засобів формування успішної особистості. Географія. 2017. № 5–6 (321–322). С. 10–14. 3. Свиридова О. І. Сучасні прийоми педагогічної техніки на уроках географії. Географія. 2017. № 9–10 (325–326). С. 7–13. 4. Топузов О. М., Самойленко В. М., Вішнікіна Л. П. Загальна методика навчання географії: Підручник. Київ: ДНВП «Картографія», 2012. 512 с.

Бенедюк Валентина, Ващук Катерина, Герман Віра
benediukvv@gmail.com; kate.vashchuk1702@gmail.com; virager28@gmail.com
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ЕВРИСТИЧНИЙ МЕТОД ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ

У методиці навчання географії все більшої актуальності набуває проблемне навчання, що створює для учнів можливості творчо пізнавати навколишній світ, розвиває їх креативне мислення, забезпечує формування здатності самовдосконалюватися. Методичні основи його використання при вивченні географії відображені у працях С. Г. Коберніка [1], О. І. Пометун, Л. В. Пироженко [3], О. П. Скворцової [4], О. М. Топузова, В. М. Самойленка, Л. П. Вішнікіної [5] та інших. Технології проблемного навчання ґрунтуються на використанні таких методів, як

проблемного викладу навчального матеріалу, евристичного (частково-пошукового) і дослідницького [5, с. 455].

Слово «евристика» означає «метод знаходження». Його основи закладені у філософській концепції Сократа. Евристичний метод набуває все ширшого застосування у сучасних загальноосвітніх навчальних закладах при формуванні компетентностей учнів. Його використання сприяє розвитку креативності особистості, що допомагає підготувати школярів до подолання труднощів у подальшій діяльності.

Евристичний метод ґрунтується на створенні навчальних проблемних ситуацій та на їх вирішенні шляхом використання досвіду й інтуїції учнів. Педагог конструє систему питань, які взаємопов'язані між собою і впливають одне з одного. У залежності від рівня підготовки учнів, вчитель поділяє проблемне завдання на 2 – 3 і більше взаємопов'язаних підзавдань. Кожне з них є поетапним кроком до вирішення проблеми загалом.

Проблема, поставлена перед учнями, створює умови для розвитку їх креативного мислення. Зокрема, ситуація невідомості спонукає школярів до творчого розмірковування, яке є нестандартним, до пошуку оригінальних ідей. У ході евристичної бесіди вчитель мотивує діяльність учнів, що сприяє активізації їх роботи. Система взаємопов'язаних питань на шляху до істини спрямовує школярів на самостійні пошуки гіпотези, на доведення її істинності або ж відкидання хибних варіантів, на аргументацію суджень, на логічну побудову висновку.

З метою активізації творчого мислення учнів у ході евристичної бесіди педагог використовує різні розумові дії, зокрема аналіз і синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення тощо. Така діяльність передбачає використання відповідних засобів навчання, наприклад географічних карт тощо. Ефективним є використання бесід, які ґрунтуються на краєзнавчому принципі навчання, що стимулює розвиток допитливості учнів та забезпечує умови для невимушеної атмосфери у їх спілкуванні. Учитель має створити таке освітнє середовище, у якому творчо працюють всі учні, що забезпечує їх інтелектуальну впевненість та позитивні емоції від навчального пошуку.

Евристична бесіда характеризується такими особливостями: 1) учні отримують знання, але не у «готовому» вигляді; 2) педагог організовує пошукову роботу школярів, спрямовану на здобування знань; 3) вчитель скеровує діяльність учнів на виділення найбільш суттєвої інформації та на самостійне вирішення ними поставленої проблеми.

Технології застосування евристичного методу залежать від глибини знань і практичного досвіду учнів, від їх вікових та психологічних особливостей. Важливо, щоб евристичний метод навчання впроваджувався на початкових етапах вивчення географії, щоб відповідна робота була систематичною та у процесі послідовного вивчення географічних курсів поступово ускладнювались навчальні завдання. Безперервна пошукова праця школярів розвиває їх здібності у вирішенні проблем, у тому числі й інтуїтивно, та сприяє створенню невимушених умов для навчально-пізнавальної діяльності, де учні відчувають впевненість у перспективах своєї роботи.

Проведення евристичної бесіди на уроках географії відбувається у єдності з розвитком мислення школярів та забезпечує формування таких їх якостей: 1) здатність усвідомлювати проблеми та ті суперечності, на яких вони ґрунтуються; 2) вміння обирати власну позицію та аргументувати її істинність; 3) здатність коректно аналізувати різні думки співучнів та об'єктивно їх оцінювати; 4) змога знаходити особисті шляхи розв'язку навчальних проблем; 5) спроможність здійснювати самоконтроль, виявляючи самокритичність. Використання евристичного методу є одним із шляхів, що підвищує інтерес учнів до знань, розвиває їх креативність та забезпечує підготовку до подальших навчальних досліджень.

Список використаних джерел: 1. Кобернік С. Г. Методика викладання географії в школі: Навчально-методичний посібник. Київ: Стафед-2, 2000. 320 с. 2. Костецька І. В. Розвиток критичного мислення школярів на уроках географії // Географія. 2018. № 5 – 6 (345 – 346). С. 23 – 28. 3. Пометун О. І., Пирожено Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. Київ: А.С.К., 2004. 192 с. 4. Скворцова О. П. Розвиток пізнавальної активності та творчої самостійності учнів шляхом упровадження методів проблемного навчання // Географія. 2016. № 7 – 8 (299 – 300). С. 22 – 28. 5. Топузов О. М., Самойленко В. М., Вішнікіна Л. П. Загальна методика навчання географії: Підручник. Київ ДНВП «Картографія», 2012. 512 с.

Бенедюк Валентина, Ришко Леся, Бондарєва Юлія
benediukvv@gmail.com; lesiaryshko@gmail.com; bondaevaulia66@gmail.com
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ЕКСКУРСІЇ У ПРИРОДУ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Навчальні екскурсії забезпечують формування ґрунтовних знань учнів та розвиток їх практичних умінь проводити навчальні дослідження. Така форма роботи викликає у школярів інтерес до знань та бережливе ставлення до природи, сприяє розвитку їх естетичних і патріотичних почуттів. Методичні особливості організації екскурсій у закладах освіти розкриваються у працях Коберніка С. Г. [1], Обозного В. В. [2], Топузова О. М. [3] та інших.

Навчальні екскурсії передбачають цілеспрямований, наочний процес пізнання навколишнього середовища, основою якого є використання заздалегідь відібраних об'єктів. Їх диференціація здійснюється за такими ознаками: 1) за змістом проведення вирізняються фізико-географічні (у довкілля) та економіко-географічні (на підприємство) екскурсії; 2) за кількістю тем вони можуть бути однотемними та багатотемними; 3) у відповідності до структури тематичного блоку програми з географії виділяються вступні, поточні та підсумкові екскурсії [3, с. 395].

Обозний В. В. у посібнику з краєзнавства підкреслює роль краєзнавчої стежки у підвищенні ефективності освіти у середній та у вищій школах. Такі стежки можуть мати різні напрями: екологічний, туристичний, історичний тощо. Еколого-краєзнавча стежка, визначає автор, – це розмічений маршрут екскурсії у природу, по ходу якого проводиться цікава розповідь про природні об'єкти і явища, які зустрічаються на маршруті [2, с. 64].

Екскурсії можуть проходити під керівництвом педагога чи екскурсовода у відповідності до визначеної теми. Підготовка вчителя до проведення географічної екскурсії у природу включає такі етапи: 1) формулювання мети і завдань екскурсії згідно вимог шкільної програми з географії; 2) вивчення екскурсійного довкілля, складання маршруту, вибір зупинок і об'єктів для спостережень і досліджень; 3) визначення кількості груп та їх розміщення з врахуванням можливостей, необхідних для результативного керівництва їх роботою; 4) розробка індивідуальних і групових завдань для учнів та технологій їх виконання; 5) обґрунтування змісту і прийомів роботи учнів на кожній зупинці, зокрема визначення сутності записів, розробка рекомендацій щодо використання приладів тощо; 6) визначення змісту і форми звітної документації учнів, а також – критеріїв її оцінювання.

Результативність екскурсій значною мірою залежить від психологічної готовності школярів до відповідного навчання. Вчитель заздалегідь скеровує і підготовляє їх до діяльності, а саме: пояснює тему, мету, завдання, передбачені для виконання у ході екскурсії; проводить актуалізацію знань і практичних умінь; об'єднує учнів у групи; пояснює методичні особливості виконання відповідних робіт (групових,

індивідуальних) та способів оформлення їх результатів; проводить інструктаж про дотримання правил поведінки у природі. Навчальні екскурсії створюють умови для урізноманітнення інтелектуального життя учнів. Окремі з них передбачені шкільною програмою з географії. Прикладом є екскурсія у природний комплекс своєї місцевості при вивченні загальної географії (6-й клас).

Екскурсія розпочинається зі вступної бесіди, спрямованої на організацію роботи учнів та на відтворення загальної характеристики природного комплексу, передбаченого для вивчення. Робота школярів організовується у групах, діяльність яких спрямовується на вивчення взаємозв'язків природних компонентів у природному комплексі. Спостереження є провідним методом роботи шестикласників. Воно спрямовується на цілісне сприйняття об'єкту дослідження з послідувочою характеристикою його складових. При цьому вчитель поєднує різні методи і прийоми роботи, що забезпечує активізацію розумової діяльності учнів. У ході екскурсії педагог спонукає школярів до аналізу, порівняння, систематизації, узагальнення зібраної інформації. Відповідні матеріали учні занотують у щоденниках.

Заклучна бесіда передбачає попереднє підбиття підсумків екскурсії. При цьому підкреслюються найважливіші зв'язки у природному комплексі, узагальнюються результати спостережень, підводяться підсумки отриманих знань. Учитель відзначає найактивніших школярів, пояснює вимоги до виконання домашнього завдання, яке включає остаточне оформлення зібраних матеріалів та підготовку учнів до їх висвітлення.

На наступному уроці (у класі) проводиться обговорення та остаточна перевірка, аналіз й оцінювання результатів роботи шестикласників. При цьому кожна з груп школярів демонструє відповідні презентації. Ефективним є використання нетрадиційних форм роботи, спрямованих на активізацію роботи учнів. Краєзнавчі матеріали, зібрані під час екскурсії (фото, відеофільми тощо) є цінною інформацією для поповнення географічних кабінетів та шкільних музеїв.

Екскурсії активізують процес навчання, забезпечують його зв'язок із життям, сприяють розвитку спостережливості та здатності використовувати знання у практичній діяльності. Вони сприяють вихованню таких якостей особистості як вдумливість, інтерес до знань, самостійність, дисциплінованість тощо. Під час екскурсій у довілля у школярів розвивається природна допитливість та здатність сприймати красу навколишнього світу, що забезпечує позитивні емоції.

Список використаних джерел: 1. Кобернік С. Г. Методика викладання географії в школі: Навчально-методичний посібник. Київ: Стафед-2, 2000. 320 с. 2. Обозний В. В. Краєзнавство: Навчальний посібник-практикум. 2 вид., доп. Київ: Науковий світ, 2004. 239 с. 3. Топузов О. М., Самойленко В. М., Вішнікіна Л. П. Загальна методика навчання географії: Підручник. Київ: ДНВП «Картографія», 2012. 512 с. 4. Юрченко В. В. Роль екскурсій в екологічному вихованні учнів. Географія. 2016. № 3–4 (295 – 296). С. 13–16.

Волошин Олег¹, Барський Юрій², Матвійчук Людмила²

ovoloshyn@yahoo.com, bum_1974@ukr.net, kalishl.y@gmail.com

¹Міжнародна консалтингова компанія «Делойт», США

²Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна

СУЧАСНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ГЕОГРАФІЇ ТА ЕКОНОМІКИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Економічне зростання регіонів держави значною мірою залежить від рівня підготовки професійних фахівців, оскільки від їх професійної компетентності

залежить успіх фінансово-господарської діяльності як регіонів так і всієї країни. Сучасні фахівці з географії та економіки мають можливість працювати як у межах власної країни, так і в міжнародному глобальному просторі, володіючи знаннями, вміннями та навичками, характерними для професії, та максимально сприяти розвитку сучасного ринку праці. Так, специфіка підготовки якісних фахівців з географії та економіки передбачає застосування сучасних освітніх технологій.

Економіко-географічна освіта посідає чільне місце в системі суспільних пріоритетів й істотно впливає на розвиток людини, тому економічні та географічні знання мають зацікавлювати здобувачів освіти, викликати у них жвавий інтерес до навчання та дослідження. Праці прикладного характеру, які стосуються методичних аспектів підготовки якісних фахівців з географії та економіки, зустрічаються рідко та залишаються актуальними проблемами досліджень в галузі сучасної методики викладання географії та економіки [3].

Аналіз змісту підготовки фахівців з географії та економіки в закладах освіти дає можливість стверджувати, що зміст не завжди повністю відображає специфіку професійної освіти, також не завжди враховуються новітні тенденції в теорії і практиці навчання, тому доцільно постійно уточнювати й коригувати навчальні плани та освітні програми, узгоджувати їх з усіма стейкхолдерами та сучасними тенденціями в освіті [1].

Зміст професійної підготовки фахівців з географії та економіки в закладах освіти країни реалізується відповідно до навчально-програмної документації, яка представлена навчальними планами, силабусами, навчальними програмами тощо та базується на певних принципах професійної підготовки фахівців: зв'язку змісту й методів навчання з регіональною та національною культурою й традиціями.

Діючі стандарти освіти за спеціальностями та Національна рамка кваліфікацій містять переважно вимоги до знань і вмінь професіонала, не торкаючись його професійно важливих якостей, життєвих орієнтацій. Вважаємо за доцільне, для реалізації системи підготовки випускників до професійної діяльності та підвищення мотивації студентів, застосовувати професіографічний підхід. Професіограми як система вимог до фахівця визначають можливості прогнозувати конкретні шляхи, засоби, операції, критерії професійної підготовки студентів, а також дають можливість удосконалювати програму формування особистості майбутнього фахівця [2].

Крім того, доцільно більш ширше застосовувати інтерактивні методи навчання, які є важливим елементом якості економіко-географічної освіти. Зазначені методи сприяють формуванню внутрішньої мотивації до навчання, вміння осмислювати отриману інформацію, висловлювати власну думку та спонукають здобувачів освіти до саморозвитку. Інтерактивні технології мають великий вплив на підвищення якості процесу навчання та рівня пізнавальної активності здобувачів освіти. Інтерактивне навчання дає змогу зробити заняття з географії та економіки змістовним, творчим, пізнавальним і цікавим. Воно розкриває творчий потенціал викладача та здобувачів освіти, сприяє формуванню ключових компетентностей, розвиває комунікативні вміння і навички, вчить працювати в колективі, прислухатися до думки одногрупників. Створюється сфера партнерства та спілкування, яка характеризується відкритістю, взаємодією учасників, рівністю їх аргументів, накопиченням спільного знання, можливістю взаємної оцінки і контролю.

Таким чином, система освіти сьогодні має працювати на випередження, здобувачі освіти мають отримувати системну цілеспрямовану професійно-орієнтовану підготовку, набувати економіко-географічних професійних компетентностей в межах освітніх програм, орієнтуватися на сучасні потреби ринку праці та світові тренди, мати дієву підтримку від держави, що дозволить постійно

вдосконалюватись та забезпечувати якість освіти і в результаті готувати якісних фахівців економіко-географічного профілю.

Список використаних джерел: 1. Загородня А. А. Професійна підготовка фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польщі та України: Монографія. К. Едельвейс, 2018. 392 с. 2. Ковалевський С.В. Сучасна освіта – доступність, якість, визнання: збірник наукових праць XI Міжнародної науково-методичної конференції, 13–14 листопада 2019 року, м. Краматорськ, 2019. – 280 с. 3. Педагогічні інновації у фаховій освіті: збірник наукових праць. Ужгород: ДВНЗ УжНУ, 2018. Вип. 1 (9). 220 с.

Гришук Марія, Чижевська Лариса, Качаровський Роман
gryschukmery@gmail.com, geolora@ukr.net, romankacharovsky@ukr.net
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ЗАСТОСУВАННЯ КРАЄЗНАВЧОГО ПІДХОДУ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ (НА ПРИКЛАДІ М. КАМ'ЯНКА-БУЗЬКА ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Краєзнавчий підхід є одним із традиційних та визнаних при вивченні географії. Впродовж усього періоду розвитку географічної освіти він виступав дієвою формою зв'язку шкільної географії з життям. В умовах пандемії, коли обмежуються можливості учнів щодо закріплення теоретичних знань через набуття практичних навичок, роль краєзнавчого підходу зростає в рази. Більш того, саме завдяки його запровадженню, можливим стає вивчення довкілля в стаціонарних природних умовах [1, 78]. Однією із форм запровадження краєзнавчого підходу при вивченні географії є екскурсії, основою для організації та проведення яких повинен стати наявний фактичний матеріал щодо природних та суспільних компонентів конкретної місцевості, що дозволяє розробляти екскурсійні маршрути різної тривалості, складності, залежно від потреб та віку учнів. Таким чином, задля підвищення ефективності здійснення географічної освіти в умовах сучасних викликів, необхідно звернути увагу на особливості прилеглого довкілля. В цій роботі йдеться про особливості м. Кам'янка-Бузької, що на Львівщині [2, 18].

Загалом територія, де знаходиться об'єкт дослідження має давню та цікаву історію, характеризується особливими природними умовами, а саме розташований в межах так званого Малого Полісся. Однією із перлин досліджуваної місцевості є "Чорний парк" ("Парк імені Степана Бандери", що на вулиці Незалежності) – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення в Україні, площею 1,74 га. Статус природоохоронної території цій місцевості надано 9 жовтня 1984 року для збереження невеликого парку, закладеного в центральній частині міста Кам'янка-Бузька з метою охорони і використання в естетичних, виховних, наукових, природоохоронних та оздоровчих цілях [2, 123; 3, 152].

У Чорному парку зростають: сосна звичайна *Pinus sylvestris*, вільха чорна *Alnus glutinosa*, дуб звичайний *Quercus robur*, вік яких сягає подекуди більш як понад півстоліття. Наявні такі представники фауни як білки, гризуни, сови, дятли строкаті, ворони. Також побудований в парку дитячий майданчик, присутні малі архітектурні форми, а саме бетонні споруди (сцена та фонтан). Для відвідувачів парку встановлені лавки та прокладені стежки з бруківки [7].

Про славетну історію місцевих мешканців нагадує дерев'яна церква святого Миколая, що була зведена у 1667 році у стилі народної архітектури й доповнена дзвіницею у 1762 році. Цей сакральний об'єкт розташований у північному напрямку, неподалік від центральної частини міста. Церква святого Миколая була споруджена із соснових брусів на дубових підвалинах. Храм ззовні обшитий ґонтом і оточений кристою галереєю на 30-ти стовпах, яка додає святині колоритного вигляду. На

сьогодні у її інтер'єрі знаходиться п'ятиярусний іконостас XVII ст., хоча багато старовинних ікон на ньому не збереглися [8]. В минулому церква була відома своїм внутрішнім оздобленням, пишною різьбою, цікавими і яскравими розписами. Упродовж своєї історії сакральна споруда неодноразово оновлювалася. У 1867 р. храм встановили на кам'яний фундамент. У 1898 р. у ньому проводилися відновлювальні та реставраційні роботи, переобладнання іконостасу і бічного вівтаря. У 1905 р. маляр Йосиф Сидорович виконав монументальний живопис у всіх трьох частинах церкви, намалював п'ять нових ікон, також ікону святого Миколая, відновив іконостас, що вважається унікальним витвором мистецтва, а його старовинні ікони, у 1913 р. були перевезені до музею у Львові. У буремному XX ст., після завершення Другої світової війни, богослужіння у храмі припинилися. Згодом тут проводилися реставраційні роботи під керівництвом архітектора Ігоря Старосольського у 1962 р., а у 1971 р. – під патронатом архітектора Людмили Дмитрович. Відновлювальні роботи у видатній пам'ятці архітектури провели також у 1987 р. Нині церква входить до Реєстру пам'яток національного значення з охоронним номером 440/1 разом із дзвіницею церкви з охоронним номером 440/2, яка добре збереглася. Нині продовжуються реставраційні роботи щодо подальшого благоустрою території для вірян [8].

З метою ознайомлення учнів із місцевими гідрологічними об'єктами доцільно організувати екскурсію узбережжям р. Кам'янка, довжина якої 38 км, площа басейну – 142 км². Річка бере початок на північ від смт Куликова, біля села Могилян, протікає серед пологих пагорбів Грядового Побужжя територією Жовківського та східній його околиці впадає до Західного Бугу. Учні мають можливість виміряти ширину річки, яка на різних її ділянках коливається від 1 до 5 м, визначити коливання глибини, яка зазвичай сягає 2 м, в різні сезони року, оцінити фізичні властивості води. Використовуючи картографічний матеріал, можливо встановити й похил водного потоку (1,2 м/км). Під час такого заходу очевидними стають й екологічні проблеми, а саме засміченість русла та берегів [4, 78; 5, 217].

Отже, під час екскурсій учні мають можливість ознайомитись із особливостями водних об'єктів, флори та фауни своєї місцевості, удосконалити навички поведінки в природі, зацікавлюються вивченням архітектурних пам'яток поблизу свого населеного пункту, а отже й історії. Така діяльність мотивує молодь до збереження довкілля.

Вивчення природних особливостей та пам'яток історії та архітектури свого рідного краю, зокрема м. Кам'янка Бузька, є прикладом запровадження краєзнавчого підходу в географічну освіту, сприяє досягненню учнями загальноосвітніх навчальних завдань взаємозв'язків між природою та суспільними компонентами в межах своєї місцевості. Все це має практичне, наукове, виховне та навчальне значення, оскільки учні не тільки поглиблюють свої знання, а й набувають гнучких навичок у міжособистісному спілкуванні, компетентностей щодо розуміння історії краю, його проблем, зокрема екологічних, на сучасному етапі [6]. В цьому аспекті парк імені Степана Бандери та церква святого Миколая постають фундаментом для засвоєння краєзнавчих знань та активізують пізнавальну діяльність школярів, що спрямована на опанування суспільного досвіду і культурних цінностей найближчого оточення.

Список використаних джерел: 1. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування: Монографія. К.: ВПЦ "Київський Університет", 2001. 397 с. 2. Головка В. В. Кам'янка-Бузька // Енциклопедія історії України : у 10 т. Наук. думка, 2007. Т. 4 : 528 с. 3. Грицишин О. В. Кам'янка-Бузька // Енциклопедія сучасної України : К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001–2020. Т. 9. С. 152. 4. Забокрицька М.Р., Хільчевський В. К., Манченко А. П. Гідроекологічний стан басейну Західного Бугу на території України. К.: Ніка-Центр, 2006. 184 с. 5. Львівська область: природні умови та ресурси: монографія / за заг. ред. д-ра геогр.

наук, проф. М. М. Назарука. Львів: Видавництво Старого Лева, 2018. 592 с. **6.** Краєзнавчий підхід у викладанні географії. URL: http://obolon9.ucoz.com/shkilne_zhittja/onlajn_konfer/3.pdf (дата звернення: 23.03.2021). **7.** Церква Святого Миколая (м. Кам'янка-Бузька, Львівська обл.): карта, фото, опис. URL: <https://drymba.com/uk/1032000-tserkva-mykolaya-kamyanka-buzka-lvivska>(дата звернення: 23.03.2021). **8.** Чорний парк. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%BA (дата звернення: 23.03.2021).

Лінник Ангеліна, Пугач Сергій,
adawells@ukr.net; puhachserhiy@gmail.com
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ТИПІЗАЦІЯ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

Географія – це наука, яку не можливо вивчити лише за підручником, без допоміжних засобів. Сьогодні існує безліч додаткових матеріалів, які полегшують процес засвоєння знань та роблять його цікавим та легким. Для початку спробуємо уточнити визначення поняття «засоби навчання»:

Засоби навчання – це різні види джерел знань, які використовуються у навчальному процесі з метою формування в учнів відповідних знань, умінь та навичок [1]. Іншими словами – це все те, що ми використовуємо у процесі навчання для досягнення мети – формування необхідного рівня компетентностей в учнів.

Ознайомившись із загальним поняттям, ми можемо дати визначення більш вузькому поняттю «засоби навчання географії». Засобами навчання географії в широкому розумінні слід вважати сукупність економічних, правових, організаційних та інших заходів громадського характеру, що забезпечують функціонування усього навчально-освітнього комплексу. У предметному аспекті засобами навчання географії (або навчальними засобами) є джерела знань, а також прилади та інструменти, що безпосередньо включаються в навчальний процес з метою ефективного вирішення освітніх і виховних завдань. Розуміння сутності і вміння правильно застосовувати засоби навчання – необхідна умова ефективної професійної діяльності сучасного педагога.

Засоби навчання географії – це різні види джерел знань та технічне обладнання, що забезпечують ефективну реалізацію педагогічного процесу. До джерел знань освітнього циклу відносяться навчальна та програмно-методична література, допоміжні видання, посібники різного призначення і характеру, в тому числі сучасні електронні освітні ресурси. Навчальними засобами є також шкільні краєзнавчі музеї, охоронні території, географічні майданчики, і спеціально виділені на місцевості ландшафти (полігони, екологічні стежки), де проводяться уроки, спостереження за природою, самостійні та практичні роботи. Засобами навчання можуть бути господарські та інші об'єкти під час екскурсійних занять.

Отже, засоби навчання географії – це природні та штучні засоби, що виконують функції носіїв географічної інформації, знарядь створення інформаційно-предметного середовища процесу навчання географії та інструментів навчально-пізнавальної діяльності учнів [1]. Це поняття включає в себе всі предмети, тобто засоби, які несуть географічну інформацію та використовуються в процесі навчання географії з метою формування в учнів необхідного рівня компетентностей.

Найбільш поширеною в українській освітній практиці є наступна типізація засобів навчання [1]:

1. **Натуральні об'єкти:** об'єкти природи та предмети господарської діяльності людини (колекції гірських порід та мінералів, зразки промислової продукції); природні

та господарські об'єкти (форми рельєфу, річки, озера, ставки, ґрунти, рослинність, промислові підприємства).

2. Моделі натуральних об'єктів і явищ: об'ємні моделі (глобус, форми поверхні, розташування і принципи дії артезіанського басейну); площинні ілюстративні посібники (картинки, малюнки).

3. Опис об'єктів і явищ та їх зображення за допомогою символів: вербальні посібники (підручники, довідники, таблиці); картографічні посібники (географічні карти, атласи, контурні карти, картосхеми); схематичні посібники (опорні схеми, листи опорних сигналів); географічні статистичні посібник (графіки, діаграми).

4. Прилади для відтворення й аналізу процесів та явищ: вимірювальні прилади (метеорологічні, астрономічні, математичні); технічні засоби навчання (комп'ютер, телевізор, магнітофон, мультимедійний проектор, мультимедійна дошка та ін.).

Ця класифікація буде неповною без сучасних *засобів навчання на основі інформаційно-комунікаційних технологій* – всесвітньої мережі Інтернет, мобільних телефонів. Сюди можна віднести широку групу сервісів, таких як Google Earth, OpenStreetMap, ESRI, Bing Map та ін. Їх значення та роль ще не до кінця осмислені сучасною педагогічною наукою.

Для вірного підбору та використання тих чи інших засобів навчання потрібно вільно орієнтуватися в навчальному плані для кожного класу, володіти методикою навчання географії, володіти дидактичними інструментами, також розуміти чи використовуючи той чи інший засіб навчання ми сформуємо в учнів необхідні компетентності.

Засоби навчання, як наукова категорія, тісно пов'язана з такими поняттями, як методика навчання географії, компетентність, дидактичні інструменти навчання.

Методика навчання географії – це галузь педагогічної науки, яка розглядає зміст і структуру шкільної географічної освіти і закономірності та особливості процесу навчання [2].

Компетентність – це набуте визначеною мірою володіння певною компетенцією, що ґрунтується на об'єктивних можливостях учня і його особистісному ставленню до такої компетенції [2].

Дидактичні інструменти навчання географії – це методи, методичні прийоми, засоби та форми організації навчання [2].

Отже, маючи розуміння побудови процесу навчання та правильності підбору методів, прийомів, засобів та форм організації навчання, вчитель може сформувати в учнів необхідні компетентності на високому рівні та досягти високого рівня засвоєності знань в учнів.

Володіючи вмінням підбору засобів навчання, ми можемо визначити доцільність їх використання. Доцільне використання натуральних засобів під час вивчення теми гірських порід. Також для урізноманітнення роботи з учнями при вивчення теми ґрунтів або річок та озер можна організувати екскурсію до місць, які відповідають даній темі. Моделі натуральних об'єктів можна використовувати майже на кожному уроці для наочності. Глобуси для прикладу слугують наочним зображенням Землі в загальному, розташування материків та океанів. Також доцільне часте використання малюнків та картинок, які наочно ілюструють об'єкти.

Підручник – один з основних джерел знань, адже там висвітлюються теоретичні основи, які необхідні для подальшого розуміння та засвоєння інформації з інших джерел. Підручник складається з декількох блоків: мотиваційного, змістового, практичного, творчого, блок корекції та контроль знань.

Засіб, який часто використовується при вивченні багатьох тем – карти. Вони доцільні як при вивченні материків та океанів, так і при вивченні клімату та переважаючої флори і фауни. Карти сьогодні охоплюють велику кількість інформації

та наочно ілюструють її. Завдяки картам в учнів формується правильне уявлення про розміщення тих чи інших об'єктів природи чи промисловості.

Отже, правильний підбір засобів навчання – ключ до вірного формування компетенцій в учнів. Монотонність у навчанні вже в минулому. У сучасному світі існує безліч засобів, як можуть зацікавити учнів різного віку, активно залучи їх до процесу навчання та якісно сформувати необхідний рівень знань та навичок. За кількістю і різноманітністю засобів навчання географія значно перевищує усі інші шкільні предмети. Це пояснюється складністю досліджуваних об'єктів, явищ і процесів, а також широким спектром освітніх та виховних завдань, що вирішуються у курсі шкільної географії. Для правильної організації роботи з різними засобами навчання необхідне розуміння учителем дидактичних особливостей і прийомів використання кожного з них.

Список використаних джерел: 1. Кобернік С. Г. Методика викладання географії в школі : Навчально-методичний посібник. Київ : Стафед-2, 2000. 320 с. 2. Топузов О. М., Самойленко В. М., Вішнікіна Л. П. Загальна методика викладання географії. Київ : ДНВП «Картографія», 2012. 511 с.

Маковецька Лариса, Задачаїна Катерина

maklora@ukr.net

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД , ЯК ОСНОВА ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ В ОСВІТНЬОМУ ГЕОГРАФІЧНОМУ ПРОЦЕСІ

Теоретична складова дослідження транспорту є базовою щодо засвоєння економічних та географічних понять особливостей формування транспортної системи, її структури, конкретних показників діяльності, взаємозв'язку з іншими галузями господарства та населенням. Основними завданнями під час вивчення та дослідження транспорту є формування системи знань про тенденції розвитку транспортного комплексу країни, регіонів. Особливо важливим є формування просторового сприйняття економіки країни, показ багатocільової організації конкретної території (економічної, соціальної, екологічної, рекреаційної), в тому числі транспортно-географічної [2].

Все вищеперераховане можна віднести до *предметних* або *тактичних* за своїми наслідками *завдань*, але є ще й *стратегічні завдання*, які покликані формувати ті знання про транспорт, які дадуть змогу викоремити їх не тільки у вузі, а й зважаючи на психологічно-вікові особливості та предметну підготовку дітей у загальноосвітніх навчальних закладах.

Узагальнену *економіко- і соціально-географічну компетентність* з географії транспорту у системі краєзнавчих досліджень можна визначити як спроможність на підставі розуміння особливостей географічного простору, чинників, які його формують, творити власну модель розвитку галузі у Волинській області, або іншого регіону. Саме компетентності, а не сукупність фактичних знань повинні стати мірою засвоєння теми та системного розуміння об'єкта дослідження [1].

Вивчення транспорту та транспортної забезпеченості території Волинської області стосується формування *соціальної* та поглиблення *предметної, інформаційної та ціннісно-сислової* компетенцій. Враховуючи необхідність формування *соціальної компетентності*, викладач (учитель) добирає *методи* та *форми* роботи під час вивчення тем навчальної дисципліни (в майбутньому використання результатів наукового дослідження, висновків та перспектив розвитку транспорту Волинської

області). Перевагу у вирішенні цього завдання матимуть *активні (проблемні) та інтерактивні* методи навчання, прийоми *розвитку критичного мислення, соціогеографічний практикум*, як новий для учнів й студентів тип завдань, в якому навчальний матеріал пов'язаний із реаліями сучасного життя [1; 4].

Інформаційна компетентність зростає в межах курсу або дисципліни, оскільки транспорт – важливий складник комплексного розвитку адміністративного району, області. Студенти (або учні, дослідники) продовжують працювати з такими джерелами інформації як статистичні щорічники, за якими можна встановити тенденцію розвитку суспільних явищ (з цією метою використовують матеріали сайту Державного комітету статистики України www.ukrstat.gov.ua, обласних управлінь статистики, періодичних видань тощо).

Предметна компетентність розширюється за рахунок нових понять і поглиблюється за рахунок поєднання знань із фізичної та суспільної географії; роботи з економічними картами, побудови графіків і складання картосхем, виконання практичних робіт і завдань соціогеографічного практикуму. Рівні *предметної компетентності* різні й загалом відображають шлях наукового пізнання: опис – пояснення – передбачення. В таблиці 1 показано різновиди рівнів вимог, які висувуються перед вивченням теми, або дослідженням. Запропоновані рівні та зміст предметної компетентності розроблені на основі узагальнення результатів сучасних науково-педагогічних та методико-практичних досліджень і спрямовані на реалізацію основних положень концепції географічної освіти в Україні [1; 2; 4]. Предметна компетентність забезпечить професійно-методичну готовність майбутніх учителів географії до навчання та виховання учнів.

Як змістове наповнення навчальної дисципліни тема «Краєзнавче дослідження транспортної системи Волинської області», формує *методичні компетенції* вчителів географії класичних університетів на підґрунті знань, отриманих при вивченні педагогіки, психології та фахових дисциплін.

Таблиця 1

Рівні та зміст предметної компетентності студентів (учнів ЗОНЗ) із теми «Краєзнавче дослідження транспортної системи Волинської області» (навчальна дисципліна «Географія транспорту»)*

№ з/п	Рівень предметної компетентності	Зміст предметної компетентності
1.	Називає, наводить приклади	Функції та специфічні риси транспорту; компонентну та територіальну структуру, у тому числі види та підвиди транспорту; основні національні та інші форми власності; законодавчо-нормативні документи з регулювання та діяльності галузі; структурні та регіональні зміни, що відбуваються, наводить приклади їх наслідків, у т. ч. корпоратизації суб'єктів господарювання.
2.	Показує на карті, наносить на карту	Основні лінійні шляхи сполучення, транспортні пункти й вузли, центри обслуговування споживачів в адміністративних областях та районних центрах; кількісні й якісні показники транспортної забезпеченості по адміністративних районах; наявність міжнародних та інших транспортних артерій.
3.	Порівнює	Рівень економічного розвитку транспортної системи України з іншими країнами; рівень розвитку транспорту в адміністративних областях; особливості надання послуг у Волинській області та її адміністративних районах.

4.	Будує, аналізує складає,	Графіки змін показників транспортної діяльності, обсягів вантажо- і пасажироперевезень, у т. ч. секторні та стовпчикові діаграми структури транспортних перевезень; схеми галузевої структури; таблиці статистичних даних густоти транспортних шляхів, проблеми й перспективи розвитку транспорту в області та адміністративних районах.
5.	Встановлює, визначає	Зв'язок географії транспорту з іншими науками; особливості сучасного розвитку видів і підвидів галузево-функціональної структури; зв'язки з іншими галузями економіки та сфери послуг.
6.	Пояснює	Вплив умов та чинників на формування та розвиток транспорту в Україні та її регіонах; роль та місце транспортної системи України та області в європейській та світовій транспортних системах; суть та теорію дослідження транспорту; причини нерівномірності регіонального розвитку; причини поступового «зникнення» та стрімкого розвитку окремих видів та підвидів; причини та наслідки реформування та корпоратизації, появи нових форм та суб'єктів господарювання.
6.	Обґрунтовує, оцінює	Необхідність модернізації основних фондів; реформування та оптимізацію організаційно-управлінської структури; проведення заходів із підвищення кваліфікації кадрів, особливо у сільській місцевості; значення високого рівня професійної компетентності зайнятих у галузі транспорту для його подальшого розвитку; проблеми забезпечення послугами транспорту у сільській місцевості; проблеми якості покриття шляхів сполучення; значення галузі для задоволення матеріальних і духовних потреб населення; вплив на ефективність економіки та забезпечення національної безпеки держави.
	Проектує	Перспективи та оптимізацію розвитку транспорту в області та районах.

* Розроблено автором згідно [1].

Комплексний підхід до формування системи компетентностей з опанування знаннями, або проведення наукового дослідження дає змогу розглядати транспортні системи та їх діяльність в єдності природних і соціально-економічних процесів. Значна роль курсу – у долученні студентів та учнів до пошуково-дослідницької діяльності, розвитку творчих здібностей, стимулюванні інтересу, формуванні позитивного відношення до навчання, професійній орієнтації та соціалізації.

Отже, навчальна компонента географічних дисциплін – «Географія транспорту», дозволяє здійснювати краєзнавчі дослідження і є однією з навчальних дисциплін географічної науки, головне завдання якої полягає в обґрунтуванні шляхів удосконалення територіальної організації суспільства: особливостей формування транспортних систем і комплексів у конкретних природних і соціально-економічних умовах. Не менш важливим є світоглядне та загальноосвітнє значення, оскільки як навчальна дисципліна, вона дає науково обґрунтоване уявлення про характер взаємодії суспільства й природи, про форми та тенденції розвитку територіальної організації продуктивних сил України та її регіонів, інших країн. Цей курс насичений різноманітною за змістом інформацією.

Список використаних джерел : 1. Буйницька О. П. Інформаційні технології та технічні засоби навчання: посібник. Київ. Освіта. 2012. 205 с. 2. Коценко К. Ф. Транспорт і його вивчення в курсі географії : посібник для вчителів. Київ: Рад. Школа. 1983. 168 с. 3. Лажник В. Й., Маковецька Л. О., Пугач С. О. Особливості компонентної й територіальної структури транспортної системи Волинської області. Науковий вісник. Серія: Географічні науки. Луцьк. 2020. № 1 (405). С. 66–79. 4. Тверезовська Н. Т. Інтерактивні інноваційні технології у системі вищої освіти: посібник. Київ. Наукове знання. 2009. 57 с.

Пугач Сергій, Матвійчук Наталія, Мельничук Юлія
puhachserhiy@gmail.com; gavlinska-22@ukr.net; yuliya_melnichuk@ukr.net
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ВИВЧЕННЯ ТРАНСПОРТУ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКОЛАХ

При формуванні географічних компетентностей важливе значення належить географії транспорту. Географи, на відміну від фахівців інших галузей знань (економістів, менеджерів, інженерів, техніків), вивчають транспорт як географічне явище, тобто його просторові особливості, взаємодію з територією, природою, населенням (людьми), господарством (видами людської діяльності). Географія розглядає транспорт як елемент території, що тісно пов'язаний з конкретними природними і соціально-економічними умовами.

Транспорт – це сполучна географічне ланка між районами, країнами і містами, оскільки він забезпечує їх економічну та соціальну взаємодію. Головна функція транспорту – поєднання усіх елементів територіальної структури господарства та розселення в єдину систему шляхом переміщення (перевезення) по транспортних лініях людей, вантажів (товарів), інформації та енергії. До основних територіальних функцій транспорту відносяться просторове інтегрування, територіальне зв'язування (комунікаційна функція), транзит, подолання простору, транспортне обслуговування території та населення [3].

Транспортну мережу часто порівнюють з кровоносною системою, а транспортні шляхи іноді називають артеріями. Дійсно, тут можна знайти схожість з кров'яними артеріями, адже транспортні шляхи з'єднують різні частини країни, ними перевозять величезні обсяги сировини, деталей, готової продукції. Транспортна система обплітає територію країни і таким чином створює єдиний економічний організм. Досить подивитися на карту світу, щоб переконатися: чим вищий рівень розвитку країни, тим щільніша її транспортна мережа.

У структурі загальної географії транспорту виділяють теоретичну, галузеву, регіональну, соціальну географії транспорту.

У теоретичну входять аналіз формування і функціонування окремих транспортно-географічних об'єктів – транспортних мереж, мережі вузлів, мережі потоків; теоретичний аналіз транспортно-географічних відносин.

Галузева географія транспорту вивчає особливості розміщення окремих видів транспорту по земній поверхні: залізничного, автомобільного, водного (річкового, озерного, морського), повітряного, трубопровідного, міського.

Регіональна географія транспорту аналізує просторову організацію конкретних територіальних транспортних систем окремих макрорегіонів, країн, їх частин, регіонів, районів, міських агломерацій, міст.

Соціальна географія транспорту досліджує поведінкові та соціальні аспекти переміщення людей в географічному просторі [3].

З базовими поняттями географії транспорту учні стикаються ще у молодших класах в курсі «Я досліджую світ». Вперше з темою транспорту учні стикаються у

8 класі при вивченні курсу географії «Україна у світі: природа, населення» (Розділ I. Географічна карта та робота з нею; Тема 2. Топографічні карти) [1]. При вивченні цієї теми учнями діяльнісний компонент передбачає вміння читання карт та схем руху транспорту. Більш детально учні вивчають транспорт у 9 класі в курсі географії «Україна і світове господарство» (Розділ IV. Третинний сектор господарства; Тема 1. Транспорт) [1].

Схема руху транспорту – це картографічне зображення сукупності маршрутів певної території, найчастіше міста. Тоді вона називається схема руху громадського транспорту. Щоб її зрозуміти у повній мірі, учні повинні мати уявлення про особливості функціонування громадського транспорту, знати його види, переваги та недоліки.

У якості практичної роботи учням можна запропонувати за допомогою смартфона, самостійно прокласти маршрут до певної, вказаної учителем, точки. Для цього варто скористатися сервісом Google Карти [2]. На Google Картах можна швидко прокласти маршрут для поїздки на автомобілі, велосипеді або громадському транспорті, а також для пішої прогулянки. Кращий маршрут буде відзначений на карті синім кольором, а всі інші – сірим.

Для прокладання маршруту:

1. Відкрийте програму "Google Карти".
2. Знайдіть або виберіть потрібне місце на карті.
3. У лівому нижньому кутку натисніть "Маршрут".
4. Виберіть потрібний варіант: автомобілем, мотоциклом, громадським транспортом, пішки, таксі, велосипедом.
5. Щоб подивитися список маршрутів, натисніть на панель внизу екрану, де показано відстань і час в дорозі.
6. Щоб вибрати інший маршрут, торкніться його на карті. Для кожного варіанту ви побачите приблизний час у дорозі.

Висновки. Географія транспорту – це важлива частина економічної та соціальної географії. Географія транспорту вивчає транспортно-географічні процеси, структуру транспорту, особливості його розміщення, рівень транспортної забезпеченості окремих територій. При вивченні географії транспорту у сучасні школі варто використовувати інформаційно-комунікаційні технології.

Список використаних джерел: 1. Географія. 6–9 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів (затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804). Київ, 2017. 81 с. 2. Как проложить и посмотреть маршрут. *Google Карты*. URL: <https://support.google.com/maps/answer/144339?co=GENIE.Platform%3DAndroid&hl=ru&oco=1>. 3. Тархов С.А., Семина И.А. География транспорта как отраслевая географическая наука. *Актуальные проблемы географии и геоэкологии*. 2009. Вып. 1 (5). URL: http://geoeko.mrsu.ru/2009—1/pdf/12_Tarhov.pdf.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Bakota Daniel – dr. UJD, Katedra Polityki Społecznej, Pracy Socjalnej i Turystyki; Wydział Nauk Społecznych; Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie

Kejna Marek – dr. hab., prof. UMK, profesor uniwersytetu, Katedra Meteorologii i Klimatologii, Wydział Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Антипюк Олена Володимирівна – інженер II категорії навчальної лабораторії краєзнавчих атласів при кафедрі фізичної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Барський Юрій Миколайович – доктор економічних наук, професор, декан географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Бенедюк Валентина Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Білецький Юрій Валентинович – кандидат біологічних наук, доцент кафедри фізичної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Бондарєва Юлія Олександрівна – студент 5 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Варава Алла Олександрівна – студент 2 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Васильченко Анастасія Олегівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри маркетингу та міжнародного менеджменту Поліського державного університету, м. Пінськ (Білорусь)

Ващук Катерина Миколаївна – студент 3 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Вдовичук Ірина Ігорівна – студент 5 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Волошин Олег Іванович – старший консультант, Міжнародна консалтингова компанія «Делойт» (США)

Гапонюк Віталія Миколаївна – студент 6 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Герасимук Вадим Валерійович – студент 6 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Герман Віра Василівна – студент 3 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Гладкий Олександр Віталійович – доктор географічних наук, професор кафедри туризму та рекреації Київського національного торговельно-економічного університету, академік НАН ВО України, м. Київ

Голуб Геннадій Сергійович – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Гонтарук Лілія Віталіївна – студент 4 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Грищук Марія Андріївна – студент 4 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Гурний Дмитро Олександрович – студент 4 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Давидюк Віталій Васильович – студент 4 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Дацюк Вікторія Олегівна – студент 4 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Дащук Юлія Євгеніївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи, Луцького національного технічного університету, м. Луцьк

Дмитроца Інна Василівна – студент 6 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Долик Ганна Михайлівна – студент 5 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Євтушик Тетяна Вікторівна – студент 5 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Єрко Ірина Володимирівна – кандидат географічних наук, доцент кафедри туризму та готельного господарства Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Забокрицька Мирослава Романівна – кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Задачіна Катерина Ігорівна – студент 6 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Заячук Анастасія Мирославівна – студент 1 курсу факультету міжнародних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів

Заячук Оксана Григорівна – кандидат географічних наук, доцент кафедри географії та менеджменту туризму Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

Іванчук Юлія Олександрівна – студент 5 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Капуза Вадим Вікторович – студент 5 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Карпюк Зоя Костянтинівна – кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Качаровський Роман Євгенович – інженер II категорії навчальної лабораторії краєзнавчих атласів при кафедрі фізичної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Клімчук Тетяна Василівна – студент 5 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Коваль Олександр Вікторович – аспірант 3 року навчання кафедри фізичної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Коземіров Богдан Юрійович – студент 6 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Копачинська Галина Василівна – кандидат географічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Копотун Ігор Миколайович – віце-президент Європейського інституту післядипломної освіти (Словацька Республіка), проректор з міжнародних зв'язків Академії ГУСПОЛ (Чеська Республіка)

Коритко Богдан Юрійович – студент 7 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Крисюк Олена Олегівна – студент 3 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Кухтій Андрій Остапович – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, завідувач кафедри спортивного туризму Львівського державного університету фізичної культури ім. І. Боберського, м. Львів

Лапюк Софія Василівна – студент 5 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Левчук Марина Миколаївна – студент 5 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Лепкий Михайло Іванович – кандидат географічних наук, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Луцького національного технічного університету, м. Луцьк

Лінник Ангеліна Сергіївна – студент 5 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Лойчик Аліна Іванівна – студент 4 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Мазур Іван Романович – студент 5 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Мазур Олена Федорівна – вчитель історії КЗ "Удрицький НВК "ЗОШ I-III ступенів – ДНЗ" Миляцької сільської ОТГ Сарненського району Рівненської області"

Маковецька Лариса Олексіївна – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Мандрик Ірина Петрівна – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Манько Павло Володимирович – аспірант IV року навчання кафедри геодезії, землевпорядкування та кадастру Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Матвійчук Людмила Юріївна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної та соціальної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Матвійчук Наталія Анатоліївна – студент 6 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Мельник Олександр Валентинович – кандидат технічних наук, доцент кафедри геодезії, землевпорядкування та кадастру географічного факультету, Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Мельничук Юлія Михайлівна – студент 7 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Мельничук Михайло Михайлович – кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Мищенко Олена Віталіївна – кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Мороз Олена – Dr. PhD, Університет Оствестфалія, Ліппе (Німеччина)

Недбайло Денис Русланович – студент 5 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Новосад Оксана Володимирівна – кандидат економічних наук, асистент кафедри економічної та соціальної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Павловська Тетяна Сергіївна – кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Погребський Тарас Георгійович – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Полянський Сергій Володимирович – кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Поручинська Ірина Володимирівна – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Поручинський Володимир Іванович – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Потапова Алла Геннадіївна – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Поторась Олег Володимирович – студент 4 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Пугач Сергій Олександрович – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Резь Роман Анатолійович – аспірант I року навчання кафедри геодезії, землевпорядкування та кадастру Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Ришко Леся Володимирівна – студент 3 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Рогова Христина Сергіївна – студент 5 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Рогоза Олена Аркадіївна – студент 6 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Сацюк Руслан Русланович – студент 5 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Семенюк Олександр Іванович – студент 5 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Сидорук Світлана Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Луцького національного технічного університету, м. Луцьк

Скабара Роман Михайлович – кандидат географічних наук, доцент кафедри спортивного туризму Львівського державного університету фізичної культури імені І. Боберського, м. Львів

Слащук Андрій Миколайович – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Смаль Віталій Андрійович – студент 7 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Смирнов Ігор Георгійович – доктор географічних наук, професор кафедри країнознавства та туризму Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ

Ступницька Марія Мирославівна – студент 2 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Сугак Іван Леонідович – студент 5 курсу факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Уль Анна Володимирівна – доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри геодезії, землевпорядкування та кадастру Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Фесюк Василь Олександрович – доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри фізичної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Хільчевський Валентин Кирилович – доктор географічних наук, професор кафедри гідрології та гідроекології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ

Цекот Аліна Олегівна – студент 5 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Чижевська Лариса Тарасівна – кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Шахновська Олена Віталіївна – студент 6 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Шелест Надія Петрівна – студент 5 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Штойко Павло Іванович – доктор географічних наук, професор кафедри туризму Львівського державного університету фізичної культури ім. І. Боберського, м. Львів

Яроменко Оксана Володимирівна – кандидат географічних наук, доцент, завідувач кафедри географії та туризму Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне

Яручик Сергій Олександрович – голова Боратинської ТГ, с. Боратин, Луцького району, Волинської області

Наукове видання

Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів

Матеріали V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції
(м. Луцьк, 8–9 квітня 2021 р.)

(Українською, англійською мовами)

Друкується в авторській редакції.
Відповідальність за зміст публікацій та достовірність даних несуть автори

Верстка: С. Пугач, І. Поручинська,
Коректура: С. Пугач, В. Бенедюк, Н. Матвійчук
Обкладинка: С. Пугач, А. Швець

Підписано до друку 12.04.2021. Формат 60×84^{1/16}
Ум. друк. арк. 10.5. Замовлення № 53. Тираж 100.
Папір офсетний Гарнітура Times. Друк офсетний.

Друк ПП Іванюк В. П.
43021, м. Луцьк, вул. Винниченка, 65.
Свідоцтво Держкомінформу України
ВЛн № 31 від 04.02.2004 р.